

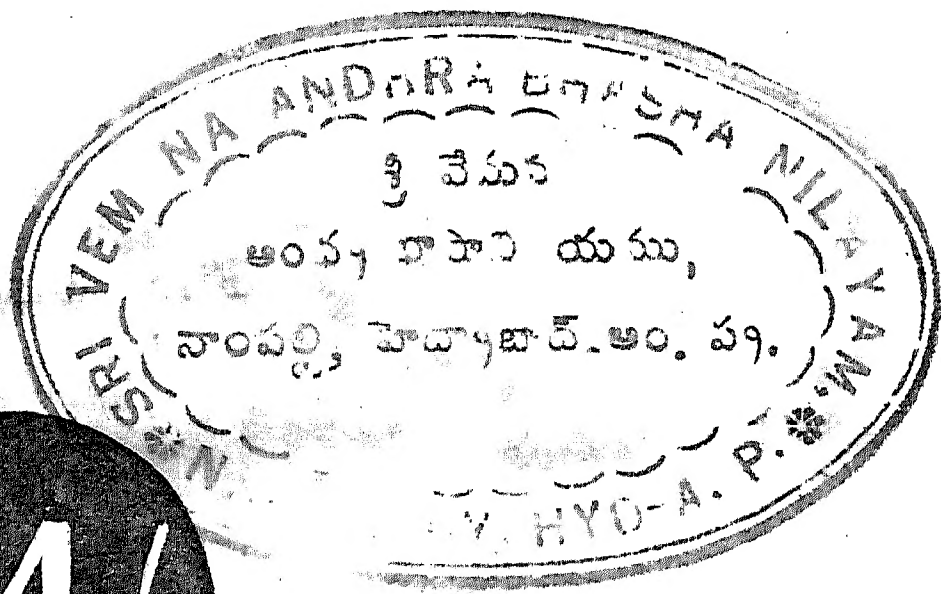
ఆయుర్వేదయోగ ముక్తావళి

గ్రంథకర్త

2/107
7051

పండిత శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

ప్రొఫ్రయటరు: గంధర్వభార్యసీ

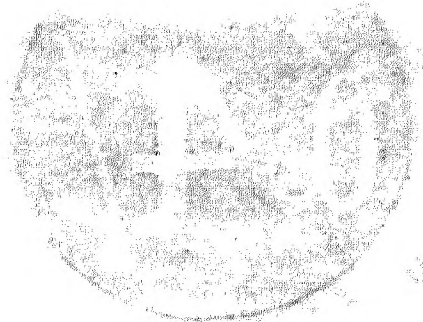

రూ 4/-

వల్లి ఉర్పు : అద్దే పల్లి అందుకొ
సరస్వతి పవరో పైసా
రాజమహేంద్రవరము

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకులవి

First Edition 1948

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
Order No. 4441

ఆయుర్వేదయోగముత్తావలి

విషయసూచిక

(ప్రకరణానుసారం)

ఉపోద్ఘాతం - గ్రంథాదిని

	పుట		పుట
మానపరిభాష	1	* చూర్ణాలు *	
కషాయకల్పన	5		
దశమూలకషాయం	7	చూర్ణకల్పన	19
మహాతాస్మాదికషాయం	7	తాళీసాదిచూర్ణం	20
ఖర్జూరాదికషాయం	8	సితోపలాదిచూర్ణం	21
శృంగాన్మంజిష్ఠాదికషాయం	9	భాస్కరలవణచూర్ణం	22
పథ్యాదికషాయం	10	వృద్ధగంగాధరచూర్ణం	23
అభయాదికషాయం	10	సుదర్శనచూర్ణం	23
దేవదార్వాదికషాయం	11	లఘుదాడిమాష్టకచూర్ణం	25
త్రిఫలాదికషాయం	11	వృద్ధదాడిమాష్టకచూర్ణం	25
పునర్నవాదికషాయం	12	అవిపత్తికరచూర్ణం	26
గార్వాదికషాయం	12	కకుభాదిచూర్ణం	27
మాంజిష్ఠాదికషాయం	12	పుష్యానగచూర్ణం	27
అమృతాష్టకకషాయం	13	మహాదాక్షిణ్యచూర్ణం	28
వాసాదికషాయం	13	సోంక్షిప్తకచూర్ణం	30
భూనింబాద్యష్టదశాంశకషాయం	13	సంసింహచూర్ణం	31
కత్సకాదికషాయం	14	అకాశకరభాదిచూర్ణం	33
కంటకార్యాదికషాయం	14	జాతీఫలాదిచూర్ణం	33
మరీచ్యాదికషాయం	14	హింగాదిచూర్ణం	34
ధాత్ర్యాదికషాయం	15	కపితాష్టకచూర్ణం	35
అశ్వత్థాదికషాయం	15	లవంగాదిచూర్ణం	36
గోక్షురాదికషాయం	15	పంచసమచూర్ణం	37
పిప్పల్యాదికషాయం	15	ముసల్యాదిచూర్ణం	37
న్యగ్రోధాదికషాయం	16	కతావరీచగం	38
నాగరాదికషాయం	17	పునర్నవాదిచూర్ణం	38
పటోలాదికషాయం	17	మృగాంగచూర్ణం	39
మహాషధాదికషాయం	17	భృంగరాజాదిచూర్ణం	39
బృహద్వాసాదికషాయం	18	దశనసంస్కారచూర్ణం	40

జైశ్వానరచూర్ణం	...	పుట 40	శివామోదకం	...
పిప్పల్యాదచూర్ణం	...	41	గుడికూష్మాండావలేహ్యం	...
ఏలాదిచూర్ణం	...	42	కంటకార్యాద్యవలేహ్యం	...
చతుస్సమచూర్ణం	...	42	ఆశ్వగంధాదిలేహ్యం	...
అగ్నిమూఖచూర్ణం	...	43	మదిన కామేశ్వరలేహ్యం	...
అశ్వగంధాదిచూర్ణం	...	43	సుగంధ్యాదిలేహ్యం	...
అమృపిత్రాంతకచూర్ణం	...	44	శైలాషాఢిరసాయనం	...
త్రికటుచూర్ణం	...	44	మధుస్నుహీరసాయనం	...
త్రిఫలాదిచూర్ణం	...	45	కూష్మాండాలేహ్యం	...
చాతుర్జాతకచూర్ణం	...	45	బిల్వాదిలేహ్యం	...
గుడపిప్పలి	...	46	కుటజాద్యవలేహ్యం	...
సమశర్కరచూర్ణం	...	47	స్తేహద్రవ్యకల్పన	...
పారాసీయాదిచూర్ణం	...	47		
సైంధవాదిచూర్ణం	...	48		
సారస్వతచూర్ణం	...	48		
బృహత్సాగరస్వతచూర్ణం	...	49		
రామరాదిచూర్ణం	...	50		
చందనాదిచూర్ణం	...	50		
వ్యోషాదిచూర్ణం	...	51		
నవాయసలోహచూర్ణం	...	52		
లవంగచతుస్సమచూర్ణం	...	52		
సర్వాషధీన్నానచూర్ణం	...	53		
ఏలాదిచూర్ణం	...	53		
లవంగాదిచూర్ణం	...	53		

* లేహ్యాలు *

లేహ్యకల్పన	...	పుట 55	హిమసాగరతైలం	...
చ్యవనప్రాశావలేహ్యం	...	55	మహాబలాతైలం	...
వాసాకూష్మాండాలేహ్యం	...	58	బృహన్మాషతైలం	...
లవంగాద్యవలేహ్యం	...	58	నిరామిషమహామాషతైలం	...
ముస్తకాదిమోదకం	...	59	మహాకుక్కుటమాంసతైలం	...
శ్రీకామేశ్వరమోదకం	...	60	బృహత్సైంధవాదితైలం	...
మేధీమోదకం	...	62	ప్రమేహమిహిరతైలం	...
బృహజ్జీరకాదిమోదకం	...	63	చందనాదితైలం	...

	పుట		పుట
క్షార తైలం ...	107	బాలచాంగేరీఘృతం ...	144
కానీసాది తైలం ...	108	అష్టమంగళఘృతం ...	145
మహాభృంగరాజ తైలం ...	109	ఫలకల్యాణఘృతం ...	145
కుంకుమాది తైలం ...	110	సోమఘృతం ...	146
విడంగాది తైలం ...	111	గోధూమాదిఘృతం ...	148
హింగాది తైలం ...	111	రోహితకఘృతం ...	149
కనక తైలం ...	112	మహారోహితకఘృతం ...	149
శ్రీగోపాల తైలం ...	112		
రాస్నా పూతిక తైలం ...	114		
అశ్వగంధాబలాలాక్ష తైలం ...	116		

* క జ్జ లీ ఔ ష ధా లు *

* మృ తా లు *

		శ్రీజయమంగళరసం ...	151
		బృహత్కస్తూరీభైరవరసం	152
		వసంతకుసుమాకరం ...	153
కల్యాణఘృతం ...	118	యోగీంద్రరసం ...	155
ఫలఘృతం ...	119	బృహద్వాతచింతామణి ...	156
కుమారకల్యాణఘృతం ...	120	రసరాజరసం ...	156
మర్జకఘృతం ...	121	భాగవద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసరసం	157
బృహదశ్వగంధాఘృతం ...	122	బాలసూర్యోదయం ...	158
ఛాగలాదిఘృతం ...	123	బృహత్సోమనాథరసం ...	159
బృహచ్ఛాగలాద్యఘృతం	124	సువర్ణక్రవ్యాదరసం ...	160
పునర్నవాఘృతం ...	128	అభిషేకపంచామృతరసం ...	161
ఛాగాదిఘృతం ...	129	పూర్ణచంద్రరసం ...	162
కుంకుమాదిఘృతం ...	130	బృహద్వంగేశ్వరరసం ...	164
సారస్వతఘృతం ...	131	కుమారకల్యాణరసం ...	165
వ్యాఘ్రీఘృతం ...	133	మహాయోగరాజగుగ్గులు ...	165
పంచతిక్తఘృతం ...	133	బృహత్సర్వజ్వరహరలోహం	167
పంచతిక్తగుగ్గులుఘృతం ...	134	హేమామృతరసం ...	169
భూనింబాదిఘృతం ...	135	స్వర్ణపర్పటి ...	169
బృహత్పంచగవ్యఘృతం ...	136	వసంతమాలతీరసం ...	170
మహాదాడిమాదిఘృతం ...	137	ఇచ్ఛాభేదీరసం ...	170
అమృతప్రాళఘృతం ...	138	శ్వాసచింతామణి ...	171
మహాత్రిఫలాదిఘృతం ...	139	బృహత్కాయచనాభరసం	171
కుంకుమాదిఘృతం ...	140	అగ్నితుండీవటి ...	172
కుమారకల్పద్రుమఘృతం ...	141	హుతాశనరసం ...	173
అశ్వగంధాఘృతం ...	144	కర్పూరరసం ...	173

	పుట		పుట
ఆభయనరసింహరసం	174	చంద్రప్రభావతి	201
ఆమృతాగ్గులు	174	కళోరగుగులు	202
బృహచ్చంద్రప్రభావతి	175	స్వచ్ఛందభైరవరసం	204
నిత్యానందరసం	177	శూలదానానలరసం	205
శ్రీపదగజకేశరి	179	బృహత్కళకేశరురసం	205
తారకేశ్వరసం	179	యశ్వదంతలోహం	206
ప్రదరానిలోహం	180	శాలకూటరసం	206
కామినీవిదావణరసం	180	కామచూడామణిరసం	207
మన్మథాభ్రంసం	181	చంద్రదామ్యునిరసం	208
త్రిభువనకీర్తిరసం	182	కిన్నరకంతరసం	210
సూర్యావర్తి	182	విమాచివిధ్వంసరసం	210
రజఃప్రవర్తకరసం	183	అగ్నిముఖరసం	211
వాతవిధ్వంసిరసం	184	సుకరసిందూరభూషణం	212
వాతగజాంశుళం	185	అనందభైరవి	212
అజీరబలకలానలరసం	186	శూలకుతాతం	213
క్రవ్యాదరసం	187	వైత్యాంశికరసం	213
సిందూరభూషణం	188		
అమకుతారం	188	* వంటబొప్పధాలు *	
చిత్రకాదిగుటికలు	189	పూర్ణచంద్రోదయం	214
ముస్తకాణివటి	189	కాంతవల్లభరసం	216
స్వయమగ్నిరసం	190	మకరధ్వజం	218
శంఖమాడరసం	190	షడ్గుణబలిహరితమకరధ్వజం	218
అగ్నికుమారరసం	190	పుటపక్వసింహమజ్వరాంతకలోహం	220
అదిత్యరసం	191	స్థిరమకరధ్వజం	221
సన్నిపాతభైరవిరసం	191	మహాకనకసుందరరసం	225
శీతాంశుగసం	192	సువర్ణకాంతవల్లభరసం	227
వంగేశ్వరరసం	194	మహాలక్ష్మీవిలాసరసం	228
పంచలోహరసాయనం	194	కనకబాలసూర్యోదయం	229
చంద్రోదయరసం	195	సువర్ణవాతరాక్షసం	230
కనకసుందరరసం	195	సువర్ణసూర్యావర్తి	231
లోహపర్పటి	196	సువర్ణమేహవంగరాజీయం	232
పంచామృతపర్పటి	197	రజితచంద్రోదయం	233
బాలకుటజావలేహం	198	సువర్ణలోహరసాయనం	233
మహాచంద్రకళారసం	199	త్రైలోక్యచింతామణి	234
గోక్షురాగిగుగులు	200	రాజమృగాంకరసం	235

	పుట		పుట
రసమాణిక్యం ...	236	అమృతారిష్టం ...	261
అష్టాక్షరసం ...	237	లోహాసవం ...	261
స్వరసిందూరం ...	238	లోహితారిష్టం ...	262
స్వరకుంగం (చేమసందరసం)	239	అభియారిష్టం ...	263
వారిరాక్షసం ...	240	పునర్నవాసవం ...	264
వ్యాధిహాణరసం ...	241	ఉశిరాసం ...	265
బాలనూత్యోదయం ...	241	వాసారిష్టం ...	266
తామ్రలోహరసాయనం ...	242	కనకాసవం ...	266
సహస్రకిరణార్కం ...	243	పార్వాద్యారిష్టం ...	267
పూర్ణచంద్రోదయసిందూరం	244	మస్తకారిష్టం ...	268
రసధూపతి ...	245	కర్పూరాసవం ...	268
పామసాతాస్త్రరసం ...	246	కటజారిష్టం ...	269
లోకనాథరసం ...	247	అహిశేనాసవం ...	270
మేహవంగరాజీయం ...	248	బిబ్బలాద్యారిష్టం ...	270
రజతమేహవంగరాజీయం...	249	పిష్ప్యాసవం ...	271
ప్రవాళపంచమృతరసం ...	249	ఖనిరారిష్టం ...	272
శిలావంగేశ్వరరసం ...	250	బలారిష్టం ...	273
త్రియకుతారం ...	251	అశ్వగంధారిష్టం ...	274
వంగరాజీయం ...	252	దేవిదాద్యారిష్టం ...	276
రజతలోహరసాయనం ...	252	చందనాసవం ...	277
చూడామణిరసం ...	253	కారిబాద్యాసవం ...	278
రసరాట్నం ...	254	అశోకారిష్టం ...	280
నవగ్రహి ...	255	జీరకాద్యారిష్టం ...	281
అమోఘరామబాణరసం ...	255	శిరీషారిష్టం ...	281
		సారస్వతారిష్టం ...	282
ఆ స వా లూ - అ రిష్టా లూ		దశమాలారిష్టం ...	285
		మృగమదాసవం ...	287
అసవారిషాల కల్పన ...	257	చందనాసవం ...	288
ద్రాక్షారిష్టం ...	260	అనివిందాసవం ...	289

ఔషధ సూచిక

(అకారాదిగా)

	పుట		పుట
అగ్ని కుమారరసం ...	190	అనందభైరవి ...	212
అగ్ని తుండీవటి ...	172	అమకుతారం ...	188
అగ్ని ముఖమార్గం ...	43	అసవారిహాలకల్పన ...	257
అగ్ని ముఖరసం ...	211	ఇచ్చా భేదీరసం ...	170
అజ్ఞాన కాలానలరసం ...	186	ఇరి మేదాదితైలం ...	85
అభయనరసింహరసం ...	174	ఉశీరాసవం ...	265
అభయాదికషాయం ...	10	ఏలాదిచూర్ణం ...	42
అభయారీష్టం ...	263	కంటకార్యాదికషాయం ...	14
అధికపంచామృతరసం ...	161	కంటకార్యావ్యవలేహ్యం ...	67
అమృతప్రాశఘృతం ...	138	కకుభాదిచూర్ణం ...	27
అమృతానుగులు ...	174	కనక తైలం ...	112
అమృతారీష్టం ...	261	కనక బాలసూర్యోదయం ...	229
అమృతాష్టకకషాయం ...	13	కనక సుందరరసం ...	195
అమృతామృతామృతరసం ...	255	కనకాసవం ...	266
అమృతాంతకచూర్ణం ...	44	కపిత్థాష్టకచూర్ణం ...	35
అరవిందాసవం ...	289	కర్పూరరసం ...	173
అవిస త్తికరచూర్ణం ...	26	కర్పూరాసవం ...	268
అహోకారీష్టం ...	280	కల్యాణఘృతం ...	119
అశ్వగంధబలాలాక్షతైలం	116	కషాయకల్పన ...	5
అశ్వగంధాఘృతం ...	144	కాంతనల్లధీరసం ...	216
అశ్వగంధాదిచూర్ణం ...	43	కామచూడామణీరసం ...	207
అశ్వగంధాదిలేహ్యం ...	67	కామినీవిద్రావణరసం ...	180
అశ్వగంధారీష్టం ...	274	కాలకూటరసం ...	206
అశ్వత్థాదికషాయం ...	15	కాసీసాదితైలం ...	108
అష్టమంగళఘృతం ...	145	కిన్నరకంఠరసం ...	210
అష్టవక్రరసం ...	237	కుంకుమాదిఘృతం ...	130
అహి ఘోనాసవం ...	270	కుంకుమాదిఘృతం ...	140
అకారకరభాదిచూర్ణం ...	33	కుంకుమాదితైలం ...	110
అదిత్యరసం ...	191	కుటబాద్యవలేహ్యం ...	76

	పుట		పుట
కుటజారీప్తం ...	269	త్రిఫలాదిచూర్ణం ...	45
కుమారకల్పదుష్కృతిం ...	141	త్రిభువనకీర్తనం ...	182
కుమారకల్యాణపుష్పం ...	120	త్రిలోక్యచింతామణిరసం...	234
కుమారకల్యాణరసం ...	165	దశనసంస్కారచూర్ణం ...	40
కూష్మాండిలేహ్యం ...	74	దశమూలకషాయం ...	7
కైసోరగుగ్గులు ...	202	దశమూలాదిప్తం ...	285
క్రిన్యాదిరసం ...	187	దార్వాదికషాయం ...	12
ఖదిరారిప్తం ...	272	దేవదార్యదిప్తం ...	276
ఖర్జూరాదికషాయం ...	8	దేవదార్యాదికషాయం ...	11
గుడికూష్మాండిలేహ్యం ...	65	ద్రాక్షారిప్తం ...	260
గుడపిప్పలి ...	46	ధాత్యాదికషాయం ...	15
గోమామాదిపుతం ...	148	నక్షాహి ...	255
గోక్షురాదికషాయం ...	15	నివాయసలోహచూర్ణం ...	52
గోక్షురాదిగుగ్గులు ...	200	నాగరాదికషాయం ...	17
చంద్రప్రభావటి ...	201	నారసింహచూర్ణం ...	31
చంద్రామృతరసం ...	208	నారాయణతైలం ...	84
చంద్రోదయరసం ...	195	సత్యానందరసం ...	177
చందనాచూర్ణం ...	50	నిరామిషమహామాషతైలం...	101
చందనాదితైలం ...	106	స్యగోధాదికషాయం ...	16
చంచదనాసవం ...	277	పంచతిక్తగుగ్గులపుతం ...	134
చందనాసవం ...	288	పంచతిక్తపుష్పం ...	133
చతుస్సమచూర్ణం ...	42	పంచలోహరసాయనం ...	194
చిత్రకాదిగుటికలు ...	189	పంచామృతపర్పటి ...	197
చూడామణిరసం ...	253	షట్లోలాదికషాయం ...	17
చ్యవనప్రాకాశలేహ్యం ...	55	షడ్భాదికషాయం ...	10
ఛాగలాదిపుతం ...	123	పంచసమచూర్ణం ...	37
ఛాగాదిపుష్పం ...	129	పారాసీయాచూర్ణం ...	47
జయమంగళరసం ...	151	పార్వాద్యదిప్తం ...	267
జాతీఫలాచూర్ణం ...	33	పాశుపతాస్త్రరసం ...	246
జీరకాద్యదిప్తం ...	281	పిప్పల్యాదికషాయం ...	15
తామ్రలోహరసాయనం ...	242	పిప్పల్యాచూర్ణం ...	41
తారకేశ్వరరసం ...	179	పిప్పల్యాసవం ...	271
తాలిసాచిచూర్ణం ...	20	పుటపక్వవిషమజ్వరాంతకలోహం	220
త్రికటుచూర్ణం ...	44	పునర్నవాదికషాయం ...	12
త్రిఫలాదికషాయం ...	11	పునర్నవాపుతం ...	128

	పుట		పుట
పునర్నవాదిచూర్ణం ...	38	బృహత్సోమవాధరసం ...	159
పునర్నవాదితైలం ...	87	బృహత్సోమరాశితైలం ...	94
పునర్నవాదవం ...	264	బృహత్సంజ్ఞాంకషాయం ...	9
పుష్కాసుగచూర్ణం ...	27	బృహత్సరిచాదితైలం ...	95
పుష్కాచంద్రరసం ...	164	బృహత్సావతైలం ...	100
పుష్కాచంద్రోదయం ...	214	భృంగ్యదినుహలక్ష్యవీలాసరసం	157
పుష్కాచంద్రోదయసిందూరం	244	భృంగ్యరంజకణచూర్ణం ...	22
ప్రశ్నోంతికరసం ...	213	భూసింహాభ్యుతం ...	135
ప్రదిరాశిహం ...	180	భూసింహావ్యవహికాంగకషాయం	13
ప్రమేహమహారతైలం ...	105	భృంగరాజాచూర్ణం ...	39
ప్రవాళపంచామృతరసం ...	249	భృంగామలకతైలం ...	86
ఫలకల్యాణఘృతం ...	145	మంజిషాదికషాయం ...	12
ఫలఘృతం ...	119	మకరిధ్వజం ...	218
బబ్బులాద్భుతం ...	270	మదనకాశీశ్వరలేహ్యం ...	69
బబ్బులం ...	273	మధుస్నుహిరనాయనం ...	73
బాలకుటజావలేహం ...	193	మన్మథాభిరసం ...	181
బాలఛాంగేరిఘృతం ...	144	మరీచ్యాదికషాయం ...	14
బాలనూర్యోదయం ...	241	మహాకనకసుందరరసం ...	225
బాలనూర్యోదయం ...	158	మహాకుటుమాంసతైలం	102
బిల్వాదిలేహ్యం ...	75	మహాచంద్రకళాంసం ...	199
బృహత్కాఫకతురసం ...	205	మహాత్రిపలాదిఘృతం ...	139
బృహత్కాసురభైరవరసం ...	152	మహాదాడిమాదిఘృతం ...	137
బృహత్కాచనాభిరసం ...	171	మహాద్రాక్షాచూర్ణం ...	28
బృహద్గ్రహణీమహారతైలం	90	మహాబలాతైలం ...	98
బృహచ్చంద్రప్రభవటి ...	175	మహాభృంగరాజతైలం ...	109
బృహచ్చగలాదిఘృతం ...	124	మహాయాగరాజగుగులు ...	165
బృహజ్జీరకాదిమోదకం ...	63	మహారాన్నాదికషాయం ...	7
బృహత్పంచగవ్యఘృతం ...	136	మహారుద్రతైలం ...	93
బృహదశ్వగంధాఘృతం ...	122	మహాశాహితకఘృతం ...	149
బృహద్వంగేశ్వరరసం ...	164	మహాలక్ష్మీవీలాసరసం ...	228
బృహద్వాతిచింతామణి ...	156	మహాశధాదికషాయం ...	17
బృహద్వాసాదికషాయం ...	18	మానపరిభాష ...	1
బృహత్ప్యజ్వరహరలాహం	167	ముసల్యాదిచూర్ణం ...	37
బృహత్సంస్కృతచూర్ణం ...	49	ముస్తకాదిమోదకం ...	59
బృహత్సేంద్రవాదితైలం ...	104	ముస్తకాదిపటి ...	189

	పుట		పుట
ముస్తాకాద్యరిష్టం ...	268	వాతరాక్షసం ...	240
మృగమదానం ...	287	వాతవిధ్వంసీ ...	184
మృగాంకచూరం ...	39	వానామూహ్యం దలేహ్యం ...	58
మేధామోదకం ...	62	వానాచందనాదతైలం ...	88
మేహవంగరాజీయం ...	243	వానాదకషాయం ...	13
యక్యనరిహం ...	206	వానాంశం ...	266
యోగేంద్రరసం ...	155	విడంగదతైలం ...	111
రక్షప్రవర్తికరసం ...	183	విడంగద్యతైలం ...	89
రజతిచంద్రోదయం ...	233	విషూచివిధ్వంసరసం ...	210
రజతిమేహవంగరాజీయం ...	249	కృద్విగంగాధిచూరం ...	23
రజతిహారిసాయనం ...	252	వృందాదీమృష్ణకచూరం ...	25
రసభూతి ...	245	వైశ్యవచూరం ...	40
రసమణిశ్యం ...	236	వైశ్యఘృతం ...	133
రసరత్నం ...	251	వైశ్యహరిణంసం ...	241
రసరాజరసం ...	156	వ్యోమాచూరం ...	61
రాజమృగాంకరసం ...	235	శిఖిచూరంసం ...	190
రాన్నాల్పాతికతైలం ...	114	శితాశరీరచూరం ...	38
రామరాంచూరం ...	50	శారబాద్యాసవం ...	278
రూపీతికఘృతం ...	149	శరీరమృషం ...	281
రూపీతికాంశం ...	262	శిలాపంగేశ్వరరసం ...	250
లఘుదాదీమృష్ణకచూరం ...	25	శివామోదికం ...	64
లవంగచక్షుస్సమచూరం ...	52	శీతాంశురసం ...	192
లవంగాదచూరం ...	35	శూలకుతారం ...	213
లవంగాదచూరం ...	53	శూలగంజేంద్రతైలం ...	92
లవంగాద్యవలేహ్యం ...	53	శూలదావానలరసం ...	205
లోకనాధరసం ...	247	శైలామదరనాయనం ...	71
లోహపర్పతి ...	196	శ్రీకామేశ్వరమోదకం ...	60
లోహసవం ...	261	శ్రీగోపాలతైలం ...	112
వంగరాజీయం ...	252	శ్రీవిద్యతైలం ...	91
వంగేశ్వరరసం ...	194	శ్రీవదగజకేశరి ...	179
వస్త్రికాదికషాయం ...	14	శ్వాసచింతామణి ...	171
వర్ణకఘృతం ...	121	షడ్విణపరిహారిమకరధ్వజం ...	218
వసంతమనుమాకరం ...	153	సన్నిపాతిభైంపి ...	191
వసంతమాలరసం ...	170	సప్తప్రసమహామృషతైలం ...	100
వాతగజాంశం ...	185	సమశర్కరచూరం ...	47

ఈ గ్రంథం కొత్తవారికి ఉపయోగపడితేనూ, పండితవైష్యులకు ఆదరసాగ్రం
అయితేనూ నాకు ధన్యత. ఇందులో చేర్చవలసిన యోగాలు ఇంకా కొన్ని
వున్నాయి; కాని యుక్తకాలంలో అవి నాకు దొరకలేదు; ముందుముందయినా
అవి చేరుస్తాను.

ఇందులోవున్న కొన్ని యోగాలు నాకు నామిత్రులు వైద్యరాజ శ్రీభాష్యం
వంకటేశ్వర్లుగారు దయచేశారు. అందుంచీ నాకు సాంప్రదాయాలు చెబు
తున్నవారున్నూ వారే. వారికి నాకృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటున్నాను. విశేషం
దేమిటంటే? కొన్ని స్థలాలలో వారితో నున్నా నాకు అభిప్రాయభేదాలు కలి
గాయి. వారు నన్ను మన్నించారు. ఇంకా మన్నిస్తారనినీ నమ్ముతున్నాను.

నా అభిప్రాయాలతో ఓడించినవారు ఇంకా అనేకు లుండవచ్చు. ఉన్నా
రకే సత్యం. వారికినీ నా ప్రార్థన యిదే. నచ్చితేనే వారు నా అభిప్రాయాలు
స్వీకరించవచ్చు. నచ్చుచోట్ల నన్ను మన్నిస్తే చాలు. విచారణ చేస్తేనే చాలు.
నేను, వారికి నాకృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటాను.

ఇది చేపట్టి అన్నిటి ధరలూ ఆకాశం అంటివ్వండిన ఈ సమయంలో
ప్రకటించి శ్రీ లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారు నాకు చాలా జేలు చేశారు.
వారికి మరీపరీ కృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటున్నాను.

ఆచ్యుతస్వామి గర్భవంలో నాకు శ్రీహమ్మర్తి గోపాలకృష్ణశర్మగారు నిక్కిలి
సాయంచేశారు. వారికినీ నావందనాలు.

గంధర్వపార్వతీ

ఇట్లు

రాజమండ్రి 1-12-47

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆయుర్వేదయోగముక్తావళి

మానపరిభాష

న మానేన వినా యుక్తి ద్వివ్యాణాం జాయతే క్వచిత్
అతః ప్రయోగకార్యార్థం మాన మత్రోచ్యతే మయా ॥

ద్రవ్యాలకు పరిమాణ నిర్ణయం లేకుండా యోగకల్పన చెయ్యగూడదు. అంచేత, యిక్కడ మానపరిభాష వివరిస్తున్నాను.

షట్పర్షవై ర్యవ స్తోగో గుంజై కా తు యవై స్త్రిభిః
మాష స్తు పంచభి ష్షడ్భిః తథా సప్తభి రష్టభిః
దశభి ర్ద్వాదశభి శ్చ రక్తిభి ష్షడ్విధో మతః
చరకస్య తు మాష స్తు దశగుంజాభి రేవ చ
చరకస్య తు చార్థేన సుశ్రుతస్య తు మాషకః ॥

ఆరు ఆవగింజ లై తే ఒక యవ. మాడు యవలు గాని, నాలుగు వడ్లగింజలు గాని ఒక గుంజ. ఇదే రక్తి. 5 రక్తులు ఒక మాషం. అంటే రెండణాల యెత్తు అవుతుంది, 5, 6, 7, 8, 10, 12 రక్తులు ఒక మాషం అని భిన్నాభిప్రాయాలు అరున్నాయి. చరకుని అభిప్రాయం ప్రకారం 10 గుంజలు ఒక మాషం. సుశ్రుతుని అభిప్రాయం ప్రకారం ఆయితే అయిదు గుంజలే ఒక మాషం.

మాషై శ్చతుర్భి శ్శాణ స్యా ద్ధరణం తన్నిగద్యతే
టంక స్స ఏవ కథిత స్తద్వయం కోల ఉచ్యతే -
తుద్రకో వటక శ్చైన ద్రక్షిణ స్స నిగద్యతే ॥

నాలుగు మాషాలు ఒకశాణం. అంటే అరతులం. దానికే ధరణం అని టంకం అని మరో రెండు పేర్లు. రెండు శాణాలు ఒక కోలం. కోలానికి తుద్రకం, వటకం ద్రక్షిణం అనే పేర్లు. ఇది తులం.

	పుట		పుట
సర్వాషధీస్నానచూర్ణం ...	53	నూర్యాకరి ...	182
సహస్రకిరణార్కం ...	243	నైఋతవాదిచూర్ణం ...	48
సారస్వతఘృతం ...	131	సోమఘృతం ...	146
సారస్వతిచూర్ణం ...	48	స్వచ్ఛందభైరవిరసం ...	204
సారస్వతాఠిష్ఠం ...	281	స్వయమగ్నిరసం ...	190
సింధూంధూషణం ...	188	స్వర్ణపర్వతి ...	169
సీతోపలాదిచూర్ణం ...	21	స్వర్ణవంగం ...	239
సిద్ధమకరధ్వజం ...	221	స్వర్ణసింధూరం ...	238
సుగంధ్యాదిలేహ్యం ...	70	క్షయసుతారం ...	251
సుదర్శనచూర్ణం ...	23	క్షౌరతైలం ...	107
సువర్ణత్రవేదరసం ...	160	హింఘ్రప్లవకచూర్ణం ...	30
సువర్ణకాంతవల్లభరసం ...	227	హింఘ్రాచూర్ణం ...	34
సువర్ణవాతరాక్షసం ...	230	హింఘ్రాతైలం ...	111
సువర్ణసింధూరభూషణం ...	212	హిమసాగరతైలం ...	96
సువర్ణనూర్యావర్తి ...	231	హుతాశరసం ...	173
సువర్ణమేహవంగరాజీయం	232	హేమసుందరరసం ...	239
సువర్ణలోహరసాయనం ...	233	హేమామృతరసం ...	169

ఉ పో ద్ధా త మ్

ఈగ్రంథం ప్రకటించా లని పదేళ్ళుగా సంతకల్పించి వున్నాను. ముప్పయి సంవత్సరాల నా జిజ్ఞాసా అనుభవమూ యిందులో క్రోడీకరించాను. శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారు చేపట్టడంకల్ల ఇప్పటి కయినా యిది ప్రకటన అయింది.

సంప్రదానసిద్ధంగా వృద్ధవైద్యులు వాడే ఔషధయోగాలే నేనిందులో చేర్చాను. వాటికి టీకలున్నా వృద్ధవైద్యుల సంప్రదాయం అనుసరించే రాశాను. వాటిలో అనేకాలు నేను నాగంధర్వఫార్మసీలో తయారుచేసి వాడిన్నీ వున్నాను.

దేశంలో వాడుకలో వున్న అనేకయోగాల మూలార్థం వేరూ, అచరణలో వున్న ఆర్థం వేరూగా కనబడుతోంది. మూలాతిక్రమణం అయిన యీ వ్యవహారం ఎప్పుడూ ఎలాగ ప్రారంభం అయిందో చెప్పలేము; కాని వైద్యశాస్త్రపరిచయం అయినా లేని సంస్కృతపండితులు టీకలు రాయడమూ, సంస్కృతబాషావాసన అయినా లేనివారు ఔషధాలు తయారుచేస్తూవుండడమూ దీనికి కారణం అయి వుండవచ్చు. ఏమయినా మూలాతిక్రమణం మంచిది కాదుగదా? అనేకయోగాలలో నేను మూలాలు అనుసరించి అచరణను వ్యతిరేకంగా యిందులో టీకలు రాయ వలసివచ్చింది. ఈగ్రంథరచనకు గల కారణాలలో యిది కూడా ఒకటి.

నా సంతకల్పమూ ప్రయత్నమూ ఇవి. నా శక్తి వీటికి చాలింది కాదు. అయినా తెలిసినంతవరకైనా గ్రంథస్థంచెయ్యడం అగత్యం అనిపించింది. సాహసించాను. ప్రమాదాలు పడివుండవచ్చు. దిద్దుకుంటాను.

దేశంలో ఒక్కొక్క ఔషధానికి చాలా యోగాలు కనబడుతున్నాయి. అన్నీ వాడుకలో వున్నాయేమో నాకు తెలియదు; కాని పెద్దలు చాలామంది వాటిలో ఒక్కటే చేస్తున్నట్టు కనపడింది. ముప్పయి సంవత్సరాలుగా నేను తెలుసుకున్న అయోగాలే యిందులో చేర్చాను. శాస్త్రీయమూ, సంప్రదాయ సిద్ధమూ అయిన యోగం కానా లని తాపత్రయపడేవారికి అలాంటి వన్నీ ఒకచోట ఉండడం అగత్యం అన్న ఉద్దేశంతో యిది కూర్చాను. అయితే వాటి టీకలలో అవృద్ధవైద్యులతో నాకు కొన్ని అభిప్రాయభేదాలు తటస్థించాయి, భారతదేశంలో ఇతరప్రాంతాల ఆయుర్వేదవైద్యుల సాంప్రదాయాలు కొన్ని తెలుసుకోడం వల్లకూడా యిది తటస్థించింది. ఈగ్రంథంలో అలాంటి నా భిన్నాభిప్రాయాలు దృఢంగా ప్రతిపాదించాను. అవి నేను నమ్మి అచరణలో పెట్టిచూసినవి. దృష్టఫలాలు. ఈగ్రంథం చూసినవారు అవి బాగా పరిశీలిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

కోలద్వయంతు కర్ష స్వా త్రోక్తః పాణి శ్చ మాణికా
అక్షం పిచుః పాణితలం కించిత్పాణి శ్చ తిందుకమ్
బిడాలపదకం చైవ తథా షోడశికా మతా
కరమధ్యో హంసపదం సువర్ణం కవళగ్రహః
ఉదుంబరం చ పర్యాయైః కర్ష ఏవ నిగద్యతే ॥

రెండు కోలాలు ఒక కర్షం. అంటే రెండుతులాలు. పాణిమాణిక, అక్షం, పిచు, పాణితలం, కించిత్పాణి, తిందుకం, బిడాలపదకం, షోడశిక, కరమధ్యం, హంస పదం, సువర్ణం, కవళగ్రహం, ఉదుంబరం—ఇవి కర్షానికి మరికొన్ని పేర్లు.

స్వా త్కర్షాభ్యా మర్థపలం శుక్తి రష్టమికా తథా
శుక్తిభ్యాం చ పలం ధ్వేయ ముష్టి రామ శ్చతుర్థికా
ప్రతుఃచ షోడశీ బిల్వం పల మేవాత్ర కీర్త్యతే ॥

రెండు కర్షాలు అర్థపలం. దీనికి శుక్తి, అష్టమిక అనిన్నీ పేర్లు. రెండు శుక్తులు అంటే యెనిమిది తులాలు ఒక పలం. ముష్టి, అమ్రం, చతుర్థిక, ప్రతుంచం, షోడశి, బిల్వం—ఇవి పలానికి పేర్లు.

పలాభ్యాం ప్రసృతి ర్జ్యేయా ప్రసృతం చ నిగద్యతే
ప్రసృతిభ్యా మంజలి స్వా త్కుడవో అర్థశరావకః
అష్టమానం చ సజ్జేయః కుడవాభ్యాం చ మాణికా
శరావోష్టపలం తద్వ ధ్వేయ మత్ర విచక్షణైః ॥

రెండు పలాలు ప్రసృతి. దానికే ప్రసృతం అనిన్నీ పేరు. రెండు ప్రసృతులు అంజలి. కుడవం. అర్థశరావం, అష్టమానం అనిన్నీ దానికే పేర్లు. రెండు కుడవాలు ఒక మాణిక. అదే శరావం. అష్టపలం అనిన్నీ దానికి పేరు.

శరావాభ్యాం ఛవే త్ప్రస్థ శ్చతుః ప్రస్థై స్తథాథకమ్

భాజనం కంసం పాత్రం చ చతుష్షష్టిపలం చ తత్ ॥

రెండు శరావా లొక ప్రస్థం. నాలుగు ప్రస్థా లొక అథకం. అథకానికి భాజనం, కంసం, పాత్రం అని పేర్లు. అది అరవైనాలుగు పలాలు.

చతుర్థి రాధకై ద్విగ్రహః కలశో నల్వహోర్మణః
ఉన్మాదం చ ఘటోరాశి ద్విగ్రహపర్యాయసంజ్ఞితః ॥

నాలుగు అథకా లొక ద్రోణం. కలశం, నల్వణం, అర్మణం, ఉన్మాదం, ఘటం, రాశి— అనిన్నీ దానికి పేళ్లు.

ద్రోణాభ్యాం శూర్పకుంభౌ చ చతుష్పష్టిశరావకః
శూర్పాభ్యాం చ భవే ద్ద్రోణీ వాహా గోణీ చ సా స్మృతా॥

రెండు ద్రోణాలు ఒక శూర్పం. దానికే కుంభం అనిన్నీ పేరు. అది అరవైనాలుగు శరావాలు. రెండు శూర్పాలు ఒక ద్రోణి, వాహం గోణి అని దానికే పేళ్లు.

ద్రోణీచతుష్టయం ఖారీ కథితా సూక్ష్మబుద్ధిభిః
చతుస్సహస్రపలికా వణ్ణవ త్యధికా చ సా
పలానాం ద్విసహస్రం చ భార ఏకః ప్రకీర్తితః
తులా పలశతం జ్ఞేయా సర్వత్రైవైష నిశ్చయః॥

నాలుగు ద్రోణా లొక ఖారి. ఇది నాలుగువేల తొంభైఅరు పలాలు. రెండువేల పలాలు ఒక భారం. నూరు పలాలు ఒక తుల.

గుంజాదిమాన మారభ్య యావ త్స్య త్కుడవస్థితిః
ద్రవ్యార్షుష్కద్రవ్యాణాం తావ న్మానం సమం మితమ్
ప్రస్థాన మాన మారభ్య ద్విగుణం త ద్రవార్ద్రయోః
మానం తథా తులాయా స్తు ద్విగుణం నక్రచిత్సృతమ్

గుంజా ప్రమాణం మొదలు కుడవ ప్రమాణం దాకా ద్రవద్రవ్యాలూ, అర్దద్రవ్యాలూ, శుష్కద్రవ్యాలూ ఏంత చెబితే అంతే వేసుకోవాలి. ప్రథమ మొదలు అయితే ద్రవ ద్రవ్యాలూ, అర్దద్రవ్యాలూ రెట్టింపు వేసుకోవాలి. తుల అయితే మాత్రం ద్విగుణం అక్కర్లేదు.

మా న ప రి భా ష

6 అవాలు	ఒక యవ
3 యవలు (లేక 4 వర్ణగింజలు)	ఒక గుంజ లేక రతి.
12 రతులు లేక గుంజలు	ఒక మాషం (రెండణాల యెత్తు)
4 మాషాలు	ఒక శాణం (అరతులం)
2 శాణాలు	ఒక కోలం (ఒక తులం)
2 కోలాలు	ఒక కర్ణం.
2 కర్ణాలు	ఒక శుక్తి.
2 శుక్తులు	ఒక పలం
2 పలాలు	ఒక ప్రస్పతి.
2 ప్రస్పతులు	ఒక కుడవం. (32 తులాలు)
2 కుడవాలు	ఒక శరావం (64 తులాలు)
2 శరావాలు	ఒక ప్రస్థం (128 తులాలు)
4 ప్రస్థాలు	ఒక అధకం.
4 అధకాలు	ఒక ద్రోణం.
2 ద్రోణాలు	ఒక కుంభం.
2 కుంభాలు	ఒక గోణి.
4 గోణీలు	ఒక ఖారి.
100 పలాలు	ఒక తుల.
2000 పలాలు	ఒక భారం.

గ మ ని క :-

ఇది భైషజ్యరత్నావళిలో వున్న పథకం అనుసరించి వేశాను. మొదట్లనుంచీ నేనీ మానపరిభాషే వాడుతున్నాను. తెనుగుదేశంలో 4 తులాల పలం వాడుకలో వుండడం యెరుగుదును. భౌషధాలు చెయ్యడంలో రెట్టింపు కావడం తప్ప ఈ రెండు పథకాల్లోనూ విప్రతిపత్తి లేకనూ లేదు. వాడడంలో మాత్రం కొంచెం సర్దుబాటు చేసుకుంటే సరిపోతుంది.

క షా యా లు

క షా య క ల్ప న

పానీయం షోడశగుణం త్సుజ్జే ద్రవ్యపలే క్షి పేత్
మృత్వాతే క్వాథయే ద్ద్రాహ్య మష్టనూంశావశేషితమ్
కర్ణాదా తు పలం యావ ద్దద్యాత్ షోడశికం జలమ్
తత స్తు కుడవం యావ త్తోయ మష్టగుణం క్షి పేత్
చతుర్గుణ మత శ్చోర్ధ్వం యావ త్ప్రస్థాచికం జలమ్
తజ్జలం పాయయే ద్ధీమాన్ కోష్ణం మృద్వగ్ని సాధితమ్
శృతః క్వాథః కషాయ శ్చ నిరూహా స్స నిగద్యతే
మాత్రోత్తమా పతేన స్యా త్త్రిభి రతై స్తు మధ్యమా
జఘన్యా తు పలార్ధేన స్నేహక్వాథౌషధేషు చ॥

కషాయం కాచవలసిన ద్రవ్యం పచ్చిదైనా ఎండుదైనా ముందు మెత్తగా చితక
కొట్టాలి. ఆ ద్రవ్యం ఒకపలం గ్రహించి 16 రెట్లు నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు మిగి
లేబుట్టు కాచి వడబోసుకునేది. కషాయం మట్టిపాత్రలో కాచడం మంచిది.

ఆ కషాయద్రవ్యం కర్షం మొదలు పలందాకావుంటే నీళ్ళు 16 రెట్లు చేర్చాలి.
పలం మొదలు కుడవం దాకా వుంటే 8 రెట్లు జలం చేర్చాలి. కుడవం మొదలు ప్రస్థం
దాకా వుంటే 4 రెట్లు జలం చేర్చాలి. కషాయం సన్ననిమంటమీద కాచాలి. అది
గోరువెచ్చగా ఉండగా పుచ్చుకోవాలి. కషాయానికి శృతం అనీ, క్వాథ అనీ, నిరూహ
మాం అనీ పర్యాయపదాలు. కషాయం ఉత్తమమాత్ర ఒక పలం. మధ్యమమాత్ర
6 తులాలు. అధమమాత్ర అరపలం, అంటే నాలుగు తులాలు.

అపిధానముఖే షాతే జలం దుర్జలతాం వ్రజేత్

తస్మా దానగణం త్యక్త్వా క్వాథాదీనాం విచిచ్ఛయః॥

కషాయం కాచేటప్పుడు పాత్రమీద మూత ఉంచితే జలం చెడిపోతుంది కనక
మూత వెయ్యకుండా కాచాలి.

క సా యం లో శ ర్క రా దు లు

క్వాథే క్షిపేత్పితా మంశై శ్చతుర్థాష్టమహోదశైః
వాతపిత్తకఫాతంకే నివరీతం మధు స్మృతమ్।

క సాయంలో చక్కెర చేర్చవలసిఉంటే, వాతవ్యాధులలో ఇచ్చే క సాయంలో నాలుగోవంతు, పిత్తవ్యాధులలో ఇచ్చే క సాయంలో ఎనిమిదోవంతు, కఫవ్యాధులలో ఇచ్చే క సాయంలో పదహారోవంతు చేర్చాలి. తేనె అయితే యిందుకు తల్ల కిందులుగా చేర్చాలి. అంటే, తేనె వాతవ్యాధిలోయిచ్చే క సాయంలో 16 వ వంతు, పిత్తవ్యాధిలో ఇచ్చే క సాయంలో యెనిమిదోవంతు, కఫవ్యాధిలో ఇచ్చే క సాయంలో నాలుగోవంతు చేర్చాలి.

ఉష్ణ తైల్యా లు

శుద్ధపిత్తే శృతం శీతం ఉష్ణం వాతకఫామశ్చ
స్నిగ్ధోష్ణం కేవలే వాతే కదుష్ణం సర్వరోగనుత్ ॥

కేవల పిత్తరోగంలో యిచ్చే క సాయం చల్లగా వుండాలి. వాత కఫాలలో ఇచ్చే క సాయం వేడిగా వుండాలి. కేవలవాతంలో ఇచ్చే క సాయం గోరువెచ్చగా వుండాలి. గోరువెచ్చనిది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది.

కా గు పా త్ర లు

శ్రేష్ఠం విషఘ్నం సౌవర్ణే మధ్యమం రాజతే బలమ్
తామ్రపాత్రేధమం ప్రోక్తం న సింద్యం మృణ్మయేషు తు।

క సాయం బంగారపుపాత్రలో కాచడం చాలామంచిది. ఆ క సాయం విషాలు హరిస్తుంది. వెండిపాత్రలో కాచడం మధ్యమం. ఆ క సాయం బలకరం. రాగిపాత్రలో కాచడం మిక్కిలి అధమం. సింద్యం. ఎలాంటి సందర్భంలోనూకూడా రాగిపాత్రలో కాచకూడదు. మట్టిపాత్రలో కాచడం చెడ్డది కాదు.

గమనిక :- ఈ క సాయాలు, ఇవ్వబడు, క్వాథ లనే పేరుతో కొన్ని కంపెనీల వారు అమ్మతున్నారు. క సాయాలు నిలవ ఉండేటట్లు మంచి ఉపాయాలు అవలంబించే వా రలా చేస్తున్నారు. అలా చేయడం చెడ్డది కాదు; గాన ఎప్పటికప్పుడు తయారు చేసుకోవడమే మంచిది.

క్వా థ చూ ర్ణా లు

మరిన్ని, కొన్ని కంపెనీలవారు కషాయద్రవ్యాలు అమ్మి కలిపి గుండెకొట్టే ఉంచి అమ్ముతున్నారు. వస్తుసంపాదనకు ఇందువల్ల కష్టం లేకపోవచ్చు గాని, రెండూ మానాలు రాటితే చూర్ణాలు శక్తిహీనా లయిపోతాయి. ఈ సందర్భంలో అలాటి క్వాథచూర్ణాలు కొని వాడుకోడం దండుగే కాదు, అపాయకరమున్న కనిక. తైమ్యలూ, రోగులూ కూడా మూలికలు ఎప్పటికప్పుడే చేర్చి, గుండెకొట్టేటటువంటి వాడుకోడం శ్రేయస్కరం.

౦ ద శ మూ ల క పా య ౦

శాలిపర్ణి పృశ్నిపర్ణి బృహతీద్వయగోక్షులైః
బిల్వాగ్నిమంధస్యనాకకాశ్మరీ పాటలాయుతైః
దశమూల మితి ఖ్యాతం క్షధితం తజ్జలం విభేత్
పిప్పలీచూర్ణసంయుక్తం వా తశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
సన్ని పాతజ్వరహరం సూతికాదోషనాశనమ్
శోష తైత్యభ్రమస్వేదకాసశ్వాసవికారనుత్
వ్యాతకంఠగ్రహపార్శ్వార్తితంద్రామైకశరాలహృత్

శాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వాకుడు, పెద్దములక, పల్లెకు, మాలేడు, శెల్లి, ముండిలం, పెగుమ్ముడు, కలిగొట్టు—ఇవి దశమూలాలు. వీటికషాయం పిప్పలీచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే వాతశ్లేష్మజ్వరాలు తగ్గిస్తుంది. సన్ని పాతజ్వరాలు, సూతికాదోషాలు, శోష, తైత్యం, భ్రమ, చెమట, దగ్గు, వగర్పు, హృద్రోగం, కంఠగ్రహం, పక్కలనొప్పి, తంద్ర, తలనొప్పి తగ్గించేస్తుంది.

౨ మ హా రా స్నా ది క పా య ౦

రాస్నా ద్విగుణభాగా స్యా దేకభాగా స్తతఃపక్షే
ధన్వయాన బలైరంఢ దేవదారు శటీ వచా
వాసకో నాగరం వథ్యా చవ్యా ముస్తా ఘనర్నవా
గుడూచీ వృద్ధదారు శ్చ శతపుష్పా చ గోక్షురః

అశ్వగంధా ప్రతివిషా కృశముల శ్మతావరీ
 కృష్ణా సహచర శ్చైవ భాన్యకం బృహతీద్యయమ్
 ఏభిః కృతం పిబే త్కాథం శుఃతీచూర్ణేన సంయుతమ్
 కృష్ణాచూర్ణేన వా యోగరాజగుగ్గులునాఽభవా
 అజమోదాదినా వాపి తైతీ నైరండజేన వా
 సర్వాంగకంపే క్షుబ్ధత్వే పక్షాఘాతేఽపభాహుకే
 గృధ్రస్యా మామవాతే చ క్లీపదే చాపతానకే
 అంత్రవృద్ధౌ తథాఘ్ననే జంఘాజానుగ తేర్దితే
 శుక్రామయే మేధ్రరోగే వ.ధ్యాయోన్యామయేషు చ
 మహారాస్నాది రాభ్యాతో బ్రహ్మణా గర్భకారిణమ్॥

సన్నరాస్న రెండుభాగాలు. దూలగొండి వేళ్లు, బల, అముదపు వేళ్లు, దేవదారు, కచ్చు
 రాలు, వస, అడ్డసరప్పట్ట, సొంటి, కరకవొలపు, చవ్యం, తుంగముస్తలు, గలిజేరు,
 తిప్పతీగ, వృద్ధదారు, సదాప, పల్లెరువేళ్ళు, పెన్నేరు, అతివస, రేలగుల్ల, పిల్లితీగలు,
 పిప్పళ్ళు, పచ్చగోరింట, ధనియాలు, వాకుడు, పెద్దములక, — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం
 ఈ మూలిక అన్నీ యెంతయెత్తో అంత కెనిమిదిరక్తం నీళ్ళు పోసి నాలుగోవంతు మిగి
 లేటట్టు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఈ కషాయంలో సొంటిచూర్ణంగాని, పిప్పళ్ళిచూర్ణం గాని, అజామోదం
 గాని, అముదంగాని, మహాయోగరాజగుగ్గులుగాని, (రోగప్రకృతి ననుసరించి) కలిపి
 పుచ్చుకుంటే సర్వాంగకంపవాతం, క్షుబ్ధత్వం, పక్షవాతం, అపభాహుకం, గృధ్రసి,
 అమవాతం, క్లీపదం, అపతానకం, అంత్రవృద్ధి, ఆఘ్నానం, జంఘా—జానువు నీటినాశ్ర
 యించిన వాతం, శుక్రవాతం, మేధ్రరోగం, వంధ్యారోగం, పొగొడుతుంది.

౩ ఖర్జూ రా ది క షా యం

ఖర్జూర యష్టి కాశ్మీర మృద్వికా పద్మకేసరమ్
 ధాత్రీ పరూషం వ్యాఘ్రీ చ బలాయుగ్నం చ చంపకమ్
 మధూకపుష్ప కాశ్మర్యం తోయై శ్చైవ చతుర్గుణైః
 పక్వం పర్యుషితం రాత్రౌ స్థితం భండే నవే ధృఢే
 లాజాచూర్ణ ప్రతీవాపం శర్కరా మధుసంయుతమ్

తృష్ణాదాహహారం పానే జాతీపుష్పాధినాసితమ్

మూర్ఛా దాహ భ్రమం వాంతి దీప్తం గృహ మివాంబునా ||

ఖర్జూరపుపండు, యష్టిమధుకం, కుంకుమపువ్వు, ద్రాక్షపండు, పద్మకేసరాలు, ఉసిరిక పప్పు, చిట్టితపండు, వాకుడు, బల, అతిబల, చందనం, ఇప్పపువ్వు, పెగుమ్మడు, — ఇవి సమభాగాలు. వీటికి నాలుగురెట్లు నీళ్ళు చేర్చి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఇది కొత్తకుండలో పోసి అందులో కొంచెం కేలపిండి, పంచదార, జాపత్రి వేసి ఒకరాత్రి ఉంచి మర్నాడు పుచ్చుకుంటే దప్పి, తాపం, మూర్ఛ, భ్రమ పోగొడుతుంది.

క బృ హ న్మ ం జి ష్ఠా ది క పా య ం

మంజిష్ఠా ముస్త కుటజ గుడూచీ కష్ఠ నాగరైః

భారీ క్షుద్రా వచా నింబ నిశాద్వయ ఫలత్రికైః

పటోల కటుకా మూర్ఛా విడంగానన చిత్రకైః

శతావరీ త్రాయమణా కృష్ణేంద్రయవ వాసకైః

భృంగరాజ మహాదారు పాఠా ఖదిర చందనైః

త్రివృ ద్వరణ కై రాత వాకుచీ కృతమాలకైః

శాఖోటక మహానింబ కిరంజాతివిషా జలైః

ఇద్రవారుణికానంతా శారిబా వర్షలై స్సమైః

ఏభిః కృతం విభే త్యాథం కృష్ణా గుగ్గులునంయుతమ్

అష్టాదశసు కుష్మేషు వాతరక్తార్దితే తథా

ఉపదంశే స్థీవదే చ ప్రసుప్తౌ పక్షుఘాత కే

మేదోదోషే నేత్రరోగే మంజిష్ఠాదిః ప్రశస్యతే ||

మంజిష్ఠ, కుంగముస్తల, కొడిశపాలపట్ట, తిప్పతీగ, చెంగల్వకొవ్వు, సొంటి, గంటు భారంగి, వాకుడు, వస, వేపపట్ట, పసుపు, మానుపసుపు, కరకవొలుపు, తాడి కాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ట, కటుకరోహిణి, చాగనార, విడంగాలు, వేగిసపట్ట, చిత్రమూలం, పిల్లితేగలు, కలుగానుగ, పిప్పళ్లు, పాలకొడిశవిత్తులు, అడ్డసరం, గుంట

కలగర, దేవదారు, పాత, చంద్రచేన, రక్తచందనం, తెగడ, ఉలిమిరిపట్ట, నేలవేము, బావంచాలు, రేలగుజ్జ, టేకుపట్ట, పెనువేప, గానుగుచెక్క, అతివస, వరువేరు, చేదు పుచ్చ, సుగంధి, పాలసుగంధి, పర్పాటకం—ఇవి సమభౌగాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా చితకగొట్టి ఎనిమిదిరెట్ల నీళ్ళలో కలిపి, ఎనిమిదోవంతు మిగిలే టట్లు కాచి వడబోసుకుని, పిప్పళ్ళచూర్ణ మైనా, మహిషాక్షిగుగ్గిలం అయినా కలిపి పుచ్చుకుంటే సర్వ కష్టరోగాలూ, వాతరక్తమూ, అర్ధితవాతరక్తమూ, ఉపదశమూ, శ్లీపదమూ, పక్షవాతమూ, స్పర్శజ్ఞానం లేకపోవడం, కొవ్వు, నేత్రరోగాలూ పోగొడుతుంది.

౫ ప థ్యా ది క షా యం

పథ్యాక్షధాత్రీభూనింబ నిశాంబామృతాయతైః
కృతః క్వాథః షడంగాయం సగుడ శ్శీర్ష శూలహః
భూశంఖకర్ణశూలాని తథార్థశిరసోరుజమ్
సూర్యావర్తం శంఖకం చ దంతపాతం చ తీద్రుజమ్
నక్తాంధ్యం పటలం శుక్రం చక్షుఃపీడాం వ్యపోహణి ||

కరకవొలుపు, తాడి కాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నేలవేము, పసుపు, వేపపట్ట, తిప్ప తీగ—ఇవి సమభౌగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి బెల్లం కలిపి పుచ్చుకుంటే తలనొప్పి, కనుబొమ్మలలోనూ, చెవులలోనూ కలిగే పోట్లూ, పెడతలనొప్పి, సూర్యావర్తమూ, శంఖకమూ, దంతాలూడిపోడమూ, పళ్ళపోట్లూ, రేచీకటి, కంటి జబ్బులూ పోగొడుతుంది.

౬ అ భ యా ది క షా యం

అభయా ముస్త ధాన్యాక రక్తచందనపద్మకైః
వానకేంద్రయవోశీరా గుడూచీకృతమాలకైః
పాతానగరతిక్తాభిః పిప్పలీచూర్ణయ కృతమ్
పిబే త్త్రిదోషజ్వరజ త్పిపాసా దాహ కాసనుత్
ప్రలాప శ్వాస తంద్రాఘ్నం డీపనం పాచనం పరమ్

విజ్ఞాతానిలనిష్ఠంభ వమీ శోషా రుచిచ్ఛిదమ్ ।

కరకవొలుపు తుంగముస్తలు, ధనియాలు, రక్తచందనం, పద్మకాష్ఠం, అడ్డసరం, కొడిశపాలవిత్తులు, వట్టివేరు, తిప్పతీగ, రేలగుజ్జా, పాత, సొంటి, కటుకరోహిణి,— ఇవి కషాయం కాచి పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే త్రిదోషజ్వరాలు పోగొడుతుంది. దప్పిక, మంటలు, దగ్గు, ప్రలాపం, శ్వాసలు, తంద్ర, మలమూత్రవాయుబంధం, వాంతులు, శోష, అరుచి తగ్గించేస్తుంది. ఆమపచనం చేస్తుంది. ఆకలి పుట్టిస్తుంది.

౭ దే వ దా ర్వా ది క షా యం

దేవదారు వచా కష్ఠం పిప్పలీ నిశ్వభేషజమ్

కట్ఫలం ముత్త మానింబ తిక్తా ధాన్యా చారీశకీ

గజకృష్ణా చ దుస్సర్పా గోక్షురో ధన్వయానకమ్

బృహ త్యతివిషా చ్ఛిన్నా కర్కటం కృష్ణజీరకమ్

క్వాథ మష్టావశేషం తు ప్రసూతాం శాయయే త్త్రిమమ్

శూలకాసజ్వరశ్వాసమూర్ఛా కంపశిరో ర్తిజిత్ ॥

దేవదారు, వస, చెంగల్వకోష్ఠ, పిప్పళ్లు, సొంటి, కాయఫలం, తుంగముస్తలు, నేల వేము, కటుకరోహిణి, ధనియాలు, కరకవొలుపు, గజపిప్పళ్లు. దురదగొండి, పల్లెరు, పెద్దములక, అతివస, తిప్పతీగ, కర్కటకశృంగి, నల్లజీలకర్ర.—ఇవి మెత్తగా చితక గొట్టి, నాలుగురెట్లు నీళ్ళుచేర్చి ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఇది ప్రసవించిన స్త్రీలకు చాలా మంచిది. శూల, దగ్గు, జ్వరం, వగర్పు, మూర్ఛ, వణుకు, తలనొప్పి పోగొడుతుంది.

౮ త్రి ఫ లా ది క షా యం

త్రిఫలా దేవదారు శ్చ ముస్తా మూషకకర్ణికా

శిగు రేతైః కృతః క్వాథః పిప్పలీచూర్ణసంయుతః

విడంగచూర్ణయుక్త శ్చ క్రిమిఘ్నః కృమిరోగహః॥

కరక, తాడి, పునీరికలు, దేవదారు, తుంగముస్తలు, ఎలకచెవియాకు, మునగచెక్క—
వీటి సమభాగాలతో కషాయం కాచి అందులో పిప్పళ్ళచూర్ణం అయినా, వాయు
విశంగాల చూర్ణం అయినాకలిపి పుచ్చుకుంటే కృములు నశిస్తాయి. కృమిరోగాలున్న
తగ్గిపోతాయి.

౯ పు న ర్ని వా ది క షా యం

పునర్నవా దారునిశా నిశా శుంఠి హరీతకీ

గుడూచీ చిత్రకో భార్గదేవదారు చ తై శ్శుతః

పాణిపాదోదరముఖ ప్రాప్తం శోఫం వినాశయేత్॥

గలిజేరు, మానుపసుపు, పసుపు, సొంటి, కరక్కాయ, తిప్పతీగ, చిత్రమూలం, గంటు
భారంగి, దేవదారు—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే చేతులు
కాళ్లు, కడుపు, మొగం—ఈ స్థలాలలో పుట్టే ఉబ్బు తగ్గిపోతుంది.

౧౦ దా ర్వా ది క షా యం

దార్పి రసాంజనం ముస్తం భల్లాత శ్రీఫలం వృషః

కైరాత శ్చ పిబే దేషాం క్వాథం శీతం సమాక్షికమ్

జయే త్సశూలం ప్రదరం పీతశ్వేతాసితారుణమ్॥

మానుపసుపు, రసాంజనం, తుంగముస్తలు, జీడిగింజలు, మారేడు, అడ్డసరం, నేల
వేము,—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే పసుపు, తెలుపు,
నలుపు, ఎరుపు ప్రదరం శూలతో కూడా వున్నది తగ్గిపోతుంది.

౧౧ మం జి ష్ఠా ది క షా యం

మంజిష్ఠా త్రిఫలా తిక్తా వచా దారునిశా మృతాః

నింబ శైచ్చషాం కృతః క్వాథో వాతరక్తవినాశనః

పామా కాపాలికాకుష్ఠ రక్తమండలజిన్మతః॥

మంజిష్ఠ, కరక, తాడి, పునీరికలు, కటుకరోహిణి, వస, మానుపసుపు, తిప్పతీగ,
వేపపట్ట—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే వాతరక్తం

పోగొడుతుంది. పామ, కపాతక, రక్తమండలం—ఇత్యాది కుషురోగాలన్నీ నశింప చేస్తుంది.

౧౨ అమృతాష్టక కపాయం

అమృతాష్టకటుకా మున్తేంద్రయవనాగ్రైః
పటోలచందనాభ్యాం చ పిప్పలీచూర్ణము కృత్తమ్
అమృతాష్టక మేత చ్చ పిత్తశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
చర్ద్యరోచకహృల్లాసదాహత్యష్టానివారణమ్॥

తిప్పతీగ, వేపపట్ట, కటుకరోహిణి, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, సాంటి, చేదు పొట్ట, రక్తచందనం—ఇది అమృతాష్టకం. ఇది కపాయం కాచి, అందులో పిప్పళ్ళ చూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే పిత్తజ్వరాలూ, శ్లేష్మజ్వరాలూ, పోగొడుతుంది ఛర్ది, ఆరోచకం, హృల్లాసం, తాపం, దప్పికయన్నూ, తగ్గించేస్తుంది.

౧౩ వాసాది కపాయం

వాసా ద్రాక్షా భయా క్వాథః పీత సుక్షాద్రశర్కరః
ఃహతి రక్తపిత్తార్తిం శ్వాసకాసాన్ సుదారుణాన్॥

అడ్డసరం, ద్రాక్షపండు, కరకవొలుపు, ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కపాయం కాచి అందులో తేనె, చక్కెరా కలిపి పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం, దగ్గు, వగర్పు పోగొడుతుంది.

౧౪ భూనింబాద్యష్టాదశాంగ కపాయం

భూనింబ దారు దశమూల మహాషధాబ్ద
తిక్తేంద్రబీజధనికేభకణా కపాయః
తంద్రాప్రలాప కసనారుచిదాహమోహ
శ్వాసాదియుక్త వాఖిలజ్వర మాశు హంతి॥

శేలవేము, మానుపసుపు, దశమూలాలు—అంటే మారేడు, దుండిగం, గుమ్మడి, కలి గొట్టు, తక్కిల, మయ్యాకుపొన్న, కోలపొన్న, వాకుడు, పెద్దములక, పల్లెరు, సాంటి, తుంగముస్తలు, కటుకరోహిణి, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, గజపిప్పళ్ళు,

ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే తంద్ర, ప్రలాపం, దిగు, అరుచి, తాపం, మోహం, వగన్న మొదలైన దుర్లక్షణాలు గల జ్వరం తగ్గిపోతుంది.

౧౫ వ త్స కా ది క షా యం

సవత్సక స్నాతివిషః సబిల్వః
సోదీచ్ఛ ముస్తం చ కృతః కషాయః
సామే సశూలే సహ శోణితే చ
చిరప్రవృత్తేఽపి హితోతిసారే॥

కొడిశచెక్క, అతివస, మారేడు, కురువేరు, తుంగముస్తలు—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే అమశూల, అతిసారం, రక్తాతిసారం—ఎంత కాలంగా వున్నవైనా తగ్గిపోతాయి.

౧౬ కంటకార్యా ది క షా యం

కంటకారీయుగద్రాక్షా వాసా కర్పూరవాలక్నేః
నాగరేణ చ పిప్పల్యా క్వధితం సలిలం పిబేత్
శర్కరామధుసంయుక్తం పిత్తకాసహరం పరమ్॥

వాకడు, ములక, ద్రాక్షపండు, అడ్డసరం, కచ్చురాలు, కురువేరు, సొంటి, పిప్పళ్ళు—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో చక్కెరా, తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే పైత్యంపల్ల వచ్చిన దిగులు హరిస్తాయి.

౧౭ మ రీ చ్యా ది క షా యం

మరిచ భృంగి మహాషధి కండలీ
కసనహ వృష వృశ్చిక భార్గభిః
క్వధిత మంబు కణారజసాన్వితమ్
శ్వసనహృక్ష యకాసవినాశకమ్॥

మిరియాలు, గుంటకలగర, సొంటి, నల్లపుష్పి, కసింత, అడ్డసరం, గలిజేరు, గంబుభా

రంగి—ఇవి సమభాగాలుగా కపాయంపెట్టి పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే వగర్పు, క్షయ, దగ్గు పోగొడుతుంది.

౧౮ ధాత్ర్యాది కపాయం

ధాత్రీ చ మాగధీ శుంఠీ క్వాథ శ్చైషాం సితాయుతః

హినస్తి హృదయోద్భూతాం హిక్మాం ప్రణాపరోదినీమ్॥

ఉసిరిపప్పు, పిప్పళ్లు, సొంటి—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కపాయం కాచి అందులో చక్కెర కలిపి పుచ్చుకుంటే ఎంత అసాధ్యపు ఎక్కిళ్ళయినా పోగొడుతుంది.

౧౯ అశ్వత్థాది కపాయం

అశ్వత్థోదుఃశరస్లక్ష వట వేతనజశ్శతః

వ్రణశోభోపదంశానాం నాశనః క్షౌశనా త్స్మృతః॥

రావిపట్ట, షేడి (అత్తి) పట్ట, జువ్విపట్ట, మర్రిపట్ట, ప్రబ్బలి—ఇవి సమభాగాలుగా కపాయంపెట్టి దాంతో కడిగితే వ్రణాలు, ఉబ్బు, సవాయిపుండ్లు తగ్గిపోతాయి.

౨౦ గోక్షురాది కపాయం

సమూలగోక్షురక్వాథ సృతామాక్షిక సంయతః

నాశయే మూత్రకృచ్ఛాణి తథా చోష్ణనమీరణమ్॥

పల్లెడు సమూలంగా కపాయం కాచి అందులో చక్కెరా, తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే మూత్రకృచ్ఛాలు, ఉష్ణవాతమూ హరించిపోతాయి.

౨౧ పిప్పల్యాది కపాయం

పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యచిత్రకనాగరైః

వచా సాతివిషా జాజీ పాథా వత్సక రేణుకైః

కిరాతతిక్తకం మూర్వ్యా సర్వపా మరిచాని చ

కటుకం పుష్కరం భార్గీ విడంగం కర్కటాహ్వయమ్

అర్క మూలం బృహత్సింహీ శ్రేయసీ సదురాలభా
 దీప్యకం చాజమోదా చ శుకనాసాది హింగుభిః
 ఏతాని సమభాగాని గణోష్ఠావింశకో మతః
 కషాయ ముపభుంజీత వాతశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
 హంతి వాతం తథా కీతం ఛేదజం ప్రబలం కఫమ్
 ప్రలాపం చాతినిద్రాం చ రోమహర్షార్దుచీ తథా
 మహావాతేఽపతంత్రే చ సర్వగాత్రే చ శూన్యతామ్
 అయం సర్వజ్వరాన్ హంతి సన్నిపాతాం శ్రుయోదశః॥

పిప్పళ్లు, పిప్పలిమూలం, చవ్యం, చిత్రమూలం, సొంటి, వస, అతివస, జీలకర్ర, పాత, కొడిశపాలవిత్తులు, రేణుకలు, నేలవేము, చాగనార, తివాలు, మిరియాలు, కటుక రోహిణి, పుష్కరమూలం, గంటుభారంగి, వాయువిడంగాలు, కటుకరోహిణి, జిల్లేడు వేరు, పెద్దములక, కరకవొలుపు, దూలగొండివిత్తులు, వాము, అజామోదం, దుందిలం, ఇంగువ — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే వాత శ్లేష్మజ్వరాలు, వాతం, శైత్యం, కఫం, ప్రలాపం, అతినిద్ర, గగుర్పాటు, అరుచి, మహావాతం, అపతంత్రకం, స్పర్శజ్ఞానశూన్యత, సకలజ్వరాలు హరిస్తుంది. సన్నిపాత జ్వరాలు అమోఘంగా తగ్గించేస్తుంది.

౨౨ న్య గ్రో థా ది గ ణ క షా యం

న్యగ్రోథ స్లక్ష కోశామ్ర వేతసో బదరీతుణః
 మధుయష్టి ప్రియాళు శ్చ లోధ్రద్వయ ముదుంబరః
 పిప్పల శ్చ మధూక శ్చ తథా పారిసపిప్పలః
 సల్లకీ తిందుకీ జంబూద్వయ మామ్రతరు శ్చివా
 కదంబ కకుభౌ చైవ భల్లాతకఫలాని చ
 న్యగ్రోథాదిగణక్వాథం యథాలాభం చ కారయేత్
 అయం క్వాథో మహాగ్రాహీ వ్రణ్యో భగ్నం చ నాశయేత్
 యోనిదోషహరో దాహ మేదో మేహ విషాపహః॥

మర్రిపట్ట, జువ్విపట్ట, తుమ్మెదమామిడి, ప్రబ్బలి, రేగుపట్ట, నందిపట్ట, యష్టిమధుకం, మొరలిపట్ట, లొద్దుగుచెక్క, మేడిపట్ట, రావిపట్ట, ఇప్పపట్ట, గంగరావిపట్ట, ఆం దుగుచెక్క, తుమికిచెక్క, నేరేడుపట్ట, అల్లనేరేడుపట్ట, మామిడిపట్ట, కరకవొలుపు, కడిమిపట్ట, మద్దిపట్ట, నల్లజీడిగింజలు,—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే మలబంధం పుట్టిస్తుంది. యోనిదోషం, తాపం, మేహరోగం, మేహరోగం హరిస్తుంది. దీనితో వ్రజాలూ, గాయాలూ కడిగితే త్వరగా మాని పోతాయి.

౨౩ నాగరాది కషాయం

నాగరస్య పిబే దుష్ణం కషాయం చాగ్నివర్ధనమ్
కాసశ్వాసానిలహరః శూలహృద్రోగనాశనమ్॥

సాంటి కషాయంపెట్టి జీడిజీడిగా ఉండగా పుచ్చుకుంటే ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. దగ్గు, వగర్పు, వాతం, శూల, హృద్రోగాలు నశింపజేస్తుంది.

౨౪ పటోలాది కషాయం

పటోలం త్రిఫలా తిక్తా గుడూచీ చ శతావరీ

ఏషః క్వాథో జయే త్ప్రీతో వాతాన్రం దాహనంయుతమ్॥

చేమపొట్ల, కరకవలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, కటుకరోహిణి, తిప్పతీగ, పిల్లి తేగలు,—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే మంటగల వాతరక్తం నశిస్తుంది.

౨౫ మహాషధాది కషాయం

మహాషధామృతాభవః కషాయక శ్చ సేవితః

హింస్తి చామమారుతం చిరాయు సంధి సంశ్రితమ్॥

సాంటి, తిప్పతీగ—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే కీళ్ళవాతం త్వరగా తగ్గిపోతుంది.

౨౬ బృహద్యాసాదికషాయం

వాసాహరిద్రాధనికాగుడూచీ
భార్గ్యకణాపౌష్కరరింగణీనమ్
క్వాథేనమారీచరజోన్వితేన
కాసఃక్షయంయాతినకస్యపుంసః॥

అడ్డసరం, పసుపు, ధనియాలు, తిప్పతీగ, గంటుభారంగి, పిప్పళ్ళు, పుష్కరమూలం.
వాకుడు—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో మిరియాల
చూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే ఎలాంటి దగ్గులయినా తగ్గిపోతాయి.

చూర్ణ ప్రకరణం

—0—

చూర్ణ కల్పన

అత్యంతశుష్కం యద్ద్రవ్యం సుపిష్టం వస్త్రగాలితమ్
తత్తస్య చూర్ణం రజః క్షోద స్తన్నాత్ర కర్షసమ్మితా
చూర్ణే గుడ స్సమో దేయ శృక్కరా ద్విగుణా మతా
చూర్ణేషు భర్జితం హింగు దేయం నోత్కేదకృ ద్భవేత్
లిహే చూర్ణం ద్రవై స్సర్వై ర్ఘృతాద్యై ద్విగుణోన్మితైః
పిబే చ్చతుర్గుణై రేవ చూర్ణ మాలోడితం ద్రవైః
చూర్ణావలేహగుటికాకల్కానా మనుపానకమ్
పిత్తవాత కఫాతంకే త్రిద్యౌకపల మాహరేత్
యథా తైలం జలే ప్రాప్తం క్షణే నైవ ప్రసర్పతి
అనుపానబలా దంగే తథా సర్పతి భేషజమ్
ద్రవేణ యావతా సమ్యక్ చూర్ణం సర్వప్లుతం భవేత్
భావనాయాః ప్రమాణం తు చూర్ణే ప్రోక్తం భిషగ్వరైః॥

చూర్ణంలో చేర్చే ద్రవ్యాలు బాగా ఎండినవై ఉండాలి. అవి మెత్తగా దంచాలి. అది వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. చూర్ణం యెప్పుడూ అతిమెత్తగా వుండాలి. అంచేత చిక్కని వస్త్రంతో గాలితం చెయ్యడమే మంచిది, ఎంతవరకూ చూర్ణం రాలుతూ వుంటుందో అంతవరకూ మాలికలు దంచాలి, గాని కొంత చేసి మానగూడదు. మానేస్తే పొళ్లు సరిగా తేలవు.

చూర్ణానికి రజస్సు దమూ అని మారుపేళ్లు, గుండ అని కూడా వాడకం వుంది.

చూర్ణం మోతాదు దినాని కొక కర్ణం.

చూర్ణంలో బెల్లం కలుపుకోవలసివుంటే సమంగానూ, చక్కెర అయితే రెండు రెట్లు చేర్చుకోవాలి,

ఇంగువ చేర్చువలసివుంటే వేయించినది కావాలి. పచ్చిది చేర్చగూడదు. పచ్చిది గాభరా పెడుతుంది.

నెయ్యి మొదలైన స్నేహద్రవ్యాలతో చూర్ణం పుచ్చుకోవలసివుంటే చూర్ణం కంటే రెండురెట్లు కలిపి నాకాలి. పాలూ, నీళ్ళూ, గోమూత్రమూ మొదలైన ద్రవద్రవ్యా లైతే చూర్ణానికి నాలుగురెట్లు చేర్చి బాగా కలిపి తాగాలి.

చూర్ణం—అవలేహం—గుటిక—కల్కం—వీటికి అనుపానద్రవ్యాలు. పిత్త వ్యాధిలో మూడుపలాలు. వాతవ్యాధిలో రెండుపలాలు. కఫవ్యాధిలో ఒక్కపలం ఇలా పుచ్చుకుంటే తైలబిందువు నీళ్ళలో వ్యాపించేటట్టు ఔషధం శరీరం అంతటా వ్యాపిస్తుంది.

భావన చెయ్యవలసివుంటే నిమ్మరసం మొదలైన భావనారసాలు చెయ్యిమునిగే టట్లు చేర్చుకోవాలి. అది యెండలో యెండబెట్టాలి. గడ్డకట్టి, ఎండి, మళ్ళీ చూర్ణం అయేదాకా ఎండబెట్టాలి. ఎన్ని రసాలతో భావనచేసినా, ఒక్కొక్క రసంతో ఎన్ని మాట్లు చేసినా యిదే విధం. భావనా ప్రమాణం యిది.

౧ తాళీ సా ది చూ ర్ణం

తాళీనం మరిచం శుంతీ పిప్పలీ వంశరోచనా

ఏక ద్వి త్రి చతుః పంచ క్షరై ర్భాగాన్ ప్రకల్పయేత్

ఏలాత్వచో స్తు క్షార్ధం ప్రత్యేకం భాగ మాహరేత్

ద్వాత్రింశత్క్షర్వతులితా ప్రదేయా శర్కరా మతా

తాళీసాద్య మిదం చూర్ణం రోచనం పాచనం స్మృతమ్

కాసశ్వాసజ్వరహరం ఛర్ద్యతీసారనాశనమ్

శోషాధ్మానహరం స్లీహగ్రహణీపాండురోగజిత్

పక్వావా శర్కరాం చూర్ణం షీ పే తస్య ధృటిశా తతః॥

తాళీసపత్రి ఒక భాగం, మిరియాలు రెండు భాగాలు, సొంటి మాడు భాగాలు. పిప్పళ్ళు నాలుగు భాగాలు. తవాక్షీరి ఐదు భాగాలు. ఏలకులు అర్థభాగం. దాల్చిని చెక్క అర్థభాగం. కలకండ 32 భాగాలు. ఇవి మెత్తగాదంచి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. ఇందులో తవాక్షీరి పలుకులుగా వున్నదీ, కలకండ మద్రాసుదీ వెయ్యడం మంచిది. ఈ చూర్ణం ప్రత్యేకంగానూ, ఔషధాలకు అనుపాన చూర్ణంగానూ వాడుకోవచ్చు. కలకండ లేబాకం పట్టి, తక్కిన వస్తువుల చూర్ణం అందులో కలిపి గుటి కలుగా కూడా వాడుకోవచ్చు. వయస్సు—బలం—ఆవస్థ—పీటి ననుసరించి చూర్ణానికి గుటికకూ మోతాదు నిర్ణయించుకునేది.

ఇది రుచి పుట్టిస్తుంది. ఆమపచనం చేస్తుంది. దగ్గు, వగర్పూ, జ్వరమూ తగ్గిస్తుంది. వాంతి, అతిసారమూ కట్టుతుంది. శోష, కడుపుబ్బరింపూ పోగొట్టుతుంది. పీహవ్యాధులూ, గ్రహణీ, పాండురూ హరిస్తుంది.

౨ సి తో ప లా ది చూ ర్ణం

సితోపలా షోడశ స్యా దష్టే స్యా ద్వంశరోచనా
పిప్పలీ స్యా చ్చతుఃకర్షా స్యా దేలాచ ద్వికార్షికీ
ఏకకర్ష స్త్వచః కార్యం చూర్ణయే శ్చిర్వ మేకతః
సితోపలాదికం చూర్ణం మధునర్పిర్యుతం లిహేత్
శ్వాస కాస క్షయహరం వాస్తపాదాంగదాహజిత్
మందాగ్నిం సుప్తజిహ్వాత్వం పార్శ్వశూల మరోచకమ్
జ్వర మూర్ధ్వగతం రక్తం పిత్త మాశు వ్యపోహతి॥

కలకండ పదహారు భాగాలు. తవాక్షీరి ఎనిమిది భాగాలు. పిప్పళ్ళు నాలుగు భాగాలు. ఏలకులు రెండు భాగాలు. దాల్చిని చెక్క ఒక భాగం. ఇవన్నీ కలిపి కొట్టి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. తవాక్షీరి మంచిరకమూ, కలకండ మద్రాసుదీ వేస్తే చాలా మంచిది. సితిగతులను బట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తే నెతోనూ వేతితోనూ కలుపుకుని పుచ్చుకునేది.

ఇది వగర్పూ, దగ్గు, క్షయా హరిస్తుంది. కాళ్ళమంటలూ, చేతులమంటలూ, శరీరం మంటలూ పోగొట్టుతుంది. అగ్నిమాంద్యం తగ్గిస్తుంది. నాలుక మొద్దుబారితే తగ్గిస్తుంది. పార్శ్వశూలూ, ఆరుచీ, జ్వరమూ, మూర్ధ్వగతరక్తపిత్తమూ హరిస్తుంది.

౩ భాస్కరలవణచూర్ణం

సాముద్రలవణం కార్య మష్టకర్షమితం బుద్ధైః
 పంచ సౌవర్ణం గ్రాహ్యం బిడం సైంధవధాన్యమ్
 పిప్పలీ పిప్పలీమూలం కృష్ణజీరకపత్రకమ్
 నాగకేసరతాళీస మాల్లువేతసకం తథా
 ద్వికర్షమాత్రాణ్యేతాని ప్రత్యేకం కారమే ద్భుజః
 మరీచం జీరకం విశ్వం ఏకైకం కర్షమాత్రకమ్
 దాడిమం స్యా చ్చతుఃకర్షం త్వగేణ చార్థకార్షికీ
 ఏత చూర్ణరీకృతం సర్వం లవణం భాస్కరాభిడమ్
 శాణవ్రమాణం దేయ తు మస్తుతక్రసురాసవైః
 వాతశ్లేష్మభవం గుల్మం స్త్రీహాన ముదరం క్షయమ్
 అర్భాంసి గ్రహణీం కుష్ఠం విబంధం చ భగదరమ్
 శోఫః శూలం శ్వాసకాస మామనోషం చ హృదృజమ్
 మందాగ్నిం నాశయే దేత దీపనం పాచనం పరమ్
 సర్వలోకహితార్థాయ భాస్కరే నోదితం పురా॥

వేచిన సముద్రలవణం ఎనిమిది భాగాలు. సౌవర్ణలవణం ఐదు భాగాలు, బిడాలవణమూ, సైంధవలవణమూ, ధనియాలూ, పిప్పళ్ళూ, మోడి, నల్లజీల కర్రా, ఆకుపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, తాళీసపత్రి, అష్టవేతసమూ—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి భాగాలు. మిరియాలూ, జీలకర్రా, సొంతి—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క భాగం. దానిమ్మపండు బెరడు నాలుగు భాగాలు. దాల్చినచెక్కా, ఏలకులూ ఒక్కొక్కటి అర్థభాగం. ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. ఇందులో పడే బిడాలవణం చాలా దుర్వాసనగా వుంటుంది. కొంద రది వెయ్యరు. అది తప్పు. తప్పుకుండా వెయ్యాలి.

దీని మోతాదు దినానికి ఆరతులం. పూట కొకపావుతులం చొప్పున వాడడం మంచిది. ఇది పెరుగుమీది తేటతోగాని, మజ్జిగతోగాని, మద్యంతోగాని, బ్రాందీ రకాలతో గాని, చివరికి మంచినీళ్ళతో గాని కలిపి భోజనం అయిన తరువాత పుచ్చు కునేది. భోజనంలో కూడా వాడవచ్చు.

ఇది వాతంవల్ల కఫంవల్ల పుట్టిన గుల్మరోగమూ, స్థిహవ్యాధి, ఉదరవ్యాధి, క్షయ, మూలశంకా, గ్రహణీ, కుష్ఠరోగమూ, మలబంధమూ, భగందరవ్యాధి, ఉబ్బా, శూలా, వగర్పూ, దగ్గు, ఆమదోషమూ, హృద్రోగమూ, అగ్నిమాంద్యమూ పోగొట్టుతుంది. ఆకలి పుట్టిస్తుంది. ఆమపచనం చేస్తుంది.

౪ వృద్ధగంగాధరచూర్ణం

ముస్తాకశుంఠీభి ర్ధాతక్యోద్రవాలకైః
బిల్వమోచరసాభ్యాం చ పారేంద్రయవత్సకైః
ఆమ్రబీజం ప్రతివిషా లక్షాభు రితి చూర్ణితైః
క్షౌద్రతండులపానీయైః పీతై ర్యాతి ప్రవాహికా
సర్వాతిసారం గ్రహణీ శ్రమం యాతి వేగతః
వృద్ధగంగాధరం చూర్ణం సరి ద్వేగవిబంధనమ్॥

తుంగముస్తలూ, దుందిలమూ, సాంఠీ, ఆరెపువ్వు, లొద్దుగుచెక్క, వట్టివేళ్లు, మారేడూ, బూరుగుజిగురూ, విషబొద్దీ, కొడిశపాలవిత్తులూ, కొడకచెక్క, మామిడిజీడి, అతివసా, ఆత్మపత్తిఆకూ- ఇవి సమభాగాలు. ఇది తేనెతో గాని, కలితో గాని కలిపి పుచ్చుకునేది. ఇది ప్రవాహికా, (కలరా) సర్వాతిసారాలూ, గ్రహణీ తగ్గించేస్తుంది. నదీవేగం గల అతిసారాలున్నూ తగ్గించేస్తుంది.

౫ సుదర్శనచూర్ణం

త్రిఫలా రజనీయుగ్మం కంటకారీయగం శతీ
త్రికటు గ్రంథికం మూర్వ గుడూచీ ధన్వమూసకః
కటుకా షర్పటో ముస్తం త్రాయమాణా చ వాలకమ్
నింః పుష్కరమూలం చ మధుయష్ఠీ చ వత్సకః
యవానీంద్రయవో భార్గ్య శిగ్రుబీజం సురాప్రజాః
వచా త్వ కృద్మోశీరం చందనాతివిషా బలాః
శాలిపర్ణి పృశ్నిపర్ణి విడంగం తగరం తథా

దానిమ్మకాయల బెరడు ఎనిమది పలాలు. కలకండ ఎనిమది పలాలు. పిప్పళ్ళూ, మోడీ, వామూ, మిరియాలూ, ధనియాలూ, జీలకర్రా, సొంటీ—ఇవి ఒక్కొక్క పలం, తవాక్షీరి ఒక కర్షం. అకుపత్రికమూ, దాల్చినీచెక్కా, ఏలకగింజలూ, నాగ కేసరాలూ—ఇవి ఒక్కొక్క కోలం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. దీల్లో వెయ్యవలసిన కలకండ మద్రాసుది వెయ్యడం మంచిది. తవాక్షీరి పలుకులుగా వున్నది వెయ్యాలి.

ఇది అతిసారమూ, గ్రహణీ కడుతుంది. క్షయ, గుల్మం, (బల్ల) గళగ్రహం అనే కంఠవ్యాధి, పీనస, దగ్గు తగ్గిస్తుంది. అగ్నిమాంద్యం హరిస్తుంది.

౮ అ వి ప త్తి క ర చూ ర్ణం

త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం బిడం చైవ విడం గకమ్
ఏలా వత్రం చ చూర్ణాని సమభాగాని కారయేత్
సర్వ మేకీకృతం యావ ల్లవంగం తత్సమం భవేత్
సర్వ చూర్ణా ద్విగుణితం త్రివృచ్చూర్ణం ప్రదాపయేత్
సర్వ మేకీకృతం యావ త్రావ చ్చర్మరయాన్వితిమ్
భోజనాదా తథా మధ్యే ఖాదే స్మాషాష్టకం శుభమ్
అప్లపిత్తం నిహం త్యాశు నిబంధం మలమూత్రయోః
అగ్నిమాంద్యభవాన్ రోగాన్ నాశయే దవికల్పతః
ప్రమేహాన్ వింశతిం చైవ సర్వదుగ్ధా మనాశనమ్
అపిపత్తికరం చూర్ణం అగస్త్యవిహితం శుభమ్ ॥

సొంటీ, పిప్పలీ. మిరియాలూ, కరకవొలుపూ, తాడికాయబెరడూ, ఉసిరికపప్పు, తుంగముస్తలూ, బిడాలవణమూ, వాయువిశంగాలూ, ఏలకులూ, అకుపత్రికమూ—ఇవి సమభాగాలు. వీటి అన్నిటితోనూ సమంలవంగాలు, వీటి అన్నిటికీ రెండురెండు తెగడ. వీటి అన్నిటికీ సమం కలకండ,

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఇందులో వేసే తెగడ శుద్ధిచెయ్యాలి. కలకండ మద్రాసుది వెయ్యడం మంచిది. ఇది అగస్త్యుడు నిర్మించినది. ఇది భోజనానికి ముందుగాని, భోజనం చేస్తూచేస్తూ గాని పుచ్చుకోవచ్చు.

ఇది అమృతమూ, మలబంధమూ, మాత్రబంధమూ పోగొడుతుంది అగ్ని మాంద్యమూ, అరుచీ, అజీర్ణీ తగ్గిస్తుంది. వింశతి ప్రమేహాలలోనూ చాలాపనిచేస్తుంది. గ్రహణికి మంచిది.

క క కు భా ది చూర్ణం

కకుభత్వ గ్వచా రాన్నా బలా నాగబలా భయా
శటీ పుష్కరమూలం చ పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
సర్వాణ్యేతాని సంచూర్ణ్య సర్పిషా శాణమాత్రయా
భక్షయే త్ప్రీత రుత్థాయ సర్వహృద్రోగశాంతయే ||

తెల్లమద్దిచెక్కా, వసా, సన్నరాన్నా, బలా, నాగబలా, కరకవొలుపూ, కచ్చారాలూ, పుష్కరమూలమూ, పిప్పళ్లూ, సొంటి—ఇవి సమం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రుగాలితం చేసేది. ప్రాతఃకాలం అరతులం చూర్ణం నేత్రో కలిపి పుచ్చుకుంటే హృద్రోగాలన్నీ తగ్గిపోతాయి.

గం పుష్పానుగ చూర్ణం

పాతా జంబూమయో ర్మధ్యం శిలాభేదం రసాంజనమ్
అంబష్టకో మోచరస స్సమఃగా పద్మకేసరమ్
బాస్లీకాతివిషా ముస్తం బిల్వం లోధ్రం సగైరికమ్
కట్ఫలం మఝిశ శుత మృద్వీకా రక్తచందనమ్
కట్వంగవత్సకానంతా ధాతకీ మధుకార్జునమ్
పుష్పేణోద్భృత్య తుల్యాని శ్లక్షణ్ణచూర్ణాని కారయేత్
తాని క్షౌద్రేణ నయోజ్య పామయే త్తండులాంబునా
అర్భస్సు చాతిసారేషు రక్తం యచ్ఛోప వేశ్యతే
దోషాగంతుకృతా యే చ బాలానాం తాం చ నాశయేత్
యోనిదోషం రజోదోషం శ్వేతం నీలం సపీతకమ్
స్త్రీణాం శ్యావారుణం యచ్ఛ తత్ ప్రసవ్యా నివర్తయేత్

చూర్ణం పుష్పానుగం నామ హిత మాత్రేయపూజితమ్
అంబష్టా దక్షిణే భ్యాతా గృహం త్యక్తే లక్షణాః ॥

పాతా, నేరేడుగింజల పప్పు, మామిడిజీడి, కొండపిండివేళ్లూ, రసాంజనమూ, లక్షణపంజీ, బూరుగుజగురూ, మంజిష్ఠా, తామరకేసరాలూ, కుంకుమపువ్వు. అతి వసా, తుంగముస్తలూ, లొద్దుగుచెక్కా, మారేడువేరూ, గైరికమూ, కాయఫలమూ, మిరియాలూ, సొంటి, ద్రాక్షపండ్లూ, రక్తచందనమూ, పెదమానుచెక్కా, కొడిసె చెక్కా, సుగంధీ, ఆరెపువ్వు, యష్టిమధుకమూ, తెల్లమద్దిచెక్కా—ఇవన్నీ సమ భాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇవన్నీ పుష్పనక్షత్రంనాడు సంపాదించా అని ఈయోగం నిర్మించిన ఆత్రే యుని శాసనం, ఇందుకు ద్యోతకంగా వుండా అనే దీనికి పుష్పానుగం అని పేరు. ఇందులో చెప్పబడ్డ అంబష్టాకి పాత కొందరూ, లక్షణపంజి కొందరూ వాడు తున్నారు.

ఇది తేనెతో కలిపి పుచ్చుకుని కడుగు అనుపానం వాడాలి. ఇలా పుచ్చు కుంటే యిది మూలశంక, అతి సారం, రక్తపిత్తం, యోనిదోషం, రజోదోషం, తెల్ల గానూ, నల్లగానూ, పసుపుపచ్చగానూ, తొగరురంగుగానూ స్త్రీలకు కలిగే స్రావమూ తగ్గిస్తుంది. చంటిపిల్లలకు వచ్చే రక్తవిరేచనాలున్నూ కడుతుంది.

౧౧ మ హా ద్రాక్షా ది చూ ర్ణం

ద్రాక్షా దాడిమ ఖర్జూర చాతుర్జాత కటుత్రయమ్

తవక్షీరీ నారికేళం చందనం మధుకం శివమ్

ప్రియాలుమజ్జా హీబేరం ఉశీరం జాతిపత్రకమ్

విదారీ గోక్షురం మోచా కపిక చూర్ణభవం తథా

జాతీఫలం చ తక్కోలం రుజ్జామా స్థిల వంశజమ్

యవమజ్జా లోధ్రపుష్పం ముస్తా నాగబలా శణా

ద్విజీరకే హ్యజామోదం మిశ్రా తాళీసపత్రకమ్

సైంధవం ధాన్యకం భార్గీ శృంగీ భృంగీ పునర్నవా

అరుష్క రామబీజం చ సమ్యజ్కరిత మభ్రకమ్

చీతే త్వర్వం సమం కృత్వా ద్విగుణాం శర్కరాం క్షిపేత్
 అస్య చూర్ణస్య కర్ణాంశం ఘృతక్షీరయతం పిబేత్
 దినపూర్వే తథా పశ్చాద్దృతుకాలే విశేషతః
 క్షయం చ రక్తపిత్తం చ పాదదాహ మస్పర్శరమ్
 వినిహంతి ప్రమేహం చ సోమరోగం చ శర్కరామ్
 మూత్రాఘాతం మూత్రకృచ్ఛం వాతకుండలికాం తథా
 వాం త్యరోచక మత్యుగ్రం శ్వాసకాసజ్వరభ్రమమ్
 పీనసం చ ప్రతిశ్యాయం స్త్రీహానం చోదరామయమ్
 ఆమ్లపిత్తాంగదాహం చ ధాతునాశం జరామయమ్
 సర్వం దుర్నామరోగం చ తథా పాండుం చ కామలామ్
 హృద్రోగం చ శీరశ్శూలం ఆనాహ మతిదారుణమ్
 కంఠూతిం శీతపిత్తం చ విబంధా న్ద్వివిధా నపి
 సంసేవ్యం భేషజం చైవ వృద్ధోపి జనయే త్సుతమ్
 పుత్రం సర్వగుణోపేతం శతాయుష మనామయమ్
 మృతగర్భా చ యా నారీ యా చ గర్భావసారిణీ
 సాపి నూతే సుతం తద్వ న్నారాయణ పరాయణమ్
 వంధ్యాపి లభతే పుత్రం వృద్ధోపి తరుణాయతే
 తురంగ మివ సందృప్తో మాతంగబలవిక్రమః
 నదా భేషజ్యసేవీ యో భవే న్మారుతి విక్రమః
 మహాద్రాక్షాదిచూర్ణోయం సర్వరోగనికృంతనః ॥

ద్రాక్షపండ్మా, దానిమ్మ బెరడూ, ఖర్జూరపు కాయలూ, చాల్పిసచెక్కా, ఏలకులూ,
 ఆకుపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, సొంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, తవాక్షీరీ, కొబ్బరి
 కురిడీ, చందనమూ, యష్టిమధుకమూ, కరకమొలుపూ, సారపప్పు, కురువేరూ, వట్టి
 వేళ్లూ, జాపత్రీ, కేలగుమ్మడూ, పల్లెరుకాయలూ, బూరుగుజిగురూ, దూలగొండి
 చిత్తులూ, జాజికాయా, తక్కోలాలూ, చెంగల్వకోష్ఠూ, మినుములూ, నువ్వులూ,
 పెదురుబియ్యమూ, యవలూ, లొద్దుగుపువ్వు, తుంగముగ్గలూ, నాగబల, జనప

గింజలూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, అజామోదమూ, మెంతులూ, తాళీసపత్రి, నైర
ధవలవణమూ, ధనియాలూ, గంటుభారంగీ, కర్కాటకశృంగీ, గుంటకలగరసమాల
మూ, తెల్లగలిజేరూ, నల్లజీడిపప్పు, మామిడిజీడి, శతపుతకృష్ణాభ్రకభస్మమూ—ఇవి
సమం. వీటి కన్నిటికీ రెండురెట్లు కలకండ,

వీటిలో మినుములూ, నువ్వులూ, వేయించడం వృద్ధవైస్యల సంప్రదాయం-
కలకండ మద్రాసుది వాడాలి. ఈయోగం చెప్పినట్లు పనిచెయ్యా అంటే నూగువు
టాలూ పడిన కృష్ణాభ్రకం వాడాలి,

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేసి.

ఇది స్త్రీలకు ప్రత్యేకాషధం. పురుషులున్నూ వాడవచ్చు.

వయస్సు, బలమూ, స్థితి చూసి మోతాదు నిర్ణయించుకునేది. అది నేత్రా
కలిపి పుచ్చుకుని వేడిపాలు తాగాలి, ఇది పొద్దున్నా సాయంత్రమూ కూడా తప్ప
కుండా వాడాలి, ఋతుదినాలు మూడూ తప్పకుండా వాడాలి.

ఇది రక్తపిత్తమూ, క్షయవ్యాధి, ఆరికాళ్ళమంటలూ, తెల్లకుసుమ, ప్రమేహ
మూ, సోమరోగమూ, మూత్రంలో వుండే శర్కరా, మూత్రాఘాతమూ, మూత్రక్
ర్రమూ, వాతకుండలీ, దారుణమైన వాంతి, అరుచి, వగర్పూ, దగ్గు, జ్వరమూ,
భ్రమలూ, పీనసా, పడిసెమూ, స్థిహవ్యాధులూ, ఉదరవ్యాధులూ, అమిషిత్తమూ,
శరీరంతటా వుండే మంటలూ, ముసలితనంవల్ల వచ్చిన ధాతుక్షీణతా, మూలశం
కలూ, పొండువ్యాధి, కామెర్లు, హృద్రోగాలూ, తలనొప్పీ, కడుపుబ్బరమూ,
దురదలూ, శీతపిత్తమూ, మలబంధమూ, మూత్రబంధమూ పోగొడుతుంది. ఇది చాలా
కాలం పుచ్చుకుంటే వృద్ధునికైనా పుత్రసంతానం కలుగుతుంది. అకొడుకు ఏరోగాలూ
లేకుండా నూరేళ్లు బతుకుతాడు. గుణవంతుడున్నూ అవుతాడు. కడుపులోనే బిడ్డలు
చనిపోయే స్త్రీ, గర్భస్రావం కలిగే స్త్రీ కూడా సత్సంతానలాభం పొందుతుంది.
గొడూలున్నూ సంతానవతి అవుతుంది, వృద్ధుడు పడుచువా డవుతాడు. బలకాళీ
వేగవంతుడున్నూ కూడా అవుతాడు.

హిం గ్వ స్త క చూ ర్ణం

తరికటుక మజమోదా సైంధవం జీరకే ద్వే
సమధరణధృతానా మష్టమో హింగుభాగః

ప్రథమకబళభక్తం సర్పిషా చూర్ణ మేత
జనయతి జరరాగ్నిం వాతరోగాం శ్చ హంతి ||

సాంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, అజామోదమూ, సైంధవలవణమూ, జీలకర్రా, నల్ల జీలకర్రా, ఇంగువా—ఇవి సమభాగాలు. ఇంగువ అవునేతితో వేయించాలి, పచ్చిది వాడగూడదు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది అనేకవిధాల వాడవచ్చు, వేడిఅన్నంమీద మూడువేళ్ళకి వచ్చే చూర్ణం చేసి, దానిమీద సలసల కాగుతున్న నెయ్యి పోసుకుని భోజనంలో అది ముందుగా తింటే ఆకలి హెచ్చుచేస్తుంది. గర్భవాతమున్ను హరిస్తుంది.

౧౩ నా ర సి ం హ చూ ర్ణ ం

శతావరీరజః ప్రస్థం ప్రస్థం గోక్షురకస్య చ
వారాహ్య వింశతీపలం గుడూచ్యాః పంచ వింశతిః
భల్లాతకానాం ద్వాత్రింశ చ్చిత్రకస్య దశైవతు
తీలానాం శోధితానాం చ ప్రస్థం దద్యా త్సుచూర్ణితమ్
త్రూషణస్య పలా న్యష్టౌ శర్కరాయా శ్చ సప్తతిః
మాక్షికం శర్కరాద్ధేన మాక్షికార్ధేన వై ఘృతమ్
శతావరీనమం దేయం విదారీకందజం రజః
ఏత దేకీకృతం చూర్ణం స్నిగ్ధే భాండే సింధాపయేత్
పల్కార్థ ముపయుంజీత యథేష్టం చాపి భోజనమ్
మూసై క ముపయోగేన జరాం హంతి రుజా మపి
ఎలీపలితఖాలిశ్యం మేహశాండ్వాఢ్యపీనసాన్
హం త్యష్టాదశకుష్టాని తథాష్టా పుదరాణి చ
భగందరం మూత్రకృచ్ఛం గృధ్రసీం చ హలీమకమ్
క్షయం చైవ మహాన్యాధిం పంచ కాసాన్ నుదారుణాన్

అశీశింవాతజాన్ రోగాన్ చ త్వారింశ చ్చ పైత్తికాన్
 విశతిం శైష్మికాంశ్చపి సంస్మృష్టాన్ సాన్నిపాతికాన్
 సర్వా నర్మోగదాన్ హంతి వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా
 సకాంచనాభో మృగ రాజవిక్రమ
 స్తురంగమం చా పృనుమాతి వేగతః
 స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి నాతిరేక్షం
 ప్రకృష్టపృష్టస్య యథా విహంగః
 పుత్రా స్సంజనయే ద్ధీమాన్ నరసింహనిభాన్ తథా
 నారసింహ మిదం చూర్ణం సర్వరోగహరం నృణామ్ ॥

పిల్లి తేగలు ఒకప్రస్థం, పల్లెరుకాయ లొక ప్రస్థం, నేలగుమ్మడుగడ్డ ఇరవైపలాలు, తిప్పసత్తు ఇరవై అయిదు పలాలు, జీడిగింజలపప్పు ముప్పయిరెండు పలాలు, చిత్ర మూలం పదిపలాలు, నువ్వు లొక ప్రస్థం, సొంటి రి పలాలు. పిప్పళ్లు రి పలాలు. మిరియాలు రి పలాలు. చక్కెర 70 పలాలు, తేనె 35 పలాలు. నెయ్యి 18 పలాలు. నేలతాడి ఒక ప్రస్థం.

వీటిలో నువ్వులు వేయించాలి. మూలంలో తిప్పతీగె అనివుంది. అక్కడ తిప్ప సత్తు అని వృద్ధవైద్యుల వ్యాఖ్యానమూ, వాడుకానూ, కొందరు శుద్ధిచేసి జీడిగింజలు వేస్తారు; కాని వాటిలోని పప్పు చాలా మంచిది. నిరసాయకరమున్నూ.

వీటిలో మూలికలు అన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఆ మెత్తని చూర్ణంలో చక్కెరా, తేనె, నెయ్యి కలిపి నేతితో మాగిన కుండలో ఈచూర్ణం జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది దినానికి అర్థశాస్త్రవరకూ వాడవచ్చు, పథ్యంలేదు. అన్ని వస్తువులూ స్వేచ్ఛగా తినవచ్చు. బలకరా లైన వస్తువులు తినడం ఆవసరమున్నూ,

ఇది ఒక్క నెలదినాలు సేవించినంతే మాత్రానే వృద్ధులకు ముసలితనం బాధలు కనపడనివ్వదు, సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. శరీరం ముడతలు పడడమూ జుట్టు నెరియడమూ తగ్గిస్తుంది. మేహమూ, పొండువూ, పీనసా, అట్టదశకుష్మలూ, ఎని మిది ఉదరవ్యాధులూ, భగందరమూ, మాత్రకృచ్ఛమూ, గృధ్రసీవాతమూ, హలీమ కమూ, త్షయూ, పంచకాసలూ, వాతవ్యాధులు అన్నీ, పిత్తవ్యాధులు 24న్నూ శ్లేష్మ వ్యాధులు 20 న్నీ మూలశంకలూ పోగొడుతుంది.

ఇది ఏకొన్ని దినాలలో కాక: ఎప్పుడూ సేవిస్తూ వుండడం చాలా మంచిది. అలా పుచ్చుకుంటే శరీరానికి బంగారపు ఛాయవంటి కాంతివస్తుంది. మంచి బలపరా క్రమాలూ వేగమూ కలుగుతాయి. చాలామంది స్త్రీలను సంతోషపెట్టగలుగుతాడు. మంచినంతానం కలుగుతుంది.

౧౪ ఆకారకరభాదిచూర్ణం

ఆకారకరభ శృంగీ కంకోలం కుంకుమం కణా
జాతీఫలం లవంగం చ చందనం చేతి కార్పి కాన్
చూర్ణా నిమాంస్తతః కుర్యా దహిఫేనం పలోన్మితమ్
సర్వ మేకీకృతం చూర్ణం మామైకం మధునా లిహేత్
శుక్ర స్తంభకరం చూర్ణం పుంసా మానందకారకమ్
నారీణాం ప్రీతిజననం సేవేత నిశి కాముకః ॥

అక్కలకర్రా, సొంటీ, కంకోలం, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్లు. జాజికాయా, లవంగాలూ, చందనమూ—ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం, నల్లమందు ఒకపలం.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. మోతాదు 12 వడ్లగింజలయెత్తు. రాత్రిపూట తేనెతో పుచ్చుకోవాలి.

కొందరు ఇది తేనెతో మర్దించి మాత్రలు చేసివాడడం వుంది.

ఇది వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది; కాని వీర్యస్తంభనం దీని ముఖ్యగుణం. ఇది పుచ్చుకున్న రెండుగంటలలో చాలా గుణం యిస్తుంది. తేపనశక్తి సంభోగశక్తి బాగా హెచ్చుచేస్తుంది; కాని ఇది పుచ్చుకున్న నాటి రాత్రి భోజనం తగ్గించాలి. అప్పుడప్పుడు పాలు పుచ్చుకోవచ్చు. రాత్రి నిద్రవుండకపోవచ్చు; కనక, ఆపాలయినా తక్కువగానే పుచ్చుకోవాలి. ఇది దినదినమూ వాడగూడదు. ఇది తాత్కాలికమైన ఆనందం కలిగించడంలోనే పేరుపడింది. వారాని కొక్కనాడే వాడడం మంచిది. అంతకంటే తరుచువాడగూడదు.

౧౫ జాతీఫలాలాదిచూర్ణం

జాతీఫలలవంగైలాపత్రత్వజ్నాగకేసరైః
కర్పూరచందనతీలై స్వక్షీరీతగరామలైః

తాళీసపిప్పలీ పథ్యా స్థూలజీరకచిత్రకైః
 శుంఠీవిడంగమరిచై సమభాగవిచూర్ణితైః
 యావం త్యేతాని సర్వాణి కుర్యాద్భంగాం చ తావతీమ్
 సర్వచూర్ణసమా దేయా శర్కరా చ భిషగ్వరైః
 కర్షమాత్రం తతః ఖాదే న్మధునా స్లాఙ్గితం సుధీః
 అస్య ప్రభావా ద్ద్రహణీ కాసశ్వాసారుచి క్షయాః
 వాతశ్లేష్మప్రతిశ్యాయాః ప్రశమం యాంతి వేగతః ॥

జాజికాయ, లవంగాలు, ఏలకులు, అకుపత్రికం, దాల్చినెక్క, నాగకేసరాలు, హారతికర్పూరం, చందనం, నువ్వులు, తవాక్షీరి, నందివర్ధనంబేరు, (ఇది దొరకక పోతే పిప్పలీమూలం) ఉసిరికపప్పు, తాళీసపత్రి, పిప్పళ్లు, కరకవొలుపు, జీలకర్ర, చిత్రమూలం, సొంటి, వాయువిశంగాలు, మిరియాలు— ఇవి సమభాగాలు, వీటి కన్నిటికీ సమం గంజాయిఅను. వీటికన్నిటికీసమం చక్కెర,

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

స్థితిగతులను పట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తేనెతో పుచ్చుకోవాలి, గ్రహణికి ఇది చాలా శక్తిగల ఔషధం. దగ్గు, వగర్పూ, అరుచీ, క్షయా, పడిసెమూ పోగొడుతుంది.

౧౬ హిం గ్వా ది చూ ర్ణం

హింగుపారాభయా ధాన్యం దాడినుం చిత్రకం శతీ
 అజమోదా త్రికటుకం హపుషా చాన్లువేతనమ్
 అజగంధా త్తిత్తిడికం జీరకం పొమ్మరం వచా
 చవ్యం క్షౌరద్వయం పంచలవణా నీతి చూర్ణయేత్
 ప్రా గ్భోజనస్య మధ్యే వా చూర్ణ మేత త్ప్రయోజయేత్
 పిబే ద్వా జీర్ణమధ్యేన తక్రేణోష్ణోదకేన వా
 గుల్మే వాతకఫోద్భూతే హృద్గ్రహేష్టీలికాను చ
 హృద్వస్తిపార్శ్వశూలేషు శూలే చ గుడయోనిజే

మూత్రకృచ్ఛే తథాధ్మానే పాండురోగే రుచౌ తథా
హిక్మామూం చ యక్ష్మస్త్రీహ్ని కాసే శ్వాసే గలగ్రహే
గ్రహణ్యరోవికారేషు చూర్ణ మేత త్ప్రశస్యతే
భావిత, మాతులుంగస్య బహుశ స్వరసేన వా
క్షర్యా చ్చ గుటికా బహోవ్య వాత శ్లేష్మామయాపహః ॥

జేయించిన యింగువా, పాఠా, కరకనొలుపూ, ధనియాలూ, దానిమ్మబెరడూ, చిత్ర
మూలమూ, కచ్చారాలూ, అజామోదమూ, సొంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, బోడ
తరమూ, అమ్మవేతసమూ, వావింటాలూ, చింతపండు, జీలకర్రా, పుష్కరమూ
లమూ, వసా, చవ్యమూ, సర్జితారమూ, యవక్షారమూ, సైంధవలవణమూ, సోవర్చ
లవణమూ, బిడాలవణమూ, జేయించిన సముద్రలవణమూ, కాచలవణమూ— ఇవి
సమభాగాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేసి.

ఇది బలానుసారంగా బ్రాంధీతోగాని, మజ్జిగతోగాని, వేడినీళ్ళతోగాని
పుచ్చుకునేది. భోజనానికి ముందుగాని, భోజనంమధ్యగాని పుచ్చుకునేది.

ఇది మాదీఫలరసంతో ఏడెనిమిదిసార్లు బాగా భావనచేసి, చివరిసారి బాగా
మర్దనాచేసి మాత్రలు కట్టిన్నీ వాడవచ్చును.

ఇది వాతంవల్లా కఫంవల్లా పుట్టిన గుల్మాలు (బల్లలు) తగ్గిస్తుంది. హృద్రో
గమూ, అష్టిలి కావాతమూ తగ్గిస్తుంది. హృదయశూలా, వస్తి (పొత్తికడుపు) శూలా,
పార్శ్వశూలా, గుదశూలా, యోనిశూలా, మూత్రకృచ్ఛ్రమూ, కడుపుబ్బరమూ,
సాండురోగమూ, అరుచీ, ఎక్కిళ్లూ, యక్ష్మస్త్రీహవ్యాధులూ, దగ్గు, వగర్పూ,
గళగ్రహమూ, గ్రహణీ, మూలశంకా పోగొడుతుంది.

౧౭ క పి త్థా స్త క చూ ర్ణం

అష్టే భాగాః కపిత్థస్య షడ్భాగా శర్కరా మతా
దాడిమం తింతిడికం చ శ్రీఫలం ధాతకీ తథా
అజమోదా చ పిప్పల్యః ప్రత్యేకం స్యు స్త్రైభాగకాః
మరిచం జీరకం ధాన్యం గ్రంధికం వాలకం తథా

సౌవర్చలం యమానీ చ చాత్మజాతం సచిత్రకమ్
నాగరం చైకభాగా స్యుః ప్రత్యేకం నూత్నచూర్ణితమ్
కపిత్థాప్తకసంజ్ఞ స్సౌర్య చూర్ణ మేత ద్దలామయాన్
అతిసారం క్షయం గుల్మం గ్రహణీం చ వ్యసోహతి ।

వెలగపండుగుజ్జ 8 భాగాలు. చక్కెర 6 భాగాలు. దానిమ్మబెరమూ, చింత
పండు, మారేడుపండువరుగూ, ఆరెపువ్వు, అజామోదమూ, పిప్పళ్లూ— ఇవి
మూడేసి భాగాలు. మిరియాలూ, జీలకర్రా, ధనియాలూ, గ్రంధితగరమూ, కురు
బేరూ, సౌవర్చలవణమూ, వామూ, దాల్చినిచెక్కా, ఏలకులూ, ఆకుపత్రికమూ,
నాగకేసరాలూ, చిత్రమూలమూ, సొంటీ—ఇవి ఒక్కొక్క భాగం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది,

ఇది కంఠరోగాలూ, అతిసారమూ, క్షయం, గుల్మమూ, గ్రహణీ తగ్గించే
స్తుంది. కోష్ఠానికి సంబంధించిన బాధలలో ఇది చాలా పనిచేస్తుంది.

ల వ ం గా ది చూ ర్ణ ం

లవంగం శుద్ధకర్పూర మేలా త్వ జ్ఞాగకేసరమ్
జాతీఫల ముశీరం చ నాగరం కృష్ణజీరకమ్
కృష్ణాగురు స్తుగాక్షీరీ మాంసనీలోత్పలం కణా
చందనం తగరం వాలం కంకోలం చేతి చూర్ణయేత్
నమభాగాని సర్వాణి సర్వభ్యోర్ధ్వసితా భవేత్
లవంగాద్య మిదం చూర్ణం రాజార్హం వహ్నిదీపనమ్
రోచనం తర్పణం వృష్యం త్రిదోషఘ్నం బలప్రదమ్
హృద్రోగం కంఠరోగం చ కాసం హిక్కాం చ వీనసమ్
యక్ష्మాణం తమకశ్వాస మతీసార మురఃక్షతమ్
ప్రమేహరుచి గుల్మాదీ న్గ్రహణీ మపి నాశయేత్ ॥

లవంగాలూ, పచ్చకర్పూరమూ, ఏలకులూ, దాల్చినిచెక్కా, నాగకేసరాలూ, జాజి
కాయా, వట్టిబేరూ, సొంటీ, నల్లజీలకర్రా, కృష్ణాగురూ, తవాక్షీరీ, జటామాంసీ,

శల్లకలవపువ్వా, పిప్పళ్లూ, చందనమూ, గ్రంధితగరమూ, కురువేరూ, కంకోలమూ ఇవి సమభాగాలు. ఈమొత్తంలో సగం కలకండ.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. రుచిపుట్టిస్తుంది. తృప్తికలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. బలంకలిగిస్తుంది. త్రిదోషాలూ సమస్థితికి తెస్తుంది. హృద్రోగమూ, కంఠ రోగమూ, దగ్గు, ఎక్కిళ్లూ, పీనసా, క్షయ, తమకశ్వాసా, అతిసారమూ, ఉరః క్షతమూ, ప్రమేహమూ, గుల్మాలూ, గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది.

౧౯ పంచసమచూర్ణం

శుంఠీ హరీతకీ కృష్ణా త్రివృత్సైవర్చలం తథా
సమభాగాని సర్వాణి నూక్మచూర్ణాని కారయేత్
జ్జేయం పంచసమం చూర్ణం ఏత చ్ఛూలహరం పరిమ్
అధ్వానజఠ రాశ్శోఘ్న మామవాతహరం స్మృతమ్ ॥

సొంటి, కరకవొలుపూ, పిప్పళ్లూ, తెగడా, సౌవర్చలవణమూ ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఇది శూలా, కడుపుబ్బరమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, మూలశంకా, ఆమవాతమూ పోగొడుతుంది.

౨౦ ముసల్యాదిచూర్ణం

ముసలీకందచూర్ణం తు గుడూచీనత్వనంయుతమ్
వానరీగోక్షురాభ్యాం చ శాల్మలీశర్కరామలైః
ఆలోఢ్య ఘృతదుగ్ధేన పాయయే త్కామవర్ధనమ్ ॥

నేలతాడి, తిప్పసత్తూ, దూలగొండివిత్తులూ, పల్లెరుకాయలూ, బూరుగువేళ్లూ, చక్కెర, ఉసిరకపప్పు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

బలానుసారంగా మోతాదు నిర్ణయించుకుని నేతితో కలిపి పుచ్చుకుని వేడిపాలు పుచ్చుకోవాలి. ఇది వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. కామోద్రేకమున్నూ కలిగిస్తుంది.

గుంటకలగర సమూలం ఒక భాగం. నువ్వులు అర్థభాగం, ఉసిరికపప్పు అర్థభాగం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది చక్కెరతో గాని, బెల్లంతో గాని కలిపి పుచ్చుకుంటే గుడ్డితనం పోయి చూపు వస్తుంది. నడవలేనివాడు మదగజం లాగ నడుస్తాడు. మూగివాడు మహా వాచాలుడవుతాడు. చెవిటివాడు దూరధ్వనులు కూడా వినగలడు. సంపూర్ణా రోగ్యం కలుగుతుంది. నెరసిపోయిన శ్లెష్మకలు నల్లబడతాయి. జీర్ణమయిన దంతాలు కొత్తవయి పాలరంగుతో మెరుస్తూ వుంటాయి.

౨౫ ద శ న స న స్కా ర చూ ర్ణం

శుంఠీ హరీతకీ ముస్తా ఖదిరం ఘనసారకమ్

గువాకభస్మ మరిచం దేవపుష్పం తథా త్వచమ్

శ్లష్ణచూర్ణకృతం యత్నాన్నిక్షిపేత్థల్లమధ్యతః

కఠినీసంభవం చూర్ణం ప్రక్షిపేత్తత్ర తత్సమమ్

ఏత ద్దశనసంస్కారచూర్ణం దంతాస్యరోగజిత్ ॥

సొంటీ, కరకవొలుపూ, తుంగముస్తలూ, కవిరీ, మద్దహారతికర్పూరమూ, మాడ్చిన పచ్చిపోకా, మిరియాలూ, అవంగాలూ, దాల్చినీచెక్కా—ఇవి సమం. వీటి కన్ని టికీ సమం నీమసుద్ద.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

కుంచెగా నమలిన పుల్లతో గాని, బ్రష్తో గాని యీ చూర్ణం దంతధావనాని కుపయోగిస్తే దంతవ్యాధులూ, ముఖవ్యాధులూ అన్నీ తగ్గిపోతాయి,

(నోటి దుర్వాసన పోతుంది. అరుచి పోతుంది.)

౨౬ వై శ్వా న ర చూ ర్ణం

మాణిమంథస్య భాగౌ ద్వా యమాన్యా న్నద్వ దేవ చ

భాగా శ్రుయో జమోదాయా నాగరా ద్భాగవంచకమ్

దశ ద్వా చ హరీతశ్యా శ్లష్ణచూర్ణకృతా శ్శుభాః

మస్తూరనాశతక్రేణ సర్విషోష్ణోదకేన వా
 వీతం జమ త్యామవాతం గుల్మం హృద్వస్తిజాన్ గదాన్
 స్త్రీహానం గ్రంథిశూలాదీ నర్మాం స్యానాహ మేవ చ
 నిబంధం వాతజాన్ రోగాన్ తదైవ హస్తసాదజాన్
 వాతానులోమన మిదం చూర్ణం వై శ్వానరం స్మృతమ్ ॥

నైంధవలవణం 2 భాగాలు. వాము 2 భాగాలు. అజామోదం 3 భాగాలు. సాంటి
 5 భాగాలు. కరకవొలుపు 12 భాగాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితంచేసేది.

వయోబలానుసారంగా మోతాదు నిర్ణయించి మజ్జిగ తేట, పులికడుగు, మజ్జిగ,
 నెయ్యి, వేడినీళ్లు—వీటిలో దేనితో నైనా పుచ్చుకునేది. అనుపానద్రవం తాగడా
 నికి చాతేటట్టు ఉండాలి.

ఇది ఆనువాతమూ, గుల్మమూ, వస్తివ్యాధులూ, స్త్రీహవ్యాధులూ, గ్రంథులూ,
 శూలలూ, మూలశంకా, కడుపుబ్బరమూ, మలబంధమూ, వాతవ్యాధులూ పోగొడు
 తుంది.

వాతానులోమనం చెయ్యడంలో ఇది సాటిలేనిది.

ఈయోగంలో, కొన్నిచోట్ల “యమాన్య స్తద్వదేవ చ” అన్నచోట “యవ
 తూరం తద్దేవ చ” అని పాఠాంతరం వుంది. అంటే కొన్ని గ్రంథాలలో వాముకి
 బదులు యవతూరం చెప్పబడ్డది. అయితే, అంతఃపరిమార్జనం చెయ్యడంలో వాముకే
 మంచి శక్తి వుంది. ఏతావతా, వామూ, అజామోదమూ అని రెండుచోట్ల చెప్పడం
 వల్ల వాము 5 భాగాలు వేసుకునేది.

౨౭ పిప్పల్యాది చూర్ణం

పిప్పలీ త్రిఫలా దారు నాగరం సపునర్నవమ్
 భాగైర్ద్విపలికై రేషా తత్సమం వృద్ధదారకమ్
 కాంజీకేన పిబే చూర్ణం కర్షమాత్రప్రమాణతః
 జ్జీరే చ పరిహారం స్యా ద్భోజనం సర్వకాషికమ్
 స్త్రీపదం వాతరోగాం చ హన్యా స్త్రీహాన మేవ చ
 అగ్నిం చ కురుతే ఘోరం భస్మకం చ నియచ్ఛతి ॥

౨౦ శ తా వ రీ చూ ర్ణం

శతావరీ గోక్షురం చ బీజం చ కపికచ్చభమ్
 గాంగేరుకీ చాతిబలా బీజ మిక్షురకోద్భవమ్
 చూర్ణితం సర్వ మేకత్ర గోదుగ్ధేన పిబేన్నిశి
 న తృప్తిం యాతి నారీభి ర్నర శ్చూర్ణప్రభావతః ।

పిల్లితేగలూ, పల్లెరుకాయలూ, దూలగొండి విత్తులూ, నాగబలా, అతిబలా, నీరుగో
 బ్బివిత్తులూ—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితంచేసేది.

ఇది రాత్రిపూట భోజనంతయినతరవాత బలానుసారంగా పుచ్చుకుని ఆపుపాలు
 తేడివి తాగేది. ఆవసరం అని తోస్తే చక్కెర చేర్చుకోవచ్చు, ఆపుపాలలో కలి
 పిన్నీ పుచ్చుకోవచ్చు.

ఇది మిక్కుటంగా వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. కామోద్రేకం కలిగించి యౌవనసుఖా
 నందాలు అనుభవింపజేస్తుంది.

౨౧ పు న ర్న వా ది చూ ర్ణం

పునర్నవా దార్ద్యభయా పాథా బిల్వం శ్వదంష్ట్రీకా
 బృహత్యే ద్వే రజన్యా ద్వే పిప్పలీ చిత్రకం వృషః
 సమభాగాని సంచూర్ణ్య గవాం మూత్రేణ వా పిబేత్
 బహుప్రకారం శ్వయంఘ్రం సర్వగాత్రవిసారిణమ్
 హతి శోధోదరాణ్యష్టే వ్రణాం శైచ్చ వోద్ధతా నపి ।

తెల్లగలిజేరువేరూ, దేవదారూ, కరకవొలుపూ, పాథా, మారేడువేరూ, పల్లెరు
 వేళ్లూ, వాకుడూ. నేలములకా, పసుపూ, మానుపసుపూ, పిప్పళ్ళూ, చిత్రమా
 లమూ, అడ్డసరపువేరుచెక్కా—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

వయోబలానుసారంగా యిది గోమూత్రంలోకలిపి పుచ్చుకుంటే శరీరం అంతటా
 వ్యాపించిన ఉబ్బురోగం—సర్వవిధాలదీ తగ్గిపోతుంది. ఉదరవ్యాధులున్నా ఇది
 పోగొడుతుంది. ఎటువంటి కురుపులనూ మాన్పుతుంది.

౨౩ మృగాంకచూర్ణం

ముక్తా శంఖ ప్రవాళాని వంగం చైవసమాంశకమ్
 నింబక్వాథేన సంమర్ద్య తతో గజపుటే పచేత్
 స్వాతుల్యా తుగాక్షీరీ దరదం తత్కలాంశకమ్
 ఏత త్వర్వం విచూర్ణ్యాథ పిప్పలీమధునంయుతమ్
 రక్తి ద్వయం ప్రదాతవ్యం కృచ్ఛరోగప్రశాంతయే
 క్షయం హంతి తథా కాసం యక్ష్మాణం శ్వాస మేవచ
 స్వరభేదం జ్వరం మేహాన్ దోషత్రయసముత్థితాన్
 మృంగాంకచూర్ణ మేతద్ధి కాసరోగకుఙ్కాంతకృత్ ॥

మూత్యాలూ, శంఖమూ, పగడమూ, వంగమూ—ఈభస్మాలు సమభాగాలు. వేపాకు రసంతో మర్దించి గజపుటం వేసేది. తరవాత సర్వసమానంగా తవాక్షీరీ, తవాక్షీ రీలూ 16 వ వంతు శుద్ధఇంగిలీకమూ కలిపేది. దీనికి సమంగా పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి బలానుసారంగా తేనెతో పుచ్చుకునేది.

ఇది క్షయూ, దగ్గు, వగయూ, స్వరభేదమూ, జ్వరమూ, మేహాలూ పోగొ డుతుంది.

ఇందులూ పిప్పళ్ళచూర్ణం మాత్రం యెప్పటి కప్పుడు కలుపుకోడం మంచిది.

౨౪ భృంగరాజాదిచూర్ణం

శ్లేష్మీకృతం భృంగరాజస్య చూర్ణం
 తిలార్థకం చామలకార్థకం చ
 నశర్కరం భక్షయతో గుడైర్వా
 న తస్య రోగా న జరా న మృత్యుః
 అంధః పశ్యే, ద్గమసరహితో మత్తమాతంగగామీ,
 మూఠో వాగ్మీ, శ్రవణరహితో దూరశబ్దానుసారీ,
 నీరు జ్ఞర్జ్యో భవతి, పలితో నీలజీమూత కేశీ,
 జీర్ణా దంతాః పునరపి నవాః క్షీరగౌరా భవంతి ॥

పిప్పళ్ళూ, కరకవొలుపూ, తాడికాయవొలుపూ, ఉసిరికపప్పు, మానుపసుపూ⁷
సొంటి, తెల్లగలిజేరువేరూ ఇవి రెండేసి పలాల . వృద్ధదారకం 14 పలాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది పులికడుగుతో పుచ్చుకునేది. బోదరోగం పోగొడుతుంది. వాతవ్యాధులూ, క్షీహవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. ముఖ్యంగా క్షీపద వ్యాధులలో వాడతగ్గది.

౨౮ ఏ లా ది చూ ర్ణం

ఏలా లవంగ గజకేసర కోలమాజ్జ
లాజ ప్రియంగు ఘన చందన పిప్పలీనామ్
చూర్ణాని మాక్షికసితానహితాని లీడ్వా
ఛర్దిం హరంతి కఫమారుతపిత్తజాం చ ।

ఏలకులూ, లవంగాలూ, నాగకేసరాలూ, రేగుగింజలొని పప్పు, పేలాలూ, ప్రేతకాలూ, తుంగముస్తలూ, చందనమూ, పిప్పళ్ళూ—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఈచూర్ణంలో సమంగా చక్కెర కలిపి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తేనెతో కలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది కఫంవల్ల, వాతంవల్ల, పిత్తంవల్ల పుట్టిన ఛర్ది పోగొడుతుంది.

౨౯ చ తు స్స మ చూ ర్ణం

దీప్యకం సైంధవం పథ్యా నాగరం చ చతుస్సమమ్
చూర్ణం శూలం జయత్యాశు మందస్యాగ్నే శ్చ దీవనమ్ ॥

వామూ, సైంధవలవణమూ, కరకవొలుపూ, సొంటి—ఇవి సమభాగాలు. ఇది మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది మోతాదు నిర్ణయించుకుని మంచినీళ్ళతో పుచ్చుకునేది. ఇది సకల శూలలూ పోగొడుతుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది.

౩౦ అగ్నిముఖచూర్ణం

హింగుభాగో భవే దేవో వచా చ ద్విగుణా భవేత్
 పిప్పలీ త్రిగుణా ప్రోక్తా శృంగబేరం చతుర్గుణమ్
 యమానికా పంచగుణా షడ్గుణా చ హరీతకీ
 చిత్రకం సప్తగుణితం కుప్తమప్తగుణం భవేత్
 ఏత ద్వాతహారం చూర్ణం పీతచూత్రం ప్రసన్నయా
 పిబే ద్దధ్నా హస్తనా వా సురయా కోష్ణవారిణా
 సోదావర్త మజీర్ణం చ స్తీహాన మురరం తథా
 అంగాని యస్య శీర్యంతి విషం వా యేన భక్షితమ్
 అర్యోహారం దీపనం చ శూలఘ్నం గుల్మనాశనమ్
 చూర్ణ మగ్నిముఖం నామ న క్వచి త్స్పృశిహస్యతే ॥

జేయించిన ఇంగువ 1 భాగం. వస 2 భాగాలు. పిప్పళ్లు 3 భాగాలు. సొంటి 4 భాగాలు. వాము 5 భాగాలు. కకకవొలుపు 6 భాగాలు. చిత్రమాలం 7 భాగాలు. చెంగల్వకోష్టు 8 భాగాలు.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది మోతాదు నిర్ణయించుకుని మద్యంతో గాని, పెరుగుతో గాని, మజ్జిగతో గాని, బ్రాందీతో గాని, కేడినీళ్ళతో గాని పుచ్చుకునేది.

ఇది గర్భవాతం హరిస్తుంది. ఉదావర్తమూ, అజీర్ణమూ, స్తీహవ్యాధులూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూలశంకా, శూలలూ, గుల్మమూ, పోగొడుతుంది. ఆకలి పెచ్చుచేస్తుంది. విషదోషాలన్నూ తగ్గిస్తుంది. ఇది అమానుంగా పనిచేస్తుంది.

౩౧ అశ్వగంధాదిచూర్ణం

అశ్వగంధా దశపలా తన్మాత్రో వృద్ధదారుకః
 చూర్ణీకృత్యోభయం విద్వాన్ ఘృతిభాండే నిధాపయేత్
 కర్ణైకం పయసా పీత్వా నారీభి ర్నైవ తృప్యతి
 అగత్వా ప్రమదాం భూయో వలీపలితనాశనః ॥

పెన్నేరు పదిపలాలు, వృద్ధదారుకం పది పలాలు కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి నేతితో మోగిన కుండలో ఉంచుకునేది. తరవాత అది కర్ణం చొప్పున పాలతో పుచ్చుకుంటే ఎంతమంది స్త్రీలతో క్రీడించడానికి అయినా శక్తి కలుగుతుంది. వలీపలితా లుండవు.

౩౨ అష్టపితృంతకచూర్ణం

ద్విజీరకమ్ యమానీ చ లవంగం విజయా తథా
సర్వం సమం సమాదాయ సుభృష్ణం చ విచూర్ణయేత్
ద్విక్షౌరం పంచ లవణం సమం పూర్వై శ్చ యోజయేత్
ద్విత్రిమాషమితం ఖాదే న్నారికేళఫలాంబునా
అష్టపితృంతకం చూర్ణ మష్టపితృం సుదారుణమ్
అగ్నిమాంద్యం తథాజీర్ణం శూలరోగం చ దారుణమ్
అన్నద్రవ్యాఖ్యం శూలం చ యచ్ఛాలం పరిణామజమ్
సానుబంధం హరే త్తూర్ణం భాస్కర స్తిమిరం యథా ॥

జీలకర్ర, షాజీర, వాము, లవంగాలు, కరకవొలుపు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఏడేసి తులాలు. ఇవి చక్కగా వేయించాలి. వేయించిన తరవాతే తూచుకోవాలి. తరవాత, సర్జక్షౌరం, యవక్షౌరం, సాముద్రలవణం, సైంధవలవణం, సోవర్పలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం—ఇవి ఒక్కొక్కటి అయిదేసి తులాలు. ఇవీ, మొదటివీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది రెండుమాడు మాషాల యెత్తు కొబ్బరికాయ నీటితో పుచ్చుకుంటే అష్టపితృమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అజీర్ణమూ, శూలా, అన్నద్రవశూలా, పరిణామశూలా పోగొడుతుంది,

ఇది శ్రవణశైల్యుడు సిద్ధంచేసి ఉంచుకోతగ్గది.

౩౩ త్రికటుచూర్ణం

పిప్పలీ మరిచం శుంఠీ త్రిభి స్త్ర్యాషణ ముచ్యతే
దీపనం శ్లేష్మ మేదోఘ్నం కుష్ఠపీనసనాశనమ్
జయే దరోచకం సామం మేహగుల్మగళామయాన్ ॥

పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, సొంటి—ఇవి మూడూ సమభాగాలుగా కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇది అగ్ని దీప్తి కలిగిస్తుంది. కఫమూ, కొవ్వు తగ్గిస్తుంది. కుష్టు, పీనసా, అరోచకమూ, మేహాలూ, గుల్మాలూ గళరోగాలూ పోగొడుతుంది. అమపచనం చేస్తుంది.

౩౪ త్రి ఫ లా ది చూ ర్ణం

ఏ కా హారీతకీ యోజ్య, ద్వా చ యోజ్యో విభీతకా
చత్వా ర్యామలకా న్యేవ త్రిఫలా సా ప్రకీర్తితా
త్రిఫలా మేహశోధఘ్ని నాశయే ద్విషమజ్వరాన్
దీపనశ్లేష్మపిత్తఘ్ని ఉష్ణహృత్తీ రసాయనీ
నర్హిర్మధుభ్యాం సంయుక్తా సైవ నేత్రానుమాన్ జయేత్ ||

కరకకాయ ఒకటి, తాడి కాయలురెండు. ఉసిరికాయలు నాలుగు. ఈలెక్క చొప్పున భాగాలు వేసుకుని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

వీటి వొలుపులు మాత్రమే వాడుకోవాలి, గింజలు తీసేయ్యాలి.

ఇది మేహఉబ్బు తగ్గిస్తుంది. విషమజ్వరాలు పోగొడుతుంది. దీపనకారి శ్లేష్మమూ పిత్తమూ తగ్గిస్తుంది. క్షుష్ణరోగం హరిస్తుంది. బలమూ పుష్టి చేస్తుంది. నెయ్యి తేనె కలిపి పుచ్చికుంటే కంటిజబ్బులున్నూ తగ్గిస్తుంది.

౩౫ చా తు ర్జా త క చూ ర్ణం

త్రిగంధ మేలా త్వక్ష్మత్రై శ్చతుర్జాతం స కేసరైః
త్రిగంధం నచతుర్జాతం రూక్షోష్ణం లఘుపి త్తకృత్
వర్ణ్యం రుచికరంతీక్ష్ణం పి త్తశ్లేష్మామయాన్ జయాన్

ఏలమలూ, దాల్చినీచెక్కా, అకుపత్రికమూ—ఇవి మూడూ త్రిగంధం అని పేరు. వీటితో నాగకేసరాలు చేరిస్తే అది చాతుర్జాతం అనిపించుకుంటుంది.

ఈత్రిగంధానికీ, చాతుర్జాతానికీ గుణాలు ఒకటే.

ఇవి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది రూక్షం, ఉష్ణవీర్యం, పిత్తకారి. ఇది శరీరానికి తేజస్సు కలిగిస్తుంది, రుచిపుట్టిస్తుంది. పిత్తవ్యాధులలోనూ, శ్లేష్మవ్యాధులలోనూ మిక్కిలి ఉపయోగకరమైనది.

౩౬ గు డ పి ప్ప లి

విడంగం త్రూషణం కుష్ఠం హింగు ర్లవణపంచకమ్
 త్రిక్షారం ఫేనకం వహ్ని శ్చేయసీ చోపకుంచికా
 తాలపుష్పద్భవం త్షారం నాడ్యా కూష్మాండకస్య చ
 అపామార్గస్య చించాయా చూర్ణాని చిక్కణాని చ
 సర్వచూర్ణసమం దేయం చూర్ణ మత్ర కణోద్భవమ్
 ఏతస్మా ద్విగుణా చూర్ణాత్ పురాణో ద్విగుడో గుడః
 వర్దయిత్వా దృఢేపాత్రే మోదకా నుపకల్పయేత్
 భక్షయే దుష్ణతోయేన స్తీహనం హంతి దుస్తరమ్
 యశృతం పంచగుల్మం చ ఉదరం సర్వరూపకమ్
 జీర్ణజ్వరం తథా శోథం కాసం పచేదిధం తథా
 అశ్విఖ్యాం నిర్మితా శ్రేష్ఠా బాలానాం గుడపిప్పలీ ॥

వాయువిడంగాలు, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చెంగల్వకోష్టు, ఇంగువ, సాము
 ద్రలవణం, సైంధవలవణం, సోవర్చలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, సర్జక్షారం,
 యవక్షారం, టంకణక్షారం, సముద్రఫేనం, చిత్రమాలం, గజపిప్పళ్లు, నల్లజీలకర్ర,
 తాలపుష్పక్షారం, కూష్మాండనాడీక్షారం, అపామార్గక్షారం, చించాక్షారం ఇవి సమ
 భాగాలు. వీటికి అన్నిటికీ సమానం పిప్పళ్లు ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్ర
 గాలితం చేసేది. మొత్తం యీచూర్ణం యెంతో అంత పాతబెల్లం, ఇవి కలిపి మర్దిం
 చేది.

వయోబలానుసారంగా మోతాదు కల్పించుకని ఇది వేడినీళ్ళ అనుపానంతో
 వాడాలి.

ఇది స్తీహవృద్ధి తగ్గిస్తుంది. యశృద్వృద్ధిన్నీ హరిస్తుంది. పంచగుల్మాలూ,
 ఉదరవ్యాధులూ, జీర్ణజ్వరమూ, ఉబ్బూ, దగ్గు పోగొడుతుంది.

ముఖ్యంగా చంటిపిల్లలకోసం ఇది అశ్వినీదేవతలు కల్పించారు.

ఇందులో టంకణక్షారం అంటే పొంగించిన వెలిగారం. తక్కిన తాలపుష్ప
క్షారమూ, కూష్మాండనాడిక్షారమూ, అపామార్గక్షారమూ, చించాక్షారమూ తయారు
చేసుకోవాలి. క్షారాలు చేసుకునే విధం శార్ఙ్గధరసంహితలో ౧౧ వ అధ్యాయం
చివర వున్నది, చూసుకునేది.

౩౭ స మ శ ర్క ర చూ ర్ణం

లవంగజాతీఫలపిప్పలీనాం

భాగా నృకల్పావ్యక్షనమాన మేషామ్

పలార్థ మేకం మరిచన్య దద్యాత్

పలాని చత్వారి మహాషధన్య

సీతాసమం చూర్ణ మిదం ప్రసహ్య

రోగా నిమా నాశు బలాన్నిహన్యాత్

కాసజ్వరారోచక మేహగుల్మ

శ్వాసాగ్ని మాంద్యగ్రహణీప్రదోషాన్ ॥

లవంగాలు, జాజికాయ, పిప్పళ్లు—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు. మిరియాలు
నాలుగు తులాలు. సొటి నాలుగుతులాలు. ఇవి అన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి
వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఈచూర్ణానికి సమంగా కలకండ చూర్ణం కలిపి వాడు
కునేది.

ఇది దగ్గులూ, జ్వరాలూ, ఆరోచకమూ, మేహాలూ, గుల్మాలూ, వగర్పూ
అగ్నిమాంద్యమూ, గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది.

మూలంలో భాగాలు మరోవిధంగా వుండినా ఔష్యరత్నావళి వినోదినీటీకా
కారుడు నిర్ణయించిన ప్రకారం యిక్కడ భాగాలు రాయడ మైనది.

౩౮ పా రా సీ యా ది చూ ర్ణం

పారాసీయయమానికా ఘనకణా శృంగీ విడంగారుణా

చూర్ణం శ్లక్షణతరం విలీఢ మపి తత్ క్షాద్రేణ సంయోజితమ్

కాసం నాశయతి జ్వరం చ జమతి ప్రాధాతీసారం జయే

చ్ఛర్దిం మర్దయతి క్రిమీంస్తు నియతం కోష్ఠస్థ మున్మూలయేత్ ॥

పారాసీయవాము, తుంగముస్తలు, పిప్పళ్లు, కర్కాటకశృంగి, అతివస—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది తేనెతోపుచ్చుకుంటే దగ్గు, జ్వరం, అతిసారం, చర్ది తగ్గిస్తుంది. కోష్ఠంలో పేరుకుని వుండిన క్రిములను నాశనంచేస్తుంది.

౩౯ సైంధవదిచూర్ణం

సింధూత్థపథ్యామగధోద్భవవహ్ని చూర్ణ
ముష్ణాంబునా పిబతి యః ఖలు నష్టవహ్నిః
తస్యామిషేణ సఘృతేన వరం నవాన్నం
భస్మీభవ త్యశితమాత్ర మిహ క్షణేన ॥

సైంధవలవణం, కరకవొలుపు, పిప్పళ్లు, చిత్రమాలం—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది వేడినీళ్ళలో కలిపి తాగేది.

ఇది పుచ్చుకుంటే మాంసమూ నెయ్యికలిసిన అహారం కూడా అప్పటికప్పుడే జీర్ణం అయిపోతుంది. ఇది భోజనం అయిన తరవాత వాడాలి.

౪౦ సారస్వతచూర్ణం

కుష్మాశ్వగంధసైంధవపిప్పలిమఱచద్విజీరకం శుంఠీ
పాతాజమోదసహితా సమభాగా చూర్ణితా చ వచా
ప్రతర్మధుసర్పిభ్యాం విడాలపదమాత్ర మేత దశలిహ్య
సప్తాహం పథ్యాశీ కిన్నరసుధురస్వరో భవతి మర్త్యః
ద్విగుణీకృతే చ తస్మి శ్శేధావీ భవతి మృష్టవాక్య శ్చ
త్రిగుణీకృతే చ తస్మిన్ శ్లోకసహస్రం పఠ త్యాశు
దుర్మేధసః కిలాయం భిక్షో రాక్షార్యలోకసేనేన
అప్రార్థితేన దత్తో యోగవరో నందనవిహారే ॥

చెంగల్వకోష్ఠా, పెన్నేరూ, సైంధవలవణమూ, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, సొంటీ, పాతా, అజామోదమూ—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత వస. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది ఉదయం రెండుతులాల చూర్ణం తేనె నెయ్యి—వీటితో కలిపి పుచ్చుకునేది.

(ఈమోతాదు చాలా పెద్దది. స్థితిగతులను పట్టి బాగా యోచించి నిర్ణయించుకునేది.)

ఇది యీవిధంగా ఏడుదినములు మాత్రం సేవించి పథ్యంగా వుంటే కిన్నరల కంఠస్వరం వంటి మధురస్వరం పుట్టుతుంది. రెండువారాలు సేవిస్తే మహామేధావీ మధురభాషీ అవుతాడు. మూడు వారాలు సేవిస్తే వెయ్యిళ్లోకా లైనా ఏకసంధలో గ్రహించగలుగుతాడు.

నందనవిహారంలో ఆచార్యలోక సేనభిక్షువు ఈమోగం కోరకుండానే ఒక బుద్ధిహీనుని కిచ్చాడు.

ఆం బృ హ త్స ర స్వ త చూ ర్ణం

కష్టాశ్శగంధే లవణాజమోదే
 ద్వే జీరకే త్రీశి కటూని పాఠా
 మాంగ్యపుష్పీ చ సచూని చూర్ణం
 కృత్వా తు చూర్ణేన వచోద్భవేన
 తుల్యేన యుక్తం బహుళో రసేన
 తద్భావితం బ్రహ్మవినిర్మితాయాః
 సర్పిర్ముధుభ్యాం చ తతోక్షమాత్రామ్
 లిహ్యో న్న రః సప్తదినం హితాశీ
 సౌస్వర్య మిచ్ఛన్ మనస శ్చ ధైర్యమ్
 మేధాం తథేచ్ఛన్ ద్విగుణం చ కాలమ్
 పఠే న్న రః శ్లోకసమాప్త మహ్నా
 తద్వత్ప్రియుక్తం ద్విగుణం చ కాలమ్
 సారస్వత మిదం చూర్ణం బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా
 జగద్ధితార్థం లోకానాం దుర్మేధసాం విచేతనామ్ ।

చెంగల్వకోష్ఠా, పెన్నేయా, సైంధవలవణమూ, అజామోదమూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, సొంటి, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, పాఠా, శంఖపుష్పి—ఇవి సమభాగాలు. వీటి అన్నిటితోనూ, సమానం వస. ఇవన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి, ఆచూర్ణం చాలామాట్లు సరస్వతీఆమరగంతో భావనచెయ్యాలి

తరవాత, అది, కర్ణప్రమాణం తేనెతోనూ కేతితోనూ ఏడుదినాలు నేవించేది. ఆయేడుదినాలూ పథ్యంగా వుండేది ఇలాచేస్తే సుస్వరం పుడుతుంది. మనస్సుకి ధైర్యమున్నూ కలుగుతుంది. ఇదే 14 దినాలు నేవిస్తే మహామేధావి అవుతాడు. 28 దినాలు నేవిస్తే ఒక్క దినాన వెయ్యిశ్లోకాలు చదవగలడు.

(ఇందులో కూడా మోతాదు జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవాలి. కర్ణం చాలా హెచ్చు)

౪౨ రా మ రా ది చూ ర్ణం

రామరం రుచకం వహ్ని గ్వచా జీరకనాగరమ్
విడంగం చిత్రకం కుష్ఠం కణా మఃచ వేతసమ్
దీప్యకః చేతి సర్వాణి సమభాగాని కారమేత్
చూర్ణ ముష్ణాంబునా పీతం వహ్ని వృద్ధికరం పరమ్ ||

ఇంగువ, సౌవర్చలవణం, చిత్రమూలం, వస, జీలకర్ర, సొంటి, వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలం, చెంగల్వకోష్ఠా, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, అల్లువేతసం, వామ—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇది వేడినీళ్ళతో పుచ్చుకుంటే అకలివృద్ధిచేస్తుంది.

ఇంగువ వేయించాలి. చిత్రమూలం రెండుమాట్లు చెప్పడం రెండుభాగాలు వెయ్యమనడం.

౪౩ చం ద నా ది చూ ర్ణం

చండనం నలదం లోద్రం ఉశీరం పద్మకేసరమ్
నాగపుష్పం తథాబిల్వం భద్రముస్తం సశర్కరమ్
హ్రీబేరం చైవ పాఠా చ కుటజస్య ఫలం త్వచమ్
శృంగబేరం చాతిఃషా ధాతకీ చ రసాఃజనమ్

7051

అమ్రాస్థి జంబూసారం చ తథా మోచరసోద్భవమ్
 నీలోత్పలం సమగ్రా చ సూక్ష్మైలా దాడిమత్వచః
 చతుర్వింశతి రేతాని సమభాగాని కారయేత్
 తండులోదకసంయుక్తం క్షౌద్రేణ సహ యోజయేత్
 చలతాం చామగర్భాణాం స్తంభనం పరముచ్యతే
 అశ్వీభ్యాం విహితం పూర్వం రక్తపిత్తవిनाశనమ్
 హితం లోహితపిత్తీణాం అర్చ్యు లోహితేషు చ
 మూర్ఛాతమోపస్పృష్టానాం తృషారానాం చ దాపయేత్ ॥

చందనం, జటామాంసి, లొద్దుగుచెక్క, వట్టివేళ్లు, తామరపువ్వుకేసరాలు, నాగకేసరాలు, మారేడు కేరూ, భద్రముస్తలు, కురువేరు, పాఠ, కొడిశపాలవిత్తులు, కొడిశచెక్క, సొంటి, అతివస, ఆరెపువ్వు, రసాంజనం, మామిడిజీడి, నేరేడుగింజలలోని పప్పు, బూరుగుజిగురు, నల్లకలవ, మంజిష్ఠ, ఏలకులు, దానిమ్మబెరడు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి అన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసుకునేది.

చూర్ణానికి సమం చక్కెర కలపాలి.

ఇది కలితో గాని, తేనెతో గాని పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం తగ్గిపోతుంది. రక్తం పడే మూలశంక కూడా పోతుంది. మూర్ఛలున్నా తగ్గిపోతాయి.

౪౪ వ్యోషాదిచూర్ణం

వ్యోషం వత్సకబీజం చ నింబ భూనింబ మార్కవమ్
 చిత్రకం రోహిణీ పాఠాం దాగ్వీ మతివిషాం సమామ్
 శ్లేష్మచూర్ణీకృతం సర్వం తత్త్వ్యా వత్సకత్వచః
 సర్వ మేకత్ర సంయోజ్య పిబే త్తండులవారిణా
 సక్షౌద్రం వాలిహే దేత త్పాచనం గ్రాహి భేషజమ్
 తృష్ణారుచిప్రశమనం జ్వరాతీసారనాశనమ్
 ప్రమేహం గ్రహణీదోషం గుల్మం స్లిహాన మేవ చ
 కామలాం పాండురోగం చ శ్వయంఘ్రం చ వినాశయేత్ ॥

సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కొడిశపాలవిత్తులు, వేపపట్ట, నేలవేము, గుంటకల
గర, చిత్రమూలం, కటుకరోహిణి, పాఠ, మానుపసుపు, అతివస—ఇవి సమభా
గాలు. కొడిశపట్ట వీటికన్నిటికీ సమం. ఇవి మెత్తగా కొట్టి వస్త్రగాలితం చేసు
కునేది.

దీని కనుపానం బియ్యపుకడుగు, లేక, తేనె.

ఇది ఆమపాచనం చేస్తుంది. విరేచనాలు కడుతుంది. దప్పిక, అరుచి తగ్గి
స్తుంది. జ్వరాతిసారం పోగొడుతుంది. గ్రహణి తగ్గిస్తుంది. ప్రమేహం, గుల్మం,
స్టీహవృద్ధి, కామెర్లు, పాండురోగం, ఉబ్బు హరస్తుంది.

౪౫ న వాయు స లో హ చూ ర్ణం

త్రూషణం త్రిఫలా ముస్తం విడంగం చిత్రకం సమమ్
నవాయో రజసో భాగా స్తచ్చూర్ణం మధునర్పితా
భక్షయే త్వాదుష్మాద్రోగకుష్ఠార్థః కానులాపహమ్ ||

సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, తుంగ
ముస్తలు, వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలం—ఇవి సమభాగాలు. లోహభస్మం వీటి
కన్నిటికీ సమం—అంటే తొమ్మిది భాగాలు.

ముందు మూలికలన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి తరవాత లోహ
భస్మం బాగా కలిపేది. ఇది వయోనుసారంగా నేతితో గాని, తేనెతో గాని,
వాడితే పాండురోగం, హృద్రోగం, కుష్టు, మూలశంక, కామెర్లు పోగొడుతుంది.

౪౬ ల వంగ చ తు స్స మ చూ ర్ణం

జాతీఫలం త్రిదశపుష్పవచున్వితం చ
జీరం చ టకణయుతం చరకైః ప్రయుక్తమ్
చూర్ణాని మూక్షికసితాసహితాని లీడ్వా
సామాతిసార మఖిలం గురు హంతి శూలమ్ ||

జాజికాయ, లవంగాలు, జీలకర్ర, పొంగించిన వెలిగారం—ఇవి సమభాగాలు. ఇది
తేనెతో గాని చక్కెరతో గాని పుచ్చుకుంటే అతిసారమూ, అమాతిసారమూ,
శూలా పోగొడుతుంది.

౪౭ సర్వాషధీస్నానచూర్ణం

ముగానూ నీ వచా కిష్ట శైలేనుం రజనీద్వయమ్
శటీచంపకముస్తం చ సర్వాషధిగణ స్మృతః
సర్వాషధ్యంబునా స్నానం బాలానాం గదనాశనమ్
గ్రహరక్షః ప్రశమన మాయుష్యం కాంతివర్ధనమ్ ॥

జటామాంసి, వస, చెంగల్వకోష్ఠు, భద్రముస్తలు, పసుపు, మానుపసుపు, కచ్చు
రాలు, సంపంగెపువ్వు, తుంగముస్తలు—ఇది సర్వాషధిగణం. ఇవన్నీ సమభాగా
లుగా గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి 20 తులాల చూర్ణం రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో
వేసి పొంగులువచ్చే దాకా కాచి సుఖోష్ణంగా వున్నప్పుడు ఈజలంతో పిల్లలకు
స్నానం (అభ్యంగం) చేయిస్తే పిల్లలకు గల సర్వవ్యాధులూ తగ్గిపోతాయి. ఇది ఏ
రోగాలూ రానివ్వదు. ఆయుస్సు వృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి తేజస్సు కలిగిస్తుంది.
గ్రహబాధలు పొగొడుతుంది.

ఆయుర్వేదగ్రంథాలలో సర్వాషధిగణాలు మూడు కనపడతాయి. వాటిలో
సంప్రదాయం తెలిసిన వృద్ధవైద్యులు ఈగణమే వాడుతున్నారు.

౪౮ ఏలాదిచూర్ణం

ఏలాశ్మభేదకశిలాజితు గోక్షురాణా
ముర్వారుబీజలవణోత్తమకుంకుమానాం
చూర్ణాని తండులజలే లులితాని పీత్వా
ప్రత్యక్షమృత్యు రపి జీవతి మూత్రకృచ్ఛి ॥

ఏలకులు, కొండపిండివేళ్ళు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, పల్లెరు, దోసవిత్తులు, సైంధవలవణం,
కుంకుమపువ్వు, ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి బియ్యపు
కడుగులో కలిపి పుచ్చుకుంటే ప్రాణాలుతీసే మూత్రకృచ్ఛం కూడా తగ్గిపోతుంది.

౪౯ లవంగాదిచూర్ణం

లవంగజాతీఫలపిప్పలీనాం భాగా శ్చ కల్ప్యాత్ సమానపూర్వాః
పల్కార్థమానం మరిచం ప్రదేయం పలాని చత్వారి మహాషధస్య

సితా సమస్తేన సమాప్య చూర్ణం రోగా నిమా నాశు బలాన్ని హంతి
కాసజ్వరారోచక మేహగుల్మశ్వాసాగ్ని మాంద్యగ్రహణీవికారాన్ ॥

అవంగాలు, జాజికాయ, పిప్పళ్ళు—ఇవి కర్షణం చొప్పున గ్రహించేది మిరియాలు
రెండుకర్ణాలు. సాంటి 4 పలాలు. వీటికన్నిటికీ సమం చక్కెర. ఇవన్నీ కలిపి
చూర్ణంచేసి పుచ్చుకుంటే దగ్గు, జ్వరం, ఆరోచకం, మేహం, గుల్మం, శ్వాస, అగ్ని
మాంద్యం, గ్రహణీ నశిస్తాయి.

లే హ్యో లు

లే హ్యో క ల్ప న

క్వాథాదీనాం వునఃపాకా ధ్వనత్వం సా రసక్రియా
సోవలేహ శ్చ లేహ శ్చ ప్రాశ ఇత్యుచ్యతే ఋధైః
సితా చతుర్గుణా కార్యా చూర్ణా చ్చ ద్విగుణో గుడః
ద్రవం చతుర్గుణం దద్యా దితి సర్వత్ర నిశ్చయః
సుప క్వే తంతుమత్వం స్యా దవలేహోఽఘ్న మజ్జతి
స్థిరత్వం వీఃతే ముద్రాం గంధవర్ణరసోద్భవః ॥

కషాయం, హిమం, ఫాంటం—అనే మూడుర కాల కషాయమూ, చక్కెరతో పాకం పట్టితే అది అవలేహం, లేహం, ప్రాశం, రసక్రియ — అని పేరు. ఇందులో చక్కెర వేస్తే ప్రక్షేపచూర్ణాలకు నాలుగింతలూ, బెల్లం అయితే రెండింతలూ, నీళ్లు, పాలు మొదలైన ద్రవాలు నాలుగింతలూ చేర్చుకోవాలి. అది సరిగా పాకంవస్తే తీగలాగ సాగుతుంది. ఉండచేసి నీళ్ళలో పడేస్తే మునిగిపోతుంది. చేతితో నలిపితే గట్టిగా ఉంటుంది. చక్కని రంగూ, చక్కని పరిమళమూ కూడా ఉంటుంది.

౧ చ్య వ న ప్రా శా వ లే హ్యో ౦

బిల్వాగ్నిమంథశ్యోనాక కాశ్మర్యః పాటలా బలా
పర్ణ్య శ్చతస్రః పిప్పల్యః శ్వదంత్రా బృహతీర్వయమ్
శృంగీతామలకీ ద్రాక్షా జీవతీ పుష్కరాగురుః
అభయా చామృతా ఋద్ధి ర్జీవకర్ష భకా శటి
ముస్తం పునర్నవా మేదా సూక్ష్మేలోత్పలచందవే
విదారీ వృషమూలాని కాకోలీ కాకనాశికా
వషాం పలోన్మితా భాగాన్ శతా న్యామలకస్య చ

పంచ, దద్యా త్తదైకధ్యం జలద్రోణే విపాచయేత్
 జ్ఞాత్యా గతరసా న్యేతా న్యాషధా న్యథ తం రసమ్
 తం చామలక ముద్భృత్వ నిష్కులం తైలసర్పిషాః
 వలద్వాదశ కే భృష్ట్యా దత్వా చార్థతులం భిషక్
 మత్స్యండికాయాః పూతాయాః లేహవ త్సాధు సాధయేత్
 వట్పలం మధున శ్చాత్ర సిద్ధశీతే ప్రదాపయేత్
 చతుష్పాం తుగాక్షీర్యాః పిప్పల్యా ద్వపలం తథా
 పల మేకం విదధ్యా చ్చ త్వగేలా పత్ర కేసరమ్
 ఇత్యయం చ్యవనప్రాశః పరమ క్తో రసాయనః
 కాసశ్వాసహర శ్చైవ విశేషేణోపదిశ్యతే
 క్షీణక్షతానాం వృద్ధానాం బాలానాం చాంగవర్ధనః
 సర్వక్షయ మురోరోగం హృద్రోగం వాతశోణితమ్
 పిచాసాం మూత్రశుక్రస్థాన్ దోషాం శ్చైవాపకర్షతి
 అన్య మాత్రాం ప్రయంజీత నోపరుధ్యా చ్చ భోజనమ్
 అన్య ప్రయోగా చ్చ్యవనః సువృద్ధోభూ త్వన ర్యువా
 మేధాం స్మృతిం కాంతి మనామయత్వం
 ఆయుఃప్రకర్షం బల మింద్రియాణామ్
 స్త్రీషు ప్రహర్షం పర మగ్నివృద్ధిం
 బలప్రసాదం పవనానులోమ్యమ్ ॥
 రసాయన స్యాన్య నరః ప్రయోగా
 ల్లభేత జీర్ణోపి కుటీప్రవేశాత్
 జరాశృతం పూర్వ మపాన్య రూపం
 బిభర్తి రూపం నవరూపనన్య
 సితామత్స్యండికాలాభే ధాత్యా శ్చ మృదుభర్జనమ్
 చతుర్భాగజలే ప్రాయో ద్రవ్యం గతరసం భవేత్ ॥

మారేడు, నెల్లి, దుండిగం, పెగ్గుమ్మడు, కలిగొట్టు, బల, మాషపరి, ముద్దపరి, సాలపరి, పుళ్ళిపరి, పిప్పళ్లు, పల్లెరు, వాకుడు, పెద్దములక, కర్కాటకశృంగి, నేలఉసిరిక, ద్రాక్షపండు, మనుబాల, పుష్కరమూలం, అగురుచెక్క, కరక వొలుపు, తిప్పతీగ, ఋద్ధి, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చారాలు, తుంగముస్తలు, గలిజేరు, మేద, పిన్నియేలకులు, నల్లకలువ, చందనం, నేలగుమ్మడు, అడ్డసరంవేళ్లు, కాకోలి, కాకిదొండ—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి 500 ఉసిరికాయలున్నా చేర్చి నాలుగోవంతు మిగిలే టట్టు కాచాలి. తరవాత, ఉసిరికాయలు తీసి కషాయం వడబోసుకుని ఉంచుకోవాలి. అవుసిరికాయలు చల్లబడ్డతరవాత గింజలుతీసి పారేసి అగుజ్జ, ఆరుపలాల అవు నెయ్యి, ఆరుపలాల నువ్వులనూనె కలిపి దాంతో వేయించి ఉంచుకోవాలి.

తరవాత ఆకషాయంలో నాలుగువందలతులాలు చక్కెర కలిపి తేహాపాకం పట్టి, అందులో 48 తులాల తేనె, వేయించిన ఉసిరికగుజ్జా కలపాలి. మరిన్నీ, తనాక్షీరి నాలుగుపలాలు, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలు, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకు పత్రికం, నాగకేసరాలు—అవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు—ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితంచేసి—ఇదిన్నీ ఆపాకంలో కలపాలి. ఇది చ్యవన ప్రాశం.

కషాయంలో చేర్చి ఉడక బెట్టేటప్పుడు 500 ఉసిరికాయలున్నా విడిగా కాక ఒకగుడ్డలో మూటగట్టి అందులో వేసుకోడం మంచిది. అలాచేస్తే ఉసిరికాయలు సులభంగా వేరుపడతాయి. ఆఉసిరికాయలు చల్లబడనిచ్చి గింజలు తీసి వేసి గట్టిగుడ్డలో వేసి పిసికితే పెరి మెత్తని గుజ్జా వస్తుంది. ఈశలూ, నారా గుడ్డలో మిగిలిపోతుంది. పిండిజల్లెడలో పాపిన్నీ ఈశలతీనెయ్యవచ్చు. ఎలాగయినా అందులో పీచు లేకుండా చేసుకోవం ఆవసరం.

ఇది దగ్గు, వగర్పు పోగొడుతుంది. వృద్ధులకు ఇది మిక్కిలీ మంచిది. రక్త మాంసాలు క్షీణించినవారికీ, బాలరకూ కూడా మిక్కిలీ మేలుచేస్తుంది. మరిన్నీ స్వరం క్షీణించడమూ, హృద్రోగమూ, ఉరఃక్షతమూ, వాతరక్తమూ, దస్పిక, మాత్రంలోనూ వీర్యంలోనూ ఉండే దోషాలూ పోగొడుతుంది. అతివృద్ధుడైన చ్యవనుడు ఇది నేవించి మల్లీ యువకుడై సకలసుఖాలూ అనుభవించాడు.

మేధ, జ్ఞాపకశక్తి, కాంతి, ఆరోగ్యం, ఆయువు, బలం, స్త్రీలలో శమించే శక్తి, మిక్కిలీ ఆకలి, వాతానులోమ్యం కలిగిస్తుంది. వృద్ధుడైన పురుషుడు కూడా

కుటీప్రవేశం చేసి ఇది పుచ్చుకుంటే ముసలితనంవల్ల కలిగే శాధ లన్నీ పోయి మిక్కిలీ నుఖపడతాడు.

౨ వా సా కూ ష్మా ం డ లే హ్యం

పంచాశ చ్చ పలం గ్రాహ్యం కూష్మాండా త్వస్థి మాజ్యతః
గ్రాహ్యం పలశతం ఖండం నానాక్యాధాధ కే పచేత్
ముస్తా ధాత్రీ శుభా భార్గీ త్రిసుగందై శ్చ కార్షికైః
ఐలేయవిశ్వధన్యాక మరిచై శ్చ పలాంశికైః
పిప్పలీ కుడవం చైవ మధుమానీం ప్రదాపయేత్
కానం శ్వాసం క్షయం హిక్మాం రక్తపిత్తం హలీమకమ్
హృద్రోగ మప్లుపిత్తం చ పీనసం చ వ్యసోహతి ॥

బూడిదగుమ్మడికాయ, పైపెచ్చు లోపలి గురుగుతునివేసిన ముక్క యాభైపలాలు చిన్నచిన్నముక్కలు చేసి ఒక్క ప్రస్థం నేతిలో తేనెరంగు వచ్చేటట్టు వేయించేది. ఒక అధిక పరిమాణంగల అడ్డసరపుకషాయంలో నూరుతులాల చక్కెర కలిపి బాగా పాకంపట్టి, అందులో వేయించిన గుమ్మడిముక్కలూ,—

తుంగముస్తలు, ఉసిరికపప్పు, తవాక్షీరి, గంటుభారంగి, దాల్చినిచెక్క, ఏల కులు, అకుపత్రికం—ఇవి రెండేసి తులాలు. కూతురుబుడమ, సొంటి, ధనియాలు, మిరియాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి పలం. పిప్పళ్ళు 32 తులాలు. ఇవిన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి యీచూర్ణమూ,

ఎనిమిదిపలాల తేనే కలిపి దించుకుని జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, ఎక్కిళ్ళు, రక్తపిత్తం, హలీమకం, హృద్రోగం, అమపిత్తం, పీనస పోగొడుతుంది.

౩ ల వం గా ద్య వ లే హ్యం

లవంగం పిప్పలీ శుంఠి మరిచం జీరకద్వయమ్
కేసరం తగరం చైవ ఏలా జాలీఫలం తుగా
కట్ఫలం శేజపత్రం చ పద్మబీజం సచందనమ్

కక్కోల మగురుం చైవ ఉకీర మభ్రకం తథా.
 కక్కురం జాతికోషం చ ముస్తం మాంసీ యవ స్తథా
 ధాన్యకం శతపుష్పా చ లవంగం సర్వతుల్యకమ్
 సర్వమార్ణద్విగుణితాం శర్కరా వినియోజయేత్
 సర్వరోగం నిహంత్యాశు అప్లుపిత్తం సుదారుణమ్
 అగ్నిమాంద్య మజీర్ణం చ కామగ్రాహండురోగనుత్
 బలచుష్టికరం చైవ విశేషా చ్ఛుక్రవర్ధనమ్
 గ్రహణీం సర్వమాపాం శ్చ అతిసారం సుదుర్జయమ్
 అశ్వభ్యాం నిర్మితం హంతి లవంగాద్య మిదం శుభమ్ ॥

లవంగాలు, పిప్పళ్ళు, సొంటి, మిరియాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, నాగకేసరాలు, గ్రంథితగరం, ఏలకులు, జాజికాయ, తవాక్షీరి, కామఫలం, అకుపత్రికం, తామర గింజలు, చందనం, కంకోలాలు, అగురుచెక్క, పట్టిజేళ్ళు, అభ్రకభస్మం, పచ్చక ర్పూరం, జాపత్రి, తుంగముస్తలు, జటామాంసీ, యవలు, ధనియాలు, పెద్దసోపు- ఇవి సమభాగాలు. వీటి కన్నిటికీ సమం లవంగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితం చేసి రెండురెట్లు చక్కెరతో పాకంపట్టి కావలసినంత తేనె కలిపి పుచ్చుకు నేడి.

ఇది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది. ముఖ్యంగా అప్లుపిత్తమూ, అజీర్ణమూ, అగ్ని మాంద్యమూ, కామెష్టూ, పాండురోగమూ తగ్గించేస్తుంది. బలమూ పుష్టి కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధిచేస్తుంది సర్వవిధాల గ్రహణులూ, అతిసారాలు పోగొడుతుంది.

౪ ము స్త కా ది మో ద కం

త్రికటు త్రిపలా చిత్రం లవంగం జీరకద్వయమ్
 యమాన్యో ద్వే మధురికా నాగవల్లీవళం తథా
 శతపుష్పావరీధాన్యం చాతుర్జాతం తథా తుగా
 మేధీ జాతీఫలం గ్రాహ్యం ప్రత్యేకం కర్షణమ్మితమ్
 ముస్తకం వట్పలం దేయం సితా చ ద్విగుణా మతా
 గ్రహణీం హంత్యతీసారం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్

అజీర్ణ మామదోషం చ విషూచీ మపి దారుణమ్

పుష్టిం దేహస్య జనయే ద్బలవర్ణాగ్నివృద్ధిక్

వలీపలితదార్బల్యం క్షపయే త్కృశతా నిపి ।

సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి పుసిరికలు, చిత్రమూలం, లవంగాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, వాము, అజామోదం, సోపు, తమలపాకులు, సదాప, పిల్లి తేగలు, ధనియాలు, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నాగ కేసరాలు, తినా క్షీరి, మెంతులు, జాజికాయ—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు. తుంగమస్తలు 48 తులాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాతించేసి రెండురెట్లు చక్కరతో పాకంపట్టి తగినంత తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే గ్రహణి, అతిసారం, అగ్నిమాంద్యం, అశోచకం, అజీర్ణం, ఆమదోషం, విషూచి (కలరా) పోగొడుతుంది. శరీరపుష్టి కలిగిస్తుంది, బలం, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది అకలి పుట్టిస్తుంది. శరీరం ముడతల పడడం, జుట్టు నెరియడం, నరాల దార్బల్యం పోగొడుతుంది. చిక్కిపోయినవారికి చాలా మంచిది.

౫ శ్రీ కా మే శ్వ ర మో ద కం

ధాత్రీ సైంధవ కుష్ఠ కట్ఫల కణా శుంఠీ యమానీద్వయమ్
యష్టి జీరయుగం చ ధాన్యక శటీ శృంగీ వచా కేసమ్
తాలీశం త్రిసుగంధికం నమరిచం పథ్యాక్ష మేభి స్సరుమ్
చూర్ణీకృత్య మనాక్ స్వబీజసహితం భృష్ట్యాశు శక్రాశనమ్
సర్వేషాం ద్విగుణాం సితాం సువిమలాం యత్నా ద్భిషక్ నిక్షి పేత్
క్షౌద్రం చాపి ఘృతం ప్రశస్తదివసే కుర్యా చ్చుభాన్ మోదకాన్
కర్పూరై రవచూర్ణితా నపి హితాన్ దత్వా తిలాన్ భర్జితాన్
గోమ్యాయం క్షీతిమండలే మితధియాం పాడండినా మగ్రతః
ఆధివ్యాధిహరః పరం క్షయహరః కుష్ఠాపహణో బృంహణః
స్త్రీణాం తోషకరో ముఖద్యుతికరః శుక్రాగ్నివృద్ధిప్రదః
కాసశ్వాసబలాసకోగనిచయ ప్రధ్వంసనః ప్రాణినామ్
ప్రోక్తో బ్రహ్మసుతేన సర్వసుఖదః కామేశ్వరోమోదకః

గ్రహగణపరిహీనః సర్వశాస్త్రపవీణః
 కలితవిమలకీర్తిః ప్రాప్తకందర్పమూర్తిః
 విగతసకలభీతి ర్గీతవాద్యాంగనీతి
 గృహతి భువి సదేహో యేన భుక్తిః పయత్నాత్
 రహసి యువతిభేలాసంపుటాకర్షహర్షాత్
 గమయతి యువతీనాం కేళికాతూహలేన
 యని కథ మపి భుక్తో భోజనాదా వధాంతే
 సురతరభస ముచ్చైర్నప్తకామం ప్రకాశమ్
 యస్మాన్నవ్యభ్రహస్సతి స్తమధియా యస్మాత్సదా వీర్యవాన్
 యస్మాద్దుస్మదదాక్షిణాత్య యువతీ సంభోగకాతూహలీ
 యస్మాత్కావ్యకుతూహలం సుకవితా సంజాయతే లీలయా
 శ్రీమద్భిః ప్రతివాసరం క్షితితలే సంసేచ్యతాం మోదకః ॥

ఉసిరికపప్పు, సైంధవలవణం, చెంగల్వకోష్ఠు, కాయఫలం, పిప్పళ్లు, సొంటి, వాము, అజామోదం, యష్టిమధుకం, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియాలు, కచ్చారాలు, కర్కాటకశృంగి, వస, నాగకేసరాలు, తాళీసపత్రి, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకు పత్రికం, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడి కాయబెరడు—ఇవి సమ భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో కొద్దిగా వేయించిన కొడిశపాలవిత్తులు అంత. పచ్చకర్పూరంతో సువాసింపజేసి వేయించిన నువ్వులున్నూ అంత. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి రెండురెట్లు చక్కెరతో పాకం పట్టేది. అపునెయ్యా, తేనే తగినంత చేర్చుకునేది.

ఇది ఆధివ్యాధులను హరిస్తుంది. త్వయ, కుష్టు పోగొడుతుంది. రక్తమాంసాలు పెంచి శరీరానికి పుష్టికలిగిస్తుంది. స్త్రీలను సంతోషపెడుతుంది. ముఖాలకు కాంతికలిగిస్తుంది. వీర్యం, జఠరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది. కాస, శ్వాస, బలాస మనే కంఠగతముఖరోగం పోగొడుతుంది. ఇది యెప్పుడూ వాడుతూ వుండే పురుషుడు ఎందరు స్త్రీల నైనా సంతోషపెట్టగలడు. నూత్నబుద్ధి, బలశాలీ, కవీ, అయి చిరకాలం జీవించగలుగుతాడు.

౬ మే ధీ మో ద కం

త్రికటు త్రిఫలా మున్న జీరకద్వయ ధాన్యకమ్
 కల్బలం పౌష్కరం శృంగీ యమానీ సైంధవం బిడం
 తాళీశం కేసరం పత్రం త్వగేలా చ ఫలం తథా
 జాతీకోషం లవంగం చ మురా కర్పూర చందనమ్
 యావం త్యేతాని చూర్ణాని తావదేవ తు షేధికా
 సంచూర్ణ్య మోదకః కార్యః పురాతనగుణేన తు
 ఘృతేన మధునా కించి త్థాదే దగ్నిబలంప్రతి
 అగ్నిం చ కురుతే దీప్తం సామే మేదే మహాషధమ్
 బలవర్ణకరోహ్యేష సంగ్రహగ్రహణీహరః
 ప్రమేహాన్ వింశతిం హంతి మూత్రాఘాతాం స్తథాశ్శరీమ్
 పాండురోగం తథా కాసం యక్ష్మాణం హంతి కామలామ్
 స్తనౌ తు షటితౌ గాఢౌ స్యాత్ తాళఫలోషమా
 దృష్టిప్రసాదనం చైవ నారీణాం చైవ పుత్రదః
 భాషితః కామదేవేన మేధీమోదకసంజ్ఞకః ॥

సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, వుసిరికలు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియాలు, కాయఫలం, పుష్కరమూలం, కర్కాటకశృంగి, వాము, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, తాళీసపత్ర, నాగకేసరాలు, ఆకుపత్రికం, దాల్చిని చెక్క, ఏలకులు, జాజికాయ, జాపత్ర, లవంగాలు, మురామాంసి, పచ్చకర్పూరం, చందనం—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో మెంతులు అంత. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి రెండురెట్లు పాతబెల్లంతో పాకంపట్టి తగినంత ఆవునెయ్యి, తేనె చేర్చి అగ్నిబలానుసారంగా పుచ్చుకునేది.

ఇది జఠరదీప్తి కలిగిస్తుంది. అనుదోషం తగ్గించేస్తుంది. గ్రహణి హరిస్తుంది. బల్లిం, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. వింశతి ప్రమేహాలూ, మూత్రాఘాతాలూ, అశ్మరీ, పాండురోగం, దగ్గు, క్షయ, కామెర్లు తగ్గించేస్తుంది, స్త్రీలకు వాలిపోయిన స్తనాలు తాళఫలాలలాగ దృఢపడతాయి. చూపు వృద్ధిచేస్తుంది. స్త్రీలకు సంతాన ఫలం కలిగిస్తుంది.

లే హ్యు లు

ఽ బృ హ జ్ఞీ ర కా ది మో ద క ం

జీరకం కృష్ణజీరం చ కృష్ణం శుంతీ చ పిప్పలీ
 మఝిచం త్రిఫలా త్వక్ చ పత్ర మేలా చ కేసరమ్
 శుభా లవంగం శైలేయం చందనం శ్వేతచందనమ్
 కాకోలీ క్షీరకాకోలీ జాతీకోషఫలే తథా
 యష్టిమధురికా మాంసీ ముస్తం సచలకం శటి
 ధన్యాకం దేవతాడం చ మురా చాక్షా నఖ తథా
 శతపుష్పా వశ్మకం చ మేధీ చ సురదారు చ
 సజలం నాలుకా చైవ సైంధవం గజసిప్పలీ
 కర్పూరం వనితా చైవ కుందభోటీ సమాంశకమ్
 లోహ మభ్రక వంగానాం ద్విభాగం తత్ర దాపయేత్
 ఏతాని సమభాగాని శ్లక్ష్యచూర్ణాని కారయేత్
 సర్వచూర్ణసమం దేయం భృష్టజీరకచూర్ణకమ్
 సితా ద్విగుణితా దేయా మోదకం పరికల్పయేత్
 ఘృతేన మధునా మిశ్రం మోదకం చ భిషగ్వరః
 భక్షయే త్ప్రతరుత్థాయ యథాదోషం యథాబలః
 గవ్యం సశర్కరం చైవ చానుపానం ప్రయోజయేత్
 అశీతిం వాతజాన్ రోగాన్ చత్వారిశ చ్చ పైత్తికాన్
 సర్వాం స్తా న్నాశయ త్యాశు వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా
 నానావర్ణ మతీసారం విశేషా దామసంభవమ్
 శూల మష్టవిధం హంతి చార్శోరోగం చిరోద్భవమ్
 జీర్ణజ్వరం చ సతతం విషమజ్వర మేవ చ
 స్త్రీణాం చై వానవత్యానాం దుర్బలానాం చ దేహినామ్
 పుష్కకృ త్పుత్రకృ చ్చైవ బలవర్ణకరం పరమ్
 సూతికారోగ మత్యుగ్రం నాశయే న్నాత్రసంశయః

ప్రదరం నాశయ త్యాశు నూర్య స్తను ఇహోదితః
దాహం సార్వాంగకం చైవ వాశిపిత్రోత్థితం చ యత్
అయం స్వగదచ్ఛేసీ జీరకాద్యో హి మోదకః ॥

జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, చెంగల్వకోష్ఠ, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, వుసిరికలు, దాల్చిన చెక్క, అకుపత్రికం, ఏలకులు, నాగకేసరాలు, తనాక్షీరి, లవంగాలు, తుంగముస్తలు, చందనం, రక్తచందనం, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, జాజి కాశు, జాపత్రి, యష్టిమధుకం, మధురిక, జటామాంసి, భద్రముస్తలు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, కచ్చారాలు, ధనియాలు, దేవదాలి, ద్రాక్షపండు, ముర, నఖించిప్పలు, సదాప, పద్మకాష్ఠం, మెంతులు, దేవదారు, కురుజేరు, నళిక, సైంధవలవణం, గజపిప్పళ్ళు, పచ్చకర్పూరం, ప్రేంకణం, కుందభోటి—ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. లోహభస్మం, ఆభ్రకభస్మం, వంగభస్మం—ఇవి రెండేసి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకు నేది. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో దోరవేయించిన జీలకర్రచూర్ణం అంత.

ఈచూర్ణం లన్నీ కలిపి రెండింతల చక్కెరతో పాకంపట్టి తగినంత తేనె, ఆవునెయ్యి కలిపి వరుసు ననుసరించీ, అనన్త ననుసరించీ మోతాదు కల్పించుకుని పుచ్చుకునేది దీనికి అనుపానం చక్కెర కలిపిన ఆవుపాలు.

ఇది అశీతివాతరోగాలూ, ఇర్షవైనాలుగు పిత్తరోగాలూ పోగొడుతుంది. రక రకాల అతిసారం, ముఖ్యంగా ఆమాతిసారం, అష్టవిధశూలం, జీర్ణించిన మూల శంకలు, జీర్ణజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ తగ్గించేస్తుంది. రజస్వల కానిస్త్రీలకు రజోదర్శనం కలిగిస్తుంది. సంతానం లేని స్త్రీలకు సంతానం కలిగిస్తుంది. కృశించిన స్త్రీలకు రక్తమాంసాలు పెంచి పుష్టి కలిగిస్తుంది. బలం కాంతి కూడా కలిగిస్తుంది. ఉగ్రమైన సూతికారోగమున్నూ తగ్గించేస్తుంది. ప్రదరం, సర్వాంగతాపం పోగొడుతుంది.

అ శి వా మో ద క ం

శివా తామలకీ మూర్ఖా శతపుష్పా నిశాద్వయమ్
ఆత్మగుప్తా బలా బిల్వం దేవపుష్పం శతావరీ
మురా మధురికా మాంసీ విచారీ విశ్వభేషజమ్
అనంతామలకీ శ్యామా భారీ కరికణా కణా

చాతుర్జాతం చతుర్బిజం చందనం రక్తచందనమ్
ముసలీ వాజిగంధా చ బీజం గోక్షురసంభవమ్
సర్వా త్యేతాని తుల్యాని ద్రాక్షా సర్వసమా మతా
సితా ద్రాక్షాసమా చైవే త్యేతాని మధునా సహ
సంమర్ద్య మోదకా కృత్వా మాషకప్రతిమాన్ భిషక్
ఏకైక మేషాం పయసా ప్రాతః ప్రాతః ప్రయోజయేత్
బాలానాం సర్వరోగఘ్నం పుష్టికృద్బలవర్ధనమ్
పరం వహ్నికరం శుభ్యం ఆయుష్యం గ్రహదోషహృత్
భగవత్త్యై సముదితం శివాయై లోకమంగళమ్
ఏత న్మోదక మీశేన యుగే భగవతా కృతే ।

కరకవౌలుపు, నేలఉసిరిక, చాగ, సదాప, పసుపు, మానుపసుపు, ఊలగొండి
గింజలు, బళి, మారేడుగుజ్జు, లవంగాలు, పిల్లితేగలు, మురామాంసి, మధురిక, జటా
మాంసి, నేలసుమ్మడు, సొంటి, సుగంధి, ఉసిరికపప్పు, నల్లసుగంధి, గంటుభారంగి,
గజపిప్పళ్లు, పిప్పళ్లు, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, మెం
తులు, నల్లజీలకర్ర, వాము, చందనం, రక్తచందనం, నేలతాడి, పెన్నేరు, పల్లెరు
కాయలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగాచూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి వ్రంచు
కునేది.

తరవాత, ఈచూర్ణం, దీనంత ద్రాక్షపండు, ద్రాక్షపండంత చక్కెర — ఇవి
మూడూ చేర్చి వలసినంత తేనె కలిపి ముద్దచేసుకునేది. ద్రాక్ష మెత్తగా చిలకగొట్టి
మరీ కలుపుకునేది. ఇది పూటకి ఆరతులం చొప్పున పిల్లల కిచ్చేది.

ఇది ప్రత్యేకం పిల్లల నిమిత్తం ఏర్పడ్డది. ఇది పొద్దుటిపూటమాత్రమే వాడాలి.
అనుపానం వెచ్చనిపాలు, ఇది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది, పుష్టి, బలం కలిగిస్తుంది.
ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది, జ్ఞాపకశక్తి, బుద్ధిసూక్ష్మత కలిగిస్తుంది. గ్రహదోషాలు హరించి
అయువు వృద్ధిచేస్తుంది.

గు డ కూ ష్మా ం డా వ లే హ్యాల

కూష్మాండకా త్పలశతం సుస్విన్నం నిఘ్నలీకృతమ్
ప్రస్థం చ ఘృతతైలస్య తస్మిం స్తప్తే నిధాపయేత్

త్వక్ష్మతథాన్యకవ్యోషజీరకై లాద్యమూనలమ్
 గ్రంధికం చవ్య మాతంగ పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
 శృంగాటకం కశేరుం చ ప్రలంబం తాలమస్తకమ్
 చూర్ణీకృతం పలాశం చ గుడిస్య తులయా పచేత్
 కీతీభూతే పలా న్యష్టౌ మధున స్సంప్రదాపయేత్
 కఫపిత్తానిలహరిం మందాగ్నీనాం చ శస్యతే
 కృశానాం బృహణా శ్రేష్ఠం నాజీకరణ ముత్తమమ్
 ప్రమదాసు ప్రసక్తానాం యే చ స్యుః క్షీణరేతసః
 క్షయేణ తు గృహీతానాం పరమేత ధృష్ణగితమ్
 శాసం శ్వాసం జ్వరం హిక్మాం హంతి ఛర్ది మరోచకమ్
 గుడకూష్మాండకం భ్యాత మశ్వీభ్యాం సముదాహృతమ్
 ఖండకూష్మాండవ త్పాత్రం స్విన్నకూష్మాండక ద్రవః ॥

బూడిదగుమ్మడిపండు, పైపెచ్చూ, లోపలిగురుగూ, తీసినది నూరుపలాలు. అది
 చిన్న చిన్న ముక్కలుగా కోసి త్రోవనీళ్ళలో వేసి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు వుడి
 కించి అర్థప్రస్థం అవునెయ్యి, అర్థప్రస్థం నువ్వులనూనే కలిపి దానితో ముక్కలు
 దోరగా వేయించి ఉంచుకోవాలి.

దాల్చినెక్క, అకుపత్రకం, ధనియాలు, సొంట్. పిప్పళ్లు, మిరియాలు, జీల
 కర్ర, నల్లజీలకర్ర, పెద్దయాలకులు, చిన్న యాలకులు, చిత్రమూలం, గ్రంధితగరిం,
 చవ్యం, గజపిప్పళ్ళు, సొంట్, పరికెగడ్డ, నమ్మదుంప, నేలతాడి—ఇవి ప్రత్యేక
 ద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం
 చేసుకుని వుంచుకునేది.

పైని నాలుగోవంతు మిగిలివున్న కషాయంలో నూరుపలాల పాతబెల్లం కలిపి
 పాకంపట్టి, అందులో, వేయించివుంచుకున్న గుమ్మడిముక్కలూ, చూర్ణమూ కలిపి,
 అందులో 8 పలాల తేనె కలిపి వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలనూ జయిస్తుంది. అగ్ని మాంద్యం పోగొడుతుంది. కృశించిన
 వారికి రక్తమాంసాలు పెంచి శరీరపుష్టి కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి. నరములకు బింకమూ
 కలిగిస్తుంది, అతి సంభోగంవల్ల శుక్రక్షీణం పొందినవారికీ, క్షయవ్యాధి అంకురించిన

వారికి ఇది మంచి ఔషధం. మరిన్ని, ఇది, దగ్గు, వగర్పు, జ్వరాలు, ఎక్కిళ్ళు, ఛర్ది, అశోచకం కూడా పోగొడుతుంది.

౧౦ కంటకార్యాద్యవలేహ్యం

కంటకారీతులాం నీరద్రోణే పక్త్వా కషాయకమ్
 పాదశేషం గృహీత్వా చ తస్మిన్ చూర్ణాని దాపయేత్
 పృథక్పలాని చైతాని గుడూచీ చవ్య చిత్రకాః
 ముస్తం కర్కటశృంగీ చ త్రూషణః ధన్యమూసకః
 భార్గీ రాస్నా శటీ చైవ శర్కరా వలవింశతిః
 ప్రత్యేకం చ పలా న్యష్టా ప్రదద్యా ధృతతైలయోః
 పక్త్వా శేహత్వ మానీయ శీతే మధుపలాష్టకమ్
 చతుష్పలం తుగాక్షీర్యాః పిప్పలీనాం చతుష్పలమ్
 క్షిప్త్వా నిదధ్యా త్సుశృధే మృణ్మయే భాజనే శుభే
 లేహణీయం హంతి హిక్మార్తిశ్వాసకాసా నశేషతః ॥

వాసుడు సమూలం రెండు వందల పలాలు రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయంలో 20 పలాల చక్కెర పాకం పట్టి, ఎనిమిది పలాల ఆవునెయ్యి, ఎనిమిది పలాల నువ్వులనూనె అందులో చేర్చేది.

తిప్పసత్తు, చవ్యం, చిత్రమూలం, తుంగముస్తలు, కర్కటకశృంగి, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, దూలగొండి శేళ్ళు, గంటుభారంగి, సన్నరాన్న, కచ్చురాలు- ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అది ఆపాకంలో కలిపి దిలచుకునేది. చల్లబడ్డ తరవాత అందులో ఎనిమిది పలాల తేనె కలుపుకుని వాడుకునేది. నాలుగుపలాల తవాక్షీరీ, నాలుగుపలాల పిప్పళ్ళు కూడా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అందులో కలుపుకునేది.

ఇది ఎక్కిళ్ళు, వగర్పు, దగ్గు పూర్తిగా పోగొడుతుంది.

౧౧ అశ్వగంధాదిలేహ్యం

సజాతీఫలం వ్యోమసిందూరసేవ్యం

విడంగం చ కోష్ఠం లవంగం శుగంధి

శ్రీ వేమచ

అంధ్ర భాషానిలయము,

ఖరా రాష్ట్రచోరా వరాహీ ద్విజీరం
 శతావ ర్యజామోదకం మాగధీ
 మూలకం కోమలీ వాలుకం స
 త్సనర్ష వ్యమూలం సమం సర్వ
 వస్తూని తులాశ్వగఽధీ
 సచూర్ణీకృతం మాక్షికాజ్యై స్సితై
 నూక్మపాకేన మృద్వగ్నినా పాచయే
 లేహ్య మంచ ద్వికాలం చ సేవ్యం
 మహామేహమూర్ఛాపురాణజ్వరం
 నర్వవాతాని గుల్మాని కాసాదికం
 శ్వాస ఛర్దిం చ పాండుం
 మహా సశ్మరీరోగముఖ్యాఖిలారు
 గ్నినాశం మహాకాంతిదం పుష్టిదం దీపనం చ
 సుధాధామసంకాశయుక్తం సుమాంగల్య
 యుక్తం మనస్థైర్యదం బుద్ధిదం
 చాశ్వగంధాఖ్య లేహ్యం పురా
 శంభునా నిర్మితం పథ్య మిచ్ఛా కరోతి ॥

జాజికాయ, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, రససిందూరం, చవ్వం, వాయువిడంగాలు,
 చెంగల్యకోష్ఠ, లవంగాలు, సుగంధ, వాము, సన్నరాన్న, కచోరాలు, నేలతాడి,
 జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, పిల్లితేగలు, ఆజామోదం, పిప్పలికట్టె, కన్నెకోమలి, కురు
 వేరు, తెల్లగలిజేరు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిసి యెంతో పెన్నేరు అంత.
 ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి రెండురెట్లు చక్కెరతో పాకం
 పట్టి, తగినంత ఆపునెయ్యి తేనే కలిపి వాడుకునేది ఇచ్ఛాపథ్యం చేస్తే చాలు.

ఇది ప్రమేహాలు, మూర్ఛలు, పురాణజ్వరాలు, సర్వవాతాలు, గుల్మం, దగ్గు,
 వగర్పు, ఛర్ది, పాండువు, మాత్రాశ్మరి మొదలైన రోగాలు హరిస్తుంది, కాంతి,
 పుష్టి, వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. మనస్థైర్యం, నూత్నబుద్ధి, ప్రసాదిస్తుంది.

౧౨ మ ద న కా మే శ్వ ర లే హ్యం

లవంగం చ త్వక్ష్త్ర వలా మరీచం
 కణా కృష్ణ కస్తూరి జాతీఫలం చ
 అహీ ఘనజాపత్రతక్కోలచోరం
 మధూకం సుతాళీశపత్రం చ సేవ్యం
 ద్విజీరే చ రాస్నా సుకర్కాటశృంగీ
 విళ గం చ దీప్య కరీపిప్పలీనాం
 సుతీక్షణం మృతాధ్రం మృగస్వర్ణవ గౌ
 ప్రవాళం సుముక్తాగురూ చందనం చ
 విదారీ వరీ వాళ వారాహి నూషా
 బలా శాల్మలీ మర్క టీ చాశ్వగంధీ
 క్షితీశర్కరా శ్వక్చ గోక్షూర రంభా
 పిచూళు శ్చ ద్రాక్షాథ ఖడ్జూరగ్రంధీ
 చణా కుంకుమా సింధుగాంధారపత్రం
 ఘృతం శర్కరా క్షౌద్రకం లేహ్యమిశ్రం
 ఇదం మాషమాత్రప్రమాణేన భుక్త్వా
 సితక్షీరపానా ద్రమంతే శతస్త్రీః
 మహాపుష్టికారీ మహాజీర్ణకారీ
 చిరంవీర్యధారీ క్షణాధిక్యహరీ
 బలాసశ్వాసకాసప్రసేకం సశూలం
 తనుక్షీణహ కామదండస్య వృద్ధిం
 శివం నిర్మితం మదనకామేశ్వరాఖ్యః ।

లవంగాలు, దాల్చిని, అకుపత్రికం, - ఏలకులు, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, కృష్ణాగరు,
 కస్తూరి, జాజికాయ, నల్లమందు, జాపత్రి, తక్కోలాలు, కచ్చారాలు, యష్టిమ
 ధుకం, తాళీసపత్రం, శేవ్యం, తెల్లజీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, రాతిపండు, కర్కాటక

శృంగి, వాయువిడంగాలు, వామ, గజపిష్పళ్లు, లోహభస్మం, అభ్రకభస్మం, సువర్ణ
భస్మం, వంగభస్మం, ప్రవాళభస్మం, ముత్యభస్మం, అగరుచెక్క, మంచిగంధపు
పొట్టు, నేలగుమ్మడి, పిల్లితేగలు, అడ్డసరపాకు, నేలతాడి, కారుమినుము, బల,
బూరుగుజిగురు, పెద్దమాలగొండిగింజలు, పెన్నేరు, భూశర్కర, గొబ్బివిత్తులు,
పల్లెరుకాయలు, ఆరటిమంప, ఖర్జూరపువేళ్లు, ద్రాక్షపళ్ళు, ఖర్జూరపుకాయలు,
గ్రంధితగరం, కారుసెనగలు, కంకుమపూవు, సైంధవలవణం—ఇవి ఒక్కొక్కతులం
చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి వ్రంచుకునేది. 60 తులాల
వెన్నలో 20 తులాల గంజాయి రెండుదినాలు నాననిచ్చి తరవాత ఆవెన్న కాచి ఆ
నెయ్యి లేహపాకంలో చేర్చుకోవాలి. గంజాయి పారేనేది. చూర్ణానికి మూడు
రెట్లు చక్కెరతో పాకంపట్టేది తగినంత ఆవునెయ్యి తేనే చేర్చుకునేది. ఈ
లేహ్యం మోతాదు పావుతులం. రాత్రి భోజనానంతరం సేవించి వెంటనే చక్కెర
కలిపిన వేడిపాలు పుచ్చుకోవాలి. ఇది దారుణంగా వలంబంధం కలిగిస్తుంది కనక
రాత్రి మాత్రమే యిది పుచ్చుకుని, శబదయం సునామఖీ చేర్చిన ఖండాగ్రకం పుచ్చు
కోవాలి.

ఇది రక్తపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, నరాలకు బింకమూ సంభోగసౌఖ్యమూ కలిగిస్తుంది.
వీర్యస్తంభనం చేస్తుంది. జీర్ణకారి. శ్వాసకాసలు, శూల, కార్యం పోగొడుతుంది.
ఇది వైష్యుని సలహాతో వాడడం మంచిది.

౧౩ సు గం ధ్యా ది లే హ్యం

సంగృహ్య శారిఖాం ప్రస్థం జుద్రోణే చిపాచయేత్
అష్టభాగావశిష్టం తత్కషాయం వస్త్రగాలితమ్
త్రిప్రస్థం శర్కరా తస్మిన్ ప్రక్షిపే త్పాకసిద్ధయే
ప్రక్షేపార్థం సుగంధిన్యా దేకప్రస్థం సుచూర్ణితం
జీరద్వయం నాగం చ త్వగేలా నాగకేశరమ్
లవంగం ముస్తకం ధాత్రీ విడంగం చైలవాలుకమ్
ఉశీరం చందనం ధాన్యం విషధారీ తుగా శటీ
పలమానం చోపచీనీ ద్రాక్షా ఖర్జూరకాః పృథక్
పలద్వాదశకం సమ్యక్ కూర్ణితం వస్త్రగాలితమ్

మనుప్రస్థం మృతప్రస్థం నిక్షిపే త్కుశలో భిషక్
 భక్షయే త్తోలమానేన శుదిర్భాత్వా దినేదినే
 రక్తదోషా ప్రమేహం శ్చ పైత్తికా మూత్రకృచ్ఛికాన్
 సర్వప్రణగణం, శ్వేతకష్ఠం హృచ్ఛూలకం తథా
 రక్తకాసం చోపదంశ మర్మాంసి బహుమూత్రకమ్
 నాశయే దవికల్పేన హ్యశ్వభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

ఒకప్రస్థం సుగంధి మెత్తగా చూర్ణించి ఒక ద్రోణం నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆక సాయంలో మూడుప్రస్థాల చక్కెర కలిపి పాకం పట్టాలి. ప్రత్యేకంగా సుగంధి ఒకప్రస్థం, జీలకర్ర, సాంటి, చాల్పినిచెక్క, ఏలకులు, నాగకేసరం. లవంగాలు, తుంగముస్తలు, ఉసిరికపప్పు, వాయువిడంగాలు, కూతురుబుడమ, వట్టివేరు, చందనం, ధనియాలు, విషకంట్రుకాలు, తవాక్షీరి, కచ్చారాలు—ఇవి ఒక్కొక్కపలం, ఫిరంగిచెక్క, ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపుకాయలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి పన్నెండేసిపలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి అపాకంలో కలిపేది. ఒకప్రస్థం నెయ్యి, ఒకప్రస్థం తేనె కూడా చేర్చి దినాని కొక్క తులంచొప్పున వాడుకునేది.

ఇది రక్తదోషాలు, ప్రమేహాలు, పిత్తవ్యాధులు, మూత్రకృచ్ఛాలు, సర్వప్రణాలు, శ్వేతకష్ఠం, హృచ్ఛూలం, రక్తకాసం, సవాయి, మూలశంకలు, బహుమూత్రం పోగొడుతుంది.

౧౪ శై లూ పా ది ర సా య నం

శైలూషం మధుకం గ్రాక్షా ప్రస్థం ప్రస్థం పృథక్ పృథక్
 ఖండయుత్వా భాండగర్భే జలద్రోణద్వయే పచేత్
 అష్టభాగాపశేషం చ కషాయం నుసరిశ్రుతమ్
 సర్పిషః ప్రస్థయుగ్మం చ పచేత్తత్పృథగ్నూగ్నినా
 చందనద్వితయం ధాన్యం వరాళం నాగకేసరమ్
 కచోరం పత్రకం యష్టి ర్జాతీఫలకలుత్రయమ్
 ద్రాక్షా ఖర్జూర రాన్నా చ భార్గీ మంజిష్ఠ శారిబా

త్రిఫలా మోచ తక్కిల ముశీరద్వితయం తథా
 ఏకైకం పలయుగ్మం చ సూక్ష్మచూర్ణం చ కారయేత్
 ఖండప్రస్థద్వయం పక్వే మేళయిత్వా శనైశ్శనైః
 డ్రాద్రప్రస్థం ప్రదాతవ్యం శీతే చాపి ప్రయత్నతః
 ప్రాతే రుత్థాయ సేవేత కర్ష మాత్రం దినేదినే
 రక్తమేహం సురామేహం మూత్రమేహం చ కర్కరామ్
 ఇక్షుమేహం మహామేహం వసామేహం హరిద్రకమ్
 లాలామేహం తంతుమేహం మంజిష్ఠాం సికతాం తథా
 శుక్లమేహం శిలామేహం ఖజ్జలీం మేహదాహకమ్
 సర్వా స్వింశతిమేహాం శ్చ ప్రదరం రక్తపైత్తికమ్
 ఋతుశూన్యం చర్తుశూలం కరపాదవిదాహకమ్
 వ్రణం చ పిటకాః గ్రంధిం వాతమేహవిదాహకమ్
 పిపాసా కంఠశోషం చ హృత్తాపం పాదశోషకమ్
 కాసశ్వాసం కఫోద్రేకం మూర్ఛాం సర్వాం చ విద్రధిమ్
 క్షయా స్వింశతికా వ్హన్యా జ్ఞహ్వవదనశోషణమ్
 ఏతాన్ సర్వాన్నిహం త్యాశు నాత్ర కార్యా విచారణా
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం పూర్వం శై లూషాదిరసాయనమ్ ।

మారేడువేరుపట్ట, యష్టిమధుకం, ద్రాక్షపండు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క
 ప్రస్థం గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు
 మిగిలేట్టు కషాయం కాచి వడబోసి వుంచుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల
 చక్కెరచేర్చి సన్నమంటమీద పాకం పట్టాలి. పాకం సిద్ధం అయిన తరువాత
 అందులో రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి చేర్చాలి.

చందనం, రక్తచందనం, ధనియాలు, లవంగాలు, నాగకేశరాలు, కచ్చ
 రాలు. అకుపత్రికం, యష్టిమధుకం, జాజికాయ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరిమాలు,
 ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపుకాయలు, సన్నరాన్న, గంటుభారంగి, మంజిష్ఠ, సుగంధి,
 కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, బూరుగుజిగురు, తక్కిలాలు

వట్టివేరు, కురువేరు — ఇవి రెండేసిపలాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి అవునేయి కలిపిన పాకం దించి అందులో కలియబెట్టేది. తరవాత అందులో ఒక్కప్రస్థం తేనె కలిపి వయోవస్థానుసారం వాడుకునేది.

ఇది రక్తమేహం, సురామేహం, మొదలైన వింశతిమేహాలు, ప్రదరం, రక్త పిత్తం, ఋతుకూన్యత, ఋతుకూల, అరిచేతులు అరికాళ్ళు మంట, వ్రణాలు, పిట కలు, గ్రంధులు, వాతమేహం, విదాహం, దప్పిక. కంతంఆర్చుకుపోవడం, హృదయ తాపం, పాదశోష, శ్వాసకాసలు, శ్లోధ్రేకం, మూర్ఛలు, విద్రధి, తుయ, నాలుకఆర్చుకుపోవడం, ముఖం ఆర్చుకుపోవడం పోగొడుతుంది.

౧౫ మ ధు స్ను హీ ర సా య నం

ఫలత్రయం కలుత్రయం సుయోజయే ద్భిషగ్వర
స్త్రిజాతకం యమానియుగ్మవహ్నిజీరకం తథా
రాన్న భార్గి వహ్ని చవ్య ధాన్యయుగ్మజీరకం
మాంసి కుష్ఠ వజ్రకేశ్య శారిబా వకాహకం
అశ్వగంధినంయుతం పృథ క్చ కిర్ణనంయుతం
మధుస్నుహీ చ తత్తమా సశర్కరా సమాక్షికమ్
గోఘృతం సుపక్వకం రసాయనం మనోహరమ్
మేహపైత్యవాతకుష్ఠగుల్మశూలహారకమ్
సప్తధాతువర్ధనం సుదీపనం యశస్కరమ్
పూజ్యపాదనిర్మితం రసాయనం నుపూజితమ్ ॥

కగికవొలుపు, తాడి కాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, దాల్చినెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నాము, కురాసానివాము, చిత్రమూలం, జీల కర్ర, సన్నరాన్న, గంటుభారంగి, పిప్పళ్ళు, శవ్యం, ధనియాలు, మెంతులు, నల్ల జీలకర్ర, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్ఠు, వట్టివేళ్లు, ముగంధి, నేలతాడి, పెన్నేరు — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్ణం. ఇవన్నీ యెంతో అంత ఫిరంగిచెక్క. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి ఉంచుకునేది.

రెండురెట్లు చక్కెర పాకంపట్టి తగినంత ఆవునెయ్యి, ఈమార్జనము అందులో పోసి కలిపి తేనెకూడా చేర్చి పుచ్చుకునేది.

ఇది మేహాలు, వాతాలు, కుష్ఠ, గుల్మాలు, శూల హరిస్తుంది. సప్తధాతువు లకు పుష్టి కలిగిస్తుంది. అకలి హెచ్చుచేస్తుంది.

౧౬ కూ స్మాం డ లే హ్యం

నిమ్మలీకృతకూష్మాండఖండం పలశతం పచేత్
నిక్షిప్య ద్వితులం సీర మర్థశిష్టం చ గృహ్యతే
తాని కూష్మాండఖండాని వీడయే ద్దృఢవాససా
ఆతపే శోషయే త్కించి చూర్ణలాగై ర్భహుశోష్యథేత్
క్షిప్త్వా తామ్రకటాహే చ దద్యా దప్తపలం ఘృతమ్
తేన కించి ద్భర్జయిత్వా పూర్వోక్తం తజ్జలం క్షి పేత్
ఖండా త్పలశతం దత్వా సర్వ మేకత్ర పాచయేత్
నుపక్వే పిప్పలీ శుంఠీ జీరాణాం ద్విపలం వృథక్
వృథక్సలార్థం ధాన్యాకం పత్రైలామరిచత్వచమ్
చూర్ణీకృత్య క్షి పే త్తత్ర ఘృతార్థం క్షౌద్ర మాలిహేత్
ఖాదే దగ్నిబలం దృష్ట్వా రక్తపిత్తక్షయాయా జ్వరీ
శోష స్తృష్ణా తమచ్ఛర్దికాసశ్వాసక్షతాతురః
కూష్మాండ కావలేహణీయం బాలవృద్ధేషు యుజ్యతే
ఉరస్సంధానకృ ద్వ్యప్యో బృంహణో బలకృ న్మతః ॥

పైబెరడూ, లోపలి గురుగూ తీసిన బూడిదగుమ్మడి కాను నూరుపలాలు గ్రహించి సన్నని ముక్కలుగా కోసి రెండువందల పలాల నీళ్ళలో కలిపి సగంమిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది. బాగా పుడికిన అముక్కలు గట్టిగా పిడిచి కొంచెం ఎండబెట్టి ఎని మిదిపలాల ఆవునెయ్యితో దోరగావేయించి అకషాయంలో వేసి, నూరుపలాల చక్కెర కూడా చేర్చి లేహ్యపాకం వచ్చేటట్లు కాచాలి.

పిప్పళ్ళు, సొంటి, జీలకర్ర—ఇవి రెండేసిపలాలు. ధనియాలు, ఆకుపత్రిక, ఏలకులు, మిరియాలు, దాల్చినిచెక్క—ఇది ఒక్కొక్కటి అరపలం. ఇవి మెత్తగా

చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి ఆపాకంలో కలిపి నాలుగుపలాల తేనెకూడా కలిపి వాడుకునేది.

జ్వరాన్ని బలం గుర్తించి మోతాదు నిర్ణయించుకోవాలి. రక్తపిత్తం, క్షయ, జ్వరం, శోష, దప్పిక, కళ్ళుతిరగడం, ఛర్ది, శ్వాసకాసలు, క్షతక్షీణం, పోగొడుతుంది. అన్నరసం గుండెల కెగతన్ని తే అది దింపుతుంది. ఇది వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. శరీరానికి రక్తమాంసాలు పెంచి పుష్టి కలిగిస్తుంది. బలంచేస్తుంది.

౧౭ బి ల్వా ది లే హ్యు ౦

త్రింశత్పలం బిల్వమూలం అర్ధకుంభాంభసా పచేత్
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ కషాయ మనతారయేత్
త్రింశత్పలం గుడం దత్వా కింభిత్పక్వం చ కారయేత్
త్రిపలం శృంగిబేరస్య మరీచస్య చతుష్పలమ్
పిప్పల్యాః కుడవార్ధం చ చవికాయాః ప్రకుంచకమ్
ముష్టిం తాలీసపత్రస్య ముష్ట్యర్ధం కేసరస్య చ
ద్విపలం పిప్పలీమూలం చిశ్రకస్య పలం తథా
పృథ క్త్రిజాతకం చైవ కర్ణం జీరపలద్వయమ్
చూర్ణం తస్మిన్ వినిక్షిప్య యుక్త్యా పుష్పరసం క్షి పేత్
ఏత ద్బిల్వాదికం లేహ్యం సర్వఛర్దినివారణమ్
హృద్రోగకామిలాగుల్మగ్రహణ్యరుచివీనసమ్
హిక్కా కాస క్షిమి శ్వాస స్తీహనాహగరామయాన్
అర్ఘాంసి పాండురోగం చ హన్యా త్కాలే నిషేవితః ।

మారేడు ౩౦ పలాలు గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి ఒక ద్రోణాంశీశ్శలో కలిపి ఎనిమిదోభాగం మిగిలేటట్టు కషాయం కాచి వడబోసుకునేది. అందులో ౩౦ పలాలు పొతబెల్లం కలిపి పాకంపట్టి—సొంటి ౩ పలాలు. మిరియాలు 4 పలాలు. పిప్పళ్లు 2 పలాలు. చవ్యం ఒకపలం. తాలీసపత్ర ఒకపలం. నాగకేసరాలు అరపలం. పిప్పలిమోడి రెండుపలాలు. చిత్రమూలం ఒకపలం. దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం ఒక్కొక్క కర్ణం. జీలకర్ర రెండుపలాలు—ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అందులో వేసి కలియబెట్టి తగినంత తేనె కలుపుకుని వాడుకునేది.

ఇది సర్వభద్రలూ తగ్గించేస్తుంది. హృద్రోగం, కామెర్లు గుల్మలు, గ్రహణి, ఆరుచి, పీనస, ఎక్కిళ్లు, దగ్గు, కృములు, వగర్లు, స్తీహవృద్ధి, ఆనాహం, విషదోషాలు, మూలశంకలు, పాండువు—ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౮ కుట జాద్య వలే హ్యం

కుటజత్వ క్షలశతం జలే ద్రోణే విపాచయేత్
అష్టభాగావశేషం తు కషాయ మవతారయేత్
వస్త్రపూతం పునః క్వాథం పచే త్లేహత్వ మాగతమ్
భల్లాతకవిడంగాని త్రికటు త్రిఫలా తథా
రసాంజనం చిత్రకం చ కుటజస్య ఫలాని చ
వచా మతివిషా బిల్వం ప్రత్యేకం చ పలంపలమ్
త్రింశత్పలం గుడం చైవ చూర్ణీకృత్య నిధాపయేత్
మధునః కుడవం దద్యా ధృతస్య కుడవం తథా
లేహోయం శమయ త్యర్కో యస్య రక్తసముద్భవమ్
వాతికం పైత్తికం చైవ శ్లెష్మికం సాన్నిపాతికమ్
యే చ దుర్నామజా రోగా స్తాన్ సర్వా న్నాశయ త్యపి
అప్లుపిత్త మతీసారం పాండురోగ మరోచకమ్
గ్రహణీ మార్తవం కార్శ్యం శ్వయంధుం కామలా మపి
అనుపానం ఘృతం దద్యా న్మధు తక్రం జలం పయః
అనేకరోగనాశాయ కౌటజో లేహ్య ఉచ్యతే ।

పచ్చికొడిశచెక్క నూరుపలాలు గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి ఎనిమిదో వరకు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. శుద్ధిచేసిన జీడి గింజలు, వాయువిశంగాలు, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కరకతాడివుసిరికలు, రసాంజనం, చిత్రమూలం, కొడిశపాలవిత్తులు, వస, అతివస, మారేడుగుజ్జు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి వుంచుకునేది.

ఆక పాఠశాలలో 30 పలాల పాఠశాల పాఠశాల పాఠశాల అందులో యీచూరమూ, నాలుగుపలాల ఆవునెయ్యి, నాలుగుపలాల తేనె చేర్చి కలియబెట్టి వయోబలావస్థాను సారంగా వాడుకునేది.

ఇది సకలరకాల మూలశంకలూ పోగొడుతుంది. అష్టపితృ, అతిసారం, పాండురోగం, అరోచకం, గ్రహణి, స్త్రీలకు రజస్సంబంధంగా వచ్చిన కృశత్వం, ఉబ్బు, కామెర్లు పోగొడుతుంది.

తైలాలు

స్నేహద్రవ్యకల్పన

కల్కా చ్చతుర్గుణీకృత్య ఘృతం వా తైల మేవవా
చతుర్గుణే ద్రవే సాధ్యం తస్య మాత్రా పలోస్మితా ॥

తైలంలోనూ ఘృతంలోనూ చేర్చే మూలికలు ముందుగా నూరి మద్దగా చెయ్యాలి. అమూలికలముద్దపేరు కల్కం. తైలమో ఘృతమో ఏది చెయ్యదలచుకుంటే అది ఆకల్కద్రవ్యాలను నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. వాటిలో చేర్చే కషాయాలూ మొదలైన ద్రవద్రవ్యాలు అచమురుకి నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి.

నిక్షిప్త్య క్వాథయే త్రోయం క్వాథ్యద్రవ్యా చ్చతుర్గుణమ్
పాదశిష్టం గృహీత్వా తు స్నేహ స్తే నైవ సాధయేత్ ॥

ఆకషాయం చేసే విధానం - క్వాథ్యం అంటే కషాయంలో చేర్చవలసిన మూలికలు. వాటి మొత్తానికి నీళ్ళు నాలుగురెట్లు చేర్చి నాలుగోభాగం మిగిలేట్టు కాచాలి. ఆకషాయం వడబోసుకుని తైలాదులలో చేర్చుకోవాలి.

క్వాథ్యమూ — జలమూ

చతుర్గుణం మృదుద్రవ్యే కఠినేష్టగుణం జలమ్
తథా చ మధ్యమద్రవ్యే దద్వా దష్టగుణం పయః
అత్యంతకఠినద్రవ్యే నీరం షోడశికం మతమ్
మృద్వాది క్వాథ్యసంయోగే దద్వాదష్టగుణం పయః ॥

తిప్పతీగ మొదలైనవి మృదుద్రవ్యాలు. వాటికషాయం చెయ్యాలంటే వాటికి నాలుగు రెట్లు జలంపోసి కాచి నాలుగోవంతు మిగల్చాలి. దశమూలాలు మొదలైనవి మధ్యమ ద్రవ్యాలు. వాటికషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి యెనిమిదిరెట్లు చేర్చి ఎని మిదోవంతు మిగిలేట్టు కాచాలి. దేవదారు మొదలైనవి కఠినద్రవ్యాలు. వాటితో

కషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి పదహారురెట్లు చేర్చుకుని పదహారోవంతుమిగిలే
టట్టు కాచుకోవాలి. మృదుద్రవ్యాలూ కఠినద్రవ్యాలూ చేర్చి కషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి ఎనిమిదిరెట్లు చేర్చుకుని ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్టు కాచుకోవాలి.

క్వా థ్య ప రి మాణా లు

కర్నాదితః పలం యావత్తి ప్నోడశికం జలమ్
తదూర్ధ్వం కుడవం యావత్ క్షి పే దష్టగుణం జలమ్
ప్రస్థాదితః క్షి పే స్నీరం ఖారీ యావ చ్చతుర్గుణమ్ ॥

క్వాథ్యద్రవ్యపరిమాణాన్ని పట్టి కూడా యీజలప్రమాణం మారుతుంది. క్వాథ్యం, కర్నం మొదలు పలం దాకా వుంటే పదహారు రెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి. పలం మొదలు కుడవందాకా వుంటే ఎనిమిదిరెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి. కుడవం మొదలు ఖారీప్రమాణందాకా వుంటే నీళ్లు నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి.

క ల్క ప్ర మాణం

అంబుక్వాథరసై ర్యత్ర పృథ క్నేహస్య సాధనమ్
కల్క స్యాంశం తత్ర దద్యా చ్చతుర్థం షష్ట మష్టమమ్
దుగ్ధే దద్ధి రసే తక్రే కల్కో జ్యేష్ఠాష్టమాంశకః
కల్కస్య సమ్యక్ క్వాకార్థం తోయ మత్ర చతుర్గుణమ్ ॥

కల్కద్రవ్యం గుణం తైలానికి ఘృతానికి పట్టా అంటే వాటితో పాలు శుద్ధజలమో, కషాయమో, రసమో, పాలుమొదలైనవో చేర్చి మరీ కాచాలి. ఆకాచడంలో, శుద్ధజలం మాత్రమే పోయ్యవలసివుంటే కల్కం ఆజలంలోనా లగోవంతు ఉండాలి. కషాయం పోయ్యవలసివుంటే అందులో కల్కం ఆరోవంతు ఉండాలి. పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, మాంసరసము—ఇవి చేర్చవలసివుంటే వాటిలో కల్కం యెనిమిదో వంతు ఉండాలి. కల్కం చక్కగా పక్వం కావడానికి చమురుకి నాలుగురెట్లు జలం కూడా చేర్చుకోవాలి.

ద్ర వ ద్ర వ్య ప రి మాణం

ద్రవాణి యత్ర స్నేహేషు పంచాదీని భవంతి హి
తత్ర స్నేహసమా న్యాహు ర్యథాపూర్వం చతుర్గుణమ్ ॥

తైలంగాని, ఘృతంలో గాని కాచేటప్పుడు ద్రవద్రవ్యాలు అయిదో అయిదింటికంటే యెక్కువో ఉండినట్లయితే, అవి, ఒక్కొక్కటి ఆచమురు ఎంతో అంతంత చేర్చుకోవాలి. అయిదింటికంటే తక్కువగా వుంటే అవన్నీ కలిపి చమురుకంటే నాలుగు రెట్లు యెక్కువగా వుండాలి.

క ల్కా దు లు చెప్ప క పో తే ?

ద్రవేణ కేవలే నైవ స్నేహపాకో భవే ద్యది
తత్రాంబుపిప్లవః కల్క స్సాస్య జ్వలం చాత్ర చతుర్గుణమ్
క్వాథేన కేవలే నైవ పాకో యత్రేతితః క్వచిత్
క్వాథద్రవ్యస్య కల్కోపి తత్ర స్నేహే ప్రయుజ్యతే ||

కొన్ని యోగాలలో క్వాథలు (కషాయాలు) మాత్రమే చెప్పి కల్కద్రవ్యాలు చెప్పక పోవచ్చు. అలాంటప్పుడు ఆకషాయద్రవ్యమే నీళ్ళతో నూరి కల్కంచేసుకోవాలి. అలాంటి చమురువంట చేసేటప్పుడు అందులో నాలుగురెట్లు నీళ్ళున్నా చేర్చుకోవాలి.

పుష్పాలే కల్కం అయితే ?

పుష్పకల్క స్తు యస్నేహ స్తత్ర తోయం చతుర్గుణమ్
స్నేహే స్నేహాష్టమాంశ శ్చ పుష్పకల్కః ప్రయుజ్యతే ||

పువ్వులతోనే కల్కం చెప్పివుంటే అందులో చమురుకి నాలుగురెట్లు జలం చేర్చుకోవాలి. పుష్పకల్కం చమురులో నాలుగోవంతు జేసుకోగూడదు. ఎనిమిదోవంతు జేసుకోవాలి.

జలాదులు చెప్పకపోతే ?

జలస్నేహాషధానాం చ ప్రమాణం యత్ర నేరితమ్
తత్ర స్యా దాషధా త్స్నేహ స్నేహ తోయం చతుర్గుణమ్
గంధద్రవ్యాణి చేచ్ఛంతి కల్కస్యాథ్థాంశకాని చ
స్నేహపాకవిధౌ యత్ర క్షీర మేకస్తు కథ్యతే
తోయాదీనా మనిర్దేశే క్షీరమేవ చతుర్గుణమ్
ద్రవాంతరేణ యోగే తు క్షీరం స్నేహసమం విదుః ||

ఏయోగంలో నైనా కల్కద్రవ్యాలు, చమరూ, జలమూ చెప్పి వాటి ప్రమాణాలు చెప్పకపోతే, కల్కం యొక్క తో కొంత నిర్ణయించుకుని తైలమో ఘృతమో దానికి నాలుగు రెట్లు చేర్చుకోవాలి. అచమరుకంటే నాలుగురెట్లు జలం చేర్చుకోవాలి, కల్కంలో సుగంధద్రవ్యాలు చేర్చుకోదలిచితే కల్కంలో సగం చేర్చుకోవాలి. ఏదైనా యోగంలో జలాదులు లేక ఒక్క పాతే చెప్పి దాని ప్రమాణం చెప్పకపోతే, పాలు చమరుకంటే నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. మరికొన్ని ద్రవద్రవ్యాలు కూడా చెబితే పాలు చమరుతో సమంగా చేర్చుకోవాలి.

స్వరసక్షీరమాంగలైః పాకో యత్రేరితః క్వచిత్
జలం చతుర్గుణం తత్ర పీర్యాధానార్థ మావపేత్
నముంచతి రసం ద్రవ్యం క్షీరాదిభి రుపస్కృతమ్
సమ్యక్పాకో నజాయేత తస్మా త్త్రోయం చతుర్గుణమ్ ।

స్వరసము, పాలు, పెరుగు—వీటిలో యేదయినా తైలంలో గాని ఘృతంలో గాని చేర్చవలసివుంటే అందులో నీళ్ళు చమరుకంటే నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. ఇలా చెయ్యడం అచమరుకి మూలికల శక్తి సంక్రమించడానికి, పాలుపెరుగు మొదలైన వాటిలో మునిగివుండిన మూలికాద్రవ్యాలలోవున్న రసం బయటికి రాదు. అంచేతనే నాలుగురెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి.

కల్కాదుల క్రమం

ఆదౌ కల్కః ప్రదాతవ్యో గంధద్రవ్యం తతఃపరమ్
తైల ముత్తార్య దాతవ్యం శిష్టాకం కుంకుమం నఖమ్
గంధచందనకర్పూర మేలాబీజం లవంగకమ్ ॥

తైలమో ఘృతమో కాచేటప్పుడు ద్రవద్రవ్యంలో ముందు కల్కం చేర్చి కాచాలి. తరవాత పరిమళద్రవ్యాలు చేర్చాలి. దించిన వెంటనే శిలారసమూ, కుంకుమపువ్వు, నఖించిప్పలూ, గంధకమూ, చందనమూ, పచ్చకర్పూరమూ, ఏలకులూ, లవంగాలూ చూర్ణించి చేర్చాలి.

గంధద్రవ్యాలు

ఏలా చందనకుంకుమాగుగుమురాతక్కిలమాంసీశటీ
శ్రీవాస చ్చదగ్రంధిపర్ణ శశభృత్ క్షోణీధజోశీరకమ్

కస్తూరీ నఖపూతితైలజలముక్ మేధీలవంగాదికమ్

గంధద్రవ్య మిదం ప్రదేయ మఖిలం శ్రీవిష్ణుతైలాదిషు ॥

శ్రీవిష్ణుతైలం మొదలైనవాటిలో చేర్చితగ్గ నుగంధద్రవ్యాలు—ఏలకులు, చందనం, కుంకుమపువ్వు, అగురుచెక్క, మరువం, తక్కోలాలు, జటామాంసి, కచోరాలు, మడ్డిపాలు, భూర్జపత్రం, పచ్చాకు, పచ్చకర్పూరం, గోమూత్రశిలాజతు, వట్టివేళ్ళు, కస్తూరి, నఖించిప్పలు, పునుగు, తుంగగడ్డలు, మెంతులు, లవంగాలు—ఇత్యాదులు.

ఘృతతైలపాకాలు తెలుసుకోవడం

వర్తివత్సేహాః ల్కస్యా ద్యదాంగుల్యా వివర్తితః

శబ్దహీనోగ్నినిక్షిప్తః స్నేహస్నిగ్ధో భవేత్తదా

యదా ఫేనోద్గమస్తైలే ఫేనశాంతి శ్చ సర్పిషి

గంధవర్ణరసోత్పత్తిః స్నేహస్నిగ్ధో భవేత్తదా ॥

తైలమూ, ఘృతమూ పక్వం అయినప్పుడు కల్కంతీసినలిపి తే వత్తిలాగ ఆవుతుంది, ఆచమురు నిప్పుమీద చిలికితే చిటచటశబ్దం లేకుండా మండుతుంది. అప్పుడు ఆచమురు సిద్ధంఅయినట్టు తెలుసుకోవాలి. మరిన్నీ తైలం సరిగా పక్వం అయితే ఆండులో నురగ పుట్టుతుంది. ఘృతం సరిగా పక్వం అయితే నురగ పోతుంది. దీన్ని బట్టిన్నీ తైలమూ, ఘృతమూ సిద్ధం అయినట్టు తెలుసుకోవచ్చు. మంచి సువాసనా మంచిరంగూ, రసమూ కలుగుతాయి. వీటి బట్టిన్నీ ఘృతతైలాలు సిద్ధం అయినట్టు తెలుసుకోవచ్చు.

పాకాలు మూడురకాలు

స్నేహపాక స్త్రిధా ప్రోక్తో మృదు ర్మధ్యః ఖర స్తథా

ఈషత్స్వరసకల్క స్తు స్నేహపాకో మృదు ర్భవేత్

మధ్యపాకస్య సిద్ధి శ్చ కల్కే నీరసకోమలే

ఈషత్కఠినకల్క శ్చ స్నేహపాకో భవేత్తరః

తదూర్ధ్వం దగ్ధపాకస్యా ద్దాహకృత్త్విష్యయోజనః

ఆమపక్వ శ్చ సిర్వీర్యో వహ్నిమాంద్యకరో గురుః ॥

ఘృతపాకమూ, తైలపాకమూ, మృగుపాకమూ మధ్యపాకమూ ఖరపాకమూ అని మూడురకాలు. కల్కద్రవ్యంలో కొంచెం స్వరసం మిగిలివుంటే అది మృదుపాకం. కల్కద్రవ్యంలో ద్రవం కొంచె మైనా లేకుండా అది మృదువుగా వుంటే అది మధ్యపాకం. కల్కం కొంచెం గట్టిగా వుంటే అది ఖరపాకం. అంతకి ఎక్కువగా వుంటే అది దగ్ధపాకం అనిపించుకుంటుంది. అది నిష్ప్రయోజనం. స్వరసం బాగా మిగిలివుంటే అది ఆమపాకం. అదిన్నీ చెడ్డదే. అది అగ్నిమాంద్యం పుట్టిస్తుంది.

మరో పద్ధతి

స్నేహపాకో భవే త్కల్కే మృదు రంగులిలేపిని

నగృష్టో త్యంగులిం మధ్య శీర్యచూణే ఖరః స్మృతః ॥

ఘృతమూ తైలమూ సిద్ధం అయిందో లేదో చూడా లంటే మరో ఉపాయం వుంది. కల్కం మెత్తగా వుండి వేళ్ళకు అంటుకుంటూ వుంటే అది మృదుపాకం. వేళ్ళకు అంటుకోకుండా వుంటే అది మధ్యపాకం. నలిపితే పొడి అయిపోతే అది ఖరపాకం.

పాకగుణాలు

నస్యార్థే స్యా స్మృదుః పాకః మధ్యమ స్సర్వకర్మచు

అభ్యంగార్థః ఖరః శ్రోక్త యంజ్యా దేవం యథో దితమ్ ॥

ఉపయోగాల ననుసరించి ఈమూడురకాల పాకాలూ సిద్ధంచేసుకోవాలి, నస్యం కోసం అయితే మృదుపాకం మంచిది. లోపలికి పుచ్చుకోడాని కయితే మధ్యమ పాకం మంచిది. అభ్యంగానికి (తలంటుకూ, మర్దనకూ) ఖరపాకం మంచిది,

పా క కాలం

ఘృతతైలగుడాదీం శ్చ సాధయే నైకవాసరే

ప్రకుర్వం త్యుషితా స్త్యేతే విశేషా ధ్మణసంచయమ్ ॥

ఘృతమూ, తైలమూ మొదలైనవి ఒక్కదినాన వంటచెయ్యగూడదు. కల్కమూ, చమురూ, కషాయాలూ, రసాలూ మొదలైనవి ఉన్నవి అన్నీ కలిపి రెండుమూడు దినాలు ఊరనిచ్చి తరవాత సన్నని మంటమీద రెండుమూడుదినాలకు తక్కువ కాకుండా వంటచెయ్యాలి. ఇలా చేస్తేనే అవి బాగా గుణకరా లవుతాయి.

తైలాలు

నారాయణతైలం

అశ్వగంధా బలా బిల్వం పాటలా బృహతీద్వయమ్
 శ్వదంష్ట్రాతిబలా నింబ సోమనాకం చ ఐనర్నవా
 ప్రసారిణీ మగ్నీమంథః కుర్యా ద్దశపలం పృథక్
 చతుర్దోణే జపే పక్త్వా పాదశేషం శృతం నయేత్
 తైలాథ కేన సంయోజ్య శతావర్యా రసాథకమ్
 క్షిపే త్తత్ర చ గోక్షీరం తైలా త్తస్మా చ్చతుర్గుణమ్
 శనై ర్విపాచయే దేభిః కల్కైః ద్విపలికైః పృథక్
 కుష్మలా చందనం మూర్ఖా వచా మూంసీ ససైంధవైః

అశ్వగంధా బలా రాస్నా శతపు ష్పేంద్రదారుభిః
 పరీచతుష్టయే నైవ తగరే నైవ సాధయేత్
 తత్తైలం నావనేభ్యంగే పానే వస్తే చ యోజయేత్
 పక్షిఘాతం హనుస్తంభం మన్యాస్తంభం గళగ్రహమ్
 ఖల్లిత్వం బధిరత్వం చ గతిభంగం కటిగ్రహమ్
 గాత్రశోషేంద్రియభ్యంసా వసృక్చక్రే జ్వరక్షయే
 అంత్రవృద్ధాం కురండం చ దంతిరోగం శిరోగ్రహమ్
 పార్శ్వశూలం చ పాంగుల్యం బుద్ధిహానిం చ గృధ్రసీమ్
 అన్యం శ్చ విషమా వాతాన్ జయే త్సర్వాంగసంక్రమ్యాన్
 అన్య ప్రభావా ద్వంధ్యాపి నాతీ పుత్రం ప్రనూయతే
 మర్త్యో గజో నా తురగ స్తైలాభ్యంగా త్సుఖిభవేత్
 యథా నారాయణో దేవో దక్షదైత్యవినాశనః
 తదైవ వాతరోగాణాం నాశనం తైల ముత్తమమ్ ॥

పెన్నేరు, బల, మారేడువేళ్లు, పొదిరివేళ్లు, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరుసమూలం, అతిబల, వేపవేరుపట్టు, దుండిలం, గలిజేరు, ప్రసారిణి, నెల్లిపట్టు, ఇవి కషాయ ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పడేసిపలాలు కలిపి, మెత్తగా చూర్ణించి ఎసిమిడి ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేటట్లు కాచి చల్లారిన తరవాత వడ బోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఒక ఆధకం తైలమూ, పిల్లితేగల రసం ఆధకమూ, నాలుగు ఆధకాలు (ఒక ద్రోణం) ఆవుపాలూ కలపాలి.

చెంగల్వకోష్ఠు, ఏలకుట, చందనం, చాగనార, వస, జటామాంసి, నైంధక అవణం, పెన్నేరు, బల, సన్నరాన్న, సదాప, దేవదారు, ముయ్యాకుపొన్న, కోల పొన్న, కారుమినుము, కారుపెసర, గ్రంథితగరము—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుబ్బి తైలాదులు కలిసిన పైకషాయంతో కలిపి వంటచెయ్యాలి.

పైనిచెప్పిన విధంగా వంట పూర్తిచేసి వడబోసుకునేది.

ఇది నశ్యంచెయ్యడానికి, మర్దనకూ, లోపలికి పుచ్చుకోడానికి, వస్త్రకర్మకూ గూడా మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనది.

ఇది పక్షవాతమూ, హనుస్తంభమూ, మన్యాస్తంభమూ, గళగ్రహమూ, ఖల్లి వాతమూ, బధిరవాతమూ, గతిభంగమూ, కటిగ్రహమూ, గత్రశోష, ఇండ్రీయ నష్టమూ, రక్తశుక్రదోషాలూ, జ్వరమూ, త్వయా, ఆంత్రవృద్ధి, కురండమూ, దంత శోగాలూ, శిరోగ్రహమూ, పార్శ్వశూలూ, పంగుత్వమూ, బుద్ధినాశమూ, గృధ్రసీ వాతమూ, ఇంకా శరీరం ఆశ్రయించుకుని వుండే అనేక వాతవ్యాధులూ పోగొడుతుండే. ఈతైలం ప్రభావంవల్ల గొండ్రాలు కూడా సంతానవంతురాలు అవుతుంది. ఈతైలం మర్దిస్తే మనుష్యులకూ, గుర్రాలకూ, ఏనుగులకూ సంభవించే బెణుకులూ, కముకు బెబ్బలూ తగ్గిపోతాయి. ఇది సమస్తవాతవ్యాధులూ అమోఘంగా కుదురుస్తుంది.

౨ ఇ రి మే దా ది తై లం

ఇరిమేదత్వచం యుక్తాం పచే చ్చశపలోస్థితామ్
జలద్రోణేన తత్త్వాధం గృహ్ణీయా త్పాద శేషితమ్
తైలస్యార్థాధకం దత్వా కర్మైః కర్మమితైః పచేత్

ఇరిమేదలవంగాభ్యాం గైరికాగురుపద్మకైః
 మంజిష్ఠాలోధమధుకై ర్లాక్షాన్యగ్రోధముస్తకైః
 త్వజ్జాతీఫల కర్పూరం కంకోలఖదిరై స్తథా
 పతంగధాతకీపుష్పం సూక్ష్మై లా నాగకేసరైః
 కట్ఫలేన చ సంసిద్ధం తైలం ముఖరుజం జయేత్
 ప్రదుష్టమాంసచలితం శీర్ణదంతం చ సోషిరమ్
 శ్యావదంతం ప్రహర్షం చ విద్రధిం క్రిమిదంతకమ్
 దంతస్ఫుటం చ దుర్గంధ్యం జిహ్వాతాల్సోష్ణజాం జయేత్ ॥

నల్లతుమ్మపట్ట పచ్చిది నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో వేసి
 నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అకషాయంలో నవ్వులనూనె
 అర్థఅధకంపోసి నల్లతుమ్మపట్ట, లవంగాలు, కావిరాయి, అగరుచెక్క, పద్మ
 కాష్ఠం, మంజిష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, యష్టిమధుకం, లక్క, మర్రిపట్ట, తుంగ
 ముస్తల, దాల్చినీచెక్క, జాజికాయ, పచ్చికర్పూరం, కంకోలం, చంద్రచెక్క,
 పతంగచెక్క, ఆరెళువ్వు, సన్నవీలకులు, నాగకేసరాలు, కాయఫలం—ఇవి ఒక్కొక్కటి
 కర్ణంచొప్పున చూర్ణించి రుబ్బి అకల్మమున్నూ అకషాయంలో చేర్చి వంట
 చేసి వడబోసుకునేది.

ఇది ముఖరోగాలన్నీ పోగొడుతుంది. మాంసంచెడి కడులుతున్న దంతాలు
 గట్టిపరుస్తుంది. పళ్ళపోట్లు తగ్గిస్తుంది. శ్యావదంతం, దంతహర్షం, విద్రధి, పుష్పి
 పళ్ళు, దంతస్ఫుటం, దుర్గంధం తగ్గిస్తుంది. నాలుక, తాలువు, పెదవులూ—వీటికి
 సంబంధించిన సకలరోగాలున్నూ పోగొడుతుంది.

౩ భృంగామలకతైలం

భృంగం చామలకం ప్రస్థం తైలం ప్రస్థం చ పాదశః
 రోహిణీ మధుకం కష్టం ఉశీరం చందనోత్పలం
 ముస్తా జీరః కుమార్యేకం ఊళితం మస్తునోద్దయమ్
 తైలం పక్వం శృతం సమ్యక్ శ్యాంగశీతం సముద్ధరేత్
 శిరోభ్యంజన నస్యభ్యాం శిరోరోగనివారణమ్

అక్షిరోగ మపస్మారం కర్ణశూలం నివారయేత్
ఉన్నాదక ఫరోగఘ్నం సర్వరోగనివారణమ్
శేశానాం భృంగసాదృశ్యం దేహకాంతివివర్ధనమ్
సర్వరోగవినిర్ముక్త్యై నిత్యనాథేన భాషితమ్ ॥

గుంటకలగరస్వరసం ఒక ప్రస్థం. ఉసిరికాయల రసం ఒక ప్రస్థం. నువ్వుల నూనె ఒక ప్రస్థం. కటుకరోహిణి, యష్టిమధుకం, చెంగల్వకోష్ఠ, వట్టివేళ్ళు, చందనం, నల్లకలవదుంపలు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర—ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు. కలబందరసం ఒక ప్రస్థం. మజ్జిక తేట రెండుప్రస్థాలు. ఇవన్నీ కలిపి, మూలికలు దంచి మెత్తగా నీళ్ళతో రుబ్బి అందుచేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తల అంటుకున్నా. నస్యంచేసుకున్నా శిరోరోగా లన్నీ పోతాయి కంటిజబ్బులూ, అపస్మారమూ, చెవిపోట్లూ, ఉన్నాదమూ, కఫప్రకోపమూ కూడా తగ్గిపోతాయి. శిరోజాలు తుమ్మెదరెక్కల్లాగ నల్లబడతాయి. దేహకాంతి వృద్ధి అవుతుంది.

N. B. నువ్వులనూనెకు బదులు ఇప్పుడందరూ కొబ్బరినూనె వాడుతున్నారు. నేనూ అలాగే చేస్తున్నాను. నువ్వులనూనెతో చేస్తే చాలామందికి కృత్రిక ఫలితాలు కలుగుతున్నాయి. ఇది చాలా ఆలోచించి చేసుకోడం మంచిది.

౪ పు న ర్న వా తై లం

పునర్నవాపలశతం జలద్రోణే విషచయేత్
తేన వాదావశేషేణ తైలప్రస్థం విషచయేత్
త్రికటు త్రిఫలా శృంగీ ధన్యాకం కట్ఫలా తథా
శటీ దారు ప్రియగు శృ దేవదారు హరేసుభిః
కుష్ఠం పునర్నవామూలం యమానీ కారవీ తథా
ఏలా త్వచం పద్మకం చ పత్రం నాగరకేసరమ్
ఏషాం చ కార్షికం కల్మషః పేషయిత్వా వినిక్షిపేత్
కామలాం పాండురోగం చ హలీమక మథాపి వా
శక్తపిత్తం ప్రమేహం శృ కానం శ్వాసం భగందమ్

స్త్రీహాన ముదరం చైవ జ్వరం జీర్ణం వ్యభోహతి
కురుతే చ పరాం కాంతిం దీపయ త్యనలం ద్రుతమ్
తైలం పౌనర్నవం నామ మలవ్యాధీన్ నియచ్ఛతి ॥

గలిజేరు సమూలం నూనపలాలు చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో నువ్వులనూనె రెండు ప్రస్థాలు కలిపేది. మరిన్నీ—సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ వొలుపు, ఉసిరికపప్పు, కర్కాటకశృంగి, ధనియాలు, కాయఫలం, కచ్చారాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, దేవదారుచెక్క, రేణుకలు, చెంగల్వకోష్ఠ, గలిజేరి వేరు, వామ, నల్లజీలకర్ర, ఏలకులు, దాల్చినీచెక్క, పద్మకాష్ఠం, అనుపత్రికం, నాగకేసరాలు—ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం చొప్పున చూర్ణించి నీటితో రుబ్బి అమద్ద కషాయంలో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది కామెర్లు, పొండుపు, హలీమకం, రక్తపిత్తం, ప్రమేహాలు, దగ్గు, వగర్పు, భగందరం, స్త్రీహ, ఉదరవ్యాధులు, జీర్ణజ్వరములు, పోగొడుతుంది. దేహకాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. మలవ్యాధులను తగ్గిస్తుంది.

॥ వా సా చం ద నా ది తై లం

చందనం రేణుకా పూతి ర్హయగంధా ప్రసారిణీ
త్రిసుగంధి కణామూలం నాగకేసర మేవ చ
మేదే ద్వే చ త్రికటుకం రాస్నా మధుక శైలజమ్
శటీ కుష్ఠం దేవదారు వనితా చ విభీతకమ్
ఏతేషాం పలితై ర్భాగైః పచే త్తైలాధకం భిషక్
వాసాయా శ్చ పలశతం జలద్రోణే విపాచయేత్
లాక్షారసాధకం చైవ తదైవ దధిమస్తుకమ్
చందనం చామృతా భార్గవీ దశమూలం నిగ్ధి కా
ఏతేషాం వింశతిపలం జలద్రోణే విపాచయేత్
పాదశేషే స్థితే క్వాథే తైలం తేనైవ సాధయేత్
కాసాన్ జ్వరాన్ రక్తపిత్తం పాండురోగం హలీమకమ్

కామలాం చ క్షతక్షీణం రాజయత్కాణ మేవ చ
శ్వాసాన్ వచవిధాన్ హంతి బలవర్ణాగ్ని పుష్టికృత్
తైలం వాసాచందనాది కృష్ణాత్రేయేణ భాషితమ్ ॥

చందనం, రేణుకలు, గానుగుచెక్క, పెన్నేరు, ప్రసారిణి, దాల్చినిచెక్క, ఏల
కులు, అకుపత్రికం, పిప్పలిమూలం, నాగకేశరం, మేద, మహామేద, సొంటి, పిప్పలి,
మిరియాలు, సన్నరాన్న, యష్టిమధుకం, కచ్చారాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, దేవదారు,
ప్రేంకణాలు, తాడి కామ—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కపలం మెత్తగా
దంచి, నీటితో రుబ్బి ఉంచుకోవాలి. అడ్డసరపు చెక్క నూరుపలాలు చితకగొట్టి
రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచివడబోసుకునేది. రిశరా
వాల లక్కచియ్యం దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు
కాచి అదిన్నీ వడబోసుకునేది. చందనం 20 పలాలు, తిప్పతీగ 20 పలాలు, గంటు
భారంగి 20 పలాలు, దశమూలాలు ఒక్కొక్కటి 20 పలాలు, వాకుడు 20 పలాలు
ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాలనీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలే
టట్లు కాచివడబోసుకునేది.

ఈమూడుకషాయాలూ కలిపి, అందులో రెండు ఆధకాల పెరుగుతేట కలిపి,
అద్రవద్రవ్యంలో రెండు ఆధకాల నువ్వులనూనె, పైనిచెప్పిన కల్కం ముద్ద కలిపి
వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దగ్ధా, జ్వరాలూ, రక్తపిత్తమూ, పాండువూ, హలీమకమూ, కామెర్లూ,
క్షతక్షీణమూ, రాజయత్కా, వగర్పులూ పోగొడుతుంది. బలమూ, అగ్నిదీప్తి శరీరా
నికి కాంతి కలిగిస్తుంది.

౬ వి డ ం గా ద్య తై లం

తులామానం విడంగస్య సోమవల్క్యాః పలం శతమ్
జలద్రోణే విపక్తన్యం చతుర్భాగావశేషితమ్
ఏతత్కృథే పచే తైలం ద్వాత్రింశత్ఫలమానకమ్
విడంగో వారుణీ వహ్ని ర్లాంగలీ చ ప్రసారిణీ
దాసీ కురండకం చైవ కట్ఫల స్త్ర్యుషణం వరా

రాన్నా చైరండమూలం చ ప్రత్యేకం శుక్తిసమ్మితమ్
 కల్కార్థం దీక్షితే తత్ర శనై ర్భృద్వగ్నినా పచేత్
 కోశ కఙ్కా జ్వరా నాహ హృల్లాసాయచి పీనసాన్
 గ్రహణీ పాండుతా మూర్ఛాః క్రిమీం శ్చాంతఃపిహిశ్చరాన్
 విడంగాద్య విదం తైలం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥

నూరుపలాల వాయువిడంగాలూ, నూరుపలాలు బావంచాలూ మెత్తగా చితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది.
 అందులో నాలుగు ప్రస్థాల నువ్వులనూ నె చేర్చేది.

వాయువిడంగాలు, వారుణి, చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, ప్రసారిణి, పచ్చ
 ములగోరింట, గోరింట, కాయఫలం, సొటి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరకతాడిఉసిరి
 కలు, సన్నరాన్న, అముదపువ్వు—ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు. ఇవన్నీ
 మెత్తగా దంచి నీళ్ళతోరుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యంలో చేర్చేది ఇది కల్కం. ఇదంతా
 సన్నని మంటమీద వండి వడబోసుకునేది.

ఇది కోశమూ, దురదలూ, జ్వరాలూ, అనాహమూ, హృద్రోగాలు, అరుచీ,
 పీనసా, గ్రహణీ, పాండుతా, మూర్ఛా, కడుపులోవుండే క్రిములూ, పైని ఉండే
 పేలు మొదలైన క్రిములూ నాశనంచేస్తుంది.

౭ బృహద్గ్రహణీమిహిరతైలం

తైలం ప్రస్థమితం గ్రాహ్యం తక్రం దద్యాత్తుర్గుణమ్
 కుటజం ధాన్యకం చైవ గ్రాహ్యం పలశతం వృథక్
 తయోః క్వాథం పచేద్ద్రోణే అంబుపాదావశేషితమ్
 ఏకీకృత్య పచేద్వైద్యః కల్కం కర్షమితం వృథక్
 ధాన్యకం ధాతకీ లోధ్రం సమంగాతివిషాశివా
 లవంగం నాలకం చైవ శృంగాటకరసాంజనమ్
 నాగపుష్పం పద్మకం చ గుడూచీంద్రమవంతథా
 ప్రియంగు కటుకీ పద్మకోశీరం తగరం తథా

శరమూలం భృంగరాజః కేశరాజః పునర్నవా
అనుజంబూకదంబానాం వల్కులాని చ దాపయేత్
గ్రహణీం హంతి తత్ శ్రీఘ్నం వలీపతితనాశనమ్
హంతి సర్వా సతీసారాణ్ గ్రహణీం సర్వకూఠిణీమ్
జ్వరం తృష్ణాం తథా శ్వాసం కాసం హిక్మాం వమిం భ్రమిమ్
సోపద్రవం కోష్ఠరుజం నాశయేత్ సద్య ఏవహి
నశీకరణ మేతద్ధి పుష్కయోగేన వాచయేత్
గ్రహణీమహిరం నామ తైలం భువనఃకంగలమ్ ॥

నూరుపలాల కొడిశచెక్క (పచ్చిది), ధనియాలు నూరుపలాలు—ఇవి మెత్తగా దంచి
రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగో భాగం మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది.

ధనియాలు, ఆరెపువ్వు, లొద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, ఆతివస, కరక్కాయ,
లవంగాలు, కురువేరు, సింగాడిదుంపలు, (నామదుంపలు) రసాంజనం, నాగకేశ
రాలు, పద్మకాష్ఠం, తిప్పతీగ, కొడిశపాల, ప్రేంకణం, కటుకరోహిణి, పద్మకేశ
రాలు, గ్రంధితగరం, దర్భకీళ్లు, గుంటకలగర, గలిజేరు, మామిడిపట్ట, నేరేడుపట్ట,
కడిమిపట్ట, ఇవికల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి నీటితోరుబ్బి అకషాయంలో
కలిపేది.

అందులో రెండు ప్రస్థాల నువ్వులనూనె, ఎనిమిది ప్రస్థాల మజ్జిగా కూడా
కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సర్వాతిసారాలూ, అన్నివిధాల గ్రహణులూ, జ్వరములూ, తృష్ణ, వగ
ర్నూ, దగ్గు, ఎక్కిళ్ళూ, వాంతులూ, త్రిప్పటం, ఉదరబాధలూ నశింపజేస్తుంది.

౮ శ్రీ బిల్వ తైలం

బాలబిల్వం పలశతం జలద్రోణే విపాచయేత్
పాదావశేషే తస్మిం స్తు తైలప్రస్థం విపాచయేత్
ధాత్రీరసంతైలనమం ద్విగుణం ఛాగదుగ్ధమ్
కల్కీకృత్య పచేద్ధిమాన్ ధాత్రీం లాఘ్నం తథాభయామ్
ముస్తకం చందనోదీచ్యే సరలం దేవదారు చ

వాతరక్తం నిహంత్యాశు నానాదోషసముద్భవమ్
అష్టాదశవిధం కుష్ఠం హంతి వర్ణాన్నివృథమ్
క్రిమిం దుష్టప్రణం చైవ దాహం కంఠాం నిహంతి చ
అస్వేదనం మహాస్వేద మభ్యంగా దేవ నశ్యతి ।

అడ్డసరం కషాయం రెండుప్రస్థాలు. తిప్పతీగ 64 పలాలు ద్రోణంనరసీశ్వలో నాలుగు
గోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది నీళ్ళు రెండుప్రస్థాలు, అవనూనె రెండు
ప్రస్థాలు, ఇవన్నీ కలిపేది.

గలిజేరు, పసుపు, వేపపట్ట, వంగవేళ్లు, దానిమ్మబెరడు, వాకుడు, పెద్ద
ములక, కలుకానుగువేరుపట్ట, అడ్డసరంపట్ట, వావిలిపట్ట, చేమపొట్ట, ఉమ్మెత్తాకు,
ఉత్తరేణి, జయంతిక, నేపాళపువేరు, త్రిఫలాలు,— ఇవి రెండేసి కర్ణాలు. వసనాభి
రెండుపలాలు. సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి మూడేసిపలాలు.
ఇవన్నీ కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో
కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

నానాదోషాలవల్లా పుట్టిన వాతరక్తమూ అష్టాదశకుష్టువులూ ఇది అమోఘంగా
పోగొట్టుతుంది. శరీరానికి కాంతి ఎక్కువచేస్తుంది. అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. క్రిమిలు,
దుష్టప్రణాలు, వంట, దురదలు పోగొడుతుంది. ఆసలే చెమటపట్టకపోవడం, చెమట
ఎక్కువగా పట్టడమన్నూ తగ్గిస్తుంది. అభ్యంగాని కిడి చాలా మంచిది.

౧౧ బృహత్సోమరాజీతైలం

సోమరాజీతులాక్వాథే తథా దద్రుహానస్య చ
గోమూత్రస్య తథా వాత్రే కల్కం దత్వా విచక్షణః
విపచేత్ కార్షికైర్భాగైః ప్రస్థం తైలం తు సార్వపమ్
చిత్రకం లాంగలాఖ్యా చ నాగరం కుష్ఠ మేవ చ
హరిద్రా సక్తమాలం చ హరితాశం మనశ్శిలా
ఆస్ఫోతార్కకరవీరం సప్తశర్ణం చ గోమయమ్
ఖదిరో నింబపత్రం చ మరిచం కాసమ్దకమ్
ఏతాని శ్లేష్మపిష్టాని కల్కం దత్వా విచక్షణః

హంతి సర్వాణి కష్టాని క్రిమిదుష్టప్రణాని చ
 కిటిభం దద్రుజాతం చ గాత్రవైవర్ణ్య మేవ చ
 విశిష్టచర్మమాంసానాం దృఢీకరణ ము త్తమమ్
 పాండురోగం తథా కంఠాం విసర్పం హంతి దారుణమ్
 యే చాన్యే త్వగ్గతా రోగా స్తాం తు శీఘ్రం వ్యపోహతి ।

బాపంచాలు నూరుపలాలు చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు
 మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. తగిరినె గింజలున్నా నూరుపలాలు చితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఈ
 రెండు కషాయాలూ ఒక అధికం గోమూత్రమూ చేర్చి అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవ
 నూనె కలిపేది.

చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, సొంటి, చెంగల్వకోష్ఠు, పసుపు, కలకానుగు,
 తాళకం, మణిశిల, అడవిమల్లె, జిల్లేడువేరు, కరవీరవేరు, సప్తపర్ణి, గోమయం,
 చంద్రచేప, వేపఆకులు, మిరియాలు, కసివిందవేళ్లు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి
 ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు మెత్తగా దంచి రుబ్బి, అమృద్ద అద్రవద్రవ్యాలలో
 కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది నానార కాలకుష్టురోగమూ పోగొడుతుంది. క్రిములు, దుష్టప్రణాలు, కిటిభం,
 దద్దుర్లు, పాండువు, దురదలు, విసర్పి తగ్గిస్తుంది. ముడతలు పడ్డచర్మమూ, శిథిల
 మైన మాంసమూ గట్టిపరిచి శరీరానికి మంచి రంగూ, కాంతి కలిగిస్తుంది. చర్మరో
 గాలు సమస్తమూ పోగొడుతుంది.

౧౨ బృ హ స్మ రి చా ది తై లం

మరిచం త్రివృతా దంతీ క్షీర మార్కం శశృక్షసః
 దేవనారు హరిద్రే ద్వే మాంసీ కుష్ఠం సచండనమ్
 విశాలా కరవీరం చ హరితాలం మనశ్శిలా
 చిత్రకో లాంగలాఖ్యా చ విడంగం చక్రమర్దకమ్
 శరీషం కుటజో నింబః సప్తపర్ణః స్నుహమ్మతా
 శంపకో నక్తమాలోబ్ధం భదిరం పిప్పలీ వచా

జ్యోతిష్కృతీ చ పలికా విషస్య ద్విపలా భవేత్
 ఆధకం కటుతైలస్య గోమూత్రం చ చతుర్గుణమ్
 మృత్వాత్రే లోహపాత్రే వా శనై ర్భ్రష్వన్నినా పచేత్
 పక్త్వా తైలవరం హ్యేత స్మృక్షయే త్కుష్మకాన్ ప్రణాన్
 పామా విచర్చికా దద్రు కంఢూ విసోఢకాని చ
 వలయః పలితం ఛాయా నీలీ వ్యంగం తదైవ చ
 అభ్యంగేణ ప్రణశ్యంతి సౌకుమార్యం చ జాయతే
 ప్రథమే వయసి స్త్రీణాం యాసాం నన్యంతు దీయతే
 పరా మపి జరాం ప్రాప్య నస్తనా యాంతి సమ్రతామ్
 బలీవర్ద స్తురంగో వా గజోవా వాయువీడికః
 ఏభి రభ్యంజనై ర్గాఢం భవే న్మౌఢతవిక్రమః ॥

మిరియాలు, తెగడ, నేపాళపువేరు, జిల్లేడుపాలు, గోమయరసం, దేవదారు, పసుపు, మానుపసుపు, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్ఠ, చందనం, విశాల, కరవీరవేరు, తాళకం, మణిశిల, చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, వాయువిడంగాలు, తగిరిసెవిత్తులు, దిరిసెనపట్ట, కొడిశచక్క, వేపపట్ట, సప్తపర్ణి, పాలచెముడు, తిప్పతీగ, రేలగుజ్జ, కలుక్రొనుగు, తుంగముస్తలు, చండ్రచేవ, పిప్పళ్ళు, వస, జ్యోతిష్కృతి—ఇవి ఒక్కొక్కపలం. నాభి రెండుపలాలు, ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మెత్తగాదంచి నీళ్ళతో నూరి ఉంచుకునేది. అవనూనె ఆధకమూ, దానికి నాలుగురెట్లు గోమూత్రమూ చేర్చి అందులో పైని చెప్పిన కల్కం ముద్ద కలిపి సన్నమంటతో వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సమస్తకష్టలనూ నాశనంచేస్తుంది. ప్రణాలు, తామర, విచర్చిక, దద్దుర్లు, దురదలు, విసోఢకం, వ్యంగం, నీలి, పోగొడుతుంది. శరీరముడతలు తీరి దృఢం అవుతుంది. తెల్లవెంట్రుకలు నల్లబడతాయి. సౌకుమార్యం కలుగుతుంది. స్త్రీలకు యౌవనం రాగానే ఇది కొన్నాళ్ళు నన్యంచేస్తే మసలితనం వచ్చినా స్తనాలు వాలిపోవు. ఎడ్లు, గుర్రాలు, ఏనుగులు—వీటికి వాతకోగం వస్తే ఈతైలం మర్దించేది. దాంతో అవి పూర్వంకంటే వడిగా పరుగెత్తుతుంటాయి.

౧౩ హి మ సా గ ర తై లం

శతావరీరసప్రస్థే విదార్యా స్వరసే తథా
 కూష్మాండకరస ప్రస్థే ఛాత్ర్యా శ్చ స్వరసే తథా

శాల్మల్యా స్వరసప్రస్థే తథా గోక్షురకస్య చ
 నాః కేశరసప్రస్థే తిలతైలస్య ప్రస్థతః
 కదల్యా స్వరసప్రస్థే క్షీరప్రస్థచతుష్టయే
 అస్యాషధస్య కల్కస్య ప్రత్యేకం కర్షనమ్మితమ్
 చందనం తగరం వాప్యం మంజిష్ఠా సరళాగరు
 మూంసీ మురా చ శైలేయం యష్టి దాగు నఖి శివా
 పూతికా పీతికాపత్రం కుందురు ర్నలికా తథా
 వరీ లోధ్రం తథా ముస్తం త్వగేలా పత్ర కేసరమ్
 లవంగం జాతికోషం చ తథా మధురికా శటీ
 చందనం గ్రంధిపర్ణం చ కర్పూరం లాభతః క్షి పేత్
 అస్య తైలస్య సిద్ధస్య శృణు వీర్య మతఃపరమ్
 ఉచ్చైః ప్రపతితో వాయో ర్గజతో వాజిన స్తథా
 ఉష్ణితో లోష్ఠపాతాచ్చ పంగూనాం పీతసర్పిణామ్
 ఏకాంగశోషిణాం చైవ తథా సర్వాంగశోషిణామ్
 క్షతాణాం క్షీణశుక్రాణా మత్యంతక్షయరోగిణామ్
 హనుమన్యాహతానాం చ డర్బలానాం తదైవ చ
 శోషిణాం లంబజిహ్వనాం తథా మిన్నిణభాషిణామ్
 అత్యంతదాహాయుక్తానాం క్షీణానాం వాతరోగిణామ్
 ఏత తైలవరం శ్రేష్ఠం విష్ణునా పరికీర్తితమ్
 హిమసాగర మాఖ్యాతం సర్వవాతవికారణుత్
 యే వాతప్రభవా రోగా యే చ సిక్తసముద్భవాః
 శిరోమధ్యగతా యే చ శాఖా మాశ్రిత్య యే స్థితాః
 తే సర్వే ప్రశమం యాంతి తైలస్యాస్య ప్రసాదతః ॥

పిల్లితేగలరసం రెండుప్రస్థాలు. నేలగుమ్మడురసం రెండుప్రస్థాలు. బూడిద
 గుమ్మడికాయలరసం రెండుప్రస్థాలు. ఉసిరికాయలరసం రెండుప్రస్థాలు. బూరుగు

చెక్కరసం రెండుప్రస్థాలు. సమూలం పల్లెరురసం రెండుప్రస్థాలు. కొబ్బరి కానుల నీరు రెండుప్రస్థాలు. అరటిదుంపరసం రెండుప్రస్థాలు. ఆవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఇవన్నీ కలిపి వీటిలో రెండుప్రస్థాల నువ్వులనూనె చేర్చేది.

చందనం, గ్రంథితగరం, చెంగల్వకోష్ఠ, మంజిష్ఠ, సరళాగరు, జటామాంసి, ముర, సదాప, యష్టిమధుకం, దేవదారు, నఖం, కరకవొలుపు, పూతిక, పసుపు, ఆకుపత్రికం, కుంకుమస్కం, నలిక, పిల్లితేగలు, లొద్దుగుచెక్క, తుంగమస్తలు, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, అవంగాలు, జాపత్రి, కచ్చారాలు, సోపు, రక్తచందనం, గ్రంథిపర్ణం, పచ్చకర్పూరం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. వీటిలో దొరికిన వన్నీ చేర్చి మెత్తగాదంచి నీటితోరుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది చాలాగొప్పతైలం. లాటిపిట్టమీదనుంచి చయినా, ఏనుగుమీదనుంచి చయినా, గుర్రంమీదనుంచి చయినా, ఎత్తయిన ఏవస్తువుమీదనుంచి చయినా పడికముకుదెబ్బలు తిన్నవారికి మర్దనా చేస్తే ఇది అబాధలన్నీ పోగొడుతుంది. కుంటితనం పోగొడుతుంది. పీతసర్పలకూ, ఏకాంగళోషా సర్వాంగళోషా వచ్చినవారికీ, క్షతులకూ, క్షీణశుక్రలకూ, క్షయరోగులకూ, మెడమీదా, దవడమీదా దెబ్బలు తగిలినవారికీ, దుర్బలులకూ ఇది చాలా మేలుచేస్తుంది. నాలుక నేలాడుతూవుండేవారికీ, ముద్ద మాటలుగలవారికీ, శరీరం అంతా మంటలతో బాధపడేవారికీ, వాతరోగులకూ చాలా మంచిది.

౧౪ మ హా బ లా తై లం

జలామూలకషాయస్య దశమూలీకృతస్య చ

యవకోలకులత్థానాం క్వాథస్య పయస స్తథా

అష్టావష్టా శుభాభాగా స్తైలా దేక స్తదేకతః

పచే దారోప్య మధురంగణం సైంధవసంయుతమ్

తథాగురు సర్జరసం సరళం దేవదారు చ

మంజిష్ఠాం చందనం కుష్ఠ మేలాం కాలానుసారకమ్

మాంసీ శైలేయకం పత్రం తగరం శారిఖాం వచామ్

శతావరీ మశ్వగంధాం శతపుష్పాం పునర్న వామ్

తత్సాధుసిద్ధం సావణ్ణే రాజతే మృణ్మయేపి వా

ప్రక్షిప్య కలశే సమ్య గాత్మగుప్తాం నిధాపయేత్
 బలాతైల మిదం నామ్నా సర్వనాతవికారనుత్
 యథా బల మతో మాత్రాం సూతికాయై ప్రదాపయేత్
 యా చ గర్భార్థినీ నారీ క్షీణశుక్ర శ్చ యఃపుమాన్
 క్షీణధాతౌ మర్మమృతే భిహతే మథితే ధవా
 భగ్నే శ్రమాభిపన్నే చ సర్వధైవోపయోజయేత్
 సర్వా నాక్షేపకాదీం శ్చ వాతవ్యాధీన్ వ్యపోహతి
 హీక్మాం కాన మధోమంథం గుల్మం శ్వాసం నుదుస్తరమ్
 షణ్మాసా నుపయుజ్యైత దంత్రవృద్ధి మపోహతి
 నష్టధాతు శ్చ పురుషో భవే చ్చ స్థిరయావనః
 వీతద్ధి రాజ్ఞా కర్తవ్యం రాజపాత్రా శ్చ యే నరాః
 సుఖిన స్సుకుమారా శ్చ బలిన శ్చైవ యే నరాః ॥

బలామూలక షాయం 16 ప్రస్థాలు. దశమూలక షాయం 16 ప్రస్థాలు. యవలు రేగు
 చెక్క ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలుగా వేసుకుని చేసిన క షాయం 16 ప్రస్థాలు.
 పాలు 16 ప్రస్థాలు. నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు. ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, యష్టిమధు
 కం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవంతి, సైంధవలవణం, అగురుచెక్క, సర్జరసం, సరళ
 దేవదారు, మంజిష్ఠ, చందనం. చెంగల్వకోష్ఠు, ఏలకులు, మామెన, జటామాంసి,
 శైలేయకం, ఆకుపత్రికం, గ్రంధితగరం, సుగంధి, వస, పిల్లితేగలు, పెన్నేరు, సదాప
 గలిజేరు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ చితకగొట్టి, నీటితోరుబ్బి అమద్ద అద్రవ
 ద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది బంగారుపాత్రలో గాని, వెండిపాత్రలో గాని, మట్టిపాత్రలో గాని
 జాగ్రత్తపరుచుకుని వాడేది.

ఇది సకలవాతాలూ హరిస్తుంది. బలానుసారంగా మోతాదు ఏర్పరచి నూ
 తికాస్త్రీలకు ఇస్తే సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. గర్భవతి కావాలనుకునే స్త్రీకి
 వీర్యవృద్ధి కోరుకునే పురుషునకూ ఇది వరప్రసాదం, అక్షేపకాదిసకలవాతాలూ ఇది,
 తగ్గిస్తుంది. ఎక్కిళ్ళు, దగ్గులు, వగర్పులు, గుల్మం తగ్గించేస్తుంది, ఆరుమాసాలు

వాడితే ఇది అత్రవృద్ధి హరిస్తుంది, ఇది రాజులూ, రాజపురుషులూ, సుఖవంతులూ, సుకుమారులూ వాడతగ్గది.

౧౫ బృహన్మాషతైలం

ఇదే సప్తప్రస్థమహామాషతైలం

మాషక్వాధే బలాక్వాధే రాస్నాయా దశమూలజే
యవకోలకులుత్థానాం ఛాగమాంసభవే పృథక్
ప్రథే తైలస్య చ ప్రస్థం క్షీరం దత్వా చతుర్గుణమ్
రాస్నాత్మగుప్తా సింధూత్థ శతాహ్వారండముస్తకైః
జీవనీయబలావ్యోమైః పచే దక్షనమై గ్భిషక్
హస్తకంపే శిరఃకంపే బాహుశోషేపబాహుకే
బాధిర్యే కర్ణశూలే చ కర్ణనాజే చ దారుణే
విషూచ్యా మర్దితే కుబ్జే గృధ్రస్యా మవతానకే
వస్త్యభ్యంజనపానేషు నావనే చ ప్రయోజయేత్
మాషతైల మిదం శ్రేష్ఠ మూర్ధ్వజత్రుగదాపహమ్
క్వాధప్రస్థాః షడేవాత్ర విధక్త్యంతేన నూచితాః ॥

మినుముల కషాయం రెండుప్రస్థాలు, బలాకషాయం రెండుప్రస్థాలు, సన్నరాస్న కషాయం రెండుప్రస్థాలు, దశమూలాల కషాయం రెండుప్రస్థాలు, యవలు, రేగు చెక్క, ఉలవలు—ఇవి సనుభాగాలుగా వేసుకుని చేసిన కషాయం రెండుప్రస్థాలు, మేకమాంసం కషాయం రెండుప్రస్థాలు, నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు.

(ఇలాగ కషాయాలు, నూనెతో సహా ఏడూ, ఒక్కొక్క ప్రస్థంచొప్పున పడడంవల్లనే దీనికి సప్తప్రస్థమహామాషతైలం అని పేరు ద్రవద్రవ్యాలు ద్విగుణం వేసుకోవాలి కనక టీకలో రెండేసి ప్రస్థాలు చెప్పడమైనది)

ఈయేడు ద్రవద్రవ్యాలలోనూ 16 ప్రస్థాల ఆవుపాలు చేర్చాలి.

సన్నరాస్న, దూలగొండివేళ్ళు, సైంధవలవణం, సదాప, అముదపుచెట్టువేళ్ళు, తుంగముస్తలు, మనుబాల, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మేద, మహామేద, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, యష్టిమధుకం, బల, సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలు—

ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షంచొప్పున వేసుకుని మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి, అముద్ద ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండివడబోసుకునేది.

ఇది బాహుఃకం, శిరఃకం, బాహుశోష, అపబాహుకం, చెవుడు, చెవి పోట్లు, చెవిలోహారు, విషూచి, అర్దితవాతం, కుబ్జకం, గృధ్రసి, అపతానకం, ఈ వ్యాధులలో ఇదివస్తేకర్మ చెయ్యవచ్చు, దీంతోతలంటవచ్చు, లోపలికివ్వవచ్చు, నస్యం చెయ్యవచ్చు, ఇది యీవ్యాధుల నన్నిటినీ పోగొడుతుంది. ఊర్ధ్వజత్రువ్యాధులను కూడా అన్నిటినీ జయిస్తుంది.

౧౬ ని రా మి ష మ హా మా ష తై లం

దశమూలాధకం పక్త్వా జలద్రోణేం ఘ్రిశోషితే
తద్వన్మాషాధకక్వాథే తైలప్రస్థం పయస్పమే
కల్కై రేతై శ్చ మతిమాన్ సాధయే స్మృదు నాగ్నినా
అశ్వగంధా శటీ దారు బలా రాస్నా ప్రసారిణీ
కుష్ఠం పరూషకం భాస్కీర్ణే విదార్యా పునర్నవా
మాతులుంగఫలాజాజ్యై రామతం శతపుష్పికా
శతావరీ గోక్షురకం పిప్పలీమూల చిత్రకా
జీవనీ మగణం సర్వం సంహృత్యైవ ససైంధవమ్
తత్సాధుసిద్ధం విజ్ఞాయ మాషతైల మిదం మహత్
వస్త్ర్యభ్యజనపాసేషు నావనేషు ప్రశస్యతే
పక్షాఘాతే హనుస్తంభే అర్దితే సాపతంత్రకే
అపబాహుకవిశ్వవ్యోః ఖంజపాంగుర్యయో రపి
శిరామన్యగహే చైవ అధిమంధే చ వాతికే
శుక్రక్షయే కర్ణనాదే కర్ణక్షేదే చ దారుణే
కలామఖంజశయనే భైషజ్య మిద మాదిశేత్ ॥

దశమూలాలు అన్నీ కలిపి నాలుగుప్రస్థాలు వేసుకుని మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసి వుంచుకునేది. మిను

ములు నాలుగుప్రస్థాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళతో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసి ఉంచుకునేది. ఈరెండు కజాయాలూ, రెండు ప్రస్థాల నువ్వులనూనే కలిపి పొయ్యిమీద పెట్టేది. నూనె సమం పాలుచేర్చేది.

పెన్నేరు, కచ్చారాలు, దేవదారు, బల, సన్నరాన్న, ప్రసారణి, చెంగల్వ కోష్ఠ, పరూషకం, గంటుభౌరంగి, నేలగుమ్మడు, గలిజేరు, మాదీఫలం, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, వేయించినయింగువ, సవాప, పిల్లితేగలు, పల్లెరుజేళ్ళు, మోడి, చిత్ర మూలం, మనుబాల, యష్టిచుడుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్క కర్ణంచొప్పువ చేర్చి మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యంలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

ఇది వస్తికర్మకు, తలంటుకు, లోపలికి, నస్యకర్మకు నాడవచ్చు.

ఇది పక్షవాతం, హనుస్తంభం, అర్ధితవాతం, అపతంత్రకం, అపబాహుకం కుంటితనం, నరాలు లాగడం, అధిమంధం, మొదలైన సకలవాతవ్యాధులూ పోగొడు తుంది. శుక్రక్షయం, కర్ణనాదం మొదలైనవిన్నీ తగ్గిస్తుంది.

౧౭ మ హా కు క్కు ట మాం స తై లం

మాషస్యార్థాథకం దేయం దశమూల్యా స్తులార్థకమ్
బలామూలం చ తస్యార్థం కేతకీనాం తదైవ చ
దక్షమాంసపలత్రింశత్ ఝింటికా పంచవింశతిః
జలద్రోణద్వయే పక్త్వా పాదశేషే వతారితే
తిలతైలస్య చ ప్రస్థం పయో దత్వా చతుర్థణమ్
జీవనీయాని యా న్యష్టౌ మంజిష్ఠా చవ్యకల్పలమ్
వ్యోషం రాస్నా కణామూలం మధుకం పుష్కరం తథా
మాషాత్మగుప్తే సైరండా శతాహ్వ లవణత్రయమ్
కృష్ణాశ్వగంధా హ్యమృతా యమానీంద్ర వరీ శటీ
నాగరం మాగధీ ముస్తం వర్షాభూ రజనీద్వయమ్
శతావరీ బృహత్యౌ చ ఏతై రక్షనమన్వితైః
పక్షాఘాతేషు సర్వేషు అర్ధితే చ హనుగ్రహే

మంద్రశ్రుతౌ చాశ్రవణే తిమిరే చ త్రిదోషజే
హస్తకంపే శిరఃకంపే గాత్రకంపే శిరోగ్రహే
శస్త్రం కలాయఖంజే చ గృధ్రస్యా మపబాహుకే
బాధిర్యే కర్ణనాదే చ సర్వవాతవికారణుత్
దండాపతానకే చైవ మన్యాస్తంభే విశేషతః
హనుస్తంభే ప్రశస్తం స్యాత్ సూతికాతంకనాశనమ్
త్వచ్యం మాంసప్రదం చైవ శుక్రాగ్ని బలవర్ధనమ్
అండవృద్ధ్యంత్రవృద్ధిం వా వాతరక్తం చ నాశయేత్ ॥

మినుములు రెండుప్రస్థాలు. దశమూలాలు అన్నీ కలిపి యాభైపలాలు. బల ఇరవై అయిదుపలాలు. ముగలి వేళ్ళు ఇరవై అయిదుపలాలు. కొడిమాంసం ముప్పయి పలాలు. ములుగోరింట వేళ్ళు ఇరవై అయిదుపలాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితక గొట్టి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసు కునేది.

ఈకషాయంలో రెండుప్రస్థాల నువ్వులనూనె, ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళున్నా కలిపేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీర కాకోళి, మాష పర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, మంజిష్ఠ, చవ్యం, కాయఫలం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సన్నరాన్న, పిప్పలిమోడి, యష్టిమధుకం, పుష్కరమూలం, మినుములు, దూలగొండి వేళ్ళు, అముదపుచెట్టువేళ్ళు, సదాప, బిడాలవణం, సైంధవ లవణం, సోవర్చలవణం, పిప్పళ్లు, పెన్నేరు, తిప్పతీగ, వాము, కొడిశపాలవిత్తులు, పిల్లితేగలు, కచ్చారాలు, సొంటి, చిన్నయేలకులు, తుంగమస్తలు, గలిజేరు, పసుపు, మానుపసుపు, పిల్లితేగలు, వాకుడు, నేలములక, ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పక్షవాతం, అర్దితవాతం, హనుగ్రహం, మాట సరిగా వినబడకపోవడం అసలే వినబడకపోవడం, త్రిదోషాలవల్ల పుట్టిన రేచీకటి, హస్తకంపం, శిరఃకంపం, శరీరంవొణకడం, శిరోగ్రహం, కలాయఖంజవాతాలు, గృధ్రసీ, అపబాహుకం, చెవిలోహోరు, దండాపతానకం, మన్యాస్తంభం, హనుస్తంభం, సూతికావ్యాధులు

పోగొడుతుంది. చర్మం దృఢపరుస్తుంది. మాంసంవృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, అగ్ని దీప్తి, శరీరబలం కలిగిస్తుంది. అండవృద్ధి, అంత్రవృద్ధి, వాతరక్తం పోగొడుతుంది.

౧౮ బృహత్ సైంధవ వాదితైలం

సైంధవం శ్రేయసీ రాన్నా శతపుష్పా యమానికా
సర్జికా మరిచం కుష్మం శుంఠీ సౌవర్చలం బిడమ్
వచాజమోదా మధుకం, జీరకం పౌష్కరం కణా
ఏతా న్యర్థపలాంశాని శ్లక్షిపిష్టాని కారయేత్
ప్రస్థ మైరండతైలన్య ప్రస్థాంబు శతపుష్పజమ్
కాంజికం ద్విగుణం దత్వా తథా మన్తు శనైః పచేత్
సిద్ధ మేత త్ప్రయోక్తవ్య మామవాతహరం పరమ్
పానాభ్యంజనవస్తా చ కురుతేగ్ని బలం భృశమ్ ॥
వాతార్తరక్షణే శస్త్రం కటిజానూరుసంధిజే
శూలే హృత్సర్వృష్ట్యైషు కృచ్ఛేత్కరిసిపీడితే ॥

సదాపకషాయం రెండు ప్రస్థాలు, పులికడుగు నాలుగుప్రస్థాలు, పెరుగుమిడి తేలు నాలుగుప్రస్థాలు, అముదం రెండుప్రస్థాలు ఇవి ద్రవ ద్రవ్యాలు. అన్నీ కలిపి వుంచు కునేది.

సైంధవలవణం, గజపిప్పలీ, సన్నరాన్న, సదాప, వాము, సర్జతూరం. మిరియాలు, చెంగల్వకోష్ఠ, సొంటి, సౌవర్చలవణం, బిడాలవణం, వస, అజామోదం, యష్టిమధుకం, జీలకర్ర, పుష్కరఫలం, పిప్పళ్ళు, —ఇవి కల్కద్రవ్యాలు, ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాలు వేసుకుని, అన్నీ మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి ఆ ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది ఆమవాతవ్యాధిని పోగొడుతుంది. లోపలికి పుచ్చుకోవచ్చు. తల అంటు కోవచ్చు. వస్త్రీకర్మలో వాడవచ్చు. ఇది అగ్ని దీప్తి కలిగిస్తుంది. నడుము, తొడలు, మోకాళ్ళు, కీళ్ళు, —వీటిలో పుట్టిన వాతసంబంధమైన బాధలన్నీ పోగొడుతుంది. పక్కలు, వీపు, హృదయం—వీటిలో పుట్టే పోట్లున్నూ తగ్గిస్తుంది. మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాశ్మరీకూడా జయిస్తుంది.

౧౯ ప్ర మే హ మి హి ర తై లం

శతపుష్పా దేవకాష్టం, ముస్తకం చ నిశావ్యయమ్
 మూర్వా కుష్టం వాజిగంధా చందనద్వయరేణుకమ్
 కటుకీ మసుకం రాస్నా త్వగేలా హ్మయష్టికా
 చవికా ధాన్యకం వత్సా, పూతికాగురు, పత్రకమ్
 త్రిఫలా నలికా బాలా బలా చాతిబలా తథా
 మంజిష్ఠా సరళం పద్మం లోధం మధురికా వచా
 అహజీ చోశీరజాతీ వాసా తగరపాదుకా
 ఏతేషాం కార్షికై రాభగై సైలప్రస్థం విపాచ శేత్
 శతావర్యా రసం తుల్యం లాక్షారసం చతుర్గుణమ్
 మస్తు లాక్షారసై స్తుభ్యం క్షీరం తుల్యం ప్రదాపయేత్
 ద్రవై శ్చైతైః పచే తైలం గంధం దత్వా యథాక్రమమ్
 ఏతత్తైలవరం శ్రేష్ఠ మభ్యుగా న్మారుతాపహమ్
 విషమాఖ్యాన్ జ్వరాన్ హంతి మేదోమజ్జాగతా నపి
 వాతికం వై త్తికం చైవ శ్లేష్మికం సాన్ని పాతికమ్
 క్షీణేంద్రియే తథా శస్తం ధ్వజభంగే విశేషతః
 దద్యా తైలం విశేషేణ ఫల మస్య చ కథ్యతే
 దాహం పిత్తం పిపాసాం చ ఛర్దిం చ ముఖశోషణమ్
 ప్రమేహ స్వింశతిం చైవ నాశయే దవికల్పతః
 ప్రమేహమిహిరం నామ్నా రతినాథేన భాషితమ్ ।

సదాప, దేవదారు, తుంగముస్తలు, పసుపు, మానుపసుపు, చాగనార, చెంగల్వ
 కోష్ఠు, పెన్నేరు, చందనం, రక్తచందనం, రేణుకలు, కటుకకోహిణి, యష్టిమ
 ధుకం, సన్నరాన్న, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, గంటుభారంగి, చవ్యం, ధనియాలు,
 కొడిశపాలవిత్తులు, కానుగుచెక్క, అగరుచెక్క, అకుపత్రికం, కరకవొలుపు, తాడి
 కాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నల్లకలువ, కురువేరు, బల, అతిబల, మంజిష్ఠ, సరళ

దారు, పద్మకాష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, సాలామిశ్రి, వస, జీలకర్ర, వట్టివేరు, జాజికాయ, అడ్డసరంపట్ట, గ్రంధితగరం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చిత్తకగొట్టి నీటితో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

సువ్వులనూనె రెండు ప్రస్థసాలు. పిల్లితేగలరసం రెండుప్రస్థసాలు. లక్క బియ్యపుకషాయం ఎనిమిది ప్రస్థసాలు. పెరుగుమిదితేట ఎనిమిది ప్రస్థసాలు. ఆఘసాలు ఎనిమిది ప్రస్థసాలు.

ఈద్రవద్రవ్యా లన్నీ కలిపి, ఇందులో ఆకల్కం ముద్ద కలిపి వండివడబోసు కునేది.

ఈతైలంతో తలఅంటుకుంటే వాతవ్యాధులు తొలగిపోతాయి. మేదోగతాలూ, మజ్జాగతాలూ అయిన విషమజ్జరాలు తగ్గిపోతాయి. శుక్రనష్టం, ధ్వజభంగం పోతాయి. శరీరం మంటుంది, దప్పిక, చర్ది, ముఖంబోషించడం, వింశతిప్రమేహాలు, తగ్గిపోతాయి.

అం చం ద నా ది తై లం

ద్రవ్యాణి చందనాదే స్తు చందనం రక్తచందనమ్
పత్తంగ మథ కాలీయీగురు కృష్ణాగురూణి చ
దేవద్రుమ స్ససరళః పద్మకం తూణికోపి చ
సిహ్వాకః కుంకుమం నవ్యః జాతీఫలక మత్ర చ
జాతీపత్రం లవంగం చ సూక్ష్మైలా మహతీ చ సా
కంకోలఫలకం త్వక్చ పత్రకం నాగ కేసరమ్
వాలకం చ తథోశీరం మాంసీ దారు సితాపి వా
మురా కర్పూరకం చాపి శైలేయం భద్రనూస్తకమ్
రేణుకా చ ప్రియంగు శ్చ శ్రీవాసో గుగ్గులు స్తథా
లాక్షా నఖం చ రాలం చ ధాతకీకుసుమం తథా
వతాని శాణచూనాని కల్కికృత్య శనైః పచేత్
తైలం ప్రస్థమితం నమ్య గేత త్పాత్రే శుభే క్షి పేత్
అనేనాభ్యక్తగాత్ర స్తు వృద్ధో శీతినమోపి యః

శుభో భవతి శుక్రాధ్యః స్త్రీణా మత్యంతమర్లభః
 వంధ్యాపి లభతే గర్భం వండోపి తసుణామతే
 అపుత్రః పుత్ర సూహౌతి జీవే చ్చ శరదా శతమ్
 చందనాదిమహాతైలం రక్తపిత్తం క్షయం జ్వరమ్
 దాహం స్వేదం చ దౌర్గఢ్యం కుష్ఠం కంఠం వినాశయేత్ ॥

చందనం, రక్తచందనం, పతంగిచెక్క, అగురు, కృష్ణాగురు, దేవదారు, సరళదారు, పద్మకాస్తం, నందివర్ధనంబేరు, నేలములక, కుంకుమపువ్వు, జాజికాయ, జాపత్రి, అవంగం, దాల్చినిచెక్క, ఆకుపత్రికం, నాగకేశరాలు, కుసుమేరు, వట్టివేరు, జటామాంసి, నూనుపసుపు, చక్కెర, పచ్చకర్పూరం, శిలాజిత్తు, తుంగముస్తలు, రేణుకలు, ప్రేంకణాలు, సరళనిర్యాసం, మహిషాక్షిగుగ్గులు, లక్కబియ్యం, నఖించిప్పలు, అందుగుబంక, ఆరెపువ్వు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులంచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి ఒకప్రస్థం నువ్వులనూనెలో కలిపి నాలుగుప్రస్థాల ముచినీళ్లన్నూ చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తలఱుటునుంటే వృద్ధుడైనా యువకుడవుతాడు. వీర్యవృద్ధి పొంది అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. గొడాలికి సంతానం కలుగుతుంది. మరిన్ని ఇది రక్తపిత్తం, క్షయ, జ్వరం, మంటలు, ఎక్కువచెమట, శరీరదుర్వాసన, కుష్ఠ, దురదలు పోగొడుతుంది.

౨౧ ఔ ర తై లం

బాలమూలకశుంఠీనాం ఘోరః ఘోరయుగం తథా
 లవణాని చ పంచైవ హింగుళిగుమహాషధమ్
 దేవదారు వచా కుష్ఠం శతపుష్పా రసాంజనమ్
 గంధికం భద్రముస్తం చ కల్కైః కర్షమితైః పృథక్
 తైలప్రస్థం చ వివచే త్కడళీబీజహారయోః
 రసాభ్యాం మధురూక్తేన చాతుర్గుణ్యమితేన చ
 పూయస్రావం కర్ణనాదం శూలం బధిరతాం కృమీన్
 అన్యం శ్చ కర్ణజాన్ రోగాన్ ముఖరోగాం శ్చ నాశయేత్ ॥

లేతముల్లంగి ట్టారం, సాంటిట్టారం, సర్జ్జుట్టారం, యవట్టారం, సైంధవలవణం, సౌవర్చ
లవణం, బిడాలవణం, సముద్రలవణం, కాచలవణం, ఇంగువ, మునగపట్ట, సాంటి,
దేవదారు, వస, చెంగల్వకోష్ఠు, సదాప. రసాంజనం, గ్రంథితగరం, తుంగముస్తలు,
ఇవి ఒక్కొక్కక్కర్నం చొప్పున గ్రహించి మెత్తిగాదంచి, అది రెండుప్రస్థాల శువ్వుల
నూనెలో కలిపి, అందులో, ఆరటిమంపరసం యెనిమిదిప్రస్థాలు, మా దీఫలరసం
యెనిమిదిప్రస్థాలు, మధుసూక్తం యెనిమిది ప్రస్థాలు చేర్చి వండి వడబోసుకు నేది.

ఇది దినమ్మా నాలుగేసిచుక్కలు చెవుల్లో వేసుకుంటూ వుంటే చెవులనుంచి
చీము కారడం, చెవిలో హోరు, చెవిపోటు, చెముడు, చెవిలో కృములు, ఇంకా
అనేకకర్ణవ్యాధులూ తగ్గిపోతాయి. ముఖరోగాలున్నూ నశిస్తాయి.

౨౨ కా సీ సా ది తై లం

కాసీనం లాంగలీ కుష్ఠం శుంఠీ కృష్ణా చ సైంధవమ్
మనశ్శిలాశ్వమార శ్చ విడంగం చిత్రకో వృషః
దంతీ కోశాతకీబీజం హేమాహ్వ హరితాశకమ్
కల్కైః కర్ణమితై రేతైః తైలప్రస్థం విశాచయేత్
నుధార్కపయసీ దద్యా త్పుథ ద్ద్విపలసమ్మితే
చతుర్గుణం గవాం మూత్రం దత్వా సమ్యక్ప్రసాదయేత్
కథితం ఖరనాథేన తైల మర్యోవినాశనమ్
క్షారవ త్పాతమ త్యేత దర్శ్యాం స్యభ్యంగితో భృశమ్
వలిం న దూషయ త్యేత క్షారకర్మకరం స్మృతమ్ ॥

అన్న భేది, పొత్తిదుంప, చెంగల్వకోష్ఠు, సాంటి, పిప్పళ్ళు. సైంధవలవణం, మణిశిల,
వాడగ న్నేరువేళ్ళు, వాయువిళంగాలు, చిత్రమూలం, అడ్డసరప్పట్ట, నేపాశపువేళ్ళు,
చేమబీరగింజలు, ఉమ్మెత్తవేళ్ళు, అరిదళం—ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్నం చొప్పున
గ్రహించి మెత్తిగా కొట్టి, శువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలలో కలిపేది. మరిన్నీ, ఆ
నూనెలోచెముడుపాలు రెండుపలాలు, జిల్లేడుపాలు రెండుపలాలు, ఎనిమిదిప్రస్థాలు
గోమూత్రము కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది మూలశంక పోగొడుతుంది. ఈతైలం మొలకలకు పూసేది. అవి రాలి
పోతాయి. ఇది క్షారకర్మలాగ పనిచేస్తుండే; కాని గుడ్డస్థానంలోని వరులకు ఏమా

త్రమా అపాయకం కాదు. మఱిన్ని ఇది చంటిపిల్లల అహింసాతన మొదలైనవ్యాధులనుకూడా పోగొడుతుంది,

చెమడుపాలు తియ్యడం మాత్రం చాలా కష్టం, చాలా జాగ్రత్తగా తియ్యాలి.

౨౩ మ హా భృం గ రా జ తై లం

ఆనూప దేశసంభూతం గృహీత్వా మార్కవం శుభమ్
సుధౌతం జర్జరీకృత్య స్వరసం తస్య చాహరేత్
చతుర్గుణేన తే నైవ తైలప్రస్థం విపాచయేత్
క్షీరపిష్టై రిమైర్ద్రవ్యై స్సంయోజ్య మతిమాన్ భిషక్
మంజిష్ఠా పద్మకం లోధ్రం చందనం గైరికం బలా
రజక్యా కేశరం చైవ ష్రియంగు ర్మధుయష్టికా
ప్రపాండరీకం గోపీ చ షలికా న్యత్రదాపయేత్
నన్య కృక్వం తతో జ్ఞాత్వా శుభే భాండే నిధాపయేత్
కేశవాతే శిరోదుష్టే మన్యాస్తంభే గలగ్రహే
శిరఃకర్ణాక్షిరోగేషు నన్యేభ్యంగే చ యోజయేత్
కుందితాగ్రా నతిస్నిగ్ధాన్ కచాన్ కుగ్గా ద్భహూం స్తథా
భాలిత్య మింద్రలుప్తం చ తైల మేత ద్వ్యపోహతి ॥

నీటిప్రదేశంలో ములిచిన గుంటకర్ణి తెచ్చి చక్కగా కడిగి మెత్తగా దంచి స్వరసం తీసుకోవాలి, అది యెనిమిది ప్రస్థాలు. నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు. ఇవి ద్రవ ప్రవ్యాలు.

మంజిష్ఠ, పద్మకాష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, చందనం, వంటజేగురు, బల, పసుపు, మానుపసుపు, నాగకేశరం, శ్రేంకణాలు, యష్టిమధుకం, తెల్లతామరపువ్వు, సుగంధి—ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి పాలతో రుబ్బి పెనిచెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

జుట్టురాలడం, మన్యాస్తంభం, గలగ్రహం, శిరోరోగాలు, కర్ణరోగాలు, నేత్రరోగాలు— ఇవన్నీ పోగొడుతుంది. జుట్టు నల్లబరుస్తుంది. జుట్టు పెంచుతుంది. పేనుకొరుకుడు పోగొడుతుంది.

ఈతైలంతో నస్యం చేసుకుంటూ, తల అంటుకోవాలి. నస్యం దినమూ రెండుముక్కుల్లోనూ నాలుగేసి చుక్కలు వేసుకుంటూ వుంటే చాలు అంధదేశంలో భృంగామలకం లాగ వంగదేశంలో దీనివాడకం యెక్కువ.

అళ కుంకుమాదితైలం

కుంకుమం చందనం లాక్షా మంజిష్ఠా మధుయష్టికా
కాలీయక ముశీరం చ పద్మకం నీలముత్పలమ్
న్యగ్రోధపాదాః, ప్లక్ష్యస్య మూలం, పద్మస్య కేశరమ్
ద్విపంచమూలసహితైః కషాయైః పలికైః పృథక్
జలాధకం విపక్తవ్యం వాదశేష మథోద్ధరేత్
మంజిష్ఠా మధుకం లాక్షా పత్తంగమధుయష్టికే
కర్షప్రమాణై రేతైస్తు తైలస్య కుడవం పచేత్
అజాక్షీరం ద్విగుణితం శనై ర్భ్రువ్యగ్ని నా పచేత్
సమ్యక్సక్వం వరం హ్యేత న్ముఖవస్త్వప్రసాదనమ్
నీలికా పిడకా వ్యూగా నభ్యంగా దేవ నాశయేత్
సప్తరాత్రప్రయోగేణ భవేత్కాంచనసన్నిభమ్
కుంకుమాద్య మిదం తైల మశ్విత్యాం నిర్మితం వురా ।

కుంకుమపువ్వు, రక్తచందనం, లక్కబియ్యం, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, మానుప
సుపు, వట్టివేళ్ళు, పద్మకాంతం, నల్లకలువ, మర్రిపూడలు, జావ్వివరుపట్ట, తామర
పువ్వుకేశరాలు, దశమూలాలు—అంటే, మారేడువేళ్ళు, నెల్లివేళ్ళు, పెగుమ్మడు,
కలిగొట్టు, కాలిపర్ణి, పుళ్ళిపర్ణి, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, వాకుడు, నేలములక—ఇవి
ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క-పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి అర్థద్రోణం నీళ్ళలో
కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, లక్కబియ్యం, రక్తచందనం, యష్టిమధుకం, ఇవి కల్క
దవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి,
నీళ్ళతో గుబ్బి పైని చెప్పిన కషాయంలో కలిపేది. మరిన్నీ ఆకషాయంలో అర్థ
ప్రస్థం నువ్వులనూనె, ఒకప్రస్థం మేకపాలున్నూ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తల అంటుకుంటే నీలిక, పిడక, వ్యంగాదులూ నశించిపోతాయి. దినమ్మా ఒక్క వారందినాలు వాడి తేనే ఇలాంటి ఫలం కలుగుతుంది.

కల్కద్రవ్యాలలో యష్టిమధుకం రెండుమాట్లు చెప్పడానికి కారణం అది రెండు కర్నా లని చెప్పడానికి. వృద్ధవైద్యులు ఈయోగంలో దశమూలాలు మానేసి దానికి బదులుగా పద్మకింజల్కాలు వాడుతున్నారు. మరన్నీ, ఇందులో కషాయ ద్రవ్యాలలో వున్న కుంకుమపువ్వు కషాయసాధనలో మానేసి, వృద్ధవైద్యులు తైలం సిద్ధం అయిన తరువాత అందులో వేసి ఉంచుతున్నారు,

౨౫ వి డ ం గా ది తై లం

విడంగమరిచార్కేషు నాగరే ద్విశశే తథా

భద్రదా క్వేలకాభ్యే చ సర్కేషు లవణేషు చ

తైలం పక్వం పిబేద్వాపి స్త్రీ పదానాం నివృత్తయే ||

నాయువిడంగాలు, మిరియాలు, జిల్లేకువేరుచెక్క, సొంటి, చిత్రమూలం, దేవదారు, ఏలకులు, సైంధవలవణం, సముద్రలవణం, సౌవర్చలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం ఇవన్నీ సమభాగాలు. వీటి మొత్తానికి నాలుగురెట్లు నువ్వులనూనె, నూనెకు నాలుగు రెట్లు జలం, మూలికలన్నీ మొత్తగా దంచి ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది లోపలికి వాడవచ్చు. పైకిరాసి మర్దనాచెయ్యవచ్చు. ఇది బోదకాలు వ్యాధి తగ్గించేస్తుంది.

౨౬ హిం గ్వా ది తై లం

హింగుకాసీససింధూత్థై శృంగీవత్రకచిత్రకై :

సహసారాబ్ధిఫేనేందుక్షారత్రయనిశాయుగై :

విపక్వం సార్వపం తైలం వుష్పనంజననం పరం

రజఃకృచ్ఛహరం చాపి యోనిశూలనిషూదనమ్ ||

ఇంగువ, కాసీసభస్మం, సైంధవలవణం, సొంటి, అకుపత్రికం, చిత్రమూలం, ముసాంబరం, సముద్రపుసురుగు, పచ్చకర్పూరం, సర్జక్షారం, యవక్షారం, వెలిగారం, పసుపు, మానుపసుపు, —ఇవన్నీ మొత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి మార్చచేసి, ఈమూలికలకు నాలుగురెట్లు అవనూనె, నూనెకు నాలుగురెట్లు నీళ్ళూ కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది వయోబలావస్థలను అనుసరించి పాలలో కలిపి లోపలికినే ఋతుగిక్తం సరిగా జారీ కాని స్త్రీలకు ఆబాధ పోతుంది. కన్యలు రజస్వలలు అవుతారు. యోని కూల కూడా తగ్గిపోతుంది.

౨౭ క న క తై లం

మధుకస్య కషాయేణ తైలస్య కుడవం పచేత్
కల్కైః ప్రియంగుమంజిష్ఠాచందనోత్పలకేసరైః
కనకం నామ తత్తైలం ముఖకాంతికరం పరమ్
అభీరునీలికావ్యంగశోధనం పరమార్చితమ్ ।

యష్టిమధుకం 64 తులాలు మెత్తగా చితకగొట్టి ఎనిమిది ప్రస్థాలనీళ్ళలో కలిపి రెండు ప్రస్థాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసేది. ఆకషాయంలో 64 తులాలు నువ్వులనూనె చేర్చేది.

ప్రేంకణం, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, నల్లకలవదుంప, నాగకేసరాలు—ఇవి నాలుగేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్లతో రుబ్బి చేర్చి పండివడబోసు వునేది.

ఇది అభీరు, నీలిక వ్యంగం మొదలైన చర్మదోషాలు అన్నీ పోగొట్టి ముఖానికి కాంతి, వర్చస్సు కలిగిస్తుంది.

౨౮ శ్రీ గో పా ల తై లం

రసాధకం శతావర్యాః కూష్మాంతాజామలయో స్తథా
వాజీగంధా సహచర బలానాం చ శతం పృథక్
పరిపచ్యాంభసాం ద్రోణే పాదశేషేవతారయేత్
పంచమూలం మహ ద్వాప్రీ మూర్ధ్వా కేతకపూతికాః
పారిభద్రం చ నర్వేషాం గ్రాహ్యం దశపలం శుభమ్
క్వాథయిత్వా జలద్రోణే తత్పాద మవశేషయేత్
ఆధకం తిలతైలస్య కల్కై ర్నేతై శ్చ సంపచేత్
అశ్వగంధా చోరపుష్పీ పద్మకం కంటకారికా

బలాగురు ఘనం పూతిశిహ్వాకాగురు చందనమ్
 చందనం త్రిఫలా మూర్ధ్వా జీవనీయకటుత్రయమ్
 పూతికుంకుమకస్తూర్యః చాతుర్జాతం చ శైలజమ్
 నఖముక్త మృణాలాని నీలోత్పల ముశీరకమ్
 మాంసీ మురా సురతరు వచా దాడిమ తుంబురు
 ఋద్ధివృద్ధి దమనకం క్షుద్రైబార్ధపలం పృథక్
 ఏత తైలవంశం చాతి వాతపిత్తకఫాద్భవాన్
 వ్యాధీ నశేషాన్, జనయే త్స్మృతిం మేధాం ధృతిం ధియమ్
 వాతరోగాన్ స్వశేషేణ ప్రమేహాన్ హంతి వింశతిమ్
 గర్భం సంస్థాపయేత్ స్త్రీణాం సర్వం శూలం వ్యపోహతి
 మూత్రకృచ్ఛ్రమపస్మార మున్మాదాన్ నిఖిలా నపి
 స్థవిరోపి జరాజీర్ణ స్తైల స్యాస్య నిషేవణాత్
 లీలయా ప్రమదానాం చ ఉన్మదానాం శతం జయేత్
 తిష్ఠే ద్యస్య గృహే తైలం శ్రీగోపాలాభిదం శుభమ్
 న తత్ర భూతా స్సర్వంతి న పిశాచా న రాక్షసాః
 న దారిద్ర్యం భవే త్తస్య విఘ్నః కశ్చిన్న జాయతే
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం హ్యేత ద్విశ్వకల్యాణహేతవే ॥

పిల్లితేగలరసం రి ప్రస్థాలు. బూడిదగుమ్మడికాయలరసం రి ప్రస్థాలు. ఉసిరికా
 యలరసం రి ప్రస్థాలు. అశ్వగంధ, ములుగోరింట, బల,—ఇవి ఒక్కొక్కటి
 నూరేసి పలాలు రెండేసి ద్రోణాలలో వేసి ఎనిమిదేసి ప్రస్థాలు మిగులునట్లు కాచేది.
 మారేడు, దుండిగం, గుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల—ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసి
 పలాలు. వాకుడు, చాగనార, మొగలిచన్నలు, గానుగుచెక్క, వావిలిచెక్క,—
 ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు. ఈనూరుపలాలు మెత్తగా చితకకొట్టి రెండు
 ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిది ప్రస్థాలు మిగిలేట్లు కాచాలి. మొత్తం ఈయేడు
 రకాల కషాయాలూ రసాలూ కలిపి వాటిలో రి ప్రస్థాల నువ్వుల నూనె చేర్చేది.
 ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

పెన్నేరు, చోరపుష్పి, పద్మకాష్ఠం, వాకుడు, బల, అగురుచెక్క, తుంగ
ముస్తలు, గానుగుచెక్క, శిలారసం, అగురుచెక్క, (రెండోమాటు) చందనం, రక్త
చందనం, కరకతాడిపుసిరికలు, చాగ, మనుబాల, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మేన,
మహామేద, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, యష్టిమధుకం, సొంటి,
పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కుంకమపువ్వు, కస్తూరి, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం,
నాగకేసరాలు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, నఖించిప్పలు, తుంగముస్తలు, తామరతూడు,
నల్లకలువదుంపలు, వట్టిజేళ్లు, జటామాంసి, దేవదారు, వస, దానిమ్మబెరడు, తుం
బుల్లు, బుద్ధి, వృద్ధి, దమనం, చిన్న ఏలకులు, — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాలు
ఇవి కలకడ్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో తుబ్బి త్రవ్వవ్రవ్యంతో
కలిపి పండివడబోసుకునేది.

ఈతైలం వాతంవల్లా పిత్తంవల్లా కఫంవల్లా పుట్టిన సహస్త్వ్యాధులూ తగ్గించే
స్తుంది. బుద్ధిబలమూ, జ్ఞాపకశక్తి, ధైర్యమూ కలిగిస్తుంది. వాతరోగాలూ, ముఖ్యంగా
ప్రమేహాలు తగ్గించేస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భంనిలుపుతుంది. శూల, మూత్రకృచ్ఛ్రము,
అపస్మారం, ఉన్మాదం వాగొడుతుంది. తరుచుగా ఈతైలంతో తల అంటుకుంటూ
వుంటే వృద్ధుడు కూడా పడుచువాడవుతాడు.

౨౯ రాస్నా పూతి కతైలం

దశమూల బలా దారు హ్యశ్యగంధా శతావరీ
వర్మణైరండః కర్ణంశీ తర్కారీ శిగ్రు మోరటమ్
సహాచరం చిత్రమూలం కరంజాంకోలమూలకమ్
పునర్నవం చ భూపీలు వ్యార్కపుష్పీ దురాలభా
జీవంతీ విషతిందు శ్చ వాతారీ హింస్రశిగ్రుకమ్
ఆలర్కయనకోలం చ కుభృత్థానాం కషాయకమ్
ఏతేషాం చ సమం రాస్నా పూతికం చ తయో స్సమమ్
అష్టభాగావశేషం తు కషాయ మవతారయేత్
తత్పానం తిలతైలం చ హ్యజాక్షీరం చ తత్సమమ్
గుగ్గులుం తగరం మాంసీ త్రికటుత్రిఫలాని చ
చాతుర్జాతం కచోరం చ విడంగామరదారు చ

హింగు రాన్నా వచా తీక్సా పాతా యష్టిక చిత్రమ్
 ప్రియం పిష్ప మూం చందనం చవ్యదీప్యకమ్
 వరాళం చంపకం కృష్ణం ముజ్జిష్టా మిశి సర్వపాః
 జాతీఫలం సుగంధం చ పాతోశీరం సమాంశకమ్
 ఏత తైలస్య షష్ఠాంశం కల్కద్రవ్యాణి దాపయేత్
 సుషా హూర్తే సునక్షత్రే నవవస్త్రేణ వీడయేత్
 పాదతేపనః స్యాద్యై శ్శిరోవస్త్రీషు యోజితమ్
 ధనుర్వాతేతరాయామే గృధ్రస్యా మపబాహుకే
 ఆక్షేపకే వ్రణాయామే విశ్వాచ్యా మపపంత్రకే
 ఆఢ్యవాతే హనుస్తంభే శిరోవాతే పతానకే
 భూశః ఖ కర్ణనాసాక్షి జిహ్వస్తంభే చ దారుణే
 కలాయఖంజతాపంగునర్వాంగై కాంగమారుతే
 అర్దితే పాదహర్షే చ పక్షాఘాతే ప్రశస్యతే
 ఊరుస్తంభం సుప్తవాతం నాశయే న్నాత్రసంశయః
 రాన్నాపూతికనా మైత తైల మాత్రేయనిర్మితమ్॥

దశమూలాలు, బల, మానుపసుపు, పెన్నేరు, పిల్లిలేగలు, ఉలమిడిపట్ట, అమదపు
 వేళ్ళు, వావిలిచెక్క, తక్కెల, మునగవేరుపట్ట, చాగనార, పచ్చగోరింట, చిత్ర
 మూలం, కానుగువేరుపట్ట, ఊడుగువేరుపట్ట, గలిజేరు, నేలగోగు, అర్కపుష్పి,
 మాలగొండి వేళ్ళు, మనుబాల, విషముష్టి, అమదపుచెట్టువేళ్ళు, జటామాంసి, మునగ
 పట్ట, యెర్రపత్తిపట్ట, యవలు, రేగుపట్ట, ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలు. వీటికన్ని
 టికీ సమం సన్నరాన్న. వీటికన్ని టికీ సమం కానుగుపట్ట. ఇవన్నీ మెత్తగా చితక
 గొట్టి ఆరురెట్ల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోభాగం మిగిలేటట్టు కషాయం కాచుకొని వడ
 బోసుకునేది. ఆకషాయంలో నాలుగోవంతు నువ్వులనూనె. మేకపాలు కషాయ
 మతో సమానం. ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

మహిషాక్షిగుగ్గులు, గ్రంధితగరము, జటామాంసి, సాంటి, పిప్పళ్ళు,
 మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, దాల్చినిచెక్క,

వీలకులు, అకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, కచ్చారాలు, వాయువిడంగాలు, దేవదారు, ఇంగువ, సన్నరాన్న, వస, కటుకరోహిణి, పాఠ, యష్టిమధుకం, చిత్రమూలం, ప్రేంకణం, పిప్పలిమోడి, రక్తచందనం, చవ్యం, నామ, లవంగాలు, సంపంగె పువ్వులు, చెంగల్వకోష్ఠ. మంజిష్ఠ, పెద్దసోపు, ఆవాలు, జాజికాయ, సుగంధి, పాఠ, వట్టివేళ్ళు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. వీటి మొత్తం నూనెలో ఆరోవంతు అయ్యేటట్లు సమభాగాలుగా గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండివడ బోసుకునేది.

ఇది లోపలి కివ్వవచ్చు, పైని పూయవచ్చు, నస్యానికివాడవచ్చు, శిరోవస్తిగా వాడవచ్చు.

ఇదిధనుర్వాతం, అంతరాయామం, గృధ్రసి, అపబాహుకం, ఆక్షేపకం, విశ్వాచీవాతం, అపశంత్రకం, ఆధ్యవాతం, హనుస్తంభం, శిరోవాతం, అపతానకం, భ్రూశంఖకర్ణనాసాక్షిజిహ్వాలను బాధించే వాతం, కలాయఖంజపంగువాతాలు, పక్షి వాతం, సర్వాంగవాతం, అర్దితవాతం, పాదహత్నం, ఊరుస్తంభం, సుప్తవాతం, ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౩౦ అ శ్వ గ ం ధా బ లా లా క్షౌ తై లం

అశ్వగంధా బలా లాక్షౌ ప్రస్థం ప్రస్థం పృథక్పృథక్
జలద్రోణే విపక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితమ్
తైలం త్రిమానకం దద్యా తైలా న్నస్తు చతుర్గుణమ్
అశ్వగంధా బలారాస్నా కాంతి కుష్ఠా బ్దచందనమ్
నిశా తిక్తా శతాహ్వ చ లాక్షౌమూర్వా సమూలికా
సురధాతు స్సుమంజస్థా మధుకోశీరశారిబా
భార్జ్యపుష్కరమూలం చ సరళా గ్రంధికం తథా
సమభాగాని సర్వాణి కల్కికృత్య ప్రదాపయేత్
సర్వజ్వరహరం, హంతి. శోఘం చ పరిబృంహితమ్
కాసశ్వాసహరం చైవ సర్వధాతువివర్ధనమ్
పక్షుఘాతహరం చైవ గ్రహపస్కారదాహనుత్

వీత దభ్యంజనే శ్రేష్ఠం క్షయవాధిహరః పరమ్

అశ్వగంధాబలాలాక్షా తైలం విశ్వహితాయ చ ॥

పెన్నేరు, బల, లక్క బియ్యం—ఇవి ఒక్కొక్క ప్రస్థం. ఇవి మూడూ మెత్తగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, నాలుగో భాగం మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో అరుమానికల నువ్వులనూనె, ఇరవైనాలుగు మానికల పెరుగుమీది తేటా చేర్చేది. ఇదిద్రవద్రవ్యం.

పెన్నేరు, బల, సన్నరాన్న, రేణుకలు, చెంగల్వకోష్ఠ, తుంగముస్తలు, చందనం, పసుపు, కటుకరోహిణి, సదాప, లక్కబియ్యం, చాగ, దేవదారు, ఉసిరికపప్పు, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, వట్టివేరు, సుగంధి, గంటుభారంగి, పుష్కరమూలం, సరళదారు, గ్రంధితగరం,—ఇవన్నీ కలకద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపివండి వడబోసుకునేది.

ఇదిశరీరానికి మర్దనా చేసుకుంటే సర్వజ్వరాలూ హరిస్తుంది. ఉబ్బు, దగ్గు, వగర్న, పక్షవాతం, గ్రహదోషాలు, అపస్మారం, క్షయ పోగొడుతుంది. సర్వ ధాతవులనూ వృద్ధిచేస్తుంది.

ఘృతాలు

౧ కల్యాణ ఘృతం

త్రిఫలా ద్వే నిశే కాంతీ సారిబే ద్వే ప్రియంగుకా
శాలిపర్ణీ పృశ్నిపర్ణీ దేవదా ర్వేలవాలుకమ్
నతం విశాలా దంతీ చ దాడిమం నాగ కేసరమ్
నీలోత్పలైలా మంజిష్ఠా విడంగం కుప్తపద్మకమ్
జాతీపుష్పం చందనం చ తాళీసం బృహతీ తథా
ఏతైః కర్షసమైః కల్కైర్జలం దత్వా చతుర్గుణమ్
ఘృతప్రస్థం పచేద్ధీమా అపస్మారే జ్వరే క్షయే
ఉన్నాదే వాతరక్తే చ కాసే మూదానలే తథా
ప్రతిశ్యామే కశు శూలే తృతీయక చతుర్థకే
మూత్రకృచ్ఛ్రే విసర్పే చ కంఠాపాండ్వామయే తథా
విషద్వయే ప్రమేహేషు సర్వధౌ వోపయుజ్యతే
వంధ్యానాం పుత్రదం భూతయక్షరక్షోహరం స్మృతమ్ ॥

కరకవోలుపు, తాడికాయవోలుపు, ఉసిరికపప్పు, పసుపు, మానుపసుపు, రేణుకలు
పాలనుగంధి, నల్లనుగంధి, ప్రేంకణం, ముయ్యాకుపొన్న, నక్కతోకపొన్న, జేవ
దారు, కూతురుబుడమ, గ్రంధితగరం, విశాల, నేపాలపువేళ్ళు, దానిమ్మబెరడు,
నాగకేసరాలు, నల్లకలువ, ఏలకులు, మంజిష్ఠ, వాయువిడంగాలు, చెంగల్వకోష్ఠ
పద్మకాష్ఠం, జాజికాయ, చందనం, తాళీసం, పెద్దములక, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు.
ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసితులాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా నలగకొట్టి, నీటితో
రుబ్బి అమద్ద రెండుపస్థాల అవునేతితో కలిపేది. మరిన్నీ, అనేతిలో ఎనిమిది పా
స్థాల నీళ్ళు కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది, ఉన్నాదం, వాతరక్తం, దగ్గులు, అగ్నిమాంద్యం, రొంప, అపస్మారం
జ్వరం, క్షయ, కటిశూల, తృతీయకచాతుర్థకజ్వరాలు, మూత్రకృచ్ఛ్రం, విసర్పం,

శురదలు, పాండురోగం, స్థావరజంగమవిషాలు, ప్రమేహాలుపోగొడుతుంది. వంధ్యా స్త్రీలకు పుత్రసంతానం కలిగిస్తుంది. సమస్త గ్రహబాధలున్నా నశింపజేస్తుంది.

౨ ఫలఘృతం

త్రిఫలా మధుకం కుష్ఠం ద్వే నిశే కటురోహిణీ
వికంగం పిప్పలీ ముస్తం విశాలా కల్పలం వచా
ద్వే మేదే ద్వే చ కాకోళ్యా సారిబే ద్వే ప్రియంగుకా
శతఫుష్యా హింగురాస్నా చందనం రక్తచందనమ్
జాతీపుష్పం తుగాక్షీరీ కమలం శర్కరా తథా
అజమోదా చ దంతీ చ కల్కై రేతైశ్చ కార్షికైః
జీవద్వైతైకవర్ణాయా ఘృతప్రస్థం చ గోః క్షిపేత్
చతుర్గుణేన పయసా పచే దారణ్యగోమయైః
సుతిథౌ పుష్కనక్షత్రే మృద్భాజే తామ్రజే తథా
తతః పిబే చుభభదినే నారీ వాపురపోథవా
ఏత త్సర్పి ర్నరః పీత్వా స్త్రీషు సత్యం వృషాయతే
పుత్రా నుత్పదయే ద్ధీమాన్ వంధ్యాపి లభతే సుతమ్
అనాయుషం యా జనయే ద్యా చ సూతా పురస్థితా
పుత్రం ప్రాప్నోతి సా నారీ బుద్ధిమంతం శతాయుషమ్
ఏత త్ఫలఘృతం నామ భారద్వాజేన భాషితమ్
అనుక్తం లక్ష్మణామూలం క్షిపం త్యత్ర చికిత్సకాః ।

కరకతాడిఉసిరికలు, యష్టిమధుకం, చెంగల్వకోష్ఠ, పసుపు, మానుపసుపు, కటుక రోహిణి, వాయువిడంగాలు, పిప్పళ్ళు, తుంగముస్తలు, పెద్దపాపరవేళ్ళు, కాయ ఫలం, వస, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, పాలసుగంధి, నల్లసుగంధి, ప్రేంకణం, సదాప, ఇంగువ, (వేయించింది) సన్నరాన్న, చందనం, రక్తచందనం, జాపత్రి, తవాక్షీరి, తామరపువ్వు, చక్కెర. అజామోదం, వేపాశపువేళ్ళు ఇవికల్క ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్ణం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా కొట్టి నీళ్ళతో రుబ్బుకొంచుకునేది.

శరీరం అంతా ఒక్కటే రంగూ, దూడలు బతికి ఉండిన అవుపాలలోనుంచి తీసిన నెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. అనేతికి నాలుగురెట్లు అవుపాలు. వీటిలో అకల్కం ముద్ద కలిపి అడవియేరుపడకలతో వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పురుషులకు మిక్కిలీ వీర్వృద్ధి కలిగించి ఎంతోమంది స్త్రీలతో రమించే శక్తి యిస్తుంది. వంధ్యా స్త్రీలకు పుత్రసంతానప్రాప్తి కలిగిస్తుంది. బిడ్డలు బతకని స్త్రీలకు ఇది వరప్రసాదం. వారి బిడ్డలు దీర్ఘాయుష్షుంతు లవుతారు.

ఇందులో చెప్పకపోయినా అనుభవపరులైన వృద్ధవైద్యులు లక్షణామాలం కూడా కల్కద్రవ్యాలలో చేర్చుకోడం సంప్రదాయంగా వుంది.

౩ కు మారకల్యాణ మృతం

శంఖపుష్పీ వచా బ్రాహ్మీ కుష్ఠం త్రిఫలయా సహ
ద్రాక్షా సశర్కరా శుంఠీ జీవంతీ జీరకం బలా
శరీ దురాలభా బిచ్చం దాడిమం నురసా స్థిరా
ముస్తం పుష్కరమూలం చ సూక్ష్మైలా గజపిప్పలీ
వీషాం కర్షసమై రాభగై ర్ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్
కషాయే కంటకార్యా శ్చ క్షీ రే తస్మింశ్చతుర్గుణే
ఏత త్కుమారకల్యాణం ఘృతరత్నం నుఖప్రదమ్
బలవర్ణకరం ధన్యం పుష్ట్యాయు రతివర్ధనమ్
ఛాయాసర్వగ్రహాలక్ష్యీ క్రిమిదంతగదాపహమ్
సర్వబాలామయం హంతి దంతోద్భేదం విశేషతః ॥

శంఖపుష్పి, వస, సరిస్వతీఆకు, చెంగల్వకోష్ఠ, కరక తాడిఉసిరికలు, ద్రాక్ష పండు, చక్కెర, సొంటి, మనుబాల, జీలకర్ర, బల, కచ్చురాలు, దూలగొండి వేళ్ళు, మారేడు వేళ్ళు, దానిమ్మ బెరడు, తులసి, శాలిపర్ణి, తుంగముస్తలు, పుష్కరమూలం, చిన్న ఏలకులు, గజపిప్పళ్ళు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు.

ఇందులో రెండో బంతిలో జీరకం అనేదానికి ఒకలుగా కొందరు జీవనీయ గణం వాడుతున్నారు. జీవనీయగణం అంటే మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మాషపర్ణి, మద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, అని జీలకర్రకు బదులుగా ఇవి వేసుకుంటే చాలా యెక్కువ పనిచేస్తుంది.

ఈ ల్కద్రవ్యాలన్నీ ఒక్కొక్కటి కర్షించొప్పున తీసుకుని, కలిపి, మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

అవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. వాకుడు స్వరసం ఎనిమిదిప్రస్థాలు. అవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు.

ఈ ద్రవద్రవ్యాలన్నీ కలపుకుని, వీటిలో ఆ ల్కముద్ద చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది చంటికిల్లలకు చాలా మేలు చేస్తుంది, బలం కలిగిస్తుంది, శరీరకాంతి వృద్ధి చేస్తుంది, పుష్టిచేసి దీర్ఘాయుర్దాయం సమకూరుస్తుంది, సర్వగ్రహబాధలూ తగ్గిస్తుంది, క్రిములు నాశనంచేస్తుంది, దంతవ్యాధులన్నీ పోగొడుతుంది, సమస్తబాలవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది, ముఖ్యంగా దంతాలు వచ్చేటప్పుడు కలిగే వ్యాధులన్నీ ఇది పోగొడుతుంది.

ఋగ్వర్ణకఘృతం

మధుకం చందనం కంగు సర్పవం పద్మకం తథా
కాలీమకం హరిద్రా చ లోధ్ర మేభి శ్చ కల్కితైః
విపచేద్ధి ఘృతం వైద్య స్తత్సర్వం వస్త్రుగాలితమ్
పాదాంశం కుంకుమం సింధుం క్షిప్త్వా మందానలే పచేత్
తత్సద్ధం శిశిశే నీరే ప్రక్షిప్త్యాకర్షయే తతః
తదేత ద్వర్ణకం నామ ఘృతం వక్త్రప్రసాదనమ్
అశేనాభ్యాసలిప్తం హి వలీభూత మపి క్రమాత్
నిష్కలం కేందుబింజాభం స్యా ద్విలాసవతీముఖమ్ ॥

యష్టిమధుకం, చందనం, ప్రేంకణం, అవాలు, పద్మకేశరాలు, సుగంధి, పసుపు, లొద్దుగుచెక్క— ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పలంచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి, నీళ్ళతో రుబ్బి రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యిలో కలిపి, అందులో ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళున్నూ చేర్చి దింపబోయేటప్పుడు రెండుపలాల మైనం వేసి, కరిగించి, ఒక తులం కుంకుమపువ్వున్నూ కలిపి వేడిగా వుండగానే వడబోసుకునేది.

చల్లబడితే ఇది గట్టిపడి, వెన్నలా వుంటుంది, కనక, వేడికొంచెం తగ్గాక
సీపాలలో గాని, డబ్బాలలో గాని పోసి ఉంచుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు మొగంమెరుగుగా వాడుకునేది. దినదినమూ మొగాని కిది రాసి
బాగా మర్దనా చేసుకుని కడిగేసుకుంటూవు పే నుడతలు పడ్డ మొగం కూడా నునుపు
జేరి చంద్రబింబంలా వుంటుంది.

౫ బృహదశ్వగంధాఘృతం

అశ్వగంధా పలశతం శుభదేశసముద్భవమ్
పుణ్యేహని సమాహృత్య సాధయేత్ శ్లక్ష్యకుట్టతమ్
ద్రోణేంభసి పచే త్రావ ద్యావత్పాదావశేషితమ్
సర్విప్రస్థం పచే త్రేన గవ్యక్షీరం చతుర్గుణమ్
కషాయం ఛాగమాంసస్య దద్యా చ్చత్వరీన్య స్య చ
కల్కాని శ్లక్ష్యపిష్టాని తదామూని ప్రదాపయేత్
కాశోలీయుగ మృద్ధీ ద్వే మేదే ద్వే చాథ జీరకమ్
న్వయంగుస్తా మృషభక మేలా మధుక మేవ చ
మృద్వీకాం శూర్పపల్ల్యా చ జీవతీం చపలాం బలామ్
నారాయణీం విదారీం చ దత్వా సమ్యగ్విపాచయేత్
సితా మాక్షికయో శ్శీతే గృష్ణీయా త్కుడవో పృథక్
లీడ్వా పాణిశుం భుంజ్యాత్ పరిహారవివర్జితమ్
క్షీణేంద్రియాః క్షీణశుక్రా వృద్ధా బాలా స్రథాబలాః
హీనమానా శ్చ యే కేచిత్ ప్రాశ్యేదం మాత్రయా ఘృతమ్
ఓజః స్వాస్థ్యం చ తేజ శ్చ ప్రసాద మింద్రియస్య చ
లభతే సూర్యసంకాశో బ్రాజతే విగతజ్వరః
వృద్ధో వృషాయతే స్త్రీషు నిత్యం షోడశవర్షవత్
నరీణాం చ శతం గచ్ఛేత్ స చ శుక్రక్షయో భవేత్
సంధ్యా చ లభతే ఛత్రం బుద్ధిమేధాసమన్వితమ్

మాసమాత్రప్రయోగేణ వలీపలితినాశనమ్

ఖాలిత్వం తిమిరం వ్యాధీన్ వాతికాన్ కఫపిత్తజాన్

పంచకాసాన్ త్షయం శ్వాసం హిక్మాం చ విషమజ్వరమ్

హంతి సర్వాన్ గదాన్ శీఘ్ర మశ్వభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

నూరుపలాల పెన్నేరు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో పాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. మేకమాంసం రెండువందల పలాలు మెత్తగా నరికించి నాలుగుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఈరెండుకషాయాలూ కలిపి అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి, ఎనిమిది ప్రస్థాల ఆవుపాలూ కూడా చేర్చేది.

కాకోళి, క్షీరకాకోళి, ఋద్ధి, వృద్ధి, మేద, మహామేద, జీలకర్ర, పల్లెరు గింజలు, ఋషభకం, ఏలకులు, యష్టిమధుకం, ద్రాక్షపండు, మాషపర్ణి, మద్గపర్ణి, జీవంతి, పిప్పళ్ళు, బల, పిల్లితేగలు, నేలగుమ్మడు, -ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి యీముద్ద పైని చెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చి వండివడబోసుకునేది.

ఇది చల్లబడిన తరవాత ఒకకుడువం చక్కెరా, ఒకకుడువం తేనె కూడా కలుపు కునేది. అయితే, వృద్ధవైద్యులు ఈరెండుకస్తువులూ ఘృతంతలోనూ కలిపేవుంచక ప్రతీ మోతాదులోనూ కొంతకొంత కలుపుకోమని చెప్పడం వుంది.

ఇంద్రియాలు పట్టుతప్పినవారూ, శుక్రక్షీణం పొందినవారూ, వృద్ధులూ, బాల కులూ, బలహీనులూ, రక్తమాంసాలు క్షీణించినవారూ ఇది బలానుసారంగా సేవిస్తే ఓజస్సు, స్వాస్థ్యమూ, తేజస్సు, ఇంద్రియబలమూ కలిగి సూర్యబింబంలా వెలిగి పోతూవుంటారు. వృద్ధుడు కూడా పదహారేళ్ల యువకుడులాగ ఆనేకమంది స్త్రీలతో రమించిగలుగుతాడు. వంధ్యాస్త్రీలకు సత్సంతానం కలుగుతుంది. ఒక్కమాసం సేవించినంతమాత్రానే యీగుణాలు కలుగుతాయి. శరీరంమీదిమిడతలు తగ్గిపోతాయి. వెంట్రుకలు నల్లబడతాయి. దృష్టిమాంద్యం కూడా తగ్గిపోతుంది. వాతవ్యాధులూ కఫవ్యాధులూ హరిస్తాయి. పంచకాసలూ, త్షయ, శ్వాసలు, ఎక్కిళ్లు, విషమ జ్వరం తగ్గిపోతాయి.

౬ చా గ లా ది తై లం

ఆజం చర్మవినిర్ముక్తం త్యక్తశృంగఖురాదికమ్

పంచమూలీద్యయం చైవ జలద్రోణే విపాచయేత్

తేన పాదావశేషేణ ఘృతప్రస్థం విచచయేత్
 జీవనీయై స్యుష్ట్యాప్యైః క్షీరం చైవ శతానరీ
 ఛాగలాద్య మిదం నామ్నా సర్వవాతవికారణుత్
 అర్దితే కర్ణశూలే చ బాధిర్యే మూకవిన్ధినే
 జడగద్గదపఃగూనం ఖంజే గృధ్రసిక్కుబ్జయోః
 అపతానేపతంత్రే చ సర్పి రేత త్ప్రశస్యతే
 పృథగ్గర్ధతులః పంచమూలద్వంద్వాజమాంసయోః
 నిశ్వాధ్య సలిలద్రోణే క్వాధే పాదావశేషితే ॥

చర్మమూ, కొమ్మలూ, గిట్టలూ మొదలైనవి తీసివేసిక మేకమాంసం 50 పలాలు
 రెండుద్రోణాల నీళ్లలో నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకుని ఉంచుకునేది.
 దశమూలాలూ అన్నీ కలిపి యాభైపలాలు రెండు ద్రోణాల నీళ్లలో నాలుగోవంతు
 మిగిలేట్టు కాచి వడబోసి ఉంచుకునేది. ఈరెండు కషాయాలూ కలిపి అందులో
 రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి చేర్చి పోయిమీద ఉంచుకునేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, మాష
 పర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, మల్లీ యష్టిమధుకం-ఇవికల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ
 కలిపి 66 తులాలు. ఇవి మెత్తగా దాచి నీళ్లతో రుబ్బి అముద్ద అద్రవద్రవ్యాలలో
 కలపుకునేది. మరన్నీ అద్రవద్రవ్యాలలో నాలుగుప్రస్థాల అవుపాలు, నాలుగు
 ప్రస్థాల, పిల్లితేగల రసమూ కూడా చేర్చుకోవాలి.

ఇవన్నీ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది అర్దితవాతం, కర్ణశూల, బధిరత్వం, ముద్గమాటలు, గద్గదవచనాలు, చురుకు
 తనంలేకపోవడం. కుంటితనం, ఖంజవాతం, గృధ్రసి, కుబకం, అపతానం, అప
 తంత్రం ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౭ బృహచ్చాగలాద్యఘృతం

ఛాగమాంసతులం గృహ్య దశమూల్యాః పంచ శతమ్
 అశ్వగంధాపలశతం వాట్కాలకశతం తథా
 ఘృతాధకం పచేత్తోయై శ్చతుర్భాగావశేషితైః

ఘృతాలు

క్షీరం స్నేహనమం దద్యాత్ తృతావర్యా రసం తథా
 తామ్రవాతే దృఢే చైవ శనై ర్శ్మద్వగ్నినా పచేత్
 అస్యాషధస్య కల్కస్య ప్రత్యేకం శుక్తిసమ్మిశ్రిమ్
 జీవంతీ మధుకం ద్రాక్షా కాళోశ్యా నీల ముత్పలమ్
 ముస్తం సచందనం రాన్నా పర్ణినీర్వయశాంబే
 మేదే ద్వే చ తథా కుష్ఠం జీవకర్షభకా శరీ
 దార్వీ ప్రియంగు త్రిఫలా నతం తాలీసపద్మకా
 ఏలా పత్రం వరీ నాగం జాతీకుసుమధాన్యకమ్
 మంజిష్ఠా దాడినుం దారు రేణుకం సైలవాలుకమ్
 విడంగం జీరకం చైవ పేషయిత్వా వినిక్షిపేత్
 వస్త్రపూతే చ కి తే చ శర్కరాప్రస్థసంయుతమ్
 సింధాయేత్ స్నిగ్ధభాండే మార్దే వా భాజనే శుభే
 అస్యాషధస్య సిద్ధస్య శృణువీర్య మతఃపరమ్
 దేవదేవం నమస్కృత్య సంప్రాజ్య గణనాయకమ్
 పిబే త్పాణితలం తస్య వ్యాధిం వీక్ష్యానుపానతః
 సర్వవాతవికా రేషు అపస్మారే విశేషతః
 పక్షాఘాతే తథోన్మాదే ఆధ్మానే కోష్ఠనిగ్రహే
 క్షణ్ణరోగే శిరోరోగే శాధిశ్య చాపతంత్రకే
 భూతోన్మాదే చ గృధ్రస్యాం రోదరే చాక్షి వాతజే
 వార్శ్మశూలే చ వృషాచ్ఛలే బాహ్యామూమార్దితే తథా
 వాతకంటకపౌదోగముత్రకృచ్ఛే సపంగుకే
 క్రోష్ణశీర్షే తథా ఖంజే భజ్జే చాఘ్నని మిర్చినే
 అపతానేంతరామూతు రక్తపిత్తే తథోర్ధ్వగే
 అనాహారోవికారేషు చాతుర్థ్యజ్వరే పి చ
 వానుగ్రహే తథా శోషే క్షీణే చైవాపబాహుకే

దండపతానకే భగ్నే దాహే చాక్షేపకే తథా
 జీర్ణజ్వరే విషే కుష్ఠే శేఫస్తంభే మదాత్యయే
 అధ్యవాతేగ్నిమాండ్యే చ వాతరక్తగదేషు చ
 ఏకాంగరోగిణే చైవ తథా సర్వాంగరోగిణే
 హస్తకంపే శిరఃకంపే జహ్వస్తంభే జడే భ్రమే
 క్షీణేంద్రియే నష్టశుక్రే శుక్రవిస్సరణే తథా
 స్త్రీణాం వాతాననాతే చ పటలే చాక్షిన్నందనే
 ఏకాంగన్నందనే చైవ సర్వాంగన్నందనే తథా
 నాగాదిపతితే వాతే స్త్రీణా ముప్రాప్తిహేతుకే
 ఆభిచారికదోషే చ ధననంతాపసంభవే
 యే వాతప్రళవా రోగా యే చ పిత్తసముద్భవాః
 శిరోమధ్యగతా యే చ జఃఘాపార్శ్వాదిసంస్థితాః
 మాత్మగ్రహాభిభూత శ్చ శిశు ర్యచ్చ విశుష్యతి
 ప్రక్షీణబలమాంస శ్చ న వర్తగమనక్షమః
 ఘృతే నానేన సిద్ధ్యంతి వజ్రముక్తి రివానురాన్
 హంతి సకలాన్ రోగాన్ ఘృతం పరమదుర్లభమ్
 రసాయనం వహ్నిబలప్రదం చ
 వపుఃప్రకర్షం విరథాతి యాపమ్
 దత్తాబలేంద్రేణ సమానతేజా
 దీర్ఘాయుషం పుత్రశతం కరోతి
 స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి చాతిరేకం
 న యాతి తృప్తిం సరసం సమాంగః
 అపుత్రిణీ పుత్రశతం కరోతి
 శతాయుషం కామనమం బలిష్ఠమ్
 మహద్భుతం నామ తు ఛాగలాద్యం

వినిర్మితం వాతసిఘ్నాదనం చ

శివం శుభం రోగభయాపహం చ

చకార హరీతముని ర్వాసిష్ఠః ॥

నపుంసకం మేకమాంసం నూరుపలాలు మెత్తగా నరికించి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. దశమాలాలున్నా అన్నీ కలిపి నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. పెన్నేరున్నా నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. బల నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

ఈనాలుగు కషాయాలున్నా, రెండు అథకాల ఆవునెయ్యిన్నీ, రెండు అథకాల ఆవుపాలున్నా, రెండు అథకాల పిల్లితేగల రసమున్నా కలిపి పాత్రలో పోసి పొయ్యిమీద వుంచేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, ద్రాక్షపండు, కాకోళి, క్షీర కాకోళి, నల్లగలువ, తుంగముస్తలు, చందనం, సన్నం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, పాలసుగంధి, నల్లసుగంధి, మేద, మహామేద, చెంగల్వకోష్ఠు, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చారాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, కరక, తాడకాయ, ఉసిరికపప్పు, గ్రంథితగరం, తాళీసపత్రికం, పద్మకాష్ఠం, ఏలకులు, అకుపత్రకం, పిల్లితేగలు, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, ధనియాలు, మంజిష్ఠ, దానిమ్మబెరడు, దేవదారు, రేణుకలు, కూతురుబుడమ, వాయువిడంగాలు, జీలకర్ర—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాల చొప్పున వేసుకుని మెత్తగా దించి నీళ్ళతో రుబ్బి, అముద్ద పొయ్యిమీద పెట్టివుంచిన ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది. వడబోసిన తరువాత అందులో ఒక ప్రస్థం చక్కెరకలిపి జాగ్రత్త చేసి వాడుకునేది.

వయస్సునూ, ఒలమునూ, స్థితినిపట్టి యిది అరితులందాకా మోతాదు ఏర్పరుచుకోవచ్చును.

వాతవ్యాధులు, ఆపస్మారం, పక్షవాతం, ఉన్మాదం, అధ్మానం, మలబంధం, కర్ణరోగం, శిరోరోగం, బధిరత్వం, అపతంత్రకం, భూతోన్మాదం, గృధ్రసి, ఉదరవ్యాధులు, పార్శ్వశూల, హృచ్ఛల, బాహ్యాయామం, ఆర్దితవాతం, వాతకంటకం, హృద్రోగం, మూత్రకృచ్ఛం, కుంటితనం, క్రోష్టకశీర్షం, ఖంజవాతం,

కుబ్జకవాతం, మూర్ధమాటలు, అపతానం, అంతరాయామం, రక్తపిత్తం, ముఖ్యంగా ఊర్ధ్వగతరక్తపిత్తం, అనాహం, మూలశంకలు, చాతుర్థికజ్వరం, హస్తస్తంభం, శోష, అపబాహుకం, దండాపతానకం, మంటలు, ఎముకలు విగగడం, అక్షేపకం, జీర్ణజ్వరాలు, విషదోషాలు, కష్ట, శేఫస్తంభం, మదాత్యయం, అధ్యవాతం, ఆగ్నిమాంద్యం, వాతరక్తం, ఏకాంగవాతం, సర్వాంగవాతం, బాహుకంపం, శిరఃకంపం, జిహ్వస్తంభం, భ్రమ, జడత్వం, ఇంద్రియక్షీణత, శుక్రనష్టం, ఋతుదోషాలు, పటలం, కళ్ళు అదరడం, ఏకాంగస్పందనం, సర్వాంగస్పందనం, గుర్రంఏనుగు మొదలైన వాహనాల మీదనుంచి పడ్డప్పుడు సంభవించే వాతప్రకోపం, కోరిన స్త్రీ లభించనందున కలిగే శారీరకమానసిక బాధలు, అభిచారికదోషాలు, ధననష్టంవల్ల కలిగే సంతాపం, సమస్త వాతవ్యాధులు, సకలపిత్తవ్యాధులు, గ్రహబాధలు, ఇది అమోఘంగా పోగొడుతుంది. చిక్కిపోయిన కిల్లలకు, రక్తమాంసాలు క్షీణించినవారికి, నడవశక్తిలేనివారికి ఈఘృతం మిక్కిలీ మేలుచేస్తుంది.

ఇది గొప్పరసాయనం. మిక్కిలీ ఆగ్నిదీప్తి కలిగించి, శరీరపుష్టి, సౌందర్యమూ, వీర్యవృద్ధి అధికంచేస్తుంది. ఇది చాలాకాలం పుచ్చుకున్న పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. వంధ్యా స్త్రీలు సంతానఫలం పొందుతారు.

గమనిక:—స్త్రీ సంతానవంతురాలు కాకపోతే. మనలో దోషం అంతా స్త్రీదే అనే భావం వుంది. అనేకులు స్త్రీకి మాత్రమే చికిత్సచేయిస్తారు. అనేకమంది స్త్రీలకు భూతచికిత్సా, తీక్ష్ణయాత్రలూ కూడా చేయించే ఆచారం కూడా మనలో వుంది. అయితే చాలాచోట్ల సంతానం కలగని లోపం పురుషులవల్ల కూడా సంభవిస్తూవుంటుంది. ఇది గుర్తించినవారూ, చికిత్సకు అంగీకరించే పురుషులూ కూడా చాలా అరుదుగా వుంటారు. నాఅనుభవం చెబుతాను. నేను అయిదారు స్థలాలలో స్త్రీలకే కాక పురుషులకునూ చికిత్స చేశాను. అంతకుపూర్వం స్త్రీలకెన్ని చికిత్సలు చేసినా కలగని సంతానం పురుషులకు కూడా చికిత్స చేశాక కలిగింది. తరుచు సంతానం కలిగి నష్టపోయే సందర్భాల్లో కూడా నేను ఉభయులకూ చికిత్స చేశాను. తన్మూలంగా కలిగిన సంతానం నిలిచివుంది. నేను వాడిన ఔషధాలు ముఖ్యంగా స్త్రీలకు కుమారకల్పద్రుమఘృతమూ, పురుషులకు ఈబృహచ్ఛాగలాది ఘృతమూనూ, పురుషులకు ఇది చెయ్యగల మేలు, నాఅనుభవంలో, సిద్ధమకరధ్వజం కూడా చెయ్యలేదు. వైద్యసోదరులు ఇది పరిశీలించి చూస్తూ రని నమ్ముతున్నాను.

రా పు న ర్న వా ఘృ తం

పునర్న వాతులాం గృహ్య జలదోణే వివాచయేత్

చతుర్భాగావశేషేణ ఘృతప్రస్థం వివాచయేత్

భూనింబవిజ యాశుంతీశోధఘ్న మరదారుభిః

కాసం శ్వాసం జ్వరం హంతి శోధం చాపి సుదారుణమ్ ॥

గలిజేరు నూరుపలాలు మెత్తగా చితక గొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి చేర్చేది.

నేల నేము, గంజాయి, సొంటి, తెల్లగలిజేరు, దేవదారు—ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దగ్గులు, వగర్పులు, ఉబ్బు, జ్వరం పోగొడుతుంది.

ఛాగాదిఘృతం

అజామాంసం శులామానం వాసకస్య పలం శతమ్

అశ్వగంధాపలశతం కటాహే నమధిక్షి పేత్

జలద్రోణే పృథక్పక్త్వా చతుర్భాగావశేషితైః

కషాయైర్విశచే ద్ధవ్యం ప్రస్థద్వయమితం ఘృతమ్

ఛాగక్షీరం ఘృతనమం దద్యాత్కల్యాని యాని చ

అష్టవర్గః పంచమూలీ చాతుర్జాత శ్చ తావరీ

త్రికటుత్రిఫలా యష్టి విదారీ శాలగ్గలీ వచా

శంఖపుష్పీ సుధామూలీ ముషలీ చవికా తథా

కపికచ్చకబీజం చ దీప్యా ఖదిరజీరకా

నూత్నైలా మేధికా భార్గీ ప్రత్యేకం శుక్తిమానతః

సంగృహ్య సాధయే త్సర్పిః శనై ర్మృద్వగ్నినా భిషక్

రాజమత్స్రణి దుస్సాధ్యే సర్వకాసగదేషు చ

స్వరభేదే క్షయే కాసే ధ్వజభంగే జ్వరే తథా

ప్రమేహే మూత్రకృచ్ఛే చ రక్తపిత్తే త్వరోచకే

ఛాగలాద్యఘృతం శస్త్రం సర్వరోగవినాశనమ్ ॥

మేకమాంసం నూరుపలాలు రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసుకుని వుంచు కునేది. అడ్డసరపుపట్ల నూరుపలాలు చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసి వుంచుకునేది. పెన్నేరు నూరుపలాలు మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసివుంచుకునేది. ఇవి మూడూ చేర్చి అందులో నాలుగుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి, మేకపాలు నాలుగుప్రస్థాలూ కలిపేది.

మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభకం, ఋద్ధి, వృద్ధి, కాకోళి, క్షీర కాకోళి, మారేడు, దుండిగం, పెగుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల, దాల్చినిచెక్క, ఏలకులు, అకు పత్రికం, నాగకేసరాలు, పిల్లి తేగలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక తాడిఉసిరికలు, యష్టిమధుకం, నేలగుమ్మడు, బూరుగుపట్ల, వస, శంఖపుష్పి, సాలామిశ్రి, నేలతాడి, చవ్యం, దూలగొండివిత్తులు, వాము, చండ్రచేవ, జీలకర్ర ఏలకులు, మెంతులు, గంటు భారంగి,—ఇవి కల్క దవ్యాల. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల చొప్పున చేర్చుకుని మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి—యీముద్ద అద్రవదవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది రాజయత్న, దగ్గులు, స్వరభేదం, త్షయ,ధ్వజభంగం, జ్వరం, ప్రమేహం, మూత్రకృచ్ఛం, రక్తపిత్తం, అరోచకం ఇవి పోగొడుతుంది.

౧౦ కుంకుమాది ఘృతం

మధుకం క్షీరకాకోళి దున్నర్పా దశమూలికా
తులామానాని సర్వాణి జలద్రోణే పచే తృణధక్
పాదావశేషితైః క్వాధై ర్ఘృతం కుంకుమమూర్ఛితమ్
ఘృతా చ్చతుర్గుణం చాజం క్షీరం దత్వా విపాచయేత్
ద్రవ్యాణి యాని వేష్యాణి తాని వక్ష్యా మ్యతఃపరమ్
జీవనీయగణో ముస్తం లవంగం కుంకుమం వచా
నీలోత్పలం బలా వ్యోషం పుశ్నిపర్ణి హరేణుకా
చక్రకాగాలుక శ్చిన్నా ప్రియంగు శ్చైలవాలుకమ్
ఏలాద్వయం తుగా ధాత్రీ ప్రసూనం మాలతీభవమ్
హవుషా చవికా పత్రం తాళీసం నాగకేసరః
వరదా జీరకో దీప్యా ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితః

సర్వాణ్యేతాని సంహృత్య శనై ర్మృద్యగ్నినా పచేత్
హంతి యక్షాణ మత్యుగ్రం కాసం శ్వాసం క్షయం జ్వరమ్
రక్తపిత్తం ప్రమేహం చ కుంకుమాదిఘృతం శుభమ్ ।

యష్టిమధుకం, క్షీరకాకోలి, వాకుడు, దశమూలాలు—ఇవి నాలుగు ఒక్కొక్కటి నూరేసి పలాలు మెత్తగా దంచి రెండేసి ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి వేరువేరుగా నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

మనుబాల జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, యష్టి మధుకం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, తుంగముస్తలు, లవంగాలు, కుంకమపువ్వు, వస, నల్ల కలువ, ఒల, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, పృశ్నిపర్ణి, రేణుకలు, నెలగుమ్మడు, తిప్ప త్రిగ, ప్రేంకణాలు, కూతురుబుడమ, చిన్న ఏలకులు, పెద్దయేలకులు, తవాక్షిరి, ఉసిరిక పప్పు, మాలతిపువ్వులు, బోడతరం, చవ్యం, ఆకుపత్రికం, తాళీసపత్రి, నాగకేసరాలు, పెన్నేరు, జీలకర్ర, వాము,—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్నం చొప్పునచేర్చుకుని మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి వుంచుకోవాలి.

ఇలాగ పైని చెప్పిన నాలుగు కషాయాలూ, ఈకల్క-ముద్దూ, కుంకమపూవు తో మూర్ఛితం అయిన ఆవునెయ్యి నాలుగుప్రస్థాలూ, నేతికి నాలుగురెట్లు మేక పాలూ—ఇవన్నీ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది క్షయ, కాస, శ్వాస, రాజయత్ను, జ్వరం, రక్తపిత్తం, ప్రమేహాలు పోగొడుతుంది.

౧౧ సారస్వత ఘృతం

సమూలం పత్ర మాదాయ బ్రాహ్మీం ప్రక్షాళ్య వాణిణ
ఉలూఖలే క్షోదయిత్వా రసం వస్త్రేణ గాలయేత్
రసే చతుర్గుణే తస్మిన్ ఘృతస్థం విపాచయేత్
బౌవధాని తు పేష్యాణి తా నీమాని ప్రదామ్యేత్
హరిద్రా మాలతీ కుష్ఠం త్రివృతా సహారీతకీ
వతేషాం పలికాన్ భాగాన్ శేషాణి కార్షి కాని చ
విష్పల్యోధ విడంగాని సైంధవం శర్కరా వచా

సర్వ మేత త్వమాలోడ్య శనై ర్భ్రష్టద్వగ్నినా పచేత్
 ఏత త్ప్రాశితమాత్రేణ వాగ్విశుద్ధిః ప్రజాయతే
 నస్తరాత్రప్రయోగేణ కిన్నరైః సహగీయతే
 లర్థమానప్రయోగేణ సోమరాజీవపు ర్భవేత్
 మాసమాత్రప్రయోగేణ శ్రుతమాత్రం తు ధారయేత్
 హం త్యష్టాదశకుష్టాని అర్ఘాంసి వివిధాని చ
 పంచ గుల్మకా ప్రమేహం శ్చ కాసం పంచవిధం తథా
 వః ధ్యానా మపి నారీణాం నరాణా మల్పరేతసామ్
 ఘృతం సారస్వతం నామ బలవర్ణాగ్ని వర్ధనమ్ ॥

సరస్వతీ తీగ పచ్చిది. సములంగా తెచ్చి కడిగి రోటిలో వేసిదంచి స్వరసం తియ్యాలి.
 అది యెనిమిది ప్రస్థాలు. ఆవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు.

పసుపు, మాలతీపుష్పం, చెంగల్వకోష్ఠు, తెగడ, కరకవొలుపు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కపలం. పిప్పళ్లు, వాయువిశంగాలు, సైంధవలకణం, చక్కెర, వస—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్షం. ఇవి కలపద్రవ్యాలు. ఇలాగ యీపది వస్తువులూ మెత్తగా దంచి సైంధవం తప్పించి మెత్తగా నీళ్ళతో నూరి అముద్ద పైనిచెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పుచ్చుకుంటే వాళ్ళుద్ధి కలుగుతుంది. ఏడురాత్రులు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన కిన్నరులతో సమంగా పాడగలడు. రెండువారాలు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన శరీరానికి చంద్రకాంతివంటి వర్చస్సు కలుగుతుంది. ఒక్క నెలదినాలు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన ఏమయినా ఒక్కమాటు వింటే మళ్ళీ చదవగలడు. అంటే ఏకసంధా గ్రాహి కాగలడు.

మరిన్నీ, యిది, అష్టాదశకుష్టరొగాలు, రకరకాల మూలశంకలు, అయిదు గుల్మాలు, ప్రమేహాలు, దగ్గులు పోగొడుతుంది. పురుషులకు వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది స్త్రీలకు సంతానలాభం కలిగిస్తుంది. బలమూ, శరీరకాంతి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

ఇప్పటివారు దీన్ని శ్రావ్యేఘృతం అని వాడుతున్నారు.

౧౨ వ్యాఘ్రీఘృతం

వ్యాఘ్రీస్వరసవిపక్వం రాన్నావాట్యాలగోక్షురవ్యోమైః
సర్పి స్వరోపఘాతం మాన్యా త్కానం చ పంచవిధమ్
శుష్కద్రవ్య ముపాదాయ స్వరసావా మసంభవే
వారిణ్యప్రగుణే సాధ్యం గ్రాహ్యం పాదావశేషితమ్ ॥

సన్నరాస్న, బల, పల్లెరువేళ్ళు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించుకోవాలి. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో అంతకు నాలుగు రెట్లు ఆవునెయ్యి. ఆవునెతికి నాలుగురెట్లు వాకుడు స్వరసం. కల్కద్రవ్యాలు యథాప్రకారంగా మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో నూరి ద్రవద్రవ్యాలలో కలపాలి. వాకుడు పచ్చిది దొరకకపోతే ఎండుది తెచ్చి మెత్తగా చితకగొట్టి, దాని కెనిమిదిరెట్లు నీళ్ళు చేర్చి నాలుగోవంతుమిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయమే ఆవు నేతికి నాలుగురెట్లు చేర్చుకునేది.

ఈఘృతం స్వరోపఘాతం పోగొడుతుంది. అంటే ఇది పుచ్చుకుంటే బొంగురుపోయిన కంతం బాగుపడుతుంది. స్వరానికి మాధుర్యమున్నూ కలుగుతుంది. మరిన్నీ యిది పంచకాసలనున్నూ పోగొడుతుంది.

౧౩ పంచతిక్తఘృతం

వృషశింఖామృతా వ్యాఘ్రీపటోలానాం కృతేన చ
కల్కేన పక్వం సర్పి స్త నిహన్యా ద్విషమజ్వరాన్
పాండు క్షృణ్ణం విసర్పం చ క్రిమీ నర్కాంసి నాశయేత్ ॥

అడ్డసరం (పచ్చిది), కేపపట్ట, తిప్పతీగ, వాకుడు, చేదుపొట్ల—ఇవి పంచతిక్తాలు. ఇవి అయిదూ సమభాగాలుగా గ్రహించాలి. వీటికి నాలుగురెట్లు ఆవునెయ్యి నేతికి నాలుగురెట్లు మంచినీళ్లు. కల్కద్రవ్యాలు మెత్తగా దంచి చూర్ణంచేసి. నీళ్ళతో రుద్ది ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చుకుని వండి వడబోసుకునేది. ఇది విషమజ్వరాలు, పాండువు, క్షృణ్ణం, విసర్పం, క్రిములు, మూలశంకలు పోగొడుతుంది. (రక్తశుద్ధికి వాడేవాటిలో ఇదొకటి)

౧౪ పంచతిక్తగుగ్గులుఘృతం

నింబామృతావృషపటోలనిద్ధిగ్ధికానాం
 భాగాన్ పృథగ్దశపలాన్ విపచే ద్ధతేపామ్
 అష్టాశశేషితరసేన సునిశ్చితేన
 శ్రద్ధం ఘృతస్య విపచే త్పిచుభాగకలైః
 వాతా విడంగ సురదారు గజోపకుల్యా
 ద్విక్షార నాగర విశా విషి చవ్య కష్టైః
 తేజోవతీ మరిచ వశ్శక దీప్య కాగ్ని
 రోహిణ్యకుష్మర వచా కణమూలయైశ్చ
 మంజిష్ఠ యాతివిషయా వరయా యనూన్యా
 సశుద్ధగుగ్గులపటై రపి పంచసంఖ్యైః
 తత్సేవితం విధి వతిప్రబలం సమీరం
 సంధ్యస్థిచుజ్జగత మప్యథ కుష్ఠ మీదృక్
 నాడీవ్రణార్బుదభగదరగండమాలా
 జత్వార్ధ్వసర్వగదగుల్మగుదోత్థ మేహాన్
 యక్ష్మారుచిశ్వససపీసనకానశోష
 వృత్తాండురోగగలవిద్రిధివాతరక్తమ్ ॥

ముందుగా అయిదుపలాల మహిషాక్షిగుగ్గులు గుడ్డను మూటగట్టి త్రిఫలకషాయంతో
 డోలాయంత్రవిధిగా స్వీన్నంచెయ్యాలి. తరువాత వేపపట్ట 10 పలాలు, తిప్పతీగ
 10 పలాలు, అడ్డసరపుపట్ట 10 పలాలు, చేదుపొట్ల సమూలం పదిపలాలు, వాకుడు
 సమూలం 10 పలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో
 వంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకోవాలి. స్వీన్నం అయిన గుగ్గులుమూట అగుడ్డ
 తోటే యీకషాయం కాగేటప్పుడు అందులో వేస్తే కరిగిపోతుంది. కషాయం వేడిగా
 వుండగానే వడబోసుకునేది. గుగ్గులు పూర్తిగా కరిగివుండకపోతే కషాయంలో
 మూటమూటగానే వుండగా పిసికితే కలిసిపోతుంది.

పాత, వాయువిడంగాలు, దేవదారు, గజపిప్పలి, సర్జకారం, యవకారం, సాంఘి, కసుపు, సదాప, చెక్కం, చెంగల్వకోస్తు, జ్యోతిష్మతి, మిరియాలు, కొడిశపాల విత్తులు, జీలకర్ర, చిత్రమాలం, కటుకరోహిణి, జీడిగింజలు, వస, పిప్పలిమోడి, మంజిష్ఠ, అతివస, కరక, తాడి, ఉసిరికలు, వాము,—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతోఝబ్బి, యీముద్దా, రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది వాతరక్తం, కుష్టు, పోగొడుతుంది. కుష్టువు, సంధిగతం అయినా, అస్థిగతం, అయినా, మజ్జాగతం అయినా ఇది నశింపజేస్తుంది. మరిన్నీ, నాడికురుపు, అర్బుదం, భగందరం, గండమాల, ఊర్ధ్వజతురోగాలు, గుల్మం, మూలశంకలు, మేహం, రాజయక్షు, అరుచి, వాతిం, పినస, కాస, శోష, హృద్రోగం, పాండువ్యాధి, గళవిద్రధి—వీటినిన్నీ జయిస్తుంది.

౧౫ భూనింబాది ఘృతం

భూనింబ నింబ త్రిఫలా పటోల
కరంజ జాతీ ఖదిరాశనానామ్
సత్యోయ కల్కైర్ఘృత మాశు పక్వం
సర్వోపదంశాపహరం వ్రేదిష్టమ్ ॥

నేలవేము, వేపపట్ట, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, గానుగువిత్తులు, జాపత్రి, చండ్రచేవ, నల్లమద్దిపట్ట—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు వేసుకుని మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్లట్టు కాచి వడబోసుకునేది.

అందులో రెండుప్రస్థాలు అవునెయ్యి చేర్చేది.

నేలవేము, వేపపట్ట, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, గానుగువిత్తులు, జాపత్రి, చండ్రచేవ, నల్లమద్దిపట్ట—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. (కషాయద్రవ్యాలున్నా ఇవే. పరిమాణం మాత్రమే భేదం) ఈకల్కద్రవ్యాలు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీటితోఝబ్బి ఈముద్దగూడా కషాయంలోకలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

సకలవిధాల సవాయివ్యాధులూ దీంతో నశించి పోతాయి.

౧౬ బృహత్సంఘవ్యముతం

ద్వేపంచమూలే త్రిఫలాం రజన్యా కటజత్వచమ్
 సప్తపర్ణ మపామార్గం నీలిసం కటుకోహిణీమ్
 శంపాకం ఫల్లుమూలం చ పాష్కరం సమగలభమ్
 ద్విపలాని జలద్రోణే పక్త్వా పాదావశేషితే
 భార్గీ వారా త్రికటుకం త్రివృతా నిచులాని చ
 శ్రేయసీ చాథకీ మూర్ధ్వా దంతీ భూనింబచిత్రకా
 ద్వే శారిబే రోహితః భూతికాం మదయంతికామ్
 క్షిపేత్పిష్టాక్షు నూత్రాణి తైః ప్రస్థం సర్పిషః పచేత్
 గోశక్మద్రసదధ్యమ్లక్షీరమూత్రైశ్చ తత్సమైః
 పంచగవ్య మిదం ఖ్యాతం మహా త్తదన్యూనోపమమ్
 అపస్మారే జ్వరే కాసే శ్వయథా వుదరే తథా
 గుల్ఫార్కఃపార్శ్వరోగేషు కామలాయాం హలీమ కే
 అలక్ష్మీగ్రహరక్షోఘ్నం చాతుర్థకచివాశనమ్ ॥

మారేడువేగుపట్ట, దుండిగం, పెగుమ్మడు, కలిగొట్టు, శుక్కెల, శాలిపర్ణి, పృశ్ని
 పర్ణి, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరు, కరక తాడి ఉసికలు, పసుపు, మానుపసుపు,
 కొడిశచెక్క, సప్తపర్ణి, ఉత్తరేణివేళ్ళు, నీలిచెట్టువేళ్ళు, కటుకరోహిణి, రేలచెక్క,
 కాకోదుంబరికవేళ్ళు, పుష్కరమూలం, దూలగొండివేళ్ళు, — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెం
 డేసిపలాలు చేర్చుకుని, మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాలనీళ్ళతో కలిపి నాలుగోవంతు
 మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఇందులో రెండుప్రస్థాలు అవునెయ్యి, రెండు
 ప్రస్థాలు గోమయరసం, రెండుప్రస్థాలు అవుపెగుగుమిడితేట, రెండుప్రస్థాలు అవు
 పాలు, రెండుప్రస్థాలు గోమూత్రం కలిపేది.

గంటుభారంగి, పాత, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తెగడ, ప్రబ్బలి, గజ
 పిప్పలి, చిరికందులు, చాగనార, నేపాళపువేళ్ళు, నేలవేము, చిత్రమూలం, పాల
 సుగంధి, నల్లసుగంధి, ములుమోదుగుపట్ట, వాము, అడవిమల్లె—ఇవి కల్కద్రవ్యా
 లు. ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కరం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి
 నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది అపస్మారం, జ్వరం, దగ్గులు, ఉబ్బు, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మం, మూల శంక, పార్శ్వశూల, కామెర్లు, హలీమకం, గ్రహబాధలు, చాతుర్థికజ్వరమూ పోగొడుతుంది.

౧౭ మ హా దా డి మా ది ఘృ తం

దాడినుస్య ఫలప్రస్థం ప్రస్థం చ యనతండులమ్
కులుత్థప్రస్థ మాదాయ ఘృత ప్రస్థం విపాచయేత్
శతావరీరసప్రస్థం గవ్యదుగ్ధం చ తత్సమమ్
కల్కః సార్థం పిచు ద్రాక్షా ఖర్జూరం త్రిఫలా తథా
రేణుకా చాప్తవర్గం చ దేవదారు నిశాద్వయమ్
జింగీ శుష్పక మేలా చ విదా ర్యతికలా తథా
శిలా త్వచ మూశీరం చ శుద్ధం కృష్ణాభచూర్ణకమ్
ప్రమేహ నివృంశతిం హంతి శ్లేష్మజాన్ సన్నిపాతజాన్
బృంహణం చ విశేషేణ సర్వమేహహరం పరమ్
అశ్వేభ్యాం నిర్మితం సిద్ధం దాడిమాద్య మివం మహత్ ॥

ఒక ప్రస్థం దానిమ్మపళ్ళు మెత్తగాదంచి యెనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలు గోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. యవలు ఒకప్రస్థం మెత్తగా చితకగొట్టి యెనిమిదిప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. నల్ల ఉలవలు ఒకప్రస్థం మెత్తగా చితకగొట్టి యెనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది ఈమాడు కషాయాలూ, రెండు ప్రస్థాల పిల్లితేగలరసం, రెండుప్రస్థాలు అవుపాలు, రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి— ఇవన్నీ కలిపేది.

ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపు కాయలు, కరక, తాడికాయ, ఉసిరికలు, రేణుకలు, మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభకం, ఋద్ధి, వృద్ధి, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, దేవదారు, పసుపు, మానుపసుపు, మంజిష్ఠ, చెంగల్వకోష్ఠ, ఏలకులు, నేలగుమ్మడు, అతిబల, గోమూత్రశిలాజిత్తు, దాల్చినిచెక్క, వట్టివేరు, కృష్ణాభకం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మూడేసితులాలు గ్రహించి మెత్తగా దంచి, నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

ఇది ఇరవై ప్రమేహాలూ, నానారకాలూ పోగొడుతుంది. శరీరానికి పుష్టి కలిగి
స్తుంది.

౧౮ అ మృత పాశ మృతం

ఛాగమాంసతులం చైన వాజిగంధా తదైవ చ
జలద్రోణే విపక్తవ్యం కుర్యాత్పానావశేషితమ్
ఘృతవ్రస్థం పచేత్తేన ఛాగీక్షీరం చతుర్గుణమ్
మూర్ఛనార్థే ప్రదాతవ్యం కుంకుమం చ ద్వికార్షికమ్
ఓలామూలం చ గోధూమం చాశ్వగంధా తథామృతా
గోక్షురం చ త్రికటుకం కశేరుం చ సధన్యకమ్
తాలాంకురం తైఫలం చ కస్తూరీ బీజపానరీ
మేదే ద్వే చ తథా కుష్ఠం జీవకర్షభకా శటీ
దార్ద్రే ప్రియంగు ముజ్జిష్ఠా నతం తాలీసపత్రకమ్
ఏలా పత్రం త్యచం నాగం జాతీకుసుమ రేణుకమ్
సరళం జాతికోషం చ నూత్నైశ్చోత్పలశారిఖా
మూలం బింబన్య జీవంతీ ఋద్ధి వృద్ధీ ఉనుంబరమ్
వ్రత్యేకం కర్షమాత్రాణి పేషయిత్వా వినిక్షిపేత్
వస్త్రపూతే సుశీతే చ సితాం దద్యాత్చృరావకమ్
కర్షమాత్రం తతః ఖాదే దుష్ణదుగ్ధానుచానతః
బృహణీయం విశేషేణ బలపుష్టికరం సదా
ప్రమేహాన్ ధ్వజభంగాం శ్చ నాశయే దవికల్మషః
ఏత ద్వృష్యకరం సర్పిః కాశీరాజేన నిర్మితమ్
దృష్టం సిద్ధఫలం హ్యేత ద్వాజీకరణ ముత్తమమ్
అమృతప్రాశనామేదం సర్వామయనిషూదనమ్
శిరోరోగే నష్టశుక్రే స్త్రీషు నష్టార్తవాను చ
స చ శుక్రం క్షయం యాతి బలం హాసం స చ వ్రజేత్

కాసార్క ఆమశూలఘ్నం కోష్ఠబద్ధహరం వరమ్
సిద్ధఘ్నశ్శపయోగేన స్థిరం భవతి యశావనమ్ ।

మేకమాంసం నూరుపలాలు రెండు ద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది. అలాగే నూరుపలాల పెన్నేరున్న మెత్తగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది. ఈరెండుకషాయాలూ చేర్చి అందులో రెండు పద్ధాల ఆవునెయ్యి, ఎనిమిదిపద్ధాల మేకపాలు కలిపి వుంచుకునేది. ఘృతమూర్ఛనకోసం అందులో నాలుగుతులాల కుంకమ పువ్వు కలిపివుంచుకోవాలి.

బల, గోధుమలు, పెన్నేరు, తిప్పతీగ, పల్లెరుకాయలు, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తుంగముస్తలు. ధనియాలు, మణిశిల, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, కస్తూరి, దూలగొండిగింజలు, మేద, మహామేద, చెంగల్వకోష్ఠ, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చారాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, మంజిష్ఠ, గ్రంధితగరం, తాలీసపత్రి, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, చాల్పినచెక్క, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, రేణుకలు, సరళకాష్ఠం, జాజికాయ, చిన్నఏలకులు, నల్లకలువదుంప, సుగంధి, దొండవేరు, మనుబాలఋద్ధి, వృద్ధి, మేడిపట్ట, —ఇవి కల్కద్రవ్యాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి, నీటితో రుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది. దానిలో ఆర్థప్రస్థం చక్కెరకూడా కలిపేది.

ఇది బృంహణం. అనగా చిక్కిపోయిన శరీరం రక్తమాంసాలు పెట్టి పుష్టి కలిగిస్తుంది. ప్రమేహాలు, ధ్వజభంగం పోగొడుతుంది. వీర్యపుష్టి కలిగిస్తుంది. వాజీకరాషధాలలోఇది చాలా గొప్పది. శిరోరోగం, శుక్రనష్టం, స్త్రీల ఆర్తవదోషాలు, తగ్గిస్తుంది, ఇది పుచ్చుకున్న పురుషులకు ధాతుక్షీణత, బలహీని యెప్పుడూ కలగవు. దగ్గుమూలశంకలు, ఆమశూల, మలబంధం, కూడా పోగొడుతుంది.

౧౯ మ హా త్రి ఫ లా ది ఘృ తం

త్రిఫలాయా రసప్రస్థం ప్రస్థం భృంగరజస్య చ
వృషస్య చ రస ప్రస్థం శతావర్యా శ్చ తత్సయమ్
అజాక్షీరం, గుడూచ్యా శ్చ ఆమలక్యా రసం తథా
ప్రస్థం ప్రస్థం నమాహృత్య నర్వై రేభి ర్ఘృతం పచేత్

కల్కః కణా సితా ద్రాక్షా త్రిఫలా నీల ముత్పలమ్
 మధుకం క్షీరకాళోళీ మధువర్ణీ నిదగ్ధికా
 తత్సాధుసిద్ధం విజ్ఞాయ శుభే భాండే నిధానయేత్
 ఊర్ధ్వపాన మధఃపానం మధ్యేపానం చ శస్యతే
 యావంతో నేత్రరోగాంతాన్ పానా దేవాపకర్షతి
 రక్తజే రక్తదుష్టే చ రక్తే చాతిశ్రుతే పిచ
 సక్తాంధ్యే తిమిరే కాచే నీలికావటలాగ్బదే
 అభిష్యందే ధిమంధే చ పక్ష్మకోపే చ దారుణే
 నేత్రరోగేషు సర్వేషు వాతపిత్తకఫేషు చ
 అదృష్టిం మందృష్టిం చ కఫవాతప్రదూషితామ్
 సర్వతో వాతపిత్తాభ్యాం సకండ్వాసన్నదూరదృక్
 గృధ్రదృష్టికరం సద్యో బలవర్ణాగ్నివర్ధనమ్
 సర్వనేత్రామయం హన్యాత్ త్రిఫలావ్యం మహా ధృతమ్ ।

త్రిఫలాల కషాయం ఒక ప్రస్థం, గుంటకర్ణిఆకురసం ఒకప్రస్థం, అడ్డసరంరసం ఒక ప్రస్థం, పిల్లితేగలరసం ఒకప్రస్థం, మేకపాలు ఒకప్రస్థం, తిప్పతీగకషాయం ఒక ప్రస్థం, ఉసిరికాయలరసం ఒకప్రస్థం, ఆవునెయ్యి ఒకప్రస్థం. ఈద్రవద్రవ్యా లన్నీ కలిపి ఉంచుకునేది.

పిప్పళ్లు, చక్కెర, ద్రాక్షపండు, కరకతాడిఉసిరికలు, నల్లకలువ, యష్టిమధుకం, క్షీరకాళోళి, తిప్పతీగ, వాకుడు—ఇవి కల్క ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సర్వనేత్రవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. వాతపిత్తకఫాలవల్లపుట్టిన నేత్రవ్యాధులనున్నూ పోగొడుతుంది. తీక్షణమైన దృష్టికలిగిస్తుంది. బలం, కాంతి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

అం కుం కు మా ది ఘృ తం

కుంకుమేన సిశాభ్యాం చ కణయా వహ్నివారిణా
 ఘృతం పక్వం సిరాకుర్యా న్నీలికాం ముఖదూషికామ్

సిద్ధాంతీ త్కగ్దాన్ సర్వా వ్యాధీన్ కఫనముద్భవా
శిరోర్తిం నాశయే చ్చాశు లావణ్యం జనయే త్పరమ్
జగతా ముపకారాయ దస్రాభ్యాం విహితం త్విదమ్
చానేభ్యంగే తథా నశ్యే యుక్త్యా యోజ్యం విచక్షణైః ।

కుంకుమపువ్వు, పసుపు, మానుపసుపు, పిప్పళ్లు — ఇవి నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి
షెత్తగా చూర్ణించి అది అర్థప్రస్థం ఆవునేతిలో కలిపేది, మరన్నీ అనేతిలో చిత్రమాల
కషాయం రెండుప్రస్థాలున్నూ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇదిలోపలికే పుచ్చుకోవచ్చు. పైని పూసుకోవచ్చు. దీంతో నస్యం కూడా
చేసుకోవచ్చు. ఇలా చేస్తే ఇది నీలిక మొదలైన ముఖ్యోగాలన్నీ తగ్గించేస్తుంది. చర్మ
వ్యాధులు పోగొడుతుంది. కఫం అణిచివేస్తుంది, తలనొప్పి తగ్గిస్తుంది. శరీరానికి
ముఖ్యంగా ముఖానికి లావణ్యం కలిగిస్తుంది. స్నోలువగైరా పైపూతలకు అశపడటం
కంటే ఇది ముఖానికి మర్దనాచేసుకుంటూ వుంటే చాలా ఎక్కువ లావణ్యం కలుగు
తుంది.

౨౧ కు మా ర క ల్ప ద్రు మ ఘృ తం

పంచాశచ్ఛాగమాంసస్య దశమూల్యా స్తద్దైవ చ
జల మష్టగుణం దత్వా క్వాథయే న్బ్రుమనాగ్నినా
చతుర్భాగావశేషం చ క్వాథం దద్యా త్ప్రియత్నతః
గవ్యం పథ్వ్యమం సర్పి ర్మృష్టియా త్కుశలో భిషక్
క్షీరం ఘృతసమం దద్యా న్నారాయణ్యా రసం తథా
తామ్రే వా మృత్తాయే పాత్రే తదేత్ర పచే చ్చనైః
ఈష్టం శటీ చ మేదే ద్వే జీవకర్షభకౌ తథా
ప్రియంగు త్రిఫలా దారు పత్ర మేలా శతావరీ
కాశ్మరీ మధుకం క్షీరకాకోలీ ముస్త ముత్తలమ్
జీవనీ చందనం చైవ కాకోలీ శారిఖాయుగమ్
శ్వేతవ ట్యాలజం మూలం మూలం చ శరపుంఖజమ్

విదారీద్వయమఃజిష్ఠా పర్ణిసీశ్వయ మేవ చ
 నాగభాష్పం తథా దారుహారిద్రా కేణుకం తథా
 జ్యోతిష్కతీభవం మూలం శంఖినీ నీలినీ వచా
 అగురుత్వగ్లవంగం చ కుఃకుమం నిక్షిపే త్తతః
 ఏతేషాం కార్షికం కల్కం దత్వా శుభదినే నుధీః
 శుభనక్షత్రయోగే చ సంపూజ్య గణనాయకమ్
 శంకరం చ మృడానీం చ నమస్కృత్యాతిభక్తితః
 పాకం కుర్యాత్ప్రియత్నేన విజానన్మంత్ర పూర్వకమ్
 సిద్ధశీతే క్షిపేత్తత్ర పారదం పరిసిర్మలమ్
 నుజ్జీర్ణం శోధితం చాభ్రం గంధకం కార్షికం న్యసేత్
 తతః పుష్పరసం తత్ర ప్రస్థార్థం చ వినిక్షిపేత్
 కాచసంపుటకే వాన్యపాత్రే వా స్థాపయేత్సుధీః
 పరాశరమునిః ప్రీతికరుణావారిధి ర్ముదా
 వంధ్యామయవినాశాయ శిశుకల్పద్రుమం ఘృతమ్
 చకారాన్య ప్రసాదేన జన్మవంధ్యా లభేత్సుతమ్
 ఖాదే త్కర్షద్వయం సర్పిర్దత్వా విప్రాయ సాదరమ్
 అనుపానం ప్రకుర్వీత పయ శ్చాగం విశేషతః
 గవ్యం వాపి పిబేత్క్షీరం శీతం పలయుగం తథా
 ఘృతస్యాన్య నుశిద్ధన్య గుణాన్ శుణు నమాహితః
 అన్య ప్రసాదాత్షండోపి వంధ్యాయాం జనయేత్సుతమ్
 రజోదోషేణ యా దృష్టా శుక్రదోషేణ యోఽపి చ
 స్త్రీ గర్భన్ధగదే నైవ వీడితా యా చ సర్వదా
 యా చ పుష్పం నవిందేత ఋతునా వీడితా చ యా
 భూత్వా భూత్వా చ నశ్యంతి నుతా యాసాం ముహుర్ముహుః
 అనేకాషధయోగేన మంత్రయోగేన వా పునః

అనేకవ్రతయోగేన యాసాం పుత్రో న జాయతే
తాసాం కామసమాః పుత్రా జాయంతే చిరజీవినః
ఏతత్ ఘృతం గృహే యస్య న తస్య కులిశా ద్భయమ్
న రాక్షసైః పిశాచై శ్చ గృహ్యతే తస్య కాలకః
నోపసర్పతి సర్వోపి దర్శా త్తస్య గృహాంతికమ్ ॥

మేకమాంసం యాభైపలానాం, దశమూలాల యాభైపలానాం ఎనిమిది రెట్ల నీళ్ళలో
వేసి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టట్టు కషాయం కాచి చల్లారిన తరవాత వడబోసుకు
నేది. అందులో నాలుగుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి చేర్చేది. ఆవుపాలు నాలుగుప్రస్థాలూ,
పిల్లితేగల రసం నాలుగుప్రస్థాలూ కూడా అందులో చేర్చేది. ఇది ద్రవద్రవ్యం.

చెంగల్వకోష్ఠు, కచ్చాగాలు, మేద, మహామేద, జీరకం, ఋషభకం, ప్రేక
ణాల, కరకవాలపు, తాడి కాయబెరడు, ఉసిరిక పప్పు, దేవదారు, ఆకుపత్రికం, ఏలకులు,
పిల్లితేగలు, పెగుమ్మడు, యష్టిమధుకం, క్షీరకాకోలి, తుంగమస్తలు, నల్లకలువ
దుంప, మనుబాల, చందనం, కాకోలి, నల్లసుగంధి, తెల్లసుగంధి, బలామూలం,
బెంపలివేళ్లు, నేలగుమ్మడు, మంజిష్ఠ, కాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, నాగకేసరాలు, మాను
పసుపు, రేణుకలు, జ్యోతిష్మతివేళ్లు, చోరపుష్టి, నీలివేళ్లు, వస, అగురుచెక్క,
లవంగాలు, కుంకుమపువ్వు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు, ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున
గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి చల్లారిన
తరవాత రెండుతులాల పాదరసమూ, రెండుతులాల గంధకమూ కలిపి చేసిన కజ్జలీ
రెండుతులాల కృష్ణాభకభస్మమూ, ఒకప్రస్థం తేనె కలిపేది.

కషాయంలో వేసే మేకమాంసం నపుంసక మేక మాంసంగా వుండాలి. అడ
మేకదీ మొగ మేకదీ కూడా పనికిరాదు.

ఇది గొడ్డాలితనం పోగొట్టే గొప్ప ఔషధం.

ఇది పూటకు పావులాయెత్తు చొప్పున మేకపాలలోగాని, అవి దొరకనియెడల
ఆవుపాలలో గాని కలిపి పుచ్చుకునేది లేక పంచదారతో కలిపి నాకి, తరవాత
నైనా పాలుపుచ్చుకునేది. ముందు మేకపాలు చూచుకునేది. అవి దొరకనియెడలనే
ఆవుపాలు.

ఇది స్త్రీలూ పురుషులూ కూడా పుచ్చుకోవచ్చు. స్త్రీలకు మాత్రం ప్రధానం
కొన్ని సందర్భాలలో పురుషులకు బృహచ్చాగలాది ఘృతం మంచిది.

ఇది నేనిస్తే నపుంసకునకున్నా సంభోగశక్తి కాదు సంతానమున్నా కలుగు.

తుంది. గొడ్డాలు బిడ్డలను కంటుంది. రజోదోషం పోగొడుతుంది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకూ, బిడ్డలు బతకని స్త్రీలకూ ఇది చాలా మంచిది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకూ, సంతానం నిలవని స్త్రీలకూ అనేకమందికి నేనిది వాడాను. ఈవివరాలు ఇంకా చూడదలిచేవారు బృహచ్చాగలాది ఘృతయోగంలో గమనిక చూసేడి.

౨౨ అ శ్వ గ ం ధా మృ త ం

పాదకల్పేశ్వశ్శశంధాయాః క్షీరే దశగుణే పచేత్

ఘృతం పేయం కుమారాణాం పుష్టికృద్బలవర్ధకమ్ ॥

పెన్నేరుదుంపకు నాలుగురెట్లు అవునెయ్యి. అవునేతికి పదిరెట్లు అవుసాలు. పాలతో సమం జలం. పెన్నేరు మెత్తగా దంచి నీటితోరుబ్బి అది ద్రవద్రవ్యంలోకలిపి వండివడబోసుకునేది.

చిక్కిపోతున్న పిల్లలకు ఇది చాలామంచిది. బలమూ పుష్టి, తేజస్సూ కలిగించి ఇది వారిని దీర్ఘాయుష్కంతులను చేస్తుంది.

నాఅనుభవంలో ఇది అనేకులకు చాలా మేలుచేసింది. ఇది ఎంత తేలికగా కనపడుతుందో అంత ఘనమైనది. పిల్లలకు రకరకాల రసవీర్యవిపాకాలు గల అనేకమూలికలు కలిసిన మందులకంటే ఇది చాలా ఉత్తమం.

కొందరు పెన్నేరు చతుర్భాగావశిష్టంగా కషాయం తయారుచేసుకుని ఆకషాయం (కొలత) ఎంతో అంత కలకండపాడి కలిపి పాకం పట్టిన్నీ వాడతారు. సరియైన పాకం తయారైతే అయిదారుమాసాలు నిలుస్తుంది. నిరభ్యంతరంగానూ వాడుకోవచ్చు. అయితే, నెయ్యి అయితే పాకంకంటే ఎక్కువ పనిచేస్తుంది. రుచికోసం నేతిలో కూడా కలకండ కలుపుకోవచ్చు. ఇది బజారుబాలామృతాల కంటే చాలా శ్రేష్ఠం.

౨౩ బా ల చా ం గే రీ మృ త ం

చాంగేరీస్వరసే సర్పి శ్చాగక్షీరసమం పచేత్

కపిత్థ వ్యోమ సింధూత్థ సమంగోత్పలవాలకైః

సబిల్వధాతకీమౌచైః సిద్ధం సర్వాతిసారనుత్

గ్రహణీం దుస్తరాం హంతి బాలానాం తు విశేషతః ॥

కలగగుడ్డ, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సైంధవలవణం, వంజిష్ట, నల్లకలువదుంప, కురుజేరు, మాకేడుపండు, ఆరెపువ్వు, బూరుగుబంక-ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించేది, వీటిమొత్తం ఎంతో దానికి నాలుగురెట్లు ఆవునెయ్యి. ఆవు నేతి! రెండురెట్లు పులిచింతాకురసం, పులిచింతాకురసంతో సమంగా మేకపాలు.

కల్కద్రవ్యాలు మెత్తగాదంచి నీళ్ళతో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది గ్రహణీ, అతిసారమూ కడుతుంది. ఇది ముఖ్యంగా చంటిపిల్లలకోసం ఉద్దేశించబడ్డది.

౨౪ అష్టమంగళఘృతం

వచా కుష్ఠం తథా బ్రాహ్మీ సిద్ధార్థక మథాపి చ
శారిబా సైంధవం చైవ పిప్పలీ ఘృత మష్టమమ్
మేధ్యం ఘృత మిదం సిద్ధం పాతవ్యం చ దినేదినే
దృఢస్మృతిః క్షిప్రమేధాః కుమారో బుద్ధిమాన్ భవేత్
న పిశాచా న రక్షాంసి న భూతా న చ మాతరః
ప్రభవంతి కుమారాణాం పిబతా మష్టమంగలమ్ ॥

వస, చెంగల్వకోష్ఠ, సరస్వతీఆకు, తెల్లఆవాలు, సుగంధి, సైంధవలవణం, పిప్పళ్ళు— ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ సమభాగాలుగా 64కులాలు మొత్తం చేర్చుకునేది. ఈమొత్తం మెత్తగాచూర్ణించి నీటితో రుబ్బి రెండుప్రస్థాల ఆవునేతిలో కలిపి అందులో నాలుగుప్రస్థాల జలమున్నూ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

దినమ్మా! ఇది చంటిపిల్లలకూ బాలబాలికలకూ ఇచ్చేది. దీనివల్ల మేధాశక్తి వృద్ధి చెందుతుంది. జ్ఞాపకశక్తి దృఢపడుతుంది. నూత్నుబుద్ధిన్నీ ఏర్పడుతుంది. గ్రహబాధలన్నీ తొలగిపోతాయి.

౨౫ ఫలకల్యాణఘృతం

మంజిష్ఠా మధుకం కుష్ఠం త్రిఫలా శర్కరా బలా
మేదే పయస్యా కాకోలీ మూలం చైవాశ్వగంధజమ్

అజమోదా హరిద్రే ద్వే హింగుః కటుకరోహిణీ
 ఉశ్శలం కుముదం ద్రాక్షా కాకోత్పా చందనవర్షామ్
 ఏకేషాం కార్షికై ర్భాగై ర్మృతప్రస్థం విపాచయేత్
 శతావరీరసక్షీరం ఘృతాద్దేయం చతుర్గుణమ్
 సర్పిరేత స్స రఃపీత్వా నిత్యం స్త్రీషు నృపాయతే
 ఛత్రా స్సంజనయేన్నారీ మేధాధ్యాన్ ప్రియదర్శనాన్
 యా చై వాస్థిరగర్భా స్యా శ్శా చ వా జనయే న్నృతమ్
 అల్పాయుషం వా జనయే ద్వా చ కన్యాం ప్రనూయతే
 యోనిదోషే రజోదోషే పరిశ్రావే చ శస్యతే
 ప్రజావర్ధన మాయుష్యం సర్వగ్రహనివారణమ్
 నాహ్నా ఫలఘృతం హ్యేత దశ్వీభ్యాం పరినిర్మితమ్
 అనుక్తం లక్ష్మణామూలం క్షిపం త్యత్ర చికిత్సకాః ।

మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, చెంగల్యకోష్ఠ, కరకవాలపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరిక
 పప్పు, చక్కెర, బల, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, పెన్నేరు, అజ
 మోదం, పసుపు, మానుపసుపు, ఇంగువ, కటుకరోహిణి, నల్లకలువదుంప, తెల్లకలువ
 దుంప, ద్రాక్షపండు, చందనం, రక్తచందనం, - ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా
 చితకగొట్టి నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

ఆవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. పిల్లిలేగలరసం ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఆవుపాలు ఎనిమిది
 ప్రస్థాలు. ఇవి మూడూకలిపి అకల్కంముద్ద యిండులో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది

ఇది స్త్రీలకు సంతానసౌభాగ్యం కలిగిస్తుంది. గొర్రెదాళ్ళకు తప్పకుండా
 సంతాన ప్రాప్తి కలిగిస్తుంది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకు, మృతశిశువులను కనే స్త్రీలకూ,
 శిశువులు తరచు చనిపోయే స్త్రీలకూ యిది చాలా మేలు చేస్తుంది. తరుచు అడపిల్లలనే
 కనే స్త్రీల కిది పురుషసంతతి కలిగిస్తుంది. యోనిదోషాలూ, రజోదోషాలూ, పరి
 శ్రావమూ పోగొడుతుంది. ఆరోగ్యకరం.

౨౬ సోమమృతం

సిద్ధార్థకం వచా బ్రాహ్మీ శంఖపుష్పీ పునర్నవా
 పయస్యామయయప్త్యాహ్వాం కటుకా చ ఫలత్రయమ్

శాగిబే రజనీ పాతా భృంగ దారు సువర్చలాః
 మంజిష్ఠా త్రిఫలా శ్యామా వృషపుష్పం సగైరికమ్
 ధీమాన్ పక్వా ఘృతప్రస్థం సమ్య జ్ఞాతాభిమంతితమ్
 ద్వీమానగర్భిణీ నారీ షణ్మాసా నుపయోజయేత్
 సర్వజ్ఞం జనయే త్పుత్రం సర్వానుయవివర్జితమ్
 అస్య ప్రయోగా త్కుక్షిస్థం స్ఫుటవంధ్యా హారత్యపి
 యోనిదుష్టా శ్చ యా నార్యో రేతోదుష్టా శ్చ యే నరాః
 శ్రీణాం పుంసాం దోషహరం ఘృత మేత దనుత్తమమ్
 వంధ్యాపి లభతే పుత్రం శూరం పండితమానినమ్
 జడగద్గదమూకత్వం పానా దేనాపకర్షతి
 సప్తరాత్రప్రయోగేణ నర శ్శృతిధరో భవేత్
 నాగ్ని ర్దహతి తద్వేశ్మ న వజ్ర ముపహంతి చ
 న తత్ర మ్రియతే బాలో యత్రాస్తే సోమనంజితమ్ ॥

తెల్లనాలు, వస, సరస్వతీఆకు, శంఖపుష్పి, తెల్లగలిజేరు, క్షీరకాకోలి, చెంగల్వ
 కోష్ఠు, యష్టికుభుకం, కటుకకోహిణి, ద్రాక్షపండు, పెగుమ్మడు, చిట్టితపశ్శు,
 నల్లసుగంధి, తెల్లసుగంధి, పసుపు, పాత, గుంటకలగర, దేవదారు, సోవర్చలవణం
 మంజిష్ఠ, కరకతాడిపుసిరికలు, ప్రేంకణం, అడ్డసరపుపువ్వులు, వంటజేగురు—ఇవి
 కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి
 నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

రెండుప్రస్థాల ఆవునీటిలో ఈముద్దా, ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్లూ కలిపి వండి
 వడబోసుకునేది.

ఇది శ్రీమతు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. గర్భవతులు రెండోమాసం వచ్చింది
 మొదలు ఎనిమిదోమాసం నిండేదాకా ఇది పుచ్చుకోడం మంచిది. దీంతో శ్రీమల
 యోనిదోషాలూ, పురుషుల శుక్రదోషాలూపోతాయి. దేహదార్ధ్యమూ, నూత్ను
 బుద్ధి, వర్చస్సు గల సంతానం కలిగించడంలో ఇదిప్రత్యేకశక్తి కలది. మఱిన్నీ
 ఇది జడత్వమూ, మూగతనమూ, ముద్దమాటలూ కూడా పోగొడుతుంది. ఇది యేడు
 రాత్రులు వాడినంతమాత్రాన శ్రీపురుషులు ఏకసంధాగ్రాహు లవుతారు.

౨౭ గో ధూ మా ది ఘృ తం

గోధూమా త్తు పలశతం నిఃక్వాధ్య సలిలాథ కే
 పాదశేషే చ పూతే చ ద్రవ్యాణీమాని దాపయేత్
 గోధూమం యుంజాతఫలం మాషం ద్రాక్షా పరూషకమ్
 కాకోలీ క్షీరకాకోలీ జీవంతీ సశతావరీ
 అశ్వగంధా సఖర్జురారా మధుకం త్రూషణం సితా
 భల్లాతక మాత్మగుస్తా సమభాగాని కారయేత్
 ఘృతప్రస్థం పచే దేవం క్షీరం దత్వా చతుర్దుణమ్
 మృద్వగ్నినా చ సిద్ధే తు ద్రవ్యాణ్యేతాని నిక్షిపేత్
 త్వగేలా పిప్పలీ ధాన్యం కర్పూరం నాగకేసరమ్
 యథాలాభం వినిక్షిప్య సితా క్షాద్రం పలాష్టకమ్
 దత్వేక్షుదండే నాలోద్య విధివ ద్వినియోజయేత్
 శాల్వోదనేన భుంజీత పిబే న్మాంసరసేన వా
 కేవలస్య పిబే దస్య పలమాత్రం ప్రమాణతః
 సచాస్య లింగశైధిల్యం న చ శుక్రక్షయో భవేత్
 బల్యం పరం వాతహరం శుక్రసంజననం పరమ్
 మూత్రకృచ్ఛప్రశమనం వృద్ధానాం చాపి శస్యతే ।

గోధూమలు నూరుపలాలు, అవి మెత్తగా చూర్ణించి ఒకద్రోణంనీళ్లలో కలిపి
 ప్రస్థాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి,
 అవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలూ చేర్చికలిపేది. ఇది ద్రవద్రవ్యం.

గోధూమలు, తాటిమొవ్వు, మినుములు, ద్రాక్షపండు, ముద్దఖర్జూరం, కాకోలీ,
 క్షీరకాకోలీ, మనుబాల, పిల్లితేగలు, పెన్నేరు, ఖర్జూరకాయలు, యష్టిమధుకం
 సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చక్కెర, నల్లజీడిగింజలు, (వీటికి బదులు రక్తచందనం,
 శుశుకోవచ్చు) మూలగొండిగింజలు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి
 నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్లతో రుబ్బి అది అద్రవద్రవ్యంలో
 చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

తరవాత, దాల్చినెక్క, ఏలకులు, పిప్పళ్లు, భస్మయాలు, పచ్చకర్పూరం, నాగ శేసరాలు—ఇవి ప్రత్యేకద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసి తులాలచొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి, ఆచూర్ణమూ, రిపలాల చక్కెర, రిపలాల తేనె కలిపి వాడుకునేది.

ఇది కాల్యన్నంతో భుజించవచ్చు, లేక ఇది చప్పరించి, మింగి మాంసరసం పుచ్చుకోవచ్చు. ప్రత్యేకంగాకూడా పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది నిత్యమూ సేవిస్తూవుండే పురుషునకు లింగశైథిల్యం సంభవించదు. వీర్యమున్నూ క్షీణించిపోదు. ఇది మిక్కిలి బలకరం, వాతహరం. వీర్యవృద్ధికరం. మఱిన్నీ, ఇది మూత్రకృచ్ఛం పోగొడుతుంది. వృద్ధులకు చాలామంచిది.

౨౮ రోహితక ఘృతం

రోహితకత్వచ శ్శ్రేష్ఠాత్ పలానాం పంచవింశతిం
కోలద్విప్రస్థసంయుక్తం షషాయ ముపకల్పయేత్
పల్నికైః పంచకోతై శ్చ తై స్సర్వై శ్చాపి తుల్యయా
రోహితకత్వచా పిష్టై ర్ముతప్రస్థం విపాచయేత్
స్త్రీహాభివృద్ధిం శమయే దేతదాశు ప్రయోజితమ్
తథాగుల్మజ్వరశ్వాసక్రిమిపాండుత్వకామలాః ॥

ములుమోదుగుపట్ట, 25 పలాలు, రేగుపట్ట 2 ప్రస్థాలు. ఇవి పచ్చివి మెత్తగా చితకగొట్టి నాలుగురెట్లు నీళ్లు పోసి, నాలుగోభాగం మిగిలేట్లు కాచి వడబోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఆవునెయ్యి రెండు ప్రస్థాలు చేర్చేది. పిప్పళ్లు, పిప్పలిమోడి, చవ్వం, చిత్రమూలం, సాంటి—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం. ములుమోదుగుపట్ట అయిదు పలాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా నీళ్లతో రుద్ది అందులో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది స్త్రీహాభివృద్ధి తగ్గించేస్తుంది. గుల్మం, జ్వరం, శ్వాసలు, క్రిమి, పాండు, కామెర్లు, హరించేస్తుంది.

౨౯ మహారోహితక ఘృతం

రోహితకా త్వలశతం షోడయే ద్భదరాధకమ్
సాధయిత్వా జలద్రోణే చతుర్భాగావశేషితమ్

ఘృతప్రస్థం సమావాశ్య ఛాగీక్షీరం చతుర్థణమ్
 తస్మిన్ దద్యాద్దిమాన్ కల్కాన్ సర్వాన్ తా నక్షసమ్మితాన్
 వ్యోషం ఫలత్రికం హింగు ర్యమాసీం తుంబురుం బిడమ్
 అజాజీం కృష్ణలవణం చాడిమం దేవదారు చ
 పునర్నవాం విశాలాం చ యవక్షారం సపౌష్కరమ్
 విడంగం చిత్రకం చైవ హవ్రుషాం చవికాం వచామ్
 వభి ర్ఘృతం విపక్వం తు స్థాపయే ద్భాజకే శుభే
 పాయయే త్రిఫలాం మాత్రాం వ్యాధిం బల మవేక్ష్య చ
 రస కే నాథ యూషేణ పయసా వాపి భోజయేత్
 ఉపముక్తశ్చ తే త్వస్మిన్ వ్యాధీన్ హన్యా దిమాన్ బహూన్
 యక్ష్మత్ప్రహోడరం చైవ స్తీహశూలం యక్ష్మ త్రధా
 కుక్షీశూలం చ హృచ్ఛూలం పార్శ్వశూల మరోచకమ్
 విబద్ధశూలం శమయే త్పాండురోగం నకాశలామ్
 ఛర్ద్యతీసారశూలఘ్నం తంద్రా జ్వరవినాశనమ్
 మహారోహితకం నామ స్తీహానం హంతి దారుణమ్ ॥

ములుమోదుగుపట్ట నూరుపలాలు. రేగుపట్ట ౩౪ పలాలు. ఇవిరెండు మెత్త గాచితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళతోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆ
 కషాయంలో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి, ఆవునేతికి నాలుగురెట్లు మేకపాలు చేర్చేది.
 సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకతాడిప్రసిరికలు, ఇంగువ, వాము, తుంబురు, బిడా
 లవణం, కుశాసానివాము, సౌవర్చలవణం, దానిచ్చుపండుబెరడు, దేవదారు, గలిజేరు,
 సప్తఫణి, యవక్షారం, పుష్కరమూలం, నాయువిశంగాలు, చిత్రమూలం, చవ్యం,
 బోడతరం, వస, — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కరన్నం గ్రహించి మెత్తగా
 చూర్ణించి, నీళ్ళతోరుబ్బి అందులో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది యక్ష్మత్ప్రహృద్ధి, స్తీహశూల, కుక్షీశూల, హృచ్ఛూల, పార్శ్వశూల,
 అరోచకం, మలబద్ధం, పాండువు, కామెల్లు, ఛర్ది, అతిసారం, తంద్ర, జ్వరం
 లోగొడుతుంది.

క జ్జ లీ ఘోష ధా లు

౧ శ్రీ జయమంగళరసం

హింసూలసంభవం సూతం గంధకం టంకణం తథా
 తామ్రం వంగం మాక్షికం చ సైంధవం మరిచం తథా
 నమం సర్వం సమాహృత్య ద్విగుణం స్వర్ణభస్మకమ్
 తదర్థం కాంతలోహం చ రూప్యభస్మా పితృతుమ్
 ఏత త్సర్వం విచూర్ణ్యాథ భావయే త్కనకద్రవైః
 శేఫాలీదలజై శ్చాపి దశమూలరసేన చ
 కిరాతతిక్తకక్వాదై స్త్రివారం సాధయే త్సుధీః
 భావయిత్వా తతః కార్యా గుంజాద్వయమితా వటి
 అనుపానం ప్రసౌక్త్యం జీరకం మధుసంయుతమ్
 జీర్ణజ్వరం మహా ఘోరం చిరకాలసముచ్ఛిష్టమ్
 జ్వర మష్టవిధం హంతి సాధ్యాసాధ్య మథాపి వా
 పృథ గ్దోషా శ్చ వివిధాన్ సమస్తాన్ విషమజ్వరాన్
 మేరోగతం మాంసగత మస్థిమజ్జగతం తథా
 అతర్గతం మహా ఘోరం బహిష్ఠం చ విశేషతః
 నానాదోషోద్భవం చైవ జ్వరం శుక్రగతం తథా
 నిఖిలం జ్వరనామానం హంతి శ్రీశివనిర్మితః
 బలపుష్టికరం చైవ సర్వరోగ నిబర్హణః ।

ఇంగిలీకంతోనుంచి తీసి శుద్ధిచేసిన రసం 1 భాగం. గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం,
 తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, సైంధవలవణం, మరియాలు—
 ఇవన్నీ ఒక్కొక్కభాగం. స్వర్ణభస్మం రెండుభాగాలు. కాంతభస్మం, రజతభస్మం—
 ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కభాగం చొప్పున గ్రహించి ముందు నల్లపుమ్మెత్తాకు రసంతోనూ,

తరవాత క్రమంగా వావిలిఆకురసంతోనూ, దళమూలకషాయంతోనూ, శేలశేము కషాయంతోనూ నూడేసిమాట్లు మర్దనాచేసేది. వయోబలానుసారంగా మోతాదు నిర్ణయించుకొని జీలకర్రకషాయంతో తేనెకలిపి అది అనుపానంగా వాడేది.

ఇది ఎంతకాలంగా వుండిన జీర్ణజ్వరం అయినా తగ్గించివేస్తుంది. అన్నవిధజ్వరాలూ, సమస్తవిషమజ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. మేదోగతమూ, మాంసగతమూ, అస్థిగతమూ, అంతర్గతమూ, బాహిరమూ, నానాదోషాలవల్ల వుట్టినదీ, శుక్రగతమూ — ఇవే కాక జ్వరం అనే మేఘగల దేన్నయినా పోగొడుతుంది. బలమూ, పుష్టి కలిగిస్తుంది. తన్మూలంగా సర్వరోగాలనూకూడా తగ్గించేస్తుంది. క్షయకు సంబంధించిన జ్వరాని కిది చాలా మంచిది.

౨ బృహత్కస్తూరీబైరవరసం

మృగమదశశి సూర్యాధాతకీ శూకశింబీ
రజత కనకముక్తా విడుమం లోహపాతాః
క్రిమిరిపు ఘనవిశ్వావారి తాలాభ్రధాత్రీ
రవివళరససిష్టం కస్తూరీబైరవోయమ్
కస్తూరీబైరవః ఖ్యాత స్సర్వజ్వరవినాశనః
ఆర్ద్రకస్య రసైః పేయో విషమజ్వరనాశనః
ద్వంద్వజాన్ భౌతికాన్ వాపి జ్వరాన్ కామాదినంభవాన్
అభిచారకృతాం శైవ తథా శస్త్రకృతాన్ పునః
నిహన్యా దృక్షణా దేవ డాకిన్యాదియతాం స్తథా
బిల్వచూర్ణసీరకాభ్యాం మధుర సహ పానతః
ఆమాతీసారం గ్రహణీం జ్వరాతీసార మేవ చ
అగ్నిదీప్తికర శ్శాంతః కాసరోగసిక్యతనః
క్షవయే దృక్షణా దేవ మేహరోగం హలీమకమ్
జీర్ణజ్వరం నూతనం వా ద్వైకాలీనం చ సంతతమ్
ప్రక్షీప్తం భౌతికం వాపి హంతి సర్వా నిర్విషేశః
ఏకాహికం ద్వాహికం వా త్ర్యాహికం చాతురాహికమ్

పాంచాహికం వష్టసంఖ్యం పాక్షికం మాసికం పునః

సర్వాన్ జ్వరాన్ నిహం త్యాశు భక్షణా ద్ద్యోత్రవైః ॥

కన్తురి, పచ్చకర్పూరం, తామ్రభస్మం, అరెపువ్వు, దూలగొండికేళ్ళు, రజతభస్మం, స్వర్ణభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం, లోహభస్మం, పాత, వాయువికంగాలు, తుంగముస్తలు, సొంటి, కురువేరు తాళకం, అభకం, ఉసిరికపప్పు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగాచూర్ణించి జిల్లేడు ఆకుల రసంతో మర్దించి చిన్న పెసరగింజలవలె మాత్రలుకట్టి వాడుకునేది.

అల్లపురసం దీనికి చాలామంచి అనుపానం. మారేడువేళ్ళకషాయంతో తేనె కలిపి కూడా పుచ్చుకోవచ్చు. స్థితిగతులనుబట్టి ఇంకా అనేక అనుపానాలతోనూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది వేరువేరుగా త్రివోషజ్వరాలూ, ద్వంద్వజ్వరాలూ, సన్నిపాతజ్వరాలూ, కామజ్వరమూ, అభిచారజ్వరమూ, శస్త్రకృతజ్వరమూ, భూతజ్వరాలూ పొగొడుతుంది. మారేడువేరుచూర్ణంతో కలిపి మారేడువేరు కషాయంతో తేనెచేర్చి దానితో పుచ్చుకుంటే ఆమాతిసారమూ, గ్రహణీ, జ్వరాతిసారమూ పొగొట్టి అగ్నిదీప్తి కలిగించి దగ్గులు తగ్గిస్తుంది. మరిన్నీ, ఇది మేహమూ, హలీమకమూ, జీర్ణజ్వరాలూ, సవజ్వరాలూ, సంతత, సతత, ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థిక, పాంచాహిక, షష్టాహిక, పాక్షిక, మాసజ్వరాలన్నూ తగ్గించేస్తుంది.

అనుభవంలో: ఇది ప్రలాపం బాగా కడుతుంది.

క వ స ం త కు సు మా క ర ం

పుథ గ్ద్యో హటకం చంద్రం త్రయో వంగహికాతజమ్
చత్వార స్సూత మభ్రం చ ప్రవాళం మాక్తికం తథా
భావనా గవ్యమగ్ధేక్షువాసా శ్రీద్విజలై ర్నిశా
మోచకందరసై స్సప్త క్రమా ద్భాష్యం పుథకృథక్
శతపత్రరసే నైవ మాలత్యాః కుసుమై స్తథా
పశ్చా న్నైగమదై ర్భాష్యం సుసిద్ధో రసరా ధృవేత్
కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసంతపదపూర్వకః
వల్లభ్యయమిత స్సేవ్య స్థితాజ్యమధునంయతః

వలీపలితహృన్నేధ్యః కామద స్సుఖద స్సదా
 మేహఘ్నః పుష్టిద శ్రేష్ఠః పరం వృష్యో రసాయనః
 ఆయుర్వృద్ధికరః పుంసాం ప్రజాజనన ముత్తమమ్
 క్షయకాసతృప్తహిన్యానశ్వాసరక్త విషా ర్తిజిత్
 హంతి పాండ్వామయాన్ శూలాన్ మూతాఘాతాత్మరీః మారేత్
 యోగవాహి త్కించం సేన్యం కాంతిశ్రీః లవర్ధనమ్
 మననం మదయ న్మద ముజ్వల జుగ్
 ప్రమదానివహః సతివిహ్వలయన్
 సురతై స్సుఖదై ర్గతినివ్యచనై
 ర్భవసారజమా మయ మేవ సుహృత్ ।

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, రెండేసి భాగాలు. మంగభస్మం, నాగభస్మం, కాంతభస్మం
 మూడేసిభాగాలు. రససిందూరం, అభ్రకభస్మం, ప్రవాళభస్మం, మాక్తికభస్మం,
 నాలుగేసిభాగాలు. ఇన్నీ చేర్చి, ఆప్రపాలు, చెరుకువేళ్ళరసం, అడ్డసరపుపువ్వుల
 రసం, చందనకషాయం, వట్టివేరు కురువేళ్ళ కషాయాలు, పసుపుకషాయం, అరటి
 దుంపరసం, తామరపువ్వులరసం, జాజిపువ్వులరసం— పీటితో ఏడేసిమాట్లు
 (మర్దనా కాదు) భావనచెయ్యాలి. చివర కస్తూరితో భావనచేసేది. అంటే ఒకతులం
 కస్తూరి పదహారుతులాలు పన్నీటితో నూరి ఒకదినం ఉంచి దానితో భావనచేసేది.

ఇందులో నూతం అన్నచోట రససిందూరమే కాని రసభస్మం చెయ్యగూడదు.
 మకరధ్వజం, పద్మబలిజారితమకరధ్వజం, సిద్ధనకరధ్వజం— రససిందూరానికి
 బదులు బంగారం తీసివేసి ఇవి వేసుకోవడం మరీ మంచిది. మూత్యాలు భస్మం చెయ్య
 గూడదు. మంచిమూత్యాలు యథాశాస్త్రంగా శుద్ధిచేసి కల్వంలో వేసి పన్నీటితో నూరి
 అముద్దయెండనిచ్చి అది వేసుకోవాలి.. మరన్నీ ఇది ఆయూరసాలతో ఏడేసిమాట్లు
 భావనచెయ్యాలి కాని మర్దనా చెయ్యగూడదు. కస్తూరిభావన అయిన తరువాత
 దానితోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఒక తులం 80 మోతాదులు చేసుకోవచ్చు. ఇది స్థితిగతులను బట్టి అనేక అను
 పానాలతో వాడుకునేది.

ఇది వలీపలితాలు పోగొడుతుంది. మేధ వృద్ధిచేస్తుంది. కామాద్రేకం సుఖం
 కలిగిస్తుంది. ప్రమేహాలు వారిస్తుంది. పుష్టి, బలము కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది.

గొప్పరసాయనం. ఆయుర్వృద్ధికరం. సంతానమున్ను కలిగిస్తుంది. క్షయ, కాస, దప్పిక, ఉన్మాదం, శ్వాస, రక్తదోషాలూ పోగొడుతుంది. పాండువు, కూత, మూత్రాఘాతం, మూత్రాశ్మరి హరిస్తుంది. కాంతి, వర్చస్సు కృద్ధిచేస్తుంది. ఇది సేవించిన పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో సుఖించగలడు.

౪ యోగేంద్ర రసం

విశుద్ధం రససిందూరం తదర్థం శుద్ధహరికమ్
తత్సయం కాంతిలోహం చ తిత్సయం చాభ్ర మేన చ
విశుద్ధం మాక్తికం చైవ వంగం చ తత్సయం మతమ్
కుమారకాంఠై రభ్యశ్యం ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్
తతో రక్తివ్యయమితాం వటిం కుర్యా ద్విచక్షణః
యోగవాహి రసో హ్యేష స్సర్వరోగగులాంతకః
వాతపిత్తభవాన్ రోగాన్ ప్రమేహాన్ బహుమూత్రతామ్
మూత్రాఘాత మపస్మారం భగందరగుదామయమ్
మూర్ఛోన్మాదం చ యక్ష్మాణం పక్షాఘాతం హతేంద్రియమ్
శూలాన్లుపిత్తికం హంతి భాస్కర స్త్రిమిరం యథా
త్రిఫలారసయోగేన శుభయా సితయాపి వా
భక్షయత్వా భవే ద్రోగీ కామరూపీ నువర్జనః
రాత్రౌ సేవ్యం గవాక్షిరం కృశానాం చ విశేషశః
యోగేంద్రాభ్యో రసో సామూ కృష్ణాత్రేయనిర్మితః ।

రససిందూరం రెండుభాగాలు. స్వర్ణభస్మం, కాంతభస్మం, అభ్రకభస్మం, మాక్తిక భస్మం, ప్రవాళభస్మం— ఇవి ఒక్కొక్క భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరిస్తాన మర్చించి ఆముద్ద మూడుదినాలు ధాన్యరాశిలో ఉంచి తరవాత రెండుగురివిందగింజల యెత్తున వాడుకునేది.

ఇది గొప్పరసాయనం. యోగవాహి. వాతపిత్తరోగాలూ, ప్రమేహాలూ, బహు మూత్రవ్యాధి, మూత్రాఘాతమూ, అపస్మారమూ, భగందరమూ, మూలశంకా, మూర్ఛలూ, ఉన్మాదమూ, యక్ష్మా, పక్షవాతమూ, శుక్రనిష్పమూ, శూలా, ఇత్య

పితృమూ పోగొడుతుంది. త్రిఫలకషాయంలో చక్కెర కలిపి అది అనుపానంగా పుచ్చుకుంటే చక్కని వచ్చుస్సు కలుగుతుంది. రాత్రి ఆవుపాలు పుచ్చుకుంటే ఈమందు కృశించిపోయినవారికి రక్తమాంసాలు పెంచి జవసత్వాలు వృద్ధిచేస్తుంది.

౫ బృహద్వాతచింతామణి

భాగత్రయం స్వర్ణభస్మ ద్విభాగం రూప్య మభ్రకమ్
లోహం త్పంచ ప్రవాళం చ మాక్తికం త్రయసమ్మితమ్
భస్మసూతం సప్తకం చ కన్యారసవిశుద్ధితమ్
వల్లమాత్రా వటీ కార్యా భిషగ్భిః పరియత్సతః
యథావ్యాధ్యుపానేన నాశయే ద్రోగ సంకులమ్
వాతరోగం పిత్తకృతం నిహంతి నాత్ర చింతనమ్
వృద్ధోపి తరుణస్పర్థీ కందర్పసమవిక్రమః
దృష్ట స్పిష్టఫల శ్చాయం వాతచింతామణి స్త్విహ ॥

స్వర్ణభస్మం 3 భాగాలు, రజతభస్మం, అభ్రకభస్మం రెండేసిభాగాలు. లోహభస్మం 5 భాగాలు. ప్రవాళభస్మం, మాక్తికభస్మం మూడేసిభాగాలు. రససిందూరం 7 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసాన మర్దించి ఒక్క గురివిందగింజయెత్తున మాత్రలు చేసుకుని వాడుకునేది.

తగిన అనుపానం వాడితే యిది సమస్తవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. వృద్ధుడైనా యువకుడై మన్మథుణ్ణి మించివుంటాడు.

౬ రసరాజరసం

వలైకం శుద్ధనూతస్య వ్యోమసత్వం చ కార్షికమ్
తదర్థం కాంచనం దేయం కన్యారసవిశుద్ధితమ్
లోహం రూప్యం మృతం మగం వాజిగంధాం లవంగకమ్
జాతీకోషం తథా క్షీరకాకోళీం చ తదర్థతః
కాకమాచీరసైః పిష్ట్యా పంచగుంహమితా వటీ
క్షీరం చ శర్కరాతోయం అనుపానం ప్రకల్పయేత్

పక్షాఘాతే ర్దితే వాతే హనుస్తభే పతంత్రకే

ధనుస్తంభే పతానే చ బాధిర్యే నస్తకభమే

సర్వవాతవికారేషు రసరాజః ప్రకీర్తితః

బల్యో శృష్య శ్చ భోగ్య శ్చ వాజీకరణ ఉత్తమః ॥

రససింహారం రితులాలు, అభకభస్మం రెండుతులాలు, స్వర్ణభస్మం ఒకతులం. ఇవి మూడూ కామంచికకు రసాన బాగా మర్దించి ఉంచేది. లోహం, రజతం, వంగం, పెన్నేరు, లవంగాలు, జాపతి, క్షీరకాకోలి— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఆరతులం చొప్పున చేర్చి మెత్తగా దంచి పై ముద్దతో కలిపి వల్చి కామంచికకు రసాన బాగా మర్దించి కండిగింజలంతేసి మాత్రలు చేసుకుని వాడేది

దీని కనుపానం చక్కెరకలిపిన పాలు.

ఇది పక్షవాతం, అర్దితవాతం, హనుస్తంభం, అపతంత్రకం, ధనుస్తంభం, అపకావకం, చెవుడు, తలతిప్పు, సర్వవాతవికారాలున్నా పోగొడుతుంది. బలం చేస్తుంది. శీర్షవృద్ధి, ఐహికసుఖాలు కలిగిస్తుంది.

౭ భాగవృద్ధి మహాలక్ష్మీ విలాసరసం

హేమభస్మం చ భాగైకం రావ్యభస్మం ద్విభాగికమ్

శుల్బభస్మం త్రయోభాగం కాంతిభస్మం చతుర్థకమ్

పంచమం తీక్ష్ణభస్మం చ షష్ఠం మూంధూభస్మకమ్

నిశ్చందం వ్యోమకం చైవ భస్మం సప్తా చ భాగికమ్

అష్టమం వంగభస్మం చ నవమం నాగభస్మకమ్

దశమం మాక్తికం చైవ ఏకాదశం ప్రవాళకమ్

సర్వై స్సమం హింశుభోత్థరససిందూర మేవ చ

మర్దయే ద్భావయే ద్ద్రవ్యం భావనా జాతపత్రమ్

త్రికటుత్రిఫలా చైవ చాతుర్జాతం చ కుంకుమమ్

మృగనాభిరసం భావ్యం సప్తాహం చ భిషగ్వరైః

మాషమాత్రప్రయోగేణ సితాజ్యమధుసంయుతమ్

రాజరోగం నిహం త్యాగు యం వ్యాధుం నివారయేత్

ద్వంద్వజం మూర్ఖరోగం చ శ్వాసం కాసం చ కామలామ్
 దీర్ఘతాపం చ గుల్మం చ సర్వశూలాని నాశయేత్
 ఉన్మాదం చ మతిభ్రంశం అప్రోవరమహాగదాన్
 ప్రమేహాన్ విశతిం చైవ పండ్యం చ జ్వరం జయేత్
 చంచలా సుప్తిరోగం చ గ్రహణీరోగ మేవ చ
 మందాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలహరం వృష్యం అత్యంత మతిసీపనమ్
 తుష్టిపుష్టికరం బల్యం కఫవాతవిनाశనమ్ ॥

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం, రజతభస్మం 2 భాగాలు, తామ్రభస్మం 3 భాగాలు, కాంతభస్మం 4 భాగాలు, లోహభస్మం 5 భాగాలు, మాండూరభస్మం 6 భాగాలు, నిశ్చండ్రక మైన అభ్రకభస్మం 7 భాగాలు, వంగభస్మం 8 భాగాలు, నాగభస్మం 9 భాగాలు, మాక్తికభస్మం 10 భాగాలు, ప్రవాళభస్మం 11 భాగాలు, ఇంన్నీ ఎంతో అంత ఇంగిలీకరససందూరం. ఈవస్తువు లన్నీ కలిపి జాపత్రిక మాయం, త్రికటుక మాయం, త్రిఫలక మాయం, చాతుర్దాతక మాయం, కుకుమపువ్వు క మాయం, కస్తూరిక మాయం— వీటితో మర్దనా చేసి మాషమాత్రం నెయ్యి చక్కెరలతో వాడేది.

ఇది రాజయక్షు, క్షయ, పాండురోగం, మూర్ఖుడు, ఉబ్బసం, కామెర్లు, గుల్మం, తాపం, శూలలు, ఉన్మాదం, ఉదరరోగాలు, వింశతిప్రమేహాలు, పండ్యం, జ్వరాలూ, సుప్తిరోగం, గ్రహణి, దగ్గులు, వగర్పులు, ప్లేహవ్యాధులు, ఛర్ది, ఆగ్ని మాంద్యం, కుష్ఠరోగం, మూలశంకలు, భగందరం, వాతశూల పోగొడుతుంది. అకలి కృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, తుష్టి, పుష్టి, కలిగిస్తుంది. బలకరం. కఫవ్యాధులకు తిరుగులేని ఔషధం.

రాజా ల సూ ర్యో ద యం

నూతం త్రైగుణ్యగంధం పరిమిత మమృతం భానుతీక్షణం చ నేత్రమ్
 ఆయాధం తచ్ఛతుర్థం గగనశరయుతం కాంతతారేచ తుల్యే
 మారీచం చైకయుక్తం శ్రిచతురసహితం నాగవంగం క్రమేణ
 తేరమ్యం సూక్ష్మమర్ద్యం మునిరసమధితం చాటరూపేక్షురాభ్యామ్

వత ద్దద్యాన్నిహంతి జ్వరకులగహనం త్యానకానం చ ఛర్దిమ్
హండుం శూలప్రమేహః స్వయతి గుదరుజాః స్త్రీహగల్మా నశేషాన్
వాతవ్యాధేః కుఠారః క్షయజకఫరుజో రాజయత్కూడిరోగః
నామ్నాయం బాలసూర్యోరయ ఇతి కథితో విష్వపేయం ప్రసిద్ధః ।

పాదరసం 1 భాగం, గంధకం 3 భాగాలు, నాగ్ 3 భాగాలు, తామ్రభస్మం, లోహభస్మం తెండేసిభాగాలు. గవ్వలభస్మం 4 భాగాలు. అధ్రకభస్మం, కాంతభస్మం, రజతభస్మం అయిదేసిభాగాలు. మిరియాలు ఒకభాగం, నాగభస్మం 3 భాగాలు, వంగభస్మం 4 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అవిసిఆమరసం, అష్టరంరసం, పల్లెయరసం-పీటితో లెస్సగామర్దించేది.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ తగ్గించేస్తుంది. క్వాస, కాస, ఛర్ది, హిండువు, కూల, ప్రమేహాలు, మూలశంక, స్త్రీహవ్యాధులు, గుల్మం, సకలదుర్లక్షణాలతో కూడిన క్షయ, వాతవ్యాధులు, సమస్తకఫవ్యాధులు, రాజయత్కూ మొదలైన సకలరోగాలూ నశింపజేస్తుంది.

కా బృ హ తో మ నా థ ర స ం

హింగూలసంభవం సూతం పాలిధారసమర్దితమ్
రండాశోధితగంధం చ తేనైవ కజ్జలీకృతమ్
తద్వయో ర్ద్విగుణం లోహం కన్యారసవిమర్దితమ్
అధ్రకం వంగకం రావ్యం ఖర్బరం మాక్షికం తథా
నువర్ణం చ సమం సర్వం ప్రత్యేకం చ రసార్థకమ్
తత్సర్వం కన్యకాద్రావై ర్మర్దయే ద్భావయే త్తథా
భేకవర్ణిరసే నైవ గుఃజాద్వయపటే హితామ్
మధునా భక్షయే చ్చాపి సోమరోగనివృత్తయే
ప్రమేహాన్ వింశతిం హంతి బహుమూత్రం చ సోమకమ్
మూత్రాతిసార మత్యుగ్రం మూత్రాఘాతం నుదారుణమ్
మూత్రదోషం బహువిధం ప్రమేహం మధుసంజ్ఞకమ్
హస్తీమేహం మిత్తుమేహం నానామేహాన్ వినాశయేత్

వాతికం వై త్రికం చైవ శైష్వికం సోమనంజ్ఞకమ్

నాశయే ద్బహుమూత్రం చ స్రమేహ మవిల్పః

సోమనాథరసశ్చాయం చ కేణ వినిర్మితః

వృష్యా ద్వృష్యతమో హ్యేష మూత్రదోషకులాంతకృత్ ॥

ఇంగిలీకరసం తీసి వావిలి ఆకురసంతోనూ, గంధకం ఎలకచెవిఆకురసంతోనూ శుద్ధి చేసి ఉంచుకునేది. అవిరెండూ ఒక్కొక్కభాగం గ్రహించి కజ్జలిచేసుకునేది. అందులో 4 భాగాల లోహభస్మం చేర్చి కలబందరసాన మర్దించేది. అందులో అభ్రకభస్మం, వంగభస్మం, రజతిభస్మం, కఫరి, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణ భస్మం— ఇవి అర్థభాగం చొప్పున చేర్చి మళ్ళీ కలబందరసాన మర్దించేది. తరవాత సరస్వతీఆకురసంతో ముందుభావనా తరవాతమర్దనా చేసి రెండేసిగుణింజల యెత్తున మాతలు చేసి తేనెతో వాడేది.

ఇది సోమరోగం హరిస్తుంది. వింశతిస్రమేహాలు, బహుమూత్రవ్యాధి, సోమరోగం, అత్యుగ్రమైన మూత్రాతిసారం, మూత్రాఘాతం, బహువిధా లైన మూత్రదోషాలు, మధుమేహం, హస్తిమేహం, ఇక్షుమేహం, నానామేహాలూ, త్రిదోషాలవల్లా పుట్టిన సోమరోగం ఛోగొడుతుంది. ఇది కృష్యయోగాలన్నిటిలోనూ మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.

౧౦ సు వ ర్ణ క్ర వ్యా ద ర స ం

మృతం స్వర్ణం మృతం కాంతం మృతం శుల్బం చ తీక్ష్ణకమ్

మృతం రావ్యం మృతం వంగం మృతం నాగం మృతాధికమ్

మృతం సూకం తథాగంధం విద్రుమం శంఖ మేవ చ

మారితం పుష్పకాసీసం వరాటం మాక్తికం తథా

భ్రష్టం టంకణమార్గంచ మృతం మాందూర మేవ చ

నాగరం వేల్లజం చైవ కణా లవణపఠికమ్

రసేంద్రం దేవతాపుష్పం నమభాగాని కారయేత్

ఖ్యాయుధ్యే వినిక్షిప్య మర్దయేల్లు గవారిణా

ఆర్చిత్య రసేనైవ రక్తబీజరసేన చ

చణకామ్లేన చ తథా భృంగ కేన రసేన చ

మర్దయే దృక్షయే చైవ ద్విగుణాఫలమూనతః
 భోజనాంతే చోష్ణవారి మస్తుతక్రనురాసవైః
 క్షిప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం పాచనం షరమ్
 సర్వాజ్ఞేర్ణాన్నిహం త్యాశు గుల్మస్తీహావినాశకమ్
 శూల మష్టవిధం చైవ గ్రహణీం చిరజా మపి
 అర్ఘోహరం చామవాత మరుచిం చ జయే త్పునః
 స్వర్ణక్రవ్యాదనామాయం స్థౌల్యరోగం చ నాశయేత్ ॥

స్వర్ణభస్మం, కాంతభస్మం, తామ్రభస్మం, లోహభస్మం, రజతభస్మం, వంగభస్మం, నాగభస్మం, అభకభస్మం, రసం, గంధకం, ప్రవాళభస్మం, శంఖభస్మం, కాసీసభస్మం, వరాటభస్మం, ముత్యభస్మం, పొంగించిన వెలిగారం, మాండూరభస్మం, శొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సైంధవలవణం, సామద్రలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, సోవర్చలవణం, రససిందూరం, లవంగాలు— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యథాశాస్త్రంగా కలిపి మాదీఫలరసంతోనూ, ఆల్లపురసంతోనూ, పుల్లజానిమ్మపండురసంతోనూ, పెనగపులుసుతోనూ, గుంటకలగరరసంతోనూ మర్దించి రెండుగురింజలయెత్తున మాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

అనుపానాలు వేడినీళ్ళు, మజ్జిగ తేట, పెరుగు, మజ్జిగ, సుర, ఆసవం. భోజనం చేసి ఇది వాడేది.

ఇది ఆకలి పుట్టిస్తుంది. జీర్ణశక్తి కలిగిస్తుంది. సకలాజ్ఞేర్ణాలూ హరిస్తుంది. గుల్మం, స్తీహావ్యాధులు, శూలలు, గ్రహణి, మూలశంకలు, అమవాతం, అరుచి, స్థౌల్యరోగమున్నూ తగ్గించేస్తుంది.

౧౧ అ భ క ప ం చా మృ త ర స ం

భుజంగం త్రపుకం శైలం కాంత మభకభస్మకమ్
 ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ భాగ మేత ద్యథాక్రమమ్
 కాశ్మీరం ఘనసారం చ టంకణం హేమమూక్షికమ్
 సిందూరం పూర్వవ త్సర్వం ఖల్వమధ్యే వినిక్షి పేత్
 ధత్తూరతులసీ భృంగీముండిమర్కటిగోక్షురైః

కుమారీశాల్యలీరంభాగ్నూచీభి శ్చ మర్దయేత్
 గుంజాద్యయప్రమాణేన హ్యనుపానవిశేషతః
 వింశతిం మేహజాన్ రోగాన్ వింశతిక్షయరోగకాన్
 వింశతిశ్లేష్మజాన్ రోగాన్ చతుర్వింశతిపైత్తికాన్
 చతుర్వింశ త్యతీసారాన్ గ్రహణీం శూలకం తథా
 మూత్రకృచ్ఛాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః
 స్త్రీణాం ప్రదరరోగం చ యోనిదోషం చ నాశయేత్
 గర్భవృద్ధిం వపుఃపుష్టిం, శీతవీర్యం చ కారయేత్
 అంతర్బాహ్యం తథా తాపం హిక్మాం ఛర్దిం చ నాశయేత్
 అంతర్గతం జ్వరం జీర్ణం సర్వాజీర్ణ మతఃపరమ్
 అభ్రపంచామృతాభిఖ్యో నీతానాథేన భాషితః ॥

నాగభస్మం 1 భాగం, వంగభస్మం 2 భాగాలు, కర్పూరశిలాజిత్తు 3 భాగాలు,
 కాంతభస్మం 4 భాగాలు, అభ్రకభస్మం 5 భాగాలు. ఇది పూర్వార్థం. ఇలాగే
 కుంకుమపువ్వు 1 భాగం, పచ్చకర్పూరం 2 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 3 భాగాలు,
 హేమమాక్షికభస్మం 4 భాగాలు, రససిందూరం 5 భాగాలు. ఇది ఉత్తరార్థం.
 ఈరెండు ప్రతులూ కలిపి ఉమ్మెత్తాకురసం, తులసి ఆకురసం, గుంటకలగరసం,
 బోడతరంగసం, దూలగొండికషాయం, పల్లేరురసం, కలబందరసం, బూరుగుచెక్క
 రసం, అరటిదుంపరసం, తిప్పతీగరసం— ఈపదిరసాలతో చక్కగా మర్దించి
 రెండేసి గురిగింజలయెత్తుచొప్పున వాడుకునేది.

ఇది విశంతిప్రమేహాలూ, విశంతిక్షయరోగాలూ, వింశతికఫవ్యాధులూ, చతుర్విం
 శతిపిత్తవ్యాధులూ, చతుర్వింశతి అతిసారాలూ, గ్రహణి, శూల, మూత్రకృచ్ఛాలు,
 స్త్రీల ప్రదరరోగమూ, యోనిదోషం పోగొడుతుంది. గర్భవృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి
 పుష్టి కలిగిస్తుంది. చలువచేస్తుంది. అంతస్తాపం, బహిస్తాపం, ఎక్కిళ్ళు, వాంతులు,
 అంతర్గతజ్వరం, జీర్ణజ్వరం, సర్వాజీర్ణాలూ హరిస్తుంది.

౧౨ పూర్ణ చంద్ర రసం

ద్వికర్షం శుద్ధనూతం చ గంధకం చ ద్వికార్షికమ్
 లోహభస్మ పలం చైకం జారితాభ్రం పలాంశకమ్

ద్వితోలం రజతం చైవ వంగభస్మ ద్విక్కార్షికమ్
 నువర్ణం తోలకం చైవ తామ్రం కాంస్యం చ తత్సమమ్
 జాతీఫలం చేంద్రపుష్ప మేలాం భృంగం చ జీరకమ్
 కర్పూరం వనితాం ముస్తం కర్ణం దద్వా త్వేధక్వేధక్
 సర్వం ఖల్లతలే క్షిప్త్యా కన్యారసవిమర్దితమ్
 భావయిత్వా వరాతోయై రువుకాణాం రసై స్తథా
 ఏరండపత్రై స్సంవేప్య ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్
 ఉద్ధృత్య మర్దయిత్వా తు వటికాం చణకప్రభామ్
 ఖాదే చ్చ వటికా మేకాం పర్ణఖండేన సంయుతామ్
 సర్వవ్యాధివినాశాయ శాశీరాజేన నిర్మితా
 బల్యా రసాయనీ వృష్యా వాజీకరణ ముత్తమమ్
 అగ్నిమాంద్య మజీర్ణం చ గ్రహణీం చిరజా మపి
 ఆమవాత ముష్ణుపిత్తం జీర్ణజ్వర మరోచకమ్
 ఆమశూలం కటిశూలం హృచ్ఛూలం పక్తిశూలకమ్
 కామశోకోద్భవం రోగం ప్రమేహం బహుమూత్రకమ్
 వాయుం బహువిధం హంతి ధ్వజభంగం విశేషతః
 మేధాం చ లభతే రాజ్ఞ తుష్టిపుష్టిసమన్వితామ్
 వృద్ధోపి తరుణస్పర్ధీ స్త్రీషు చాపి వృషాయతే
 దృష్ట సిద్ధఫలో హ్యేష రసాయనవర స్మృతః ॥

పాదరసం 4 తులాలు, గంధకం 4 తులాలు, లోహభస్మం 8 తులాలు, కృష్ణాభ్రక
 భస్మం 8 తులాలు, రజతభస్మం రెండుతులాలు, వంగభస్మం 4 తులాలు, స్వర్ణభస్మం,
 తామ్రభస్మం, కాంస్యభస్మం, ఒక్కొక్కతులం, జాజికాయ, లవంగాలు, ఏలకులు,
 దేవదారు, జీలకర్ర, పచ్చకర్పూరం, ప్రేంకణం, తుంగముస్తలు, ఇవి ఒక్కొక్కకర్ణం.

ఇవన్నీ చేర్చి కలబందరసంతోనూ, త్రిఫలకషాయంతోనూ, అముదపాకుల రసం
 తోనూ, మర్దించి అముద్దఅముదపాకులతో చుట్టి అది మూడుదినాలు ధాన్యరాశిలో
 వుంచి తీసి పెనగగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి ఒక్కొక్క మాత్ర తాంబూలంతో
 వాడుకునేది.

ఇది బలం కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. గొప్పవాణీకరం. అగ్నిమాంద్యమూ, అజీర్ణమూ, గ్రహణీ, అనువాతమూ, అమిశ్రమూ, అజీర్ణజ్వరమూ, అరోచకమూ, అమశూలా, కటిశూలా, హృదయశూలా, పరిణామశూలా, కామంవల్లా, శోకం వల్లా పుట్టిన వ్యాధులూ, ప్రమేహమూ, బహుమూత్రమూ, వాతవికారాలూ, ధ్వజభంగమూ పోగొడుతుంది. బుద్ధిబలం ఎక్కువచేస్తుంది. తుష్టి పుష్టి కలిగిస్తుంది. వృద్ధుడుకూడా యువకుడై అనేకమందిస్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. ఇది గొప్ప రసాయనం.

౧౩ బృహద్వంగేశ్వరరసం

సూతం గంధం మృతం లోహం మృత మభ్రం సమాంశకమ్
 హేమ వంగం చ ముక్తా చ తాప్య మేవం నమం సమమ్
 సర్వేషాం చూర్ణితం కృత్వా కన్యారసవిమర్దితమ్
 గుంజాద్వయప్రమాణేన వటికాం కురుయత్నతః
 బృహద్వంగేశ్వరో హ్యేష రక్తమూత్రే వ్రశస్యతే
 శ్వేతమూత్రం బృహన్నూత్రం కృచ్ఛ్రమూత్రం తథైవ చ
 సర్వవ్రకారమేహం స్తు నాశయే దవికల్పతః
 అగ్నివృద్ధిం వయోవృద్ధిం కాంతివృద్ధిం కరోతి చ
 క్షయరోగం నిహం త్యాశు కాసం పంచవిధం తథా
 కుష్ట మష్టాదశవిధం పాండురోగం హలీమకమ్
 శూలం శ్వాసం జ్వరం హిక్కాం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్
 క్రమేణ శీలితో హంతి వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా ॥

రసం, గంధకం, లోహభస్మం, అభ్రకభస్మం, స్వర్ణభస్మం, వంగభస్మం, మాక్తికభస్మం, రజతభస్మం, — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసాన మర్దించి రెండు గురిగింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది రక్తమూత్రం, శ్వేతమూత్రం, అతిమూత్రం, మూత్రకృచ్ఛం, సకలమేహాలూ, పోగొడుతుంది. అగ్నివృద్ధి, వయోవృద్ధి, కాంతివృద్ధి కలిగిస్తుంది. క్షయ తగ్గిస్తుంది. కాసలు, కుష్ట, పాండువు, హలీమకం, శూల, శ్వాసలు, జ్వరం, హిక్క, అరోచకం— ఇవిన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౪ కు మా ర క ల్యా ణ, ర స ౦

సిందూరం మాక్తికం హేమ వ్యోమాయో హేమమాక్షికమ్
కన్యాతోయేన సంమర్ద్య కుర్యా న్ముద్గమితా వటిః
వటికాం వటికార్థం వా వయోవస్థాం వివిద్య చ
క్షీరేణ సితయా సార్థం బాలేషు వినియోజయేత్
కుమారాణాం జ్వరం శ్వాసం వమనం పారిగర్భికమ్
గ్రహదోషాం శ్చ నిఖిలాన్ స్తన్యస్మాగ్రహణం తథా
కామలా మతినారం చ కృతాం వహ్నివైశృతమ్
రసః కుమారకల్యాణో నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

రససిందూరం, మాక్తికభస్మం, స్వర్ణభస్మం, అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం, హేమ
మాక్షికభస్మం— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసాన మర్దించి పెసర
గింజలంతేసి మాత్రలు కట్టుకునేది.

ఇది వయస్సునూ, బల్బమునూ, అవస్థనూ గుర్తించి చంటిపిల్లలకు దినానికి ఒక
మాత్రగాని మాత్రలో సగం గాని వాడేది. అనుపానం కలకండపాడికలిపిన
వేడిపాలు.

ఇది పిల్లల జ్వరం, వగర్పు, వమనం, గర్భవతులైవుండిన స్త్రీల స్తన్యం తాగడం
వల్ల పిల్లలకు కలిగే రోగాలు, గ్రహదోషాలు, పాలుతాగకపోవడం, కామెర్లు,
నీటివిరేచనాలు, చిక్కిపోవడం, అకలిలేకపోవడం మొదలైన వన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౫ మ హా యో గ రా జ గు గ్గు లు

నాగరం పిప్పలీ చవ్యం పిప్పలీమూలచిత్రకైః

భ్రష్టం హింగ్వజమోషం చ సర్వ పా జీరకద్వయమ్

రేణుకేంద్రయవాః పాతా విడంగం గజపిప్పలీ

కటుకాతివిషా థార్ద్రీ వచా మూర్వేతిభాగతః

ప్రత్యేకం శాణికాని స్యు ర్ద్రివ్యాణిమాని వింశతిః

ద్రవ్యేభ్య స్సకతేభ్య శ్చ త్రిఫలా ద్విగుణా భవేత్

ఏభి శ్చూర్ణీకృతై స్సర్వై స్సమో దేయన్తు గుగ్గులుః
 వంగం రావ్యం చ నాగం చ లోహసారం తథాభకమ్
 మాండురం రససిందూరం ప్రత్యేకం పలనమ్మితమ్
 గుడపాకసయం కృత్వా ఇమం దద్యా ద్యధోచితమ్
 ఏకపిండం తతః కృత్వా ధారయే ధృతభాజనే
 గుటికా శ్శాణమాత్రా స్తు కృత్వా గ్రాహ్య యధోచితాః
 గుగ్గులు ర్యోగ రాజోయం త్రిదోషఘ్నై రసాయనః
 మైథునాహారసానానాం త్యాగోనై వాత్ర విష్యతే
 సర్వాన్ వాతమయాన్ కుష్ఠానర్కాన్సి గ్రహణీగదమ్
 ప్రమేహం వాతరక్తం చ నాభిశూలం భగందరమ్
 ఉదావర్తం క్షయం గుల్మం అపస్మార మురోగ్రహమ్
 మందాగ్ని శ్వాసకాసాం శ్చ నాశయే దరుచిం తథా
 రేతోదోషహరః పుంసాం రజోదోషహర స్త్రియః
 పుంసా మపత్యజనకో వంధ్యానాం గర్భద స్తథా
 రాస్నాదిక్వాథసంయుక్తో వివిధం హంతి మూరుతమ్
 కాశోల్కాదిశ్చ తా త్ప్రీత్యం కఫ మూరగ్వధాదినా
 దార్ద్రశ్రుతేన మేహం శ్చ గోమూత్రే నైవ పాండుతామ్
 మేదోవృద్ధిం చ మథునా కుష్ఠో నింబశ్రుతేన చ
 చిన్నా క్వాథేన వాతాస్త్రం శోఫం శూలం కణాశ్రుతాత్
 పాటలాక్వాథసహితో విషం మూషకజం జయేత్
 త్రిఫలాక్వాథసహితో నేత్రార్తిం హంతి దారుణామ్
 పునర్న వాదేః క్వాథేన హన్యా స్సర్వోదరాణ్యపి ॥

సొంటి, పిప్పళ్ళు, చవ్యం, పిప్పలిమోడి, చిత్రమూలం, వేయించిన ఇంగువ, అజా
 మోదం, ఆవాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, రేణుకలు, కొడిశపాలవిత్తులు, పాత,
 వాయువిడంగాలు, గజపిప్పళ్ళు, కటుకరోహిణి, అతివస, గంటుభారంగి, వస,
 చాగనార— ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులంచొప్పున గ్రహించేది. కరకతాడిపుసిరికల

చూర్ణం 20 తులాలు, మహిషాక్షిగుగ్గిలం 86 తులాలు, వంగభస్మం, రజతభస్మం, నాగభస్మం, లోహభస్మం, అభ్రకభస్మం, మాండూరభస్మం, రససిందూరం— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం. ముందుగా మహిషాక్షిగుగ్గిలం బెల్లంలాగ పాకంపట్టి తక్కినచూర్ణం అంతా అందులో పోసి కలిపి నేతిపాత్రలో ఉంచు కోవాలి. మాత్రలు సెనగగింజలకంటే కొంచెం పెద్దవిగా చెయ్యాలి. వెంటనే మాత్రలు చెయ్యాలి లేకపోతే ఆముద్ద గట్టిపడిపోతుంది.

ఇది త్రిదోషాలూ సామ్యపరిచే రసాయనం. అహారపానమైదునాదులవిషయమై నిషేధం లేకుండా యిది పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది సమస్త వాతవ్యాధులూ, కుష్ఠులూ, మూలశంకలూ, గ్రహణీ, ప్రమేహాలూ, వాతరక్తమూ, నాభిశూలా, భగంకరమూ, ఉదావర్తమూ, త్వయా, గుల్మమూ, అపస్మారమూ, ఉరోగ్రహమూ, మందాగ్ని, శ్వాసకాసలూ, అరుచీ, పురుషుల వీర్యదోషాలూ, స్త్రీల రజోదోషాలూ హరిస్తుంది. పురుషులకు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భం నిలుపుతుంది. సన్నరాష్ట్ర కషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతవ్యాధులూ, కాకోళికషాయంతో పుచ్చుకుంటే పిత్తవ్యాధులూ, కేలచెక్కకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కఫవ్యాధులూ, మానుషసుపు కషాయంతో ప్రమేహాలూ, గోమూత్రంతో పాండురోగమూ, తేనెతో పుచ్చుకుంటే కొవ్వు, వేపపట్టకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కుష్ఠరోగమూ, తిప్పతీగకషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతరక్తమూ, పిప్పళ్ళకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉబ్బూ, శూలా, పాటలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఎలుకలవిషమూ, త్రిఫలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే నెత్రవ్యాధులూ, గలిజేరుకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉదరరోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౬ బృ హ త్స ర్వ జ్వ ర హ ర లో హం

పారదం గంధకం శుద్ధం తామ్ర మభ్రం చ మాక్షికమ్
హిరణ్యం తారం తాళం చ కర్ణ మేగం పృథక్పృథక్
మృతం కాంతం పలం దేయం సర్వ మేకీకృతం శుభమ్
వక్ష్యమాణౌషధై ర్భావ్యం ప్రత్యేకం దినసప్తకమ్
కారవేల్లరసేనాపి దశమూలరసేన చ
పర్పటస్య కషాయేణ క్వాథేన త్రైఫలేన చ
గుడూచ్యా స్వరసే నాపి నాగవల్లీరసేన చ
కాకమాచీరసే నైవ నిర్గుండ్యా స్వరసేన చ

పునర్న వార్ద్రాకాంభోభి ర్భావనాం పరికల్ప్య చ
 రక్తికాదిక్రమే చైవ వటికాం కారయే ద్భిషక్
 పిప్పలీ గుడసంయుక్తా వటికా వీర్యవర్ధనీ
 జ్వర ముష్టివిధం హంతి చిగకాలసముద్భవమ్
 వివిధం వారిదోషోష్ఠం నానాదోషోద్భవం తథా
 సతతాదిజ్వరం హంతి సాధ్యాసాధ్య మథాపి వా
 క్షయోద్భవం చ ధాతుస్థం కామశోకభవం తథా
 భూతావేశజ్వరం చైవ ఋక్షదోషభవం తథా
 అభిఘాతజ్వరం చైవ మభిచారసముద్భవమ్
 అభిన్యాసం మహాఘోరం విషమంచ త్రిదోషజమ్
 శీతపూర్వం దాహపూర్వం విషమం శీతలం జ్వరమ్
 ప్రతేపకజ్వరం ఘోర మర్థనారీశ్వరం తథా
 స్త్రీహజ్వరం తథా కాసం చాతుర్ధికవిపర్యయమ్
 పాండురోగగణాన్ సర్వాన్ అగ్నిమాంద్యం మహాగదమ్
 ఏతాన్ సర్వా నిహం త్యాశు పక్షార్థే నాత్ర సంశయః
 శాల్యన్నం తక్రసహితం భోజయేత్ పక్షిమాంసకమ్
 కకారపూర్వకం సర్వం వర్జనీయం విశేషతః
 మైథునం వర్జయే త్తావ ద్యావ న్న బలవాన్ భవేత్
 సర్వజ్వరహరం శ్రేష్ఠ మనుపానం ప్రకల్పయేత్ ॥

రసం, గంధకం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణభస్మం,
 రజతభస్మం, తాళకం, — ఇవి ఒక్కొక్కొక్కర్నం. కాంతభస్మం ఒకపలం. ఇవన్నీ
 కలిపి, కాకరాకురసం, దళమూలకషాయం, పత్పాటకకషాయం, త్రిఫలాకషాయం,
 తిప్పతీగస్వరసం, తమలపాకులరసం, కామంచాకురసం, వావిలిరసం, గలిజేరురసం,
 అల్లఘరసం, — వీటితో ఒక్కొక్కదానితో ఏడేసి దినాలు మర్దించేడి. మాత్ర
 వడ్లగింజయెత్తు. అనుపానం పిప్పళ్ళచూర్ణమూ పాతబెల్లమూను.

ఇది జీర్ణజ్వరాలు, నీళ్ళపల్లడితో వచ్చిన జ్వరాలు, త్రిదోషజ్వరాలూ, సన్ని పాత
 జ్వరాలూ, సతతసంతతాదిజ్వరాలూ, క్షయకు సంబంధించిన జ్వరాలూ, ధాతుగత

జ్వరాలూ, కామజ్వరాలూ, భూతజ్వరాలూ, అభిసూతజ్వరాలూ, అభిచారజ్వరాలూ, అభిన్యాసజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ, శీతజ్వరాలూ, దాహజ్వరాలూ, స్తీహజ్వరాలూ, దగ్ధా, వగర్పా, పాండువా, అగ్నిమాంద్యమా— మొదలైన అనేక వ్యాధులను పోగొడుతుంది. ఇది వాడినప్పుడు మజ్జిగతో అన్నంపెట్ట మని శాస్త్రం. మైధునమున్నూ వర్జించాలి.

ఇది వంగజేశంలో ఎక్కువగా వాడతారు.

౧౭ హే మా మృ త ర స ం

భాగ మేకం పారదన్య బలే ర్భాగద్వయం తథా
హేమ్నః పాదమితం భాగం ఏకైకం తారవంగయోః
అర్జునన్య కషాయేణ సంమర్ద్య రక్తికోస్మితామ్
వటీం కృత్వా దాపయే చ్చ సితాజ్యమధుసంయుతామ్
శామ్యం త్యనేన హృద్రోగాః సర్వపప నసంశయః
శ్రీమద్గహననాథేన నిర్మితోయం రసోత్తమః ।

రసం ఒకభాగం, గంధకం రెండుభాగాలు, స్వర్ణభస్మం రసంలో నాలుగోవంతు. రజతభస్మమూ, వంగభస్మమూ ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ కలిపి తెల్లమద్దికషాయంతో నూరి గురిగింజయెత్తున మాత్రలు చేసుకుని వాడేది. అనుపానం చక్కెర, నెయ్యి, లేనె. దీంతో సకల హృద్రోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౮ స్వ ర్ణ ప ర్ప టి

రసోత్తమం పటం శుద్ధం హేమతోలకసంయుతమ్
శిలాయాం మర్దయే త్తావ ద్భావ దేకత్వ మాగతమ్
గంధకన్య పటం చైక మయఃపాత్రే తతో దృఢే
మర్దయే ద్దృఢపాణిభ్యాం యావ త్కజ్జలతాం వ్రజేత్
తతఃపరం విధానజ్ఞః పర్పటిం కారయే త్సుధీః
రక్తికాదిక్రమే నైవ యోజయే దనుపానతః

గ్రహణీం వివిధాం హణి శూల మప్యవిధం తథా
సర్వజ్వరహరో వృష్యా నామ్నీయం స్వర్ణపర్పటి ।

శుద్ధపాదరసం ఒకపలం, బంగారం ఒక తులం. ఇవి రెండూ బాగా కలిసేటట్లు నూరాలి. తరవాత గంధకం ఒకపలం చేర్చి గట్టిగా— చక్కగా కజ్జలి అయేటట్లు మర్దించాలి. ఆకజ్జలి పర్పటివిధానంగావండి రతి ప్రమాణం మొదలు వయోవస్థానుసారం వాడుకునేది.

ఇది వివిధగ్రహణులు, అప్యవిధశూలలు, సర్వజ్వరాలూ హరిస్తుంది. బలమూ, పీర్యవృద్ధి కూడా కలిగిస్తుంది.

౧౯ వ స ం త మాలతీ ర స ం

స్వర్ణం ముక్తా దరద మరిచం భాగవృద్ధ్యా ప్రదిప్తమ్
ఖర్పరాష్ట్రా ప్రథమ మఖిలం మర్దయేత్ మృంక్షణేన
యావ త్స్నేహో వ్రజతి విలయం నింబనీరేణ తావత్
గుంజాద్వంద్వం మధుచపలయా మాలతీప్రాగ్గసంతః
నేవితోయం హరే త్త్వార్ణం జీర్ణం చ విషమజ్వరమ్
వ్యాధీ నన్యాం శ్చ కాసాదీన్ ప్రదీప్తం కురుతే నలమ్ ।

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం, మాక్తికభస్మం 2 భాగాలు, ఇంగిలీకం 3 భాగాలు, మిరియాలు 4 భాగాలు, కఫరి 8 భాగాలు. ఇవి నిమ్మకాయరసంతో బాగా మర్దించి వయోబలానుసారం వాడుకునేది.

ఇది జీర్ణజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ, శ్వాసకాసలూ, అగ్నిమాంద్యమూ పోగొడుతుంది.

౨౦ ఇ చ్చా భే దీ ర స ం

సూతం గంధం చ మరిచం టంకణం నాగ రాభయా
జైపాలబీజసంయుక్తం క్రమోత్తరగుణం భవేత్
సర్వతుల్యో గుడో దేయ ఇచ్ఛాభేదీ త్వయం రసః
ద్విత్రిగుంజాపరిమితా వటీ కార్యా విచక్షణైః ।

రసం 1 భాగం, గంధకం 2 భాగాలు, మిరియాలు 3 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 4 భాగాలు, సొంటి 5 భాగాలు, కరకవొలుపు 6 భాగాలు, నేపాళాలు 7 భాగాలు. ఇవి మెత్తగానూరి ఇవన్నీ యెంతో అంతకి రెండింతలు పాతబెల్లం కలుపుకుని రెండు మూడు గురిగింజలయెత్తుగా మోతాదు వాడుకునేది. చక్కగా విరోచనం చేస్తుంది.

గమనిక: — నాఅనుభవం. బెల్లం మానెయ్యడం. తక్కినవన్నీ వాముకషాయంతో మర్దించి కందిగింజ లంతేసి మాత్రలు చెయ్యడం. మంచి నీళ్ళు అనుపానం. ఒక్కమాత్ర వేసుకుంటే మూడో నాలుగో విరోచనాలవుతాయి. రెండు వేసుకుంటే అయిదారు విరోచనాలవుతాయి. అంతకంటే యెక్కువగా నే నెప్పుడూ వాడలేదు.

౨౧ శ్వాస చింతామణి

ద్వికర్షం లోహమార్ణస్య తదర్థం గంధ మభ్రకమ్
తదర్థం పారదం తాప్యం పారదార్థేన మాక్తికమ్
శాణమానం హేమచూర్ణం నర్వం సంమర్ద్య యత్నతః
కంటకారీరసై శ్వాపి శృంగ బేరరసై స్తథా
ఛాగీక్షీరేణ మధుకైః క్రమేణ మతిమాన్ భిషక్
గుఃజాచతుష్టయః చాన్య విభీతకసమన్వితమ్
భక్షయే శ్వాసకాసార్తో రాజయక్షునిపీడితః ॥

లోహభస్మం రెండుకర్ణాలు, గంధకం అభ్రకం ఒక్కొక్క కర్ణం. పాదరసం, హేమమాక్షికం ఒక్కొక్కతులం. మత్స్యలభస్మం స్వర్ణభస్మం ఒక్కొక్కటి అరతులం. ఇవన్నీ కలిపి, వాకుడురసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, మేకపాలతోనూ, తేనెతోనూ చక్కగా మర్దించి వయోబలానుసారంగా తాడికాయకషాయంతో పుచ్చుకునేది.

ఇది దగ్గు, వగర్పు, క్షయ పోగొడుతుంది.

౨౨ బృహత్కాంచనాభ్రరసం

కాంచనం రససిందూరం మాక్తికం లోహ మభ్రకమ్
విద్రుమః మృతవైక్రాంతం తారం తామ్రం చ వంగకమ్

కస్తూరికా లవంగం చ జాతీకోషైలవాలుకమ్
 ప్రత్యేకం బిందుమాత్రం చ సర్వం మర్ద్యం ప్రయత్నతః
 కన్యాసీరేణ సంమర్ద్య కేశరాజరసేన చ
 అజాక్షీరేణ సంభావ్యం ప్రత్యేకం దివసత్రయమ్
 చతుర్థంజాప్రమాణేన వటికాం కారయే ద్భిషక్
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం యథాదోషానుసారతః
 నానారోగప్రశమనం సర్వోషద్రవసంయుతమ్
 క్షయం హంతి తథా కాసం యక్ష్మాణం శ్వాస మేవ చ
 ప్రమేహాన్ వింశతిం చైవ దోషత్రయసముత్థితాన్
 సర్వాన్ రోగాన్ నిహం త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా॥

స్వర్ణభస్మం, రససిందూరం, మాక్షికభస్మం, లోహభస్మం, అభకభస్మం, ప్రవాళ
 భస్మం, వైకాంతభస్మం, రజతభస్మం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, కస్తూరి, లవంగం,
 జాపత్రి, కూతురుబుడమ — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసంతోనూ,
 గుంటకలగరరసంతోనూ, మేకపాలతోనూ మూడేసిదినాలు మర్దించేది.

మోతాదు, అనుపానము వయోబలదోషానురూపంగా యేర్పరుచుకునేది.

ఇది అనేకరోగాలు ఛోగొడుతుంది. ముఖ్యంగా క్షయ, దగ్గు, వగర్పు, వింశతి
 ప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది.

౨౩ అ గ్ని తుం దీ వ టి

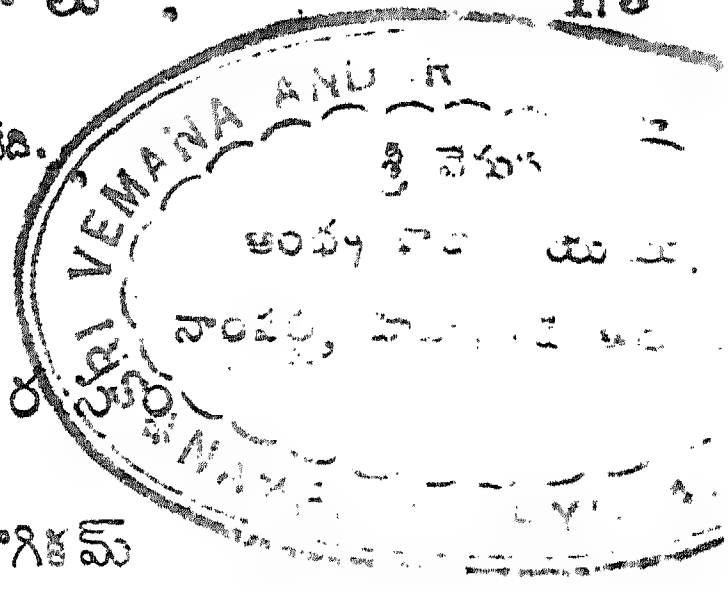
శుద్ధనూతం విషం గంధ మజమోదా ఫలత్రయమ్
 సర్జితౌరం యవతౌరం, వహ్ని సైంధవజీరకమ్
 సౌవర్చలం విడంగం చ సాముద్రం టంకణం సమమ్
 విషముష్టిం నర్వతుల్యం జంబీరాష్లేన మర్దయేత్
 మరిచాభాం వటీం ఖాదే దగ్నిహాంవ్యప్రశాంతయే ॥

శుద్ధపాదరసం, గంధకం, నాభి, అజామోదం, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు,
 ఉసిరికపప్పు, సర్జితౌరం, యవతౌరం, చిత్రమూలం, సైంధవలవణం, జీలకర్ర,
 సౌవర్చలవణం, వాయువిశంగాలు, సముద్రలవణం, పొంగించిన వెలిగారం, — ఇవి
 సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో, అంత విషముష్టిపప్పు, ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయ

రసానమర్దించి మిరియాలంతేసి మాత్రలు చేసుకునేది.

ఇది అగ్నిమాంద్యం పోగొడుతుంది.

అథ హృతా శ న ర

గంధేశటంకైకైకం విషమత్ర త్రిభాగిక్మ

అష్టభాగంతు మరిచం జంభాంభోమర్దితం దినమ్

తద్వటీం ముద్గమానేన కృత్వా ర్ద్రేణ ప్రయోజయేత్

శూలారోచకగుల్మేషు విషూచ్యామగ్నిమాంద్యకే

అజీర్ణే సన్నిపాతాదా శై త్యే జాడ్యే శిరోగదే ।

గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం, ఒక్కొక్కభాగం. శుద్ధనాభి మూడుభాగాలు. మిరియా లేనిమిది భాగాలు. ఇవి నిమ్మకాయరసాన చక్కగా మర్దించి పెసరగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది. అనుపానం అల్లపురసం. స్థితిగతులను బట్టి ఇతరఅనుపానాలున్నూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది శూల, అరోచకం, గుల్మం, విషూచి, (కలరా), అగ్నిమాంద్యం, అజీర్ణం, సన్నిపాతాదులు, తలనొప్పి, శైత్యము తగ్గించేస్తుంది.

అథ కర్పూర ర సం

హింగులం ఫణిఫేనం చ ముస్తకేంద్రయవం తథా

జాతీఫలం చ కర్పూరం సర్వం సంమర్ద్య యత్నతః

జలేన వటికా కార్యా ద్విగుంజాపరిమాణతః

జ్వరాతీసారిణే చైవ తథాతీసారరోగిణే

గ్రహణీ పట్ప్రకారే చ రక్తాతీసార ఉల్బణే ।

ఇంగిలీకం, నల్లమందు, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, జాజికాయ, హారతి కర్పూరం, ఇవి నీళ్ళతో మర్దించి రెండుగురిగింజలయెత్తున మాత్రలుచేసి తగిన అనుపానంతో వాడేది.

ఇది జ్వరాతీసారమూ, అతిసారమూ, గ్రహణీ, రక్తాతీసారమూ పోగొడుతుంది.

౨౬ అ భ్యయ న ర సిం హ ర సం

దరదం చ విషం వ్యోషం జీరకం టంకణం సమమ్
 గంధకం చాభకం చైవ భాగైకం శుద్ధనూతకమ్
 మండుకం సర్వతుల్యం స్యా న్మర్దయేన్నింబుకద్రవైః
 ఏకైకం భక్షయేచ్ఛాను జీరకం మధునా సహ
 త్రిదోషోత్థ మతీసారం సజ్వరం వాథ విజ్వరమ్
 సర్వరూప మతీసారం సంగ్రహగ్రహణీం జయేత్
 రసోభయన్మసింహహాయం అతీసారే సుపూజితః ॥

ఇంగిలీకం, నాభి, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, జీలకర్ర, పొంగించిన వెలిగారం, గంధకం, అభ్రకం, పాదరసం— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో అంత నల్లమందు. ఇవన్నీ కలిపి వేపచెక్కరసంతో మర్దించి వయోబలానుసారంగా తేనె కలిపిన జీలకర్రకషాయంతో వాడుకునేది. సందర్భం అనుసరించి ఇంకా అనేక అనుపానాలు వాడుకోవచ్చు.

ఇది త్రిదోషాలవల్లనూ పుట్టిన అతిసారమూ, తక్కిన సకల అతిసారాలూ, గ్రహణీ పోగొడుతుంది. జ్వరంతోవున్న అతిసారం కూడా తగ్గించేస్తుంది.

౨౭ అ మృతా గు గ్గు లు

అమృతాయాః పలశతం దశమూల్యాస్తథా శతమ్
 పాతా మూర్వ్యా బలా తిక్తా దార్వీ గంధర్వహస్తకాః
 ఏషాం దశఫలాన్ భాగాన్ విభీతక్యాః శతం హరేత్
 ద్వే శతే చ హరీతక్యా ఆమలక్యాస్తథా శతమ్
 జలద్రోణత్రయే పక్త్వా చాష్టభాగావశేషితమ్
 ప్రస్థం గుగ్గులు మావాత్య ప్రస్థార్థం చ ఘృతం పచేత్
 పాకసిద్ధౌ ప్రదాతవ్యం గుఱూచ్యా స్పృత్య మేవ చ
 పలద్వయం తథా శుంఠ్యాః పిప్పల్యా శ్చ పలద్వయమ్
 తతో మాత్రాం ప్రయుంజీత జ్ఞాత్వా దోషబలాబలమ్

అష్టాదశసు కుష్మేషు వాతరక్తగదేషు చ
కామలా మామవాతం చ వహ్నిమాంద్యం భగందరమ్
పీనసం చ ప్రతిశ్శ్యామం స్థిహాన ముదరం తథా
ఏతాన్ రోగాన్ నిహం త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా ||

తిప్పతీగ నూరుపలాలు, దశమాలాలు నూరుపలాలు, పాత, చాగనార, బల, నేల
వేము, మానుపసుపు, అముదపుచ్చెట్లు వేళ్ళు— ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు.
ఇవన్నీ మెత్తగా చితకగొట్టి ఆరుద్రోణాల నీళ్ళలో కలపాలి. మరిన్నీ నూరుతాడి
కాయలూ, రెండువందల కరకకాయలూ, ఉసిరికాయలు నూతూ కూడా చితకగొట్టి
అందులో కలిపేది. ఉసిరికాయలు పచ్చివివేస్తే చితకగొట్టనక్కరలేదు. ఈజలం
ఎనిమిదోవంతు మాత్రమే మిగిలేట్టు కషాయం కాచి దించి చల్లబడ్డ తరవాత వడ
బోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఒక ప్రస్థం మహిషాక్షిగుగ్గిలం, అర్థప్రస్థం అవునెయ్యి వేసి మళ్ళీ
వంటచెయ్యాలి. అది గట్టిపడేటప్పుడు రెండుపలాల తిప్పసత్తూ, రెండుపలాల
సొంటిచూర్ణమూ, రెండుపలాల పిప్పళ్ళచూర్ణమూ కలిపి దించుకుని మాత్రలు
కట్టుకునేది.

ఇది అష్టాదశకుష్మలూ తగ్గించేస్తుంది. వాతరక్తం, కామెర్లు, అమవాతం, పీనస,
అగ్నిమాంద్యం, భగందరం, ప్రతిశ్శ్యామం, స్థిహావృద్ధి, ఉదరవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౨౮ బృహచ్చంద్రప్రభావటి

క్రిమిరిపుదహనవ్యోష త్రిఫలామరదారు చవ్యభూనింబమ్
మాగధీమూలముస్తం సశటీవచాధాతుమాక్షికం చైవ
లవణక్షారనిశాయుగ కుస్తుబురు గజకణతివిషా
కర్షాంశకా న్యేవ సమాని కుర్యాత్
పలాష్టకం చాశ్మజితో ర్విదధ్యాత్
నిష్పత్రశుద్ధస్య పురస్య ధీమాన్
పలద్వయం లోహరజ స్తదైవ
సితాచతుష్కం పల మత్ర వంశ్యా

నికుంభకుంభత్రిసుగంధియుక్తమ్
 చంద్రప్రభేయం గుటికా ప్రయోజ్య
 అర్ఘాంసి నిర్మాశయతే షడేవ
 భగందరం పాండుక కామలాం చ
 నిర్నష్టవహ్నేః కురుతే చ దీప్తిమ్
 హంత్యామయాన్ పితృకఫానిలోత్థాక
 నాడిగ తే మర్మగ తే వ్రణే చ
 గ్రంధ్యర్బుదే విద్రధిరాజయక్తు
 మేహే భగాభ్యే ప్రబలే చ యోజ్య
 చక్షుఃక్షయే చాశ్మరి మూత్రకృచ్ఛే
 శుక్రప్రవాహే వ్యుదరామయే చ
 తక్రానుపానం త్వథ మస్తుపానమ్
 ఆజో రసో జాంగలజో రసో వా
 పయో ధవా శీతజలానుపానం
 బలేన నాగ స్తురగో జవేన
 దృష్ట్యా సుపర్ణ శృంగై ర్వరాహః
 కాంత్యా రతీశో ధిషణ శ్చ బుద్ధ్యా
 నపానభోజ్యే పరిహార్య మస్తి
 నశీతవాతాతపమైథునేషు
 శంభుం సమభ్యర్చ్య కృతప్రణామం
 ప్రాప్తా గుటీ చంద్రమనః ప్రసాదాత్
 శుక్రదోషాన్నిహం త్యప్తౌ ప్రమేహః నపి వింశతిమ్
 వలీపలితనిర్ముక్తో వృద్ధోపి తరుణాయతే
 వృద్ధవై ద్యోపదేశేన పలార్థం రసగంధకమ్
 కేవలం మూగ్భితం వాపి పలం వా దాపయే ద్రసమ్

అభికం చ క్షి పే త్కందిత్ పలనానం, భిషగ్వరః
సంమర్ద్య మధుసర్పిభ్యా మాదా రక్తి చతుష్టయమ్
భక్ష్యంవృధ్యా యథాముక్తి నూవన్మాషచతుష్టయమ్
త్రివృద్ధంత్రీజితాతానాం కర్షమానం పృథక్పృథక్ ।

వాయువిడంగాలు, చిత్రమాలం, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, దేవదారు, చవ్యం, నేలవేము, పిప్పలీమాలం, తుంగముస్తలు, కచ్చారాలు, వస, హేమమాక్షికం, నైంధవలవణం, యవతొరం, సర్జితొరం, పసుపు, మానుపసుపు, ధనియాలు, గజపిప్పళ్ళు, అతివస— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. గోమూత్రశిలాజిత్తు ఎనిమిదిపలాలు. శుద్ధమహిషాక్షి గుగ్గిలం రెండుపలాలు. లోహభస్మం రెండుపలాలు. కలకంఠ నాలుగుపలాలు. తవాక్షిరి, దంతివేళ్ళు, తెగడ, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం— ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి చిన్నకుంకుడుగింజలంలేసి మాత్రలు కట్టి వాడేది.

ఈయోగంలో వృద్ధవైద్యులు కొందరు ఒకపలం పాదరసమూ, ఒకపలం గంధ కమూ, కూడా చేర్చడం కద్దు. అభికమున్నూ ఒకపలం కొందరుచేరుస్తారు.

ఇది నానావిధాల మాలశంకవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. మరిన్నీ భగందరం, పాండువు, కామెర్లు, అగ్నిమాంద్యం, నాడీగతవ్రణాలు, మర్మగతవ్రణాలు, గ్రంధులూ, అర్బుదాలూ, విద్రధులూ, రాజయత్నో, మాత్రాశ్మరీ, మాత్ర కృచ్ఛమూ, శుక్రనష్టమూ, ఉదరవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది.

దీనికి మజ్జిగ, పెరుగుమీది తేట, మేకపాలు, చల్లనిమంచినీళ్ళు — ఇవి అనుపానాలు.

ఇది సమస్తశుక్రదోషాలూ, వింశతిప్రమేహాలూ, వలీపలితాలూ పోగొడుతుంది. ఇది సేవిస్తే వృద్ధుడైనా యువకు డవుతాడు. ఇది వాడేటప్పుడు పథ్యం లేకమూ చెయ్యనక్కరలేదు.

౨౯ ని త్యా నం ద ర సం

హింగూలసంభవం సూతం గంధకం మృతతామ్రకమ్
కాంస్యం వంగం హరీతాలం తుత్థం శంఖం వరాటికా
త్రికటు త్రిఫలాలోహం విడంగం పటుపంచకమ్
చవికా పిప్పలీమూలం హవుషా చ వచా తథా

శటీ పాఠా దేవదారు, ఏలా చ వృద్ధదారకమ్
 త్రివృతాం చిత్రకం దంతీం గృహీత్వా తు పృథక్పృథక్
 ఏతాని సమభాగాని సంచూర్ణ్య గుడకీకృతమ్
 హరీతకీరసం దత్వా దశగుంజోన్మితం శుభమ్
 వీరైకం భక్షయే న్నిత్యం శీతంచాను విభే జ్జలమ్
 శ్లేషదం కఫవాతోత్థం రక్తమాంసాశ్రితం చ యత్
 మేదోగతం ధాతుగతం నిహంతి నాత్ర సంశయః
 అర్బుదం గండమాలాం చ వాతరక్తం సుదారుణమ్
 కఫవాతోద్భవం రోగం అంత్రవృద్ధిం చిరంతనీమ్
 వాతరక్తే వాతకఫే గుడకోగే కృమా తథా
 అగ్నివృద్ధిం కరో త్యేష బలం వర్ణం చ సుస్థతామ్
 శ్రీయద్గహననాథేన నిర్మితో విశ్వసంపదే
 నిత్యానందరస శ్చాక్షుం మహాశ్లీపదగాశనః
 రక్తజే పిత్తజే చాపి శ్లీపదే యోజయే దముమ్
 నాతఃపరతరం కించి ద్విద్యతే శ్లీపదామయే ॥

ఇంగిలీకరసం, గంధకం, తామ్రభస్మం, కంచుభస్మం, వంగభస్మం, తాళకం, మైల
 తుత్థం, శంఖభస్మం, గవ్వలభస్మం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు,
 తాడి కాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, లోహభస్మం, వాయువిడంగాలు, సైంధవలవణం,
 సముద్రలవణం, సోవర్చలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, చెవ్యం, బోడతరం,
 పిప్పలీమూలం, వస, కచ్చూరాలు, పాఠ, దేవదారు, ఏలకులు, వృద్ధదారకం, తెగడ,
 చిత్రమూలం, నేపాళపువేళ్ళు, -ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగాదంచి కరక్కాయ
 కషాయంతో నూరి నెవగగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి వాడేది. దీనికి మంచినీళ్ళే
 అనుపానం.

ఇది బోదవ్యాధికి తిరుగులేనిది. కఫంవల్లా, వాతంవల్లా పుట్టినదీ, రక్తగతమూ,
 మాంసగతమూ, మేదోగతమూ, ధాతుగతమూ అయిన బోదవ్యాధి నిది పోగొడు
 తుంది. అర్బుదం, గండమాల, వాతరక్తం, అంత్రవృద్ధి, మూలశంక, కృమిరోగం,
 తగ్గిస్తుంది. అగ్నిదీప్తి, బలమూ, పుష్టి, వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది.

౩౦ శ్రీ ప ద గ జ కే ఫ రి

వ్యోమామృతం యమాని చ సూతోగ్ని గ్గంధకం శిలా
సాభాగ్యం జయపాలం చ మార్ణ మేకత్ర కారయేత్
భృంగోక్షుజంబీరార్ద్రకతోయై ర్విమర్దయేత్
అస్య రక్తిద్వయం ఖాదే డష్టతోయానుపానతః
శ్రీపదం దుస్తరం హంతి స్త్రీహానం హంతి సేవితః ॥

సొంటి, పిప్పలి, మిరుయాలు, నాభి, వాము, రసం, చిత్రమూలం, గంధకం, మణిశిల,
పొంగించిన వెలిగాతం, నేపాలాలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవిన్నీ మెత్తగా చితక
గొట్టి గుంటకలగరరసంతోనూ, పల్లెరురసంతోనూ, నిమ్మకాయరసంతోనూ, అల్లపు
రసంతోనూ మర్దనాచేసి కండిగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వేడినీటి అనుపానంతో
వాడేది.

ఇది బోదవ్యాధి ఎంత తీవ్రంగావుండినా తగ్గించేస్తుంది. స్త్రీహవ్యాధులూ,
పోగొడుతుంది.

గమనిక :— బోదవ్యాధిలో సాధారణంగా మలబంధబాధ వుంటుంది. అలా
వుండినవారు ఉదయం నిత్యానందరసమూ, రాత్రి పరుండబోయేటప్పు డిదీ
వాడుతూ బోద ఉండినచోట, విడంగాదితైలం మర్దనాచేసుకోవాలి.

౩౧ తా ర కే శ్వ ర ర స ం

మృతం సూతం మృతం లోహం మృతం వంగభ్రకం సమమ్
మర్దయే న్మధునా చాహో రసోయం తారకేశ్వరః
నూషమాత్రం లిహేత్ క్షౌద్రై ర్బహుమూత్రాపనుత్తయే
బౌదుంబరం పక్వఫలం చూర్ణితం మధునా లిహేత్ ॥

రససిందూరం, లోహభస్మం, వంగభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి సమభాగాలు.
ఇవిన్నీ కలిపి తేనెతో మర్దించి కండిగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసుకుని సేవించేది.
మేడిపండుచూర్ణంలో తేనెకలిపి అది అనుపానంగా వాడుకునేది.

బహుమూత్రవ్యాధిని ఇది పోగొడుతుంది.

32 ప్ర ద రా రి లో హం

వత్సకస్య తులాం సమ్యగ్జలద్రోణే విశాచయేత్
 అష్టభాగావశిష్టం తు కషాయ మవతారయేత్
 వస్త్రపూతే ఘనీభూతే ద్రవ్యాణీమాని దాపయేత్
 సమంగా శాల్మలం పాఠా బిల్వం ముస్తం చ ధాతకీ
 అరుణా వ్యోమకం లోహం ప్రత్యేకం తు పలం పలమ్
 గోలమాత్రం ప్రయుంజీత కుశమూలం వయోవ్యాను
 శ్వేతం రక్తం తథా నీలం పీతం ప్రదరదుస్తరమ్
 కుక్షిశూలం కటిశూలం దేహశూలం చ సర్వగమ్
 ప్రదరారి రయం లోహో హతి రోగాన్ సుదుస్తరాన్
 ఆయుఃపుష్టికరం చైవ బలవర్ణాగ్నివర్ధనః ॥

కొడిశచెక్క పచ్చిది నూరుపలాలు మెత్తగా చితగగొట్టి రెండుద్రోణాల నీటిలో కలిపి
 ఎనిమిదో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అకషాయం లోహపాత్రలో
 పోసి కాచి గట్టిపడేటప్పుడు—

మంజిష్ఠ, బూరుగుబంక, పాత, మారేడుపిండెలు, తుంగముస్తలు, ఆరెపువ్వు,
 అతివస, అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున మెత్తగా
 దంచి వస్త్రగాలితం చేసి ఉంచుకునేది. ఈచూర్ణం గట్టిపడుతున్న అకషాయంలో
 కలిపి, దించి మాత్రకట్టుకు వచ్చిన తరవాత చిన్న కుంకుడుగింజలం తేసి మాత్రలు
 కట్టుకుని వాడేది. దీనికనుపానం దర్భవేళ్ళ కషాయం, లేక పాలు.

ఇది, తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు, పచ్చని ప్రదరరోగం పోగొడుతుంది. కుక్షిశూల,
 కటిశూల, దేహశూల కూడా పోగొడుతుంది. పుష్టి, బలమూ, లేజన్నూ కలిగిస్తుంది.
 అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. దీర్ఘాయువు ప్రసాదిస్తుంది.

33 కా మి నీ వి ద్రా వణ ర సం

ఆకారకరభం శుంఠీ లవంగం కుంకుమం కణామ్
 జాతీఫలం చ తత్కౌషం చందనం కార్షికం పృథక్
 హింగులం గంధకం శాణం ఫణిఫేనం పలోన్మితమ్

గుంజాత్రయమితాం కుర్యా త్సంమర్ద్య వట్టికాం భిషక్
వయసా వరిపీతోయం శుక్ర స్తంభకరో రసః
విద్రావణః కామినీనాం వశీకరణ ఏవ చ ।

అక్కలకర్ర, సొంటి, లవంగాలు, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్ళు, జాజికాయ, జాపత్రి,
చందనం — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. ఇంగిలీకమూ, గంధకమూ,
ఒక్కొక్క అరతులం. నల్లమందు ఎనిమిది తులాలు.

ఇవన్నీ కలిపి నీటితో నూరి మూడుగురిగింజల యెత్తున మాత్రలు చేసి పాలతో
పుచ్చుకునేది.

ఇది శుక్రస్తంభనంచేస్తుంది. స్త్రీలను కరిగించి వశవర్తులను చేస్తుంది.

గమనిక :— ఈమాత్రలు వారాని కొక్కనాడు మాత్రమే వాడుట మంచిది.

కళ మ న్మ థా భ ర స ం

రసగంధకయో గ్లాహ్యం పల మేకం సుశోధితమ్
అభ్రం నిశ్చంద్రికం దద్యా త్పలాంశం చ విచక్షణః
కర్పూరం తోలకం డద్యాత్ వంగం చ కోలసమ్మితమ్
తామ్రం తోలార్థకం తత్ర నిశ్శేషం మారితం పునః
లోహకర్షం సుజీర్ణం చ వృద్ధదారం చ జీరకమ్
విదారీం శతమూలీం చ క్షురబీజం బలాం తథా
మర్క ట్యతివిషాం చైవ జాతీకోషఫలే తథా
లవంగం విజయాబీజం శ్వేతసర్జం యమానికామ్
శాణభాగాన్ గృహీత్వైతాన్ ఏకీకృత్వైవ పేషయేత్
గుంజాద్వయం తు క ర్తవ్యం కోష్ణం క్షీరం పిబే దను
గృహే యస్య శతం నార్యో విద్యం తేతివ్యవాయినః
న తస్య లింగశ్చై ధిల్య మాషధన్యాస్య నేవనాత్
న చ శుక్రం క్షయం యాతి న బలం హ్రాసతాం వ్రజేత్
కామరూపో భవేన్నిత్యం వృద్ధ ష్టోడశవర్షవత్

రసః శ్రీమన్మథాభోయం మహేశేన ప్రకాశితః
అస్య భక్షణమాత్రేణ కాష్ఠం జీర్యతి తత్త కాత్
నాశయే ద్వజభంగావీన్ రోగాన్ యోగకృతా నపి ॥

పాదరసం ఒకపలం, గంధకం ఒకపలం, నిశ్చంద్రిక మైన అభ్రకభస్మం 4 తులాలు, పచ్చకర్పూరం ఒక తులం, వంగభస్మం ఒకతులం, పూర్తిగా మృతం అయిన తామ్ర భస్మం అరతులం, లోహభస్మం రెండుతులాలు, వృద్ధదారకం, జీలకర్ర, నేలగుమ్మడు, పిల్లితేగలు, నీరుగొబ్బివిత్తులు, బల, దూలగొండివిత్తులు, అతివస, జాజికాయ, జాపత్రి, అవంగాలు, గంజాయివిత్తులు, సర్జరసం, వ్యాఘ్రము — ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులం చొప్పున. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి రెండుగురిగింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడేది.

ఇది అపారమైన వీర్యవృద్ధి, నరాలకు శక్తి కలిగించి సంభోగశక్తి వృద్ధిచేస్తుంది. ముసలితనం రానివ్వదు. వచ్చింది పోగొడుతుంది.

౩౫ త్రి భు వ న కీ ర్తి ర స ం

హింగులం చ విషం వ్యోషం టంకిణం మాగధీం శిఫామ్

సంచూర్ణ్య భావయే త్రైథా సురసార్ద్రకహేమభిః

రసః త్రిభువనకీర్తి ర్దుంజై కార్ద్రకసేన వై

వినాశయే జ్వరా స్పర్వా స్పృశ్ని వాతా స్త్రయోదశః ॥

ఇంగిలీకం, నాభి, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమోడి — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి తులసిఆకుల రసమూ, అల్లపురసమూ, ఉమ్మెత్త ఆకులరసమూ వీటితో క్రమంగా బాగా మర్దనా చేసి ఒక్కొక్క గురిగింజయెత్తున మాత్రలు కట్టి వాడుకునేది. దీని కనుపానం ముఖ్యంగా అల్లపురసం. పరిస్థితులనుపట్టి ఇతరానుపానాలు కూడా వాడుకోవచ్చు.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ పోగొడుతుంది. సన్నిపాతాలున్నా జయిస్తుంది.

౩౬ సూ ర్యా వ ర్తి

మృతాభ్రం మాక్షికం చైవ హేమకార్పాసబీజకమ్

కాకబింబ్యా శ్చ బీజాని గుడూచీనత్వ మేవ చ

టంకణం మాక్తికం చైవ గీర్వాణకుసుమం తథా
హింసులం సర్వతుల్యం స్యా జ్ఞంబీ కామ్యేన మర్దయేత్
ద్రాక్షార్ద్రకరపై శ్వాపి భావయే త్సప్తవారకమ్
గుంజామాత్రప్రమాణేన మ్యానుషానపశేషతిః
సర్వపి త్తగదధ్వంసీ వాతపి త్తగదావహః
ఛర్దిహిక్వా వినాశ శ్చ గ్రహణీదోషకం జయేత్
మందాగ్ని ముష్టిపిత్తం చ కానం శ్వాన మరోచకమ్
సూర్యావర్తిరసో నామ వ్యాశ్వనీదేవసర్మితః ॥

అభ్రకభస్మం. హేమమాక్షికభస్మం, వైడిపత్తిగింజలపప్పు, కాకిదొండగింజల పప్పు, తిప్పసత్తు, పొంగించిన జెలిగారం, ముత్యాలభస్మం, అవంగాలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత ఇంగిలీకం.

యోగంతో ముత్యాలభస్మం చెప్పివుండినా అనుభవంతో వైద్యులందరూ దానికి బదులు ముత్యపుచిప్పల భస్మమే వాడుతున్నారు.

ఇవన్నీ కలిపి, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, ద్రాక్షపళ్ళక మాయంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ ఏడేసిమాట్లు మర్దనాచేసి స్థితిగతులకు తగిన అనుపానాలతో గురిగింజయెత్తు చొప్పున వాడేది.

ఇది సమస్తపిత్తవికారాలూ తగ్గించేస్తుంది. వాతపిత్తవ్యాధులున్నూ హరిస్తుంది. వాంతి, ఎక్కిళ్ళు, గ్రహణి, అగ్నిమాంద్యం, అష్టపిత్తం దగ్గు, వగర్పు, ఆరోచకం— ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౩౭ ర జ : ప్ర వ ర్త క ర స ం

టంకణం హింగు కాసీనం కన్యాసారం సమాంశకమ్
కుమారీస్వరసే మర్ద్యం చణకప్రమితా వటీ
రజోరోధం కష్టరజో వేదనా శ్చ తదుద్భవాః
రజఃప్రవర్తినీనామ వటీ తూర్ణం వినాశయేత్
భాషితా నీలకంఠేన వహ్నిః కాష్ఠచయం యథా ॥

పొంగించిన వెలిగారం, పచ్చిఇంగువ, కాసీససిందూరం, ముసాంబరం — ఇవి సమ భాగాలు. కల్వంలో కలబందరనంపోసి దానిలో పచ్చిఇంగువ వేసి ఒకరాత్రి నాననిచ్చి తరవాత తక్కిన వస్తువులు కలిపి చక్కగా మర్దించి నెనగగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసి వాడుకునేది. మందు మాత్రకట్టుకు రాగానే ఏకబిగిని మాత్రలు చేసే య్యాలి. ఒక్క గంట పూకున్నా గట్టిపడి మరి మాత్ర కాదు. మళ్ళీ కలబంద తసాన మర్దించవలసివుంటుంది.

ఇది రజోరోధమూ, కష్టరజస్సూ పొగొడుతుంది. ఋతుసంబంధమైన కూలలు మొదలైనవి హరిస్తుంది. ఇది గర్భచిహ్నాలు కలస్త్రీలు వాడితే గర్భప్రాశం జరుగుతుంది.

౩౮ వా త వి ధ్వం సి ర సం

రసం గంధకం నాగవంగౌ చ లోహం
తథా తామ్రజం వ్యోమ నిశ్చంద్రకం చ
కణా టంకణం నాగరం చోషణం వై
పృథ గ్భాగ మేకం క్షి పే త్థల్వమధ్యే
తతో వత్సనాభం చతుష్కార్థభాగం
దృఢం మర్దయే ద్యోషజై శ్చ త్రివారమ్
వరాచిత్రకై ర్మార్కవైః కుష్ఠజాద్భిః
పృథ గ్భావయే త్సింధువారార్ద్రవానైః
తథా మోహినీజంభవీరైః పృథగ్వై
మహాన్ వాతవిధ్వంసకోయం రస శ్చ
సమీరే చ శూలే తథా శ్లేష్మరోగే
గ్రహణ్యాం తథా సన్నిపాతే చ మూకే
అవస్సారమాంద్యే చ శీతే చ పిత్రే
స్థిహోదరే కుష్ఠరోగే చ దద్యాత్
ప్రియ సుస్థికావాతరోగే తదైవ
ద్విగుంజం ప్రదద్యా దిమం సూతరాజం ।

పాదరసం, గంధకం, సాగభస్మం, లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం, పిప్పళ్ళు, పొంగించిన వెలిగారం, సొంటి, మిరియాలు — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం నాభి నాలుగున్నరభాగాలు, ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్చించి, త్రికటుక మాయం, త్రిఫల కమాయం, చిత్రమూలరసం, గుంటకలగరరసం, చెంగల్వకోవ్వు మాయం, వానిలిరసం, అల్లపురసం, అడ్డసరపురసం, గంజాయికమాయం, నిమ్మ కాయరసం — వీటితో మూడేసిమర్దనాలు చేసి వయోబలావస్థల ననుసరించి వాడుకునేది.

ఇది వాతవ్యాధులన్నీ పోగొడుతుంది. నూతికావతానికిది చెప్పినమందు, కూల, శ్లేష్మకోగాలు, గ్రహణి, సన్నిపాతజ్వరం, మూకత్వం, అపస్మారం, మద్దుతనం, కీతం, పిత్తం, క్షీహవ్యాధులు, ఉదరవ్యాధులు, కుష్టు, పోగొడుతుంది.

ఇది ఒక్కొక్కరసంతో కొందరు ఒక్కొక్కమాటే మర్దనా చెయ్యడం వుంది. అది తప్పు. మూడేసిమాట్లు చెయ్యాలి.

౩౯ వాత గ జాంకు శం

అష్టభాగా రస స్యాపి విషతింగో, స్తదైవచ

గంధకస్య, త్రిభాగం స్యా త్కటుత్రయఫలత్రయమ్

గుంజామాత్రం వటీం ఖాదే దక్షిణీవాతనాశనమ్

వాతగజాంకుశో నామ్నా మ్యారుస్తంభం నిహంతి చ ॥

పాదరసం 8 భాగాలు, విషముష్టిగింజలపప్పు 8 భాగాలు, గంధకం 8 భాగాలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరికలు — ఇవి మూడేసిభాగాలు.

వృద్ధవైద్యుల సంప్రదాయం ప్రకారం నిమ్మ కాయరసాన మర్దనా. మాత్ర గురి గింజయెత్తు.

ఇది 80 వాతాలూ హరిస్తుంది. ఊరుస్తంభవాతాని కిది ప్రత్యేకావధం. అనుపాన భేదాలతో అనేకవ్యాధులమీద పనిచేస్తుంది.

ఈయోగంలో గంధకం మూడుభాగాలు అని చెప్పిన టీక లున్నాయి. అది తప్పు. సమానంగా అయినా గంధకం లేకపోతే రసం జీర్ణం కాదు. కటుత్రియమూ, ఫలత్రయమూ మొత్తాన మూడేసి భాగాలు వేసే సంప్రదాయం కూడా వుంది.

అం అ జీర్ణ బలకాలానలరసం

ద్విహం శుక్తసూతం చ గంధకం చ నమం మతమ్
 లోహం తామ్రం హస్తతాళం విషం తుత్థం సవంగకమ్
 పలప్రమాణం చ పృథ జ్వవంగం టంకణం తథా
 దంతిమూలం త్రివృచ్ఛార్ణం, ఏకైకపలసమ్మితమ్
 అజామోదా యజ్ఞానీ చ ద్విత్వారం లవణాని చ
 పృథ గర్భపలం గ్రాహ్య మేకీకృత్య చ భావయేత్
 ఆర్ద్రాకస్వరసే నైవ వింశతిః పంచకోలజైః
 దశధా భావయేత్తోయై, ద్దుమాచీనాం రసై ర్దశ
 సర్వార్థం మరిచం తత్త్వా కాచకూప్యాం చ ధారయేత్
 చణమూత్రాం వటీం కృత్వా ఛాయాయాం పరిశోషయేత్
 రసోజీర్ణబలకాలానల ఏషః ప్రకీర్తితః
 ఆచువాతీకలద్ధంసీ స్త్రీహపాండుగదాపహః
 ప్రమేహానాహవిష్టంభసూతికాగ్రహణీవారః
 శ్వాసశాసప్రతిశ్వాసయమత్క్యతాచివాశనః
 అమ్లపిత్తం చ శూలం చ భగ దరగుదోద్భవౌ
 అష్టోదరాణి స్త్రీణాం చ యక్ష్మతం హంతి దారుణమ్
 ఆఘ్రం భోజయిత్వాతు ఖాదయే చ్చ రసోత్తమమ్
 అర్థయామేన తస్మిన్ గంధస్మిభవతి నిశ్చితమ్
 చతుర్ద్విధరసోపేతం మహాభోజన ముచ్చతః
 భోజన్య నృపతేః కాంతౌ భోజనే కృత్యాయా కృతః
 గహనా నందనాథేన సర్వలోకహితైషిణా ॥

పాదరసమూ, గంధకమూ రెండేసిపలాలు. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకం,
 నాభి, మైలతుత్థం, వంగభస్మం, లవంగాలు, పొంగించిన వెలిగారం, నేపాళపుకేళ్ళు,
 తెగడ— ఇవి ఒక్కొక్కపలం. అజామోదం, వాసు, సర్జితారం, యవజారం,

సామద్రలవణం, సావర్చలవణం, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఆరపలం. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి గట్టి పింగాణీ బేసినులో పోసి, వరసగా, అల్లపురసంతో యిరవై భావనలూ, పంచకోలకషాయంతో పదిభావనలూ, తిప్పతీగరసంతో పదిభావనలూ చెయ్యాలి. అప్పుడు 74 తులాల మిరియాలు చూర్ణించి అందులో కలిపి మళ్ళీ తిప్పతీగరసంతో బాగా మర్దించి సెనగగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

ఇది ఆమవాతం నిర్మూలం చెయ్యడంలో చాలా శక్తికలది. మరిన్ని ప్రమేహాలు, అనాహమూ, విష్టంభమూ, సూతికావ్యాధులూ, గ్రహణీ, దగ్ధా, వగర్వా, ప్రతిశ్యామమూ, రాజయత్నో, త్వయా, అమృశితమూ, కూలూ, భగంధరమూ, మూలశంకలూ, అష్టోదరాలూ, స్తీనావ్యాధులూ, యకృద్వ్యాధులూ పోగుడుతుంది. కంతందాకా భోజనంచేసి ఈమందు వేసుకుంటే అర్థజాములో అదంతా జీర్ణం అయిపోతుంది.

౪౦ క్ర వ్యా ద ర స ం

పారదా ద్విగుణం గంధ మర్ధాశం మృతలోహకమ్
పిప్పలీ పిప్పలీమూల మన్ని శుంతీ లవంగకమ్
లోహసామ్యం వృథక్కుర్యా ద్రససామ్యం సువర్ణమ్
టంకణం మరిచంచాపి గంధతుల్యం ప్రదాపయేత్
ఏత ద్విచూర్ణ్య యత్నేన భావయే త్సప్తభాన్లుకైః
ఏత ద్రసాయనం శ్రేష్ఠం మాషమాత్రం ప్రదాపయేత్
తక్రేణ కేవలం వాపి దద్యా ద్భోజనసాచనే
క్షీప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం భవతి ధ్రువమ్
సర్వాజీర్ణప్రశమనం లఘుక్రవ్యాదసంజ్ఞితమ్ ॥

పాదరసం 1 భాగం. గంధకం 2 భాగాలు. లోహభస్మం, పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమొడి, చిత్రమూలం, సొంటి, లవంగాలు — ఇవి ఒక్కొక్క ఆరభాగం. సావర్చలవణం 1 భాగం. పొంగించిన వెలిగారం, మిరియాలు — ఇవి రెండేసిభాగాలు. ఇవి మెత్తగాచూర్ణించి. అమృతేతసకషాయం, నిమ్మకాయలరసం, మాదీఫలరసం, పుల్లిదబ్బపళ్ళరసం, దానిమ్మపళ్ళరసం, సెనగపులుసు, వారింజపళ్ళరసం — వీటితో మర్దించి మాషంయెత్తు మోతాదు వాడుకునేది. అనుపానం మజ్జిగ.

ఇది సకలాజ్ఞేరాలూ పోగొడుతుంది. తిన్నది వెంటనే జీర్ణింపచేస్తుంది. ఆకలి హెచ్చుచేస్తుంది.

౪౨ సింధూరభూషణం

వ్యోమధాతురగంధకటకణాన్

ఆర్ద్రహంసపదకాంచనార్ద్రజైః

స్నిగ్ధమర్ద్దిసింధూరభూషణమ్

గర్భిణీగదాస్కంతునే మతమ్ ॥

అభ్రకభస్మం, రససింహారం, గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ చేర్చి అల్లపురసంతోనూ, హంసపాదామరసంతోనూ, నల్లఉమ్మెత్తాకురసంతోనూ, పచ్చిపసుపుమంపలరసంతోనూ మర్దించి వాడుకునేది.

ఇది గర్భవతులకు కలిగే ఓకిరిత, అరుచి, అగ్నిమాంద్యం, తలనొప్పి మొదలైన సమస్తవికారాలూ తగ్గించేస్తుంది. పురుషులకున్నా ఈవ్యాధులలో వాడవచ్చు.

౪౩ ఆమకురారం

జాతీఫలం త్రికటుకం టంకణం రసగంధకౌ

నిర్యాసం వత్సనాభం చ ముస్తా కుటజచిత్రకౌ

వరాచాతివిషారోచా నిర్యాసక్షౌర రామరమ్

సర్వం సంమర్ద్య విజయాస్వరసేన దినత్రయమ్

వల్లప్రమాణవటికాం శుంతీద్రావానుపానతః

ఆమశూల మతీసారం గ్రహణీం చ చిరంతనమ్

ఏష ఆమకురారాభ్యో రస స్త్రైలోక్యపూజితః ॥

జాజికాయ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, రసం, గంధకం, నల్లమండు, నాభి, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, చిత్రమూలం, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, అతివస, సోవర్చలవణం. బూరుగుజిగురు, సర్జిత్రారం, యవక్షౌరం, ఇంగువ — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గంజాయ రసాన మూడు దినాలు మర్దించి వల్లప్రమాణంగా సొంటి కషాయంతో వాడేది.

ఇది ఆమశూల, అతిసారం, గ్రహణి పోగొడుతుంది.

౪౪ చిత్రకాదిగుటికలు

చిత్రకం పిప్పలీమూలం ద్వౌతూరాలవణాని చ
వ్యోషం హిం గ్వజమోదం చ చవ్య మేకత్ర చూర్ణయేత్
గుటికా మాతులుంగస్య గాడిమస్య రసేన వా
కృతా విషాచయ త్యామం దీపయ త్యాశు చానలమ్ ॥

చిత్రమూలం, పిప్పలీమోడి, సర్జితూరం, యవతూరం, సౌవర్చలవణం, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం, సముద్రలవణం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, వేయించిన ఇంగువ, అజామోదం, చవ్యం — ఇవి నమభౌగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి మాదీఫలరసంతోగాని, దానిమ్మపండురసంతోగాని, మర్దించి నెనగగింజల కంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

నాఅనుభవంలో, ఇది, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, పుల్లదబ్బరసంతోనూ, మాదీఫల రసంతోనూ, పుల్లదానిమ్మరసంతోనూ, చివర నారింజపళ్ళరసంతోనూ మర్దించి వాడుతున్నాను.

ఇది అమపాచనం చేస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. శూల, విరేచనాలు కడుతుంది.

౪౫ ముస్తకాదివటి

అబ్దౌ త్వలద్వయం క్షుణ్ణం కణాకర్షూరహింగుతః
పలం పలం గృహీత్యా తు మర్దయిత్వా వటిం చరేత్
వల్లద్వయమితాం ఖాదే త్కర్పూరాంబుసువాసితామ్
అతీసార మజీర్ణం చ విషూచీం ఘోరరూపిణీమ్
అరోచకం వహ్నిమాంద్యం గ్రహణీ మపి దారుణామ్
కాసం పంచవిధం చైవ నాశయే దవికల్పతః ॥

తుంగముస్తలు రెండుపలాలు, పిప్పళ్ళు, పచ్చకర్పూరం, వేయించిన ఇంగువ — ఇవి ఒక్కొక్కపలం — ఇవన్నీ కలిపి నీటితో మర్దించి కందిగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది అతిసారం, అజీర్ణం, విషూచి (కలరా) అరోచకం, అగ్నిమాంద్యం, గ్రహణీ, పంచకాసలు పోగొడుతుంది.

౪౬ స్వయమగ్నిరసం

మరిచాబ్ద వచా శ్శం సమాంశం విష మేవ చ
ఆర్ద్రస్య రస్యైః పిష్ట్యా ముల్లమాత్రం తు కారయేత్
స్వయమగ్నిరసో నామ సర్వాజీర్ణప్రశాంతయే ।

మిరియాలు, తుంగమాస్తలు, వస, చెంగల్యకోష్ఠు, నాభి — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అల్లపురసంతో మర్దించి పెసరిగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపాన విశేషాలతో వాడుకుంటి.

ఇది అజీర్ణవ్యాధు లన్నీ పోగొడుతుంది.

౪౭ శంఖచూడరసం

రసాభ్రహేనుభస్మాని వైక్రాంతం సర్వతుల్యకమ్
సర్వపంచగుణం శంఖచూర్ణం శుష్కం విమర్దయేత్
లేహయే స్కంధునా మాషచతుష్కం సాహచాకమ్
హిక్మాం పంచవిధాం హంతి ముమూక్షో రపి తత్తణాత్ ॥

రససిందూరం, అభ్రకభస్మం, స్వర్ణభస్మం — ఇవి సమభాగాలు. వైక్రాంతభస్మం 30 భాగాలు, శంఖభస్మం 30 భాగాలు. ఇవన్నీ పొడిగానే బాగా కలిసేటట్టు, మర్దించేది. ఇది తేనెతో వాడేది.

ఇది అయిదువిధాలైన ఎక్కిళ్ళు పోగొడుతుంది. మృత్యువు తప్ప దనుకున్నప్పుడు వచ్చే ఎక్కిళ్ళున్నూ తగ్గించేస్తుంది.

౪౮ అగ్నికుమారరసం

రసేంద్రగంధౌ సహ టంకణేన సమం విషం యోజ్య మిహ త్రిభాగమ్
కర్పూరం యోజ్య మేత్రభాగౌ మరీచ ముత్రాప్తగుణం ప్రదేయమ్
నుపక్వజంబీరకసేన ఘృష్ట స్నిగ్ధో భవే దగ్నికుమార ఏషః
విషాదికాజీర్ణసమీరణార్తే ర్ద్ధిద్యా ద్వివల్లం గ్రహణీగదే చ ॥

పాదరసం, గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం, నాభి
రి భాగాలు, గవ్వలభస్మం, శంఖభస్మం — ఇవి రెండేసిభాగాలు. మిరియాలు
రి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నల్లు కాయరసాన ముద్దించి మినపగి న లంతేసి మాత్రలు
చేసి అప్పటికి తగిన అనుపానంతో వాడుకునేది.

ఇది అజీర్ణం, విషూచి (కలరా) గ్రహణి, వాతాలూ పోగొడుతుంది. అతిసారం
కడుతుంది.

౪౯ ఆ ది త్య ర స ం

దరదం చ విషం గంధం త్రికటు త్రిఫలా ననుమ్
జాతీఫలం లవంగం చ లవణాని చ సంచ వై
నర్య మేకీకృతం చూర్ణం అమృత్యోగేన సప్తధా
భావయిత్వా వటి కార్యా గుంహాద్ధప్రమితా బుధైః
రసో హ్యదిత్యసంజ్ఞోయం అజీర్ణక్షయకారకః
భుక్తనూత్రం పాచయతి జఠరానలదీపకః ॥

ఇంగిలీకం, నాభి, గంధకం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కవకవొలపు, తాడికాయ
బెరడు, ఉసిరికపప్పు, జాజికాయ, లవంగం, సముద్రలవణం, సోవర్ణలవణం, సైంధవ
లవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అమృత్యంతో
ఏడుభావనలు చేసి మినపగింజ లంతేసి మాత్రలు కట్టి వాడుకునేది.

ఇది అజీర్తి పోగొడుతుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. భోజన మైన వెంటనే ఇది
పుచ్చుకుంటే ఒక్కజాములో జీర్ణంచేసి మళ్ళీ ఆకలి అనిపిస్తుంది.

౫౦ స న్ని పా త బై ర వి ర స ం

తాళకం గంధకం సూతం వత్సనాభి స్త్రిభి స్సనుమ్
శిలా చ టంకణం వైవ నర్వత్ర సమహిగుళమ్
మర్దయే చ్చిత్రజుబీరై రార్ద్రా కేణ దినత్రయమ్
అనుపానవిశేషేణ సన్ని పాతకబైరవమ్
త్రిదోషం చాతిసారం చ కఫపాండు మరోచకమ్
కుక్షిశూల ముదావర్తంసన్ని పాతనికృంతనమ్ ॥

తాళకం, గంధకం, పాదరసం—ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. నాభి, మణిశిల, పొంగించిన వెలిగారం—ఇవి మూడేసి భాగాలు. ఇంగిలీకం సర్వసమం—అనగా 12 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి చిత్రమూలరసంతోనూ, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ మూడేసి దినాలు మర్దించి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలవల్లనూ పుట్టిన ఆతిసారం, కఫం, పాండువు, అశోచకం, కుక్షి కూల, ఉదావర్తం, సన్నిపాతజ్వరం తగ్గించేస్తుంది,

గమనిక :—ఈయోగంలో, కొందరు, మణిశిల, పొంగించిన వెలిగారం—ఒక్కొక్కభాగమే వేస్తారు. అందువల్ల అన్నీ ఎనిమిదిభాగాలే అవుతాయి. కనక ఇంగిలీకమున్నూ ఎనిమిది భాగాలే వేస్తారు. కాని యిది మంచి సంప్రదాయం కాదు. యోగంలో చెప్పినట్టు అంటే, మైని నేను చెప్పినట్టు నేనుకోవడమే మంచిది.

మరిన్నీ కొందరు దీల్లో ఒకభాగం నేపాళాలు వెయ్యడమున్నూ ఉంది. అది మరీ అశాస్త్రీయం. ఈసన్నిపాతభైరవి ముఖ్యంగా జ్వరాతిసారం కట్టడానికి పుట్టింది. దీల్లో విశేషనం చేసే గుణం కల్పించుకోడం అసంభావ్యం.

౫౧ శీ తాం శు ర సం

కునటీ శుద్ధతాళం చ తమ్యగ్ధం వ్యోమకం భవేత్
మర్దయేన్నింబసీరేణ గుంజాయుగ్మంతు నేవయేత్
అనుపానం మధుపథ్యా ప్యుష్ణవారి తథార్ద్రామ్
శీతిజ్వరం సన్నిపాతం కామలాం వంచగుల్బకే
సర్వం శ్వాసం చ కాసం చ హ్యువరే పూర్వరోగజిత్
సన్నిపాతం తథా ఛర్ది మశీతే నాతపైత్తికే
శూలం శూకాజ్జీర్ణశూలం నాభౌ కుక్షౌ చ విద్రధిమ్
ఆధ్మనానాహవిష్టంభం తాపం సర్వాంగదాహకమ్
జంగమస్థావరవిషం హిక్మా దీప్తే శ్చ కారణమ్
శోథం చ భ్రమ మూర్ఛాం చ తిమిరం చానువిధ్యతి
మర్దితం నింబతోయేన లేపితం గజచర్మకమ్
విసర్పి మండలే చైవ తుషాచర్మ వ్యపోహతి
సేవితం లేపితం కుర్యా ద్వేధితం గంధి మర్బుదమ్

లేపితం దంతరోగాం శ్చ జిహ్వనేత్రరుజ స్తథా
అరః పత్రరస్యైః కణ్ఠే కణ్ఠేరోగస్య నాశనమ్
నిర్గుండిమృశితం నశ్య మపస్మారం శిరోదుజామ్
అంజనం నన్నమాత్రం చ నేత్రరోగవిनाశనమ్
కూషం చ సన్నిపాతానాం కామలా జ్వరశీతశీ
ధనుర్వాతం తథాభూతం శేషరోగే చ కాకథా
భాషితం రేవణే నైవ రసం శీతాంశునామకమ్ ।

మణిశిల, తాళకం ఒక్కొక్కభాగం. త్రికటుకాలు రెండుభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి
వేపపట్టరసంతోనూరి రెండుగుడింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడేది. ఇది
అనేక అనుపానాలతో వాడవచ్చు. ముఖ్యంగా తేనెతో గాని, కరక్కాయకషా
యంతో గాని, వేడినీళ్ళతో గాని, ఆల్లపురసంతో గాని వాడితే శీతజ్వరం, సన్నిపాత
జ్వరం, కామెర్లు, పంచగుల్మాలు, శ్వాసకాసలు, ఉదరవ్యాధులు, ఛర్ది, అశీతి
వాతాలు, వింశతిపిత్తాలు, కూల, కూకరోగం, అజీర్ణం, బొడ్డుదగ్గిరపోటు, ఉదర
కూల, విద్రధి, ఆధ్మానం, ఆనాహం, విష్టంభం, తాపం, సర్వాంగదాహం, జంగమ
స్థావరవిషాలు, ఎక్కిళ్ళు. అగ్నిమాంద్యము, ఉబ్బు, భ్రమ, మూర్ఛలు, తిమిరరోగం,
పోగొడుతుంది. ఇది మల్లీ వేపపట్టరసంతోనూరి పూస్తే గజచర్మం హరిస్తుంది. విసర్పి,
మండలకష్టు, తుషాచర్మవ్యాధిన్నీ కూడా తగ్గించేస్తుంది. పైన లేపనం చేస్తూ లోపలి
కిన్నీ పుచ్చుకుంటే గ్రంధులు, అర్బుదమున్నూ తగ్గిస్తుంది. పైన పూస్తే దంతరోగాలు,
జిహ్వరోగాలు, నేత్రవ్యాధులు పోగొడుతుంది. జిల్లేడాకులరసంతో చెవిలోపూస్తే
చెవిలో పుట్టే రోగాలన్నీ హరిస్తాయి. వావిలిఆకురసంతో నశ్యంచేస్తే అపస్మారం,
తలనొప్పి పోగొడుతుంది. అకగింజంత తీసి కలికంచేస్తే నేత్రరోగం తగ్గించేస్తుంది.
మినపగింజంత తీసి కలికంచేస్తే సకలసన్నిపాతాలూ, కామెర్లు, శీతజ్వరాలూ,
ధనుర్వాతమూ, భూతజ్వరాలూ పోతాయి. తక్కినవి యిక చెప్పే దేమిటి?

గమనిక :—ఈయోగంలో, వ్యోషం అన్నచోట సంప్రదాయజ్ఞులైన వైద్యులలో
అభేదప్రాయభేదాలున్నాయి. వ్యోషం అంటే త్రికటుకాలు గదా? అయితే, సొంటి
పిప్పలిమిరియాలు మూడూ కలిపి రెండుభాగాలూ, లేక సొంటి 2 భాగాలూ, పిప్పళ్లు
2 భాగాలూ, మిరియాలు 2 భాగాలూనా? నేను ఈరెండువిధాలుగానూ చేశాను.
ఈమూడూ దేనికవి ప్రత్యేకంగా రెండేసిభాగాలు వేస్తే పనిచెయ్యకపోలేదు ; గాని
అన్నీ కలిపి రెండుభాగాలు వేస్తే యెక్కువపనిచేసింది.

మరిన్ని, యిది, యోగంలో, శేషచెక్కరసంతో మర్దించ మని వుంది. ఆచరణలో నిమ్మ కాయరసాన మర్దించడం బాహ్యంగా వుంది. నేను రెండు విధాలా చేశాను ; అయితే, శేషచెక్కరసంతో చేసింది ఎక్కువ పనిచేసింది. అశేషచెక్కమాత్రం ముడరశేషచెట్టు వేయది తీసుకోడం మంచిది ; కాని వృద్ధవైస్యులు శేషచెక్కరసాన మర్దనా చేసింది. కలికానికి వాడడం వేనెరిగినంతలో యెక్కడాలేదు. నిమ్మ కాయ రసాన మర్దించిందే వాడుతున్నారు.

ఇంకొకటి :—ఏరసంతో నూనా మణిశిలా తాళకమూ బాగా నలిగి జన్నలాగ అయితే కాని త్రికటక మార్గం కలిపినూర కూడదు. అవి కలిసిన తరవాత తాళకం బాగా నలగడానికి చాలా కాలం పడుతుంది.

మొత్తానికి, అతిసరిచయంవల్ల దేశంలో చిన్న చూపు ఉంది గాని, జ్వరమారాష ధాళిలో ఇది చాలా మంచిది.

౫౨ వం గే శ్వ ర ర సం

వంగం కాంతం చ గగఃం హేమపుష్పం నమం నమమ్

కుమారీరసంతో భావ్యం సప్తవారం భిషగ్వరైః

ఏష వంగేశ్వరో నామ ప్రమేహాన్ వింశతీం జయేత్

మూత్రకృచ్ఛం సోమరోగం పాండురోగం మహాశ్మరీమ్

రిసాయనవర శ్రేష్ఠో నాగార్జునవినిర్మితః ॥

వంగభస్మం, కాంతభస్మం, అభ్రకభస్మం, తంగేడుపువ్వు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసంతో ఏడుమాట్లు భావనచేసి వయోబలావస్థల ననుసరించి పుచ్చుకుంటే వింశతిప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. మూత్రకృచ్ఛం, సోమరోగం, పాండురోగం, ఆశ్మరి పోగొడుతుంది.

౫౩ వం చ లో హ ర సా య నం

మృతాభ్రం కాంతలోహాచ నాగవంగం విశోధినా

యథోత్తరం భాగస్మద్భ్యా ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్

తలపోతున వారాహ్య శత వర్యా హిమంబునా

భావనాతి ప్రకర్తవ్యా యామం యామం వృథకృథక

చణమూత్రాం వటిం కృత్వా నవవీతేన నేవయేత్
 ప్రాతరుత్థాయ విధిన్ సర్వమేహకులాంతకః
 శాల్యస్నం చ పటోలం చ తిండులీ ముక వాస్తుకమ్
 మత్స్యక్షీ ముద్గయూషం చా ప్యవక్యం కదళీఫలమ్
 అర్ఘాని గ్రహణీదోష మూత్రకృచ్ఛాశ్శ్రీపణుత్
 కామిలాం పాండుశోఘం చా ప్యపస్మారః క్షతక్షయూనో
 రక్త కాసం విహం త్యాశు పంచదోహరసాయనమ్ ||

అభ్రకభస్మం ఒక భాగము. కాంతభస్మం రెండుభాగాలు. అహభస్మం మూడు భాగాలు. నాగభస్మం నాలుగుభాగాలు. వంగభస్మం అయిదుభాగాలు. ఇవి కల్పంలో కలిపి తంగేడురసం, పిల్లి తేగలరసం, నేలతాడిగడ్డలకషాయం, రక్తచందన కషాయం—వీటితో ఒక్కొక్క జాము మర్దించి నెనగింజి లంతేసి మాత్రలు చేసి జెన్నతో పుచ్చుకునేది.

ఇది పుచ్చుకునేటప్పుడు శాల్యన్నమూ, పొట్ల కాయకూరూ, చిక్రికూరూ, చక్రవర్తి కూరూ, పొన్నగంటికూరూ, పెసరికట్టూ, అరటి కాయకూరూ—ఇవి కథ్యవస్తువులు.

ఇది మూలశంకలు, గ్రహణి, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాశ్మరి, కామెర్లు, పాండుత్వం, ఉబ్బు, అపస్మారం, క్షతక్షయ, రక్త కాస వాగొడుతుంది.

౫౪ చంద్రోదయరసం

అభ్రకం గంధకం సూతం వంగభస్మ సమాశ్రితమ్
 ఏలా శిలాజతుః చైవ రంభాసారేణ మర్దయేత్
 ప్రమేహాన్ వింశ తింహన్యా త్యామిలాపిత్త నాశనః ||

అభ్రకభస్మం, గంధకం, పాదరసం, వంగభస్మం, ఏలకులు, కర్పూరశిలాజిత్తు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి అరటిదుంపరసాన మర్దించి వాడుకునేది.

ఇది వింశతిప్రమేహాలూ, కామెర్లు, వైశ్యమూ తగ్గించేస్తుంది.

౫౫ కనకసుందరరసం

హింశుళం మరిచం గంధం పిప్పలీ టంకణం విషమ్
 కనకస్య బీజాని సమాశ్రితం విషయాద్రవైః

మర్దయే ద్యామమాత్రం తు చణమాత్రా వటీకృతా
భక్షణాద్గ్రహణీం హంతి రసః కనకసుందరః

అగ్నిమాంద్యం జ్వరం తీవ్ర మతిసారం చ నాశయేత్
దధ్యన్నం దాపయే త్సథ్యం తథా తక్రోదనం చరేత్ ||

ఇంగిలీకం, మిరియాలు, గంధకం, పిప్పళ్ళు, పొంగించిన వెలిగారం, నాభి, (శుద్ధ) నల్లఉమ్మెత్తగింజలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీకలిపి గంజాయికషాయంతో మర్దించి నెనగింజ లంతేసి మాత్రలుచేసి పుచ్చుకునేది.

ఇది గ్రహణి, అగ్నిమాంద్యం, జ్వరం, అతిసారం హరిస్తుంది. ఇది పుచ్చుకునే టప్పుడు పెరుగుఅన్నం అయినా, మజ్జిగ అన్నం అయినా—(ఇవి మాత్రమే)— పుచ్చుకోవాలి.

౫౬ లో హ ప ర్ప టి

సమా గంధరసౌ కృత్వా కజ్జలీకృత్య యత్నతః
శుద్ధలోహస్య చూర్ణం తు రసతుల్యం ప్రదాపమేత్
ఏకీకృత్య తతో యత్నా ల్లోహపాత్రే ప్రమర్దితమ్
ఘృతప్రలిప్తదర్వాం తు స్వేదయే న్మృదునాగ్నినా
ద్రవీభూతం సమాహృత్య దాలయే త్కడలీదళే
చూర్ణీకృత్య సుఖార్థాయ పథ్యభుజ్ఞః ప్రసేవ్యతే
శీతోదకానుపానం వా క్వాథం వా ధాన్యజీరయోః
లోహేన పర్పటీ హ్యేషా భక్ష్యా లోకస్య సిద్ధిదా
రక్తికై కాం సమారభ్య వర్ధయే ద్రక్తికాం క్రమాత్
సప్తహైకం ద్వయం వాపి యావ దారోగ్యదర్శనమ్
నూతికాం శ్చ జ్వరాం శ్చైవ గ్రహణీ మతిదుస్తరామ్
ఆమశూలాతిసారాం శ్చ పాండురోగం సకామలమ్
స్త్రీహాన మగ్నిమాంద్యం చ భస్మకం చ తథైవ చ
ఆమవాత ముదావర్తం కుష్ఠా న్యస్తాదృశైవతు

ఏవ మూదీం స్తథా రోగాన్ గరాణి వివిధాని చ
హం త్యనేన ప్రయోగేణ వపుష్మాక్ నిర్మల స్సుఖీ
జీవే ద్వర్ష శతం పూర్ణం జలీపలితవర్జితః
భోజనం రక్తశాలీనాం త్యక్త్వా శాకం విదాహి చ
ఆమవాతప్రకోపం చ చింతనం మైథునం తథా
ప్రాత రుత్థాయ సంసేవ్యా విధి నాయుః ప్రవర్ధినీ !

పాదరసమూ, గంధకమూ సమభాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా కజ్జలి చేసుకుని
లోహభస్మం రసంతో సమానంగా గ్రహించి చక్కగా కలిసిపోయేటట్లు మర్దించేది.
తరవాత, అది, నెయ్యిపూసిన మూకుడులో వేసి కరిగేటట్లు సన్న సమంటపెట్టాలి.
చక్కగా కరిగిన తరవాత అది అరటాప దొప్పలో గాని, వెదురుగొట్టంలో గాని
పోసేది. చల్లబడ్డతరవాత మెత్తగా చూర్ణించి వయోబలావస్థానుసారంగా వాడుకునేది.
అనుపానం చల్లని నీళ్ళు, లేక ధనియాల కషాయం. అదీ కాకపోతే జీలకర్ర కషా
యం. ఇది ఒక రతిప్రమాణం మొదలు క్రమంగా వృద్ధిచేసి పుచ్చుకోవాలి. ఇది ఒక
వారంగాని, రెండువారాలుగాని పుచ్చుకోవాలి. అంతలో ఆరోగ్యం కలుగుతుంది.

ఇది సూతికలు, జ్వరాలు, గ్రహణి, ఆమశూల, అతిసారం, పాండురోగం,
కామెర్లు, ప్లిహవృద్ధి, అగ్నిమాంద్యం, భస్మకం, ఆమవాతం, ఉదావర్తం, కుష్టులు,
వివిధవిషబాధలు పోగొడుతుంది. శరీరానికి మంచి కాంతి కలుగుతుంది. శరీరం
ముడతలు పడకుండా, జుట్టు నెరియకుండా నూగుసంవత్సరాలుబతుకుతాడు. విదాహి
కర్తాలైన కూరలు తినకూడదు. ఆమవాతం పెంచే వస్తువులున్నూ పుచ్చుకోకూడదు.
చింత, మైథునం పనికిరావు.

౨౭ పంచామృతపర్వటీ

అష్టా గంధకతోలకా రసదలం లోహం తదర్థం శుభమ్
లోహార్థం చ వరాభ్రకం సువిమలం తామ్రం తథాభార్థకమ్
పాత్రే లోహనుయే చ మర్దనవిధౌ చూర్ణీకృతం చైకతో
దర్వ్యా వా దరవహ్నినాతివృకునా పాకం విదిత్వా దధే
రంభాయా లఘు దాలయే తృటురియం పంచామృతా పర్వటీ
శ్వాతా క్షాద్రఘృతాన్వితా త్రేతీదినం గుంజాద్వయం వృద్ధితః

లోహే వార్దనయోగితః సువిమలం భక్షక్రియా లోహవత్
 గుంజాష్టా వసనా త్రికం త్రిగుణితం సప్తకం మేఘం భజేత్
 నానావర్ణగ్రహణ్యా మమచినమునయే దుష్టదుష్కృమకాదా
 ఛర్ద్యాం దీప్తాతిసా రే జ్వలభవలితే క్షత్వితే క్షయేసి
 వృష్యాకాం వృష్యరాజ్ఞే విలిసలితహారా వేత్రరోగైకహృతి
 తుండం దీప్తం స్థిరాగ్నిం పునరపి నవకం రోగి దేహం కరోతి ॥

గంధకం ఎరిమితులూలు. పాదరసం నాలుగుతులూలు. లోహభస్మం రెండుతులూలు.
అభ్రకభస్మం ఒకతులం. తామ్రభస్మం అరతులం. ముందు రసగంధకాలు కజ్జలిచేసి
తరవాత భస్మాలు కలిపి లోహపాత్రలో బాగా కలిసేబట్టు గట్టిగా నూరాలి.
ఈమార్గం పర్వతీవిధానంగా వండుకుని రెండురతుల ప్రమాణం మోతాదు చొప్పున
వాడుకునేది. అనుపాసం చేసే, లేక నెయ్యి.

ఇది సకల గ్రహణులు, అశుచి, మూలశంకలు; భర్తి, చిరకాలంగా వున్న అతి
పాఠం, జ్వరాతిపాఠం, రక్తపిత్తం, క్షయ పోగొడుతుంది. మంచి శృష్యయోగం.
కఠీనతలు హానిస్తుంది. నేత్రకోగాలు తగిస్తుంది. అగ్నిదీప్తి చాలా యెక్కువగా
కలిగిస్తుంది.

గూ బా ల కు ట జ్ఞా వ లే హ .

మూలశ్లోచం వత్సాస్య పలమేకం నుశుప్తితమ్
 అష్టభాగం జలం దత్వా చతుర్భాగావశేషితమ్
 అతివిషా చ చాతా జీరకం బిల్వమేవ చ
 ఆమ్లాస్థి శతపుష్పా చ ధాతకీ మంత్రం శధా
 జాతీఫలం చ సంపూర్ణ్య నిక్షిపే త్త్రిత్ర యత్నతః
 బాలానా మూమకూలఘ్నం రక్తక్రావం నుదారుణమ్
 అపి వైద్యశ్చైతే స్యక్తం జయే దేత న్న సంశయః ॥

కొడికచెట్టు వేరుపట్టు ఎనిమిదితులాలు గ్రహించి మెత్తగా చిరకగొట్టి ఎనిమిదిరట్లు
 వీళ్ళలాకలిసి నాలుగోభాగం మిగిలేట్టుట్టు కాచి వడపోసుకునేది. అది మళ్ళీ గున్న
 నుంటమీద కాచి, ఆందులో — అభిషేక, పాత, జీలకర్ర, మూరేదుగుళ్ళా, మామిడిజీడి,

సకాప, ఉనీరికపప్పు, తుంగముస్తల, బాజికాయ — ఇవి ఒక్కొక్కటి పావులా
యెత్తుచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్చింది, వస్త్రుగాలితచేసి ఈమార్గం, మరుగు
తున్న అకషాయంతో వేసి, గట్టిపడేవరకూ కాచి కందిగించి లంతేసి చూతూ చేసు
కుని పిల్లలకు వాడేది. అనుపానం మంచిదీస్తు.

పిల్లలకు వచ్చే అమమాల, రక్తస్రావం ఇది పోగొడుతుంది.

౫౯ మ హా చంద్ర కళా ర సం

వ్రత్యేకం కర్షి చూత్రం స్వా త్సూతం తామ్రం శిఖాభ్రకమ్
ద్వ్యగుణం గంధకం చైవ కృత్వా కజ్జలికా శుభమ్
ముస్తా దాడిమమార్వోత్థైః కేతీస్తనజద్రవైః

నహదేవ్వాః కుమార్యా శ్చ పర్వటన్య చ వారిణా
రానుకీతలికాతోయై శ్చ తావన్యారసేన చ
భావయిత్వా వ్రయత్యేన దివసే దివసే పృథక్
తిక్తా గుమాచికాసన్యం పర్వటోశీరమాధవీ
శ్రీగంధం శారిబా చైమాం నయానం సూక్ష్మచూర్ణితం
ద్రాక్షాఫలకషాయేణ సప్తథా పరిభావయేత్
తతః పాతాశ్రయం కృత్వా వ్యః కార్యా శ్చణోపయాః
అయం చంద్రకళా నామ రసేంద్రః పరికీర్తితః
నర్వపిత్తగడధ్వంసీ వాతపిత్తగదాపహః
అంత ర్భావ్యామహావాహవిధ్వంసనయహఃకునః
గ్రీష్మకాలే శరత్కాలే విశేషేణ ప్రశస్యతే
కురుతే వాగ్ని మాంసం చ మహతావజ్జరం వాగేత్
భ్రమం మూర్ఛాం నిహం త్యాశు స్త్రీణాం రక్తస్రవం మహత్
ఉర్ధ్వాధోరక్తపిత్తం చ రక్తచౌతిం విశేషతః
మూత్రకృచ్ఛాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః |

పాదరసం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం. గంధకం రెండుకర్ణాలు. ముందు రసగంధకాలు కజ్జలిచేసి తామ్రభస్మమూ, అభ్రకభస్మమూ కలిపి కాగా మర్దించి ఆది తుంగముస్తలు, దానిమ్మపండు, గరిక, మొగిలివన్ను, నూజేవి, కలబంద, పర్పాటకం, రామకీతలిక (ఇది మహారాష్ట్రదేశంలో ప్రసిద్ధం) పిల్లిలేగలు — వీటి రసాలతోనూ, కషాయాలతోనూ ఒక్కొక్క దినం కాగా మర్దించి, అప్పుడందులో—కటుకకోహిణి, తిప్పసత్తు, పర్పాటకం, వట్టివేరు, గురి గింజవేరు, శ్రీగంధం, సుగంధి — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి కలిపి మళ్ళీ ద్రాక్షపళ్ళకషాయంతో ఏడుమాట్లు మర్దించి సెనగగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

ఇది సమస్తపితృవ్యాధులూ హరిస్తుంది. వాతపితృవ్యాధులు పోగొడుతుంది. అంతర్భాగ్యాతాపాలు, తాపజ్వరం హరిస్తుంది. భ్రమ, మార్చలు, స్త్రీల ప్రవరవ్యాధులు, ఊర్ధ్వాధోగతరక్తపిత్తం, రక్తవాంతి, మూత్రకృచ్ఛాలు, నశింపజేస్తుంది.

౬౦ గోక్షురాదిగుగ్గులు

అష్టావింశతినంఖ్యాని పలా న్యానీయగోక్షురాత్
విపచే త్క్షుణ్ణే నీరే క్వాథో గ్రాహ్యోర్వశేషితః
తతః పునః పచే త్తత్ర పురం నప్తపలం క్షిపేత్
గుడపాకనమాకారం జ్ఞాత్వా తత్ర వినిక్షిపేత్
త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం చూర్ణితం పలనప్తకమ్
తతః పిండికృతం చాన్య గుటికా ముపయోజయేత్
హన్యా త్రమేహం కృచ్ఛ్చం చ ప్రవరం మూత్రఘాతకమ్
వాతాన్రం వాతరోగాం శ్చ శుక్రదోషం తథాశ్మరీమ్

ఇరవైయెనిమిది పలాల పల్లెరు సమూలం (పచ్చిచైతే 50 పలాలు) చితకగొట్టి ఆరు రెట్లు నీళ్ళలో వేసి సగం మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని, అకషాయంలో ఏడుపలాల మహిషాక్షిగుగ్గులు కలిపి మళ్ళీ కాచేది. గుగ్గులు అకషాయంలో కరిగిపోయి కాచగా కాచగా గట్టిపడుతుంది.

సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, తుంగముస్తలు — ఇవి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం

చేసి అగుగులు పాకంలో బాగాకలిపి గట్టిపడ్డతరవాత నెనగగింజలకంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

ఇది ప్రమేహం, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాఘాతం, ప్రదరం, వాతరక్తం, వాత తోగాలు, శుక్రదోషాలు, మూత్రాశ్మరి పోగొడుతుంది.

ఓం చం ద్ర ప్ర భా వ టి

చంద్రప్రభావచా ముంతం భూనింశామృతదారుకమ్
హరిదాటివిషా దార్శ్ని పిష్పలీలా లచిత్రకా
ధాన్యకంత్రిఫలా చవ్యం విడంగం గజపిష్పలీ
వ్యోషం మాక్షికధాతు శ్చ ద్వా తూరా లవణత్రయమ్
ఏతాని శాణమూత్రాణి ప్రత్యేకం కారయే ద్భుజః
త్రివృద్ధతీవత్రికం చ త్వగేలా వంశలోచనా
ప్రత్యేకం కర్షమాత్రం చ కుక్కు దేతాని బుద్ధిమాన్
ద్వికర్షం హతలోహం స్యా చ్చ త్కుక్కురా సితా భవేత్
శిలాజ త్ప్రకర్షం స్యా ద్దప్తే కర్షాస్తు గుగ్గులోః
ఏభి రేకత్ర సంక్షుణ్ణైః కర్షవ్యా గుటికా శుభా
చంద్రప్రభేతి విఖ్యాతా సర్వరోగక్షణశినీ
ప్రమేహం వింశతిం కృచ్ఛం మూత్రాఘాతం తథాశ్మరీమ్
విబంధానాహశూలాని మేహనగ్ధి మర్బదమ్
అండవృద్ధిం తథా పాండుం కామలాం చ హలీమృమ్
అంత్రవృద్ధిం కటిశూలం శ్వాసం కాసం విచర్చికామ్
కష్టా న్యర్భాంసి కడుమాం చ స్త్రీహోదరభగందరమ్
దంతరోగం నేత్రరోగం స్త్రీణామూర్తవజ్రం రుజమ్
పుంసాం శుక్లగతాన్ దోషాన్ మందాగ్ని మరుచిం తథా
వాయుం పిత్తం కఫం మాన్యా ద్భల్యావృష్యా రసాయనీ ||

కచ్చారాలు, వస, తుంగముస్తలు, నేలవేము, తిప్పతీగ, దేవదారు, పసుపు, అతివస, మానుపసుపు, పిప్పలిమూలం, చిత్రమూలం, ధనియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, చవ్యం, వాయుపిళంగాలు, గజపిప్పలి, సాంటి, పిప్పిళ్ళు, మిరియాలు, హేమమాక్షికభస్మం, యవక్షౌరం, సర్జక్షౌరం, సైంధవళవణం, సోవర్ప లవణం, బిడాలవణం — ఇవి ఒక్కొక్కకాణం. తెగడ, జేపాళపువేళ్ళు, చికు పత్రికం, చాల్పినిచెక్క, ఏలకులు, తవాక్షీరి — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం. లోహ భస్మం రెండుకర్నాలు. చక్కెర నాలుగుకర్నాలు. గోమూత్రశిలాజిత్తు ఎనిమిది కర్నాలు. మహిషక్షిగుగ్గులు ఎనిమిది కర్నాలు. — ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి, జలంతో నూరి నెనగలకంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

ఇది సర్వరోగాలూ పోగొడుతుంది. వింశతిప్రమేహాలు, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రా మాతం, మూత్రాశ్మరి, మలబంధం, అనాహం, శూల, మేహసగ్రంధి, అర్బుదం, అండవృద్ధి, పాండువు, కామెల్లు, హలీమకం, అంత్రవృద్ధి, కటిశూల, శ్వాసకాసలు, విచర్బిక, కుష్టువులు, మూలశంకలు, దురదలు, స్టీహోదరం, భగందరం, దంత రోగాలు, నేత్రరోగాలు, స్త్రీల ఋతుదోషాలు, పురుషుల శుక్రదోషాలు, అగ్ని మాంద్యం, అరుచి, వాతం, పిత్తం, కఫం ఇవన్నీ తగ్గించేస్తుంది. బలకరం. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. రసాయనం.

౬౨ కై శో ర గు గ్గు లు

త్రిఫలాయా త్రయః ప్రస్థాః ప్రస్తైక మమృతా భవత్
నఃకుట్య లోహపాత్రే తు సార్థ క్రోణాంబునా పచేత్
జల మర్థశృతం జ్ఞాత్వా గృహ్ణీమా ద్వస్త్రుగాలితమ్
శ్వాధే క్షిపే త్తు శుద్ధం చ గుగ్గులం ప్రస్థసమ్మితమ్
పునఃపచే దయఃపాత్రే దర్వా సఘట్టయే న్మహాః
సాంద్రీభూతమ్ చ తం జ్ఞాత్వా గుడపాకసమాకృతిమ్
చూర్ణీకృత్య తత స్తత్ర ద్రవ్యాణీమాని నిక్షిపేత్
త్రిఫలార్థపలా జ్ఞేమా గుడూచీ పలికా మతా
షడక్షం త్రూషణం ప్రోక్తం విడంగానాం పలార్థకమ్
దంతీ కర్ణమితా కార్యా త్రివృత్కర్ణమితా స్మృతా

తతః పిండికృతం సర్వం ఘృతపాత్రే వినిక్షి పేత్
 గుటికా శ్శాణికాః కార్యా యుంజ్యా ద్రోహ గ్యపేక్షయా
 అనుపానే భిష గ్దద్యా తోష్టనీరం పయో ధవా
 మంజిష్ఠాది శ్రుతం వాపి యుక్తియుక్త మతఃపరమ్
 జయే త్వర్వాణి కుష్ఠాణి వాతరక్తం త్రిదోషజమ్
 సర్వవ్రణాం శ్చ గుల్మాం శ్చ ప్రమేహపిటికా న్తథా
 ప్రమేహోదర్దమందాగ్ని కాసం శ్వయుధు పాండుతామ్
 హంతి సర్వామయాన్నిత్య ముపయుక్తో రసాయనః
 కైశోరకాభిధానోయం గుగ్గులుః కాంతికారకః
 వాసాదినా నేత్రగదా గుల్మాదీన్ వసుణాదినా
 క్వాధేన ఖదిర స్యాపి వ్రణకుష్ఠాని నాశయేత్
 అస్తు తీక్ష్ణ మజ్జీర్ణం చ వ్యవాయశ్రమ మాతపమ్
 మద్యం రోషం త్యజే త్ప్రయ్య గ్గుణార్థీ పురనేవకః ॥

కరకవొలుపు, తాడి కాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు — ఇవి మూడు ప్రస్థాలు. తిప్పతీగ ఒక ప్రస్థం. ఇవి మెత్తగా నలియగొట్టి ఇనపపాత్రలో వేసి ద్రోణంనర నీళ్ళు కలిపి సగం మిగిలేట్టు కషాయం కాచి వడబోసుకునేది. ఆ కషాయంలో ఒక ప్రస్థం మహిషాక్షిగుగ్గులు కలిపి సన్నమంటమీద మరగబెడుతూ ఇనపగరితెతోకలియ బెడుతూ వుండాలి. అది బెల్లంపాకంలాగ అయేదాకా ఇలా చేస్తూ వుండాలి. కరకవొలుపు, తాడి కాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు — ఇవి అర్థపలం చొప్పునా, తిప్ప సత్తు ఒకపలమూ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, — రెండేసి కర్నాలు, వాయు విడంగాలు అరపలం, నేపాళపువేరు, తెగడ ఒక్కొక్క కర్నం. — ఇవిన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితం చేసి అపాకంలో చేర్చి గట్టిపడగానే దింపి సెనగగింజలంలేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

సాధారణంగా దీనికి గోరువెచ్చని నీళ్ళు, గోరువెచ్చని పాలు, మంజిష్ఠాది కషాయం — మొదలైనవి అనుపానాలు. అప్పటికి మంచిదిగా కనపడ్డ అనుపానమున్నూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది కుష్టుకోగా లన్నీ జయిస్తుంది. త్రిదోషజమైన వాతరక్తమున్నూ హరిస్తుంది. సర్వవ్రణాలు, గుల్మాలు, ప్రమేహపిటికలు, ప్రమేహాలు, ఉదరవ్యాధులు, అగ్ని

మాంద్యం, కాస, పాండు, ఉబ్బు — ఇవన్నీ పోగొడుతుంది. వాసాకషాయంతో పుచ్చుకుంటే నేత్రవ్యాధులూ, వరుణాకషాయంతో పుచ్చుకుంటే గుల్మములూ, చంద్రకషాయంతో పుచ్చుకుంటే వ్రణాలూ, క్షుణ్ణులూ కూడా తగ్గిపోతాయి. ఇది వాడే టప్పుడు పురుసు, తీక్షణద్రవ్యాలు, అజీర్ణకరద్రవ్యాలు, సంభోగం, ఎండ, మద్యం, రోషం ఇవి విడిచిపెట్టాలి.

౬౩ స్వచ్ఛం ద బై ర వి ర సం .

సమభాగం చ సంగృహ్య పారదామృతగంధకమ్
జాతీఫలం చ భాగార్థం దత్వా కుర్యాత్ పు కజ్జలీమ్
సర్వార్థం మాగధీమార్ణం క్షిల్లయిత్వా నిధాపయేత్
గుంజాద్యయం త్రయం వాపి నాగవల్లీరసేన చ
ఆర్ద్రాస్వరసేనాపి ద్రోణపుష్పీరసేన వా
శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే
పీనసే చ ప్రతిశ్యామేజ్వరే జీర్ణే తదైవ చ
మందాగ్నౌ వమనే చైవ శిరోరోగే చ దారుణే
ప్రయోజ్యో భిషజా నమ్య గ్రస స్వచ్ఛం న బై ర వః
పథ్యం దధ్యోదనం దద్యాద్వీక్ష్య దోషబలాబలమ్ ॥

పాదరసం, నాభి, గంధకం—ఇవి సమభాగాలు. జాజికాయ అర్ధభాగం. ముందు రసగంధకాలు బాగా కజ్జలిచేసి, తరవాత నాభి, జాజికాయ కలిపి బాగా నూరేది. తరవాత అన్నిటికీ సగం మిరియాల చూర్ణం కలిపి బాగామర్దించి రెండుగురిగింజల యెత్తున గాని, మూడుగురిగింజల యెత్తున గాని వాడేది. అనుపానం తమలపాకుల రసం లేక, అల్లపురసం లేక, తుమ్మిపూలరసం.

చూర్ణంగా వుంచుకోక తమలపాకులరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, తుమ్మిపూల రసంతోనూ బాగా మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని మళ్ళీ ఆ అనుపానాలతో వాడడం వృద్ధజెడ్యుల సంప్రదాయం. ఈపద్ధతి చాలా మంచిది.

ఇది శీతజ్వరం, సన్నిపాతం, విషూచి (కలరా), విషమజ్వరం, పీనస, పడిశం, జీర్ణజ్వరం, అగ్నిమాంద్యం, వాంతులు, శిరోరోగం పోగొడుతుంది. దోషబలా బలాలు గుర్తించి పెరుగుతో అన్నం పథ్యం పెట్టేది.

౬౪ శూ ల దా వా న ల.ర స ం

శుద్ధసూతం విషం గంధం పలాశం మర్దయే ద్దృఢమ్
మరిచం పిప్పలీ శుంఠీ హింగు సౌవర్చలం ద్వయమ్
పలాష్టకం పటూనాం చ చించాక్షారం పలాష్టకమ్
సప్తవారం శంఖభస్మం జంబీరామ్లే నిషేచయేత్
పలాష్టకం చ సంయోజ్యం తత్సర్వం నింబుకద్రవైః
దినం మర్ద్యం కోలమాత్రం భక్షయే త్సర్వశూలజత్
అజీర్ణోదరమందాగ్ని మసాశ్య మపి సాధయేత్
శూలదావానలాభ్యోముం రసో జీర్ణాక్షరోగహః ॥

పాదరసం, నాభి, గంధకం — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, సొంటి, ఇంగువ, సౌవర్చలవణం — ఇవి రెండేసిపలాలు. సైంధవలవణం, చించాక్షారం, నిమ్మకాయరసంలో ముంచుతూ వీడుమాట్లు కాల్చిన శంఖాల భస్మం — ఇవి ఎనిమిదేసిపలాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయలరసాన మర్దించి రేగుగింజంత మాత్రలు చేసుకుని వాడితే సర్వశూలలూ పొగొడుతుంది. అజీర్ణం, ఉదరవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యం — ఇవిన్నీ తగ్గించేస్తుంది.

౬౫ బృ హ త్క ష కే తు ర స ం

దగ్ధశంఖం త్రికటుకం టంకణం సమభాగికమ్
విషం చ పంచభి స్తుల్యం ఆర్ద్రోయేన మర్దయేత్
వారత్రయం రక్తికా శ్చ పటేం కుర్యా ద్విచక్షణః
ప్రాత స్నాయం చ వటికాద్వయ మార్ద్రక వారిణా
కఫకేతుః కంఠరోగం శిరోరోగం చ నాశయేత్
పీనసం కఫసంఘాతం సన్నిపాతం సుదారుణమ్ ॥

శంఖభస్మం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, ఇవి సమభాగాలు. నాభి ౨ భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అల్లపురసాన చూడుమాట్లు మర్దించి మినుములంతేసి మాత్రలుచేసి, అల్లపురసం అనుపానంగా ఉదయం సాయంత్రం పుచ్చుకుంటే కంఠ

కోగాలన్నీ పోగొడుతుంది. శిరోరోగం తగ్గిస్తుంది. పీనస, కఫసంఘాతం తగ్గిస్తుంది. పడిశంపట్టినప్పు డిది చాలా మంచిపనిచేస్తుంది.

౬౬ య కృ ద రి లో హం

ద్వికర్షం లోహచూర్ణస్య గగనస్య పలార్థకమ్
కర్షం శుద్ధం మృతం తామ్రం లింపా కాంఘ్రిత్యచఃపలమ్
మృగాజినభస్మ పలం సర్వ మేకత్ర కారయేత్
సవశంజాప్రమాణేన వటికాం కారయే ద్భిషక్
యక్ష్మత్ప్లిహోదరం చైవ కామలాం చ హలీమకమ్
కాసం శ్వాసం జ్వరం హంతి బలవర్ణాగ్నివర్ధనమ్
యక్ష్మదరి నామ లోహోయం సర్వవ్యాధినిఘ్నాదనమ్ ॥

లోహభస్మం రెండుకర్షాలు. అభ్రకభస్మం రెండుకర్షాలు. తామ్రభస్మం ఒకకర్షం. నిమ్మకాయపట్ట ఒకపలం. పొగపైకిపోకుండా మూడుశ్చలో వుంచి పుటంపెట్టి చేసిన నల్లయిర్రచర్మంభస్మం ఒకపలం. ఇవన్నీ కలిపి జలంతో మర్దనాచేసి పెనగలంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది యక్ష్మత్ప్లిహోదర వ్యాధులు పోగొడుతుంది. కామెల్లు, హలీమకం, దగ్గు, వగర్పు, జ్వరం తగ్గించేస్తుంది. బలం, కాంతి, జతరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది.

౬౭ కౌ ల కూ ట ర సం

రుద్రసంఖ్యాకృతం చైవ త్రిభాగం సూత మేవ చ
గంధకం పంచభాగం చ శిలాయా ఋతుభాగకమ్
తామ్రభస్మ చతుర్భాగ మృషిభాగం చ టంకణమ్
తాళకం నవభాగంచ వహ్నిమూలం తద్దైవ చ
త్రిఫలా చ త్రికటుకం దశద్వాదశకం తథా
హింగుభాగైకసంఖ్యాక ముగ్రగంధా తద్దైవ చ
కాక ఏవం ఖర్బీ చ సంస్థాప్య హృద్ధృకం వహ్నిమూలకమ్

జంబీరం లకువం చైవ శారీశిర్వక్కు మూలికమ్
 లాంగలీ హంసపాదీ చ సింధు ర్నాగదళాని చ
 అంకోల శిగ్రుమూలాని చైభిర్నామం పృథక్పృథక్
 పంచకోలకషాయేణ పంచమూలేన మృద్యుత్
 గుంజామాత్రాం నటీలబ్ధ్యా శృంగభేరం పిబే దను
 అసాధ్యం సన్నిపాతం చ సర్వజ్వరహరం పరమ్
 సన్నిపాతకులం చైవ సప్తదోషాన్విశాశయేత్
 స్నానం కుర్వాత్ప్రయత్నేన శ్రీగంధం లేప మాచరేత్
 పథ్యం దధ్యోదనం చైవ ఖర్జూరాదిఫలాన్యపి
 తాంబూలచిర్యణం కుర్వాత్క్రమే నైవం సమాచరేత్
 కాలకూటరసో నామ్నా శంతరే నైవ భాషితః
 భిషగ్వరైః కృత శ్చైవ రోగాణాం కులనాశకృత్ ॥

నాభి 11 భాగాలు. పాదరసం 3 భాగాలు. గంధకం 5 భాగాలు. మణిశిల
 6 భాగాలు. తామ్రధమ్మం 4 భాగాలు. పొంగించిన వెలిగారం 7 భాగాలు. తాళకం
 9 భాగాలు. చిత్రమూలం 9 భాగాలు. త్రిఫలాలు 10 భాగాలు. త్రికటుకాలు
 12 భాగాలు. ఇంగువ 1 భాగం. వస 1 భాగం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితకగొట్టి,
 ఖల్వంలో వేసి ఆల్లపురసం, చిత్రమూలరసం, నిమ్మకాయరసం, వెల్లులిరసం, బండి
 గురివిందరసం, కారుమునగరసం, జిల్లేడువేళ్ళపాలు, పొత్తిమంపరసం, హంసపాదిఆకు
 రసం, వావిలిరసం, తమలపాకుల రసం, ఊడుగుచెక్కరసం, మునగవేళ్ళరసం,
 పంచకోలకషాయం, పంచమూలకషాయం — వీటితో ఒక్కొక్కజాము మర్దించి
 గురిగింజయెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని ఆల్లపురసంతో నేవించేది.

ఇది అసాధ్యసన్నిపాతాలు హరిస్తుంది. సర్వస్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. ఇది పుచ్చు
 కున్న తరవాత ప్రయత్నపూర్వకంగా స్నానంచేసి మంచిగంధం పూసుకుని పెరుగు
 అన్నం తినాలి. ఖర్జూరాది ఫలాలున్నా భక్షించాలి. తాంబూలం వేసుకోవాలి.

ఓం కామ చూడామణి రసం

మాక్తికం మాక్షికం చైవ స్వర్ణభస్మ పృథక్పృథక్
 కర్పూరం జాతికోషం చ జాతీఫలలవంగకమ్

వంగభస్మ తథా గ్రాహ్యం యావ్యం చాపి తదర్థమ్
చాతుర్జాతం చ సంగ్రాహ్యుచర్వ మేకత్ర చూర్ణితమ్
శతమూలీరసే నైవ భావయే త్సప్తవారకమ్

తతో గుంజావ్రమణేన వటికా భిషజా కృతా

అనుపానవిశేషేణ రోగాకరవినాశినీ

శీతం వయోనుపానం చ కామినీః కామయే చృతమ్

వీర్యహీనో భవే ద్యస్తు యోవాస్యా త్పూతధ్వజః

సోశీతివార్షికో వాపి యువేవ రమతేంగనాః

భేషజై ర్వివిధైః కిం స్యా దన్యై శ్చ శతసంఖ్యకైః

ఫలం న కించి త్తత్రాస్తి కేవలం గౌరవం మహమ్

నాతఃపరతరం కించిదస్తి పుష్టికరం భువి

అత స్సర్వప్రయత్నేన సేవ్యం భూమిభుజా సదా

విశేషా ధ్వజభంగాం శ్చ సప్తాహేన వినాశయేత్

ప్రమేహం మూత్రరోగం చ మందాగ్నిం శ్వయాధుం తథా

రక్తదోషం చ నారీణాం పానా ద్దోషం వినశ్యతి ॥

ముత్యాలభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణభస్మం, పచ్చకర్పూరం, జాజికాయ, జాపత్రి, లవంగాలు, వంగభస్మం, రజతభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. దాల్చిని చెక్క, వీలకులు, అకుపత్రికం, నాగకేసరాలు — ఇవి అర్థభాగంచొప్పున గ్రహించేది. ఇవన్నీ కలిపి పిల్లిలేగలరసాన ఏడుమాట్లు మర్చించేది. తరవాత గురిగింజయెత్తున మాత్రలుచేసుకుని నాడుకుని పాలు పుచ్చుకోడం మంచిది.

వీర్యం తక్కువయిపోయి సంభోగశక్తి తీగించినవారి కిది చాలా మంచిది. ముఖ్యంగా ఏడుదినాలలో ధ్వజభంగం తగ్గిపోతుంది. ప్రమేహం, మూత్రవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యం, రక్తదోషం, స్త్రీల రజోదోషం, పోగొడుతుంది.

౬౯ చంద్రామృతరసం

త్రికటు త్రిఫలా చవ్యం ఛాగ్య జీరక సైంధవమ్

ప్రత్యేకం తోలకం గ్రాహ్యం ఛాగీక్షీ రేణ గోళయేత్

రనగంధకలోహానాం ప్రత్యేకం కార్షికం శుభమ్
 టంకనస్య పలం దత్వా మరిచస్య పలార్థకమ్
 నవగుంజాప్రమాణేన వటికాం కారయే ధృవక్
 వీకై కాం వటికాం ఖాదే ద్రక్షోత్పలరసప్లుతామ్
 నీలోత్పలరసే నాపి కుఘ్నస్థస్య రసేన వా
 పిష్పల్యా మధునా వాపి శృంగబేరరసేన వా
 మాతి పంచవిధం కానం వాతపిత్తసముద్భవమ్
 వాతశ్లేష్మోద్భవం దోషం పిత్తశ్లేష్మోద్భవం తథా
 చాతికం పైత్తికం చైవ నానాదోషసముద్భవమ్
 రక్తవిష్టీవనం చాపి జ్వరం శ్వాసనమన్వితమ్
 తృష్ణాం చాహం భ్రమం హంతి జఠరాగ్ని ప్రదీపనీ
 బలవర్ణకరో హ్యేష స్తీహగుల్మోరరాషహ
 ఆనామాకృమిహృత్పాండుజీర్ణజ్వరవినా శనీ
 ఇదం చంద్రదామృతం నామ చంద్రచూడేన నిర్మితమ్
 వాసా గుడూచీ భార్జ్య చ ముస్తకం కంటకారికా
 వీమాం క్యాధం పిబే దంతే వటికా వీర్యధారిణీ ।

సోంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరిక, చవ్వం, ధనియాలు, జీలకర్ర, సైంధవలవణం ఇవి ఒక్కొక్క తులం. పాదరసం, గంధకం, లోహధస్మం — ఇవి రెండేసి తులాలు. సోంగించిన వెలిగారం ఎనిమిది తులాలు. మిరియాలు మల్లీ నాలుగుతులాలు. ఇవన్నీ యథాశాస్త్రంగా కలిపి మేకపాలతో మర్దించి తొమ్మిది గుంజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకునేది.

ఎర్రకలవపూలరసం, నల్లకలవపూలరసం, ఉలవల కషాయం, పిప్పళ్ళ కషాయం, తేనె, అల్లపురసం — వీటిలో ఏదైనా అనుపాసంగా వాడుకోవచ్చు. తరవాత అడ్డసరం, తిప్పతీగ, గంటుభారంగి, తుంగముస్తలు, వాకుడు — వీటి కషాయాలతో ఒకటిన్నీ పుచ్చుకునేది.

ఇది పంచవిధకాసలు, రక్తస్థివనం, వగర్పుతోకూడిన జ్వరం, శ్మిష్ణ, తాపం, భ్రమ పోగొడుతుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. బలమూ ఘట్టి కలిగిస్తుంది. స్త్రీహవ్యాధులు, గుల్మం, అనాహం, ఉదరవ్యాధులు, క్రిములు, పాండువు, జీర్ణజ్వరమూ పోగొడుతుంది.

౭౦ కిన్నరకంఠరసం

రసం గంధక మభ్రం చ మాక్షికం లోహ మేవ చ
కర్షప్రచూణం సంగృహ్య వైక్రాంతం రసపాడికమ్
వైక్రాంతార్థం తథా హేమ రాప్సం హేమచతుర్ణమ్
వాసాయా శ్చ తథా భార్గ్యా బృహత్స్యో రార్ద్రోస్య చ
స్యరసేన సరస్వత్యా భావయిత్వా వృథకృత్తథక్
రక్తిర్వయమితాః కుర్యా ద్వటీ శ్చ యాత్రశోషితాః
స్వరభేదా నశేషాం శ్చ కాసాన్ శ్వాసాం శ్చ దారుణాన్
నిఖిలాన్ కఫజాన్ వ్యాధీన్ వాతశ్లేష్మసముద్భవాన్
హవ్యా త్కిన్నరకంతాభ్యో రసో సౌ రుద్రసిద్ధితః
కిన్నర స్యేవ కంఠ స్య స్వరోస్య ప్రాశనా ర్భవేత్ ॥

పాదరసం, గంధకం, అభకభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, లోహభస్మం — ఇవి రెండేసి తులాలు. వైక్రాంతభస్మం అగతులం. సువర్ణభస్మం పావుతులం. రజతభస్మం ఒక తులం. ఇవి చేర్చుకుని, అడ్డసరంరసంతోనూ, గంటుభారంగి కషాయంతోనూ, వాకుడు నేలములకల రసాలతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, సరస్వతీఆకురసంతోనూ వేరువేరుగా భావనచేసి రెండేసిరతుల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది సకలవిధాల స్వరదోషాలు, దగ్గులు, వగర్పులు, కఫవ్యాధులు సమస్తమూ పోగొడుతుంది.

౭౧ విషూచివిధ్వంసరసం

టంకనం మాక్షికం శుతీ పరదం గంధకం విషమ్
గరలం సమభాగేన సర్వేషాం హింగులం సమమ్

మర్దయే జ్జంబీరద్రావై ర్వటీ' శార్యా ప్రమత్న తః
శ్వేతనర్ష పతుల్యా చ మృతసంజీవనీ తథా
విషూచీం నాశయ త్యాశు దధ్యన్నం పథ్య మాచరేత్
త్రిదోషోత్థ మతీసారం సర్వోపద్రవసంఘాతమ్ ॥

పొంగించిన వెలిగారం, హేమమాక్షికభస్మం, సొంటి, పాదరసం, గంధకం, నాభి, గరళం — ఇవి సమభాగాలు. వీటికన్నిటకీ సమం ఇంగిలీకం. ఇవన్నీ చేర్చి నిమ్మ కాయరసాన మర్దించి అవగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసి తగిన అనుపానంతో వాడు కునేది. పెరుగుతో అన్నం పెట్టాలి.

ఇది విషూచి (కలరా) పోగొడుతుంది. సర్వోపద్రవాలతోనూ కూడిన త్రిదోష తీసారం కూడా తగ్గించేస్తుంది.

౭౨ అ గ్ని ము ఖ ర స ం

సూతం గంధం విషం తుల్యం మర్దయే దార్ద్రకద్రవైః
అశ్వత్థచించాపార్లక్షారాః ధూరా చ బంకణమ్
జాతీఫలం లవంగం చ త్రికలు త్రిఫలా సమమ్
శంఖక్షారం పంచపలం హింగు జీరం ద్విభాగికమ్
మర్దయే దప్లుయోగేన గుంజామాత్రా వటీ శుభా
పాచనీ దీపనీ సర్వోజీర్ణం శూలవిషూచికాః
హిక్కాం గుల్మం చోదరం చ నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

పాదరసం, గంధకం, నాభి — ఇవి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి అల్లపురసాన మర్దించేది. తరవాత అందులో రావి, చింత, ఉత్తరేణుక్షారాలు, యవక్షారం, సర్జక్షారం, పొంగించిన వెలిగారం, జాజికాయలు, లవంగాలు, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరికలు — ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కపలమూ, శంఖభస్మం అయిదుపలాలు, ఇంగువ, జీలకర్ర రెండేసి పలాలు చేర్చి అష్టద్రవ్యాలతో మర్దించి గురిగింజలంతేసి మాత్రలు కట్టి సమమానుషాలంగా అనుపానాలు నిర్ణయించుకుని వాడుకునేది.

ఇది జీర్ణశక్తిని వృద్ధిచేస్తుంది. అకలి పుట్టిస్తుంది. ఆజీర్ణం తగ్గిస్తుంది. శూల, విషూచి (కలరా), ఎక్కిళ్ళు, గుల్మాలు, ఉదరవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౭౩ సు వర్ణ సిం దూ ర భూ షణం

సువర్ణం రజతం వజ్రం మాక్తికం చాపి విద్రుమమ్
 భుజంగ మభ్రకం కాంతం రససిందూర వంగకే
 వృథద్విభాగం పూర్వార్థే త్వేకభాగం పరార్థకే
 జాతీపుష్పరసై శ్శోణముసిపుష్పేక్షువాలకైః
 వరావారాహిలామజ్జాహిమశాల్మలివాదిభిః
 ప్రత్యేకంత్రిదినం పిష్ట్యా మాషమాత్రం తు మాసతః
 మధునా సేవయే త్ప్రాతః కుష్ఠం సర్వం చ కామలామ్
 వింశతిం తు ప్రమేహం శ్చ చత్వారింశ చ్చ పైత్తికాన్
 సిందూరభూషణం నామ గర్భిణీహోగనాశకమ్
 వీర్యవృద్ధికరం నిత్యం షండోపి తరుణాయతే ।

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, వజ్రభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం — ఇవి
 రెండేసి భాగాలు. వాగభస్మం, అభ్రకభస్మం, కాంతభస్మం, రససిందూరం, వంగ
 భస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. ఇవన్నీ కలిపి జాజిపువ్వులు, ఎర్రఅవిసిపువ్వులు,
 చెరుకువేళ్ళు, కురుజేరు, పిల్లితేగలు, నేలతాడి, వట్టివేళ్ళు, రక్తచందనం, యూరుగు
 చెక్క — వీటి రసాలతో మూడేసిదినాలు మర్దించేది.

ఇది మాషప్రమాణం తేనెతో పుచ్చుకునేది. ఇది సకలకుష్ఠులు, కామెర్లు,
 వింశతి ప్రమేహాలు, ఇరవైనాలుగు పిత్తవ్యాధులు, పోగొడుతుంది. గర్భవతులకు వచ్చే
 శోగాలన్నీ ముఖ్యంగా పోగొడుతుంది. వీర్యవృద్ధిన్నీ కలిగిస్తుంది. ఇది సేవించిన
 వాడు వృద్ధుడైనా పడుచువా డవుతాడు.

౭౪ ఆ నం ద బై ర వి

సోభాగ్య హింగుళ కణా గరళం మరీచం
 నంమర్ద్య నింబకరసేన దినత్రయంచ
 ఆనందబైరవవటీ తువరీప్రమాణం
 నానాసుపానసహితం సకలామయఘ్నమ్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, ఇంగిలీకం, పిప్పళ్ళు, నాభి, మిరియాలు — ఇవి సమ భాగాలు. ఇవి వేపచెక్క-రసంతో నూరి కందిగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

ఇది అందరూ నిమ్మకాయలరసాన మర్దించి తయారుచేస్తున్నారు. ఎక్కడో శృద్ధవైద్యులు మాత్రమే వేపచెక్క-రసాన మర్దించి సిద్ధపరుస్తున్నారు.

ఇది సకలవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది.

౭౫ శూ ల కు తా రం

టంకణం పారదం గంధం త్రిఫలా వ్యోష తాళకమ్
విషం తామ్రం చ నేపాళం భృంగస్వరనమర్దితమ్
ద్విగుంజమాత్రా వచికా మరీచే నార్ద్రా కీన వా
సర్వశూలకుతారోయం విష్ణుచక్ర మివాసురాన్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, పాదరసం, గంధకం, కరక, తాడి, ఉసిరిక, సొంట్, పిప్పలి, మిరియాలు, తాళకం, నాభి, తామ్రభస్మం, నేపాళాలు, — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి గుంటకలగరరసంతో మర్దించి రెండేసి గురిగింజలయెత్తున మాత్రలు కట్టు కుని వాడుకునేది. అనుపానం మిరియాలకషాయం గాని, అల్లపురసం గాని వాడు కునేది. సుదర్శనచక్రం సకలరాక్షసులనూ సంహరించేటట్టు ఇది సకలశూలలూ పోగొడుతుంది.

౭౬ పై త్యాంతకరసం

అల్లము జీలకర్రయును ఆమలసూపము సిందూరంబునన్
తెల్లని సైంధవంబు సమభాగము చాల్చిని ఖల్వమందునన్
బుల్లని నిమ్మపండ్లరసముం గొని మర్దనచేసి చిన్నమున్
జల్లగ నేవడేసినను శాంతము నొందును సర్వవైత్యముర్ ।

పొట్టుతీసిన అల్లం, జీలకర్ర, ఉసిరికపప్పు, రససిందూరం, సైంధవలవణం, చాల్చిని చెక్క — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయల రసంతో మర్దనచేసి చిన్న మెత్తు చొప్పున పుచ్చుకుంటే సకలవైత్యాలూ తగ్గిపోతాయి.

వంట ఔషధాలు

౧ పూర్ణ చంద్రోదయం

పలం మృదుస్వర్ణదళం రసేంద్రం
వలాప్టకం షోడశ గంధకస్య
శోణై స్సుకార్పానభవప్రసూనై
స్సర్వం విచుర్ద్యాథ కుమారికాద్భిః
తత్కాచకుంభే సిహితం ప్రగాఢే
మృత్పర్పటీభి ర్ద్రివసత్రయం చ
పచే త్కమాగ్నా సికతాఖ్యమంత్రే
తతో రజః పల్లవరాగరవ్యమ్
నిఘ్నా చైత చ్చ పలం పలం చ
చత్వారి కర్పూరజ స్తదైవ
జాతీఫలం శోషణ మింద్రపుష్పం
కస్తూరికాయా ఇహ శాణ మేకమ్
చంద్రోదయాయం కథితోన్య మాషో
భుక్తోహివల్లీదళమధ్యపర్తి
మదోత్కటానాం ప్రమదాశతానాం
గర్వాధికత్వం శ్లేథయ త్యక్వాడే
ఘృతం ఘనీభూత మతీవ దుగ్ధం
మృదూని మాంసాని సమస్తకాని
మాషాన్నపిష్టాని భవంతి పథ్యా
న్యానందదాయీ న్యపరాణి చాత్ర

వలీపలితనాశన స్తనుభృతాం వయాస్తంభన
 స్సనుస్తగడఖండనః ప్రచురరోగపంచాననః
 గృహేపి గృహభూషతి ర్భవతి యస్య చంద్రోదయ
 స్స పంచశరదన్వితో మృగదృశాం భవే ద్వల్లభః
 రతికాతే రతాంతే వా సేవితవ్యో రసోత్తమః
 మానహానిం కరో త్యేషః ప్రనుదానాం సుశ్చితమ్
 కృత్రిమం స్థావరం చైవ జంగమం చాపి య్యషమ్
 న వికారాయ భవతి సాధకేంద్రస్య వత్సరాత్
 యథా మృత్యుంజయభ్యాసా
 స్మృత్యుంజయతి దేహీనమ్
 తథాయం సాధకేంద్రస్య జరామరణశనః
 తంత్రాంతరే ప్రసిద్ధోయం మకరధ్వజనామతః ।

అతిమృగువుగా వున్న కుందనపురేసులు ఒకపలం. శుద్ధమైన పాదరసం యెనిమిది పలాలు. గంధకం 16 పలాలు. ఇవి మూడూ సంప్రదాయం ప్రకారం కలిపి మర్దించేది. గంధకంలో రసం బాగా జీర్ణించాక అపాడి పైడిపత్తిపైవ్వలరసంతో మూడు దినాలూ, కలబందగసంతో మూడుదినాలూ మర్దించే. తరవాత, అది నీడను ఎండించి చూర్ణంచేసి గజుపప్పెలలో ఎక్కించి నీకతాయంత్రంతో క్రమాగ్నులమీద మూడు దినాలు వుండాలి. అప్పటికి మామిడిచిగురుటాకుల రంగుతో సిందూగం ఏర్పడుతుంది. అది తీసుకుని అది వొకపలం, పచ్చకర్పూరమూ, జాజికాయా, మిరియాలూ, లవంగాలూ — ఇవి నాలుగూ ఒక్కొక్కపలమూ, ఒకశాణం కస్తూరీ చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నూరి స్థితిగతులను పట్టి మోతాను నిర్ణయించుకుని వాడుకోవాలి.

ఇది పుచ్చుకునేటప్పుడు పేరుకున్న నెయ్యి, చిక్కని పాలూ, మంచిమంచి మాంసాలూ, మామెన్నమూ, మినపసున్నీ ఇలాంటి బలకరపదార్థాలూ ఎక్కువగా భుజించాలి.

ఇది పుచ్చుకున్న పుగుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. ఇది కుమస్తవ్యాధులనూ పోగొడుతుంది. శరీరం ముడతలుపడనివ్వదు. జుట్టు నెరియనివ్వదు. వయస్సంతభవం కలిగిస్తుంది. ఇది నేవించేవాడు మన్మథుడు లాగ బలదర్పితుడై స్త్రీలకు ప్రీతిపాత్రుడై వుంటాడు. ఇది రతిప్రారంభించడానికి ముందుగాని,

రతి అయినతరవాత గాని తాంబూలంతో నేవినే స్త్రీలకు గర్వభంగం కలిగించే శక్తి కలుగుతుంది. స్థావరజంగమవిషాలూ, కృత్రిమవిషాలూ ఇది ఒక్క-సంవత్సరం తక్కువ కాకుండా నేవించే పురుషుణ్ణి ఏమీచెయ్యలేవు. ఇది నేవినే ముసలితనమూ మరణమూ కూడా రావు.

ఇదే ఇతరదేశాలలోనూ ఇతరగ్రంథాలలోనూ మకరధ్వజం అని ప్రఖ్యాతి పొందివుంది.

గమనిక:— ఇది చెయ్యడంలో గ్రంథంలో వున్న విధానానికి, మనదేశంలోవున్న సంప్రదాయానికి చాలా భేదంవుంది. “తతో రజః శల్లవరాగరవ్యం నిగ్యన్య” అని యోగంలో ఉంది. (మామిడి) చిగురుటాకులాగ రవ్యంగా వున్న సిందూరం గ్రహించవలసింద. అని మాత్రమే గ్రంథంలో వుంది. సిందూరం గాజుకుప్పెలో పైభాగాన వుంటుందనీ, గంధకంయెగిరిపోయి బంగారం కింద వుండిపోతుందనీ అందరికీ తెలుసు. సిందూరంలో అబంగారం కలపవలసిందని యోగంలో లేదు ; కాని మనదేశంలో మొదట్నుంచీ అబంగారం కలిపి నూరి కుప్పెలుకట్టి వాడడం సంప్రదాయం అయింది. ఇది తప్పు. అబంగారంలోవున్న గుణం సిందూరానికి సుత్రమించింది. అబంగారం యిక నగలకు మాత్రమే పనికివస్తుంది. దాని ఔషధశక్తి పోయింది. అబంగారం సిందూరంలో కలిపి నూరడం, అబంగారం రసంలోనూ గంధకంలోనూ కలిపి మళ్ళీ పూర్ణచంద్రోదయం వండడంవంటివి. నిరర్థకం. ఔషధాలు చేసేవారు ఈవిషయం బాగా యోచించాలి.

మరిన్నీ, సిందూరమూ బంగారమూ కలిపి నూరి యేదో అనుసానమార్గంతో వాడడం కూడా మనదేశంలో వాడుకలో వుంది. ఇది క్షయప్రకరణంలో చెప్పిన రసాయనావధం. క్షయవ్యాధిలో వాడినా, రసాయనంగా వాడినా యిది యోగంలో చెప్పినట్టు పచ్చకర్పూరమూ, అవంగాలూ, జాజికాయా, మిరియాలూ, కస్తూరీ కలిపి వాడాలి. ఇదికూడా వైద్యులు యోచించాలి.

౨ కౌంతవల్లభరసం

కౌంతం షోడశభాగం చ చతుర్దశ మయోరజః
 క్షిప్రం ద్వాదశకం చైవ దశభాగంతు టంకణమ్
 మనశ్శిలాప్తభాగం చ షడ్భాగం తు శిలాజతు
 సర్వేణ చ సమం సూతం గంధకం చాపి తత్సమమ్

అర్చిమూషోదరే న్యన్య వాలుకాయంత్రకీ క్షి పేత్
 శాచయే త్వప్తగాత్రం తు నంగ్రాహ్యం సూక్ష్మమార్జితమ్
 నేవితం మధునా యుక్తం నిష్కార్థేన సమన్వితమ్
 పాండురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ మపి నాశయేత్
 కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం స్త్రీహోదర మరోచకమ్
 మందాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలహరం వృష్య మత్యంత మతిదీపనమ్
 తుష్టిచష్టికరం కాంతివర్ధనమ్ బలవర్ధనమ్
 కాంతవల్లభనామ్నాయం విష్ణునా నిర్మితం పురా
 సర్వపాంశు క్షయం చైవ లోకస్యారోగ్యకారణమ్ ।

కాంతభస్మం 16 భాగాలు. లోహభస్మం 14 భాగాలు. మాందూరభస్మం 12 భాగాలు. పొంగించిన వెలిగారం 10 భాగాలు. మణికిల 8 భాగాలు. కర్పూర కిలాజిత్తు 6 భాగాలు. వీటి అన్ని టికి సమం పాదరసం. రసంతో సమానం గంధకం.

మందు రసగంధకకజ్జలిచేసి తరవాత భస్మాలు కలిపి నూరాలి. ఏరసంతోనూ నూరమని యోగంలో లేకపోయినా, వృద్ధవైద్యులు నిమ్మకాయరసంతో నూరడం సంప్రదాయంచేశారు, అది అరాక మల్లీ పొడిచేసి గాజుకుప్పెలో ఎక్కించి క్రమాగ్నులతో ఏడురాత్రింబగళ్ళు వంటచెయ్యాలి. వంటఅయిన తరవాత పైనిచేరిన సింహారమా, కింకపుండిపోయిన భస్మసంపుటి కలిపి మిరియాలకషాయంతో నూరి, కుప్పెలు కట్టుకునేది. ఈమిరియాలకషాయం మర్దనా కూడా సంప్రదాయసిద్ధమే. గాజుకుప్పెలో అడుగున వుండిన భస్మసంపుటి ఉన్నది ఉన్నట్టు తీసి సిందూరంతో కలపగూడదు. దానిలో గంధకం ఏమాత్రం అయినా మిగిలివుండవచ్చు; కనక, అది పెంకులో పోసి కొంతసేపు నిప్పుమీద ఉంచాలి. అలాచేస్తే పొగరూపానగాని మంటరూపానగాని అగంధకం వారిందిపోతుంది. అదిచల్లబడ్డాక సిందూరంతో కలపుకునేది.

ఇది తెనుగుదేశంలోనే వాడుకలో వుండిన గొప్ప ఔషధం. యుక్తిగా అనుపాన భేదాలతో వాడుకుంటే యిది అనేకవ్యాధులను తగ్గిస్తుంది. కాని నిత్యపరిచయంవల్ల చాలామంది ఇది సామాన్య ఔషధం అనుకుంటారు. ఇది క్షయప్రకరణంలో ప్రథమంగా చెప్పబడ్డది.

ఇది పాండుకోగం, త్తయ, గుల్మం, గ్రహణి, కాస, క్వాస, జ్వరం, శర్ది, స్తీహాదరం, అహోచకం, అగ్నిమాండ్యం, కుష్టువు, మూలశంక, భగంవరం, వాత కూల పోగొడుతుంది. అకలిశృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యశృద్ధి కలిగిస్తుంది. రక్తశృద్ధి, శరీరపుష్టి, కాంతి, బలమూ కలిగించి తుష్టి కలిగిస్తుంది. సర్వ పాండువులకూ, త్తయలకూ ఇది తిరుగులేని ఔషధం.

ఇందులో కాంతింమొదలైన వన్నీ శాస్త్రీయంగా తయారైన భస్మాలు గానే వాడాలి. రజనువాడడం చాలా తప్పు. 'రజః' అంటే భస్మమే. శిలాజిత్తు అన్నచోట కొందరు గోమూత్రశిలాజిత్తు వాడడం కూడా ఉంది; కాని అది మంచి సంప్రదాయం కాదు. వంటలో గోమూత్రశిలాజిత్తు గంధకంతోపాటు వారించి పోతుంది. అంచేత కర్పూరశిలాజితే వాడాలి.

మరిన్నీ కొంద రిది మూడుదినాలే వంటచేస్తారు. అదిన్నీ తప్పే. ఏడురాత్రిం బగళ్ళు వంటచేస్తేనే ఇది సరిగా పనిచేస్తుంది.

రజను వేస్తే గాని కుప్పె గట్టిగా వుండదనీ, గట్టిగా వుండడం దీనికి మఖ్యం అనీ కూడా కొందరు చెబుతారు. అదీ మంచి అర్థం కాదు. భస్మాలే వాడాలి. కుప్పె నల్లరాయిలాగ వుండనక్కరలేదు.

3 మ క ర ధ్వ జం

పల మేకం సువర్ణస్య రనేంద్రస్య పలాష్టకమ్
రసస్య ద్విగుణం గంధం కజ్జలీకృత్య యత్నతః
కుమారికారసై ర్భాస్యం కాచపాత్రే సిద్ధాపయేత్
వాటయంత్రే చ సంస్థాప్య క్రమశః స్త్రిదినం పచేత్
సాంగశీతం నమాదాయ పుష్పారుణరజస్సమమ్
యవమాత్రం వ్రదాతవ్య మహివల్లిదత్తై స్సహ ।

4 ప థ్న ణ బ లి జా రి త మ క ర ధ్వ జం

రసస్య పద్మణై ర్గందైః పూర్వవ త్కజ్జలీకృతే
భావితే పాచితే సమ్యక్ పద్మణో బలిజారితః
విధివ త్సేవితో హ్యేష ముముక్షు మపి జీవయేత్

వత దభ్యాసత శ్చైవ జరామరణనాశనమ్
 అనుపానవిశేషేణ కరోతి వివిధాన్ గుణాన్
 జ్వరం త్రిదోషజం ఘోరం మంచాగ్నిత్వ మరోచకమ్
 అన్యైశ్చ వివిధాన్ రోగాన్ నాశయే న్నాత్రసంశయః
 కరో త్యగ్నిం బలం పుంసాం వలీషలితనాశః
 మేధాయుఃకాంతిజననః కామోద్దీపనకృత్సహాన్
 భాస్వజ్జ్యోతి ర్యథా భాతి కాచే నీలాంకే శుభే
 తథానుపానభేదేన క్రియావాన్ మకరధ్వజః ॥

అపరంజిరేకులు ఒకపలం. శుద్ధపాదరసం ఎనిమిదిపలాలు. గంధకం 16 పలాలు. ముందు బంగారం రసంలో జీర్ణింపచేసి తరవాత గంధకంతో కలిపి మెత్తగా నూరి పిదప కలబందరసంతో నూరేది. అది నీడనెండించి చూర్ణించి గాజుకుప్పెలో యెక్కించి క్రమాగ్నులతో సికతాయంత్రంమీద మూడుదినాలు వండి చల్లబడిన తరవాత కుప్పెపై పోగాన పున్న సిందూరం గ్రహించాలి. అది యవప్రమాణం తాంబూలంతో సేవించేది.

షడ్గుణబలిహారిత మకరధ్వజానికిన్నీ ఇవే వస్తువులు. అయితే గంధకం రసానికి రెట్టింపు కాక అరురెట్లు వెయ్యాలి. అంటే, అపరంజిరేకులు ఒకభాగం. రసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం 48 భాగాలు. బంగారం రసంలో జీర్ణింపజేసి అది అంత గంధకంలోనూ కలిపి కజ్జలిచేసి కలబందరసంతో నూరి అరినపిదప చూర్ణించి గాజుకుప్పెలో యెక్కించి సికతాయంత్రంమీద క్రమాగ్నులతో మూడుదినాలు వండేది. చల్లబడిన తరవాత పైని వుండే సిందూరం గ్రహించినాడుకునేది. ఇదొకవిధం.

ఇక రెండోవిధం : అపరంజిరేకులు ఒకభాగం. రసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం పదహారుభాగాలు. మెత్తగానూరి కలబందరసంతో మర్దించి అర్చి చూర్ణించి గాజుకుప్పెలో యెక్కించి మూడుదినాలు వండేది. చల్లారినపిదప సిందూరంమాత్రం గ్రహించి మరో 16 భాగాలు గంధకంలో కలిపి కలబందరసంతో నూరి యథాప్రకారం వంటచేసేది. మల్లీ సిందూరంమాత్రం గ్రహించి తక్కిన 16 భాగాలూ గంధకం కలిపి కలబందరసంతో మర్దించి యథాప్రకారం వండేది. ఇప్పటికి గంధకం 48 భాగాలూ వాడడం అయింది. ఇది మంచివిధానం అని చాలామంది అవలంబిస్తున్నది.

మూడోపద్ధతి. ఒక్కొక్కవంటకు ఎనిమిదేసి భాగాల గంధకంతో అరుమాట్లు వండడం. ఇది సాధారణంగా వాడుకలో లేదు. మూడుమాట్లు వండినా అరుమాట్లు

కుండినా రెండోవంట మొదలు బంగారం కలపనక్కరలేదు. మొదటివంటకాగానే బంగారం తీసెయ్యాలి. కొత్తది అవసరం లేదు. సిందూరంమట్టుకే తక్కిన వంటలలో చేర్చుకోవాలి.

బంగారం కలిపినూరి వాడడం తప్పు. సిందూరమే వాడ మని యోగంలో చెప్పబడ్డది.

ఇది మృత్యువును కూడా జయిస్తుంది. ముసలితనం రానివ్వదు. త్రిదోషాలవల్ల వచ్చిన జ్వరాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అశోచకమూ పోగొడుతుంది. బలమూ పుష్టి వీర్యవృద్ధికలిగిస్తుంది. శరీరం ముడతలుపడనివ్వను. జాట్లు తెల్లబడనివ్వదు. బుద్ధిబలం పెంచుతుంది. ఆయువును వృద్ధిచేస్తుంది. లేజన్నూ, వర్చన్నూ కలిగిస్తుంది. కామోద్దీ పనమున్నూ కలిగిస్తుంది. అనుపానవిశేషాలతో దీనిని వాడి సకల వ్యాధులనూ తుదర్చవచ్చు.

ఇది బహిరీకృతకాలమూ తాంబూలంతో వాడతగ్గది. పథ్యం అక్కరలేదు.

మకరధ్వజానికీ షడ్గుణబలిహారితమకరధ్వజానికీ గుణాలు ఒక్కటే. అయితే, మకరధ్వజంకంటే ష. బ. మకరధ్వజం ఎక్కువగానూ, చురుగ్గానూ పనిచేస్తుంది.

మకరధ్వజమూ పూర్ణచంద్రోదయమూ ఒకటే. పూర్ణచంద్రోదయమే మరి రెండు వంటలు చేస్తే షడ్గుణబలిహారితమకరధ్వజం అవుతుంది. సిద్ధమకరధ్వజం మాత్రం సర్వాత్మనా వేరు.

౫ పుట ప క్వు. వి ష మ జ్వ రాం త క లో హం

హింగూలసంభవం నూతం గంధ కేన సుకజ్జలమ్

వర్షటీరనవత్పాచ్యం నూతాంఘ్రిహేమభస్మకమ్

లోహం తామ్ర మభ్రకం చ రసస్య ద్విగుణం తథా

వంగకం గైరికం చైవ వ్రవాళం చ రసార్థకమ్

ముక్తా శంఖం శుక్తి భస్మ ప్రదేయం రసపాదికమ్

ముక్తాగృహ్యే చ సంస్థాప్య పుటపాకేన సాధయేత్

భక్షయే త్ప్రాతరుత్థాయ ద్విగుంజాఫలమానతః

అనుపానం వయోక్త్యయం కణా హింగు సస్యైంధవమ్

జ్వర మష్టవిధం హంతి వాతపిత్తకఫాద్భవమ్

స్త్రీహానం యక్యతం గుల్మం సాధ్యాసాధ్య మధాపిచా
 వంతతం నతతాఖ్యం చ విషమజ్వరనాశనమ్
 కామలాం పాండురోగం చ శోధం మేహ మరోచకమ్
 గ్రహణీ మామదోషం చ కానం శ్వాసం చ తీత్ర చ
 మూత్రకృచ్ఛాత్రిసారం చ నాశయే దవికల్పతః
 అగ్నిం చ కురుతే దీప్తం బలవద్బ్రహ్మదనః
 విషనుజ్వరాంత కాఖ్యో ధన్వంతరిప్రకాశితః ।

ఇంగిలీకరసం సమభాగగంధకంతో పర్పటిచేసేడి. అదిన్నీ, రసంలో నాలుగోవంతు
 స్వర్ణభస్మమూ గ్రహించేడి. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి రసానికి
 రెట్టింపు, వంగభస్మం, వంటజేగురు, ప్రవాళభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి రసంలో
 సగంచొప్పున, మాక్తిభస్మం, శంఖభస్మం, ముత్యపుచిప్పలభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి
 రసంలో నాలుగోవంతు. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి ముద్దచేసి అది ముత్యపు
 చిప్పల సంపుటిలో పెట్టి అముత్యపుచిప్పలు భస్మం కావడానికి తగినన్ని పిడకలతో
 పుటంపెట్టేడి.

ఇది అనేక అనుపానాలతో వాడవచ్చు. పిప్పళ్ళు, వైంధవలవణం, ఇంగువ — ఇవి
 సమభాగాలుగా చేసిన చూర్ణంతో వాడితే విషమజ్వరాలూ, యకృత్ప్రహవృద్ధులూ
 పోగొడుతుంది. కామల, పాండువు, ఉబ్బు, మేహరోగం, గ్రహణి, అమదోషం,
 దగ్గు, వగర్పు, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాత్రిసారం తగ్గిస్తుంది.

పుటం అయినతరవాత కొందరు సంపుటిలో వున్న మండే వాడతారు. కొందరు
 ముత్యపుచిప్పలతో కలిపి నూరి వాడతారు. అయితే, ముత్యపుచిప్పలు కలపడమే
 మంచిది. చాలామంది వాడుక అదే. యకృత్ప్రహవృద్ధులూ, అమదోషమూ తగ్గించడం
 జ్వరంలో అగత్యం కనక యాసంప్రదాయమే చాలామంచిది.

౬ సిద్ధ మ క ర ధ్వ జం

వలమానం రసం సమ్యక్ శృహునంస్కారసంస్కృతమ్
 తథాపలద్వయం గంధం శుద్ధహేమ ద్వికార్షికమ్
 శైలాసాచలనంభూతే సుదృఢే చ సుచిక్కణే
 శోణపస్తరజే ఖల్లే సర్వం సంస్థాప్య మిశ్రయేత్

మర్దయే ద్యత్నతో వైద్యో మామా నష్టా నిరంతరమ్
 రక్తకార్పాసపుష్పస్య శ్వేతాంకోటఫలస్య చ
 కుమార్యా శ్చ రసై స్సమ్యక్భావయిత్వా పృథక్ పృథక్
 స్థాపయిత్వా కాచకూపీమధ్యే సర్వం ప్రయత్న తః
 రక్తాంగసాలసరశఖదిరశ్రీఫలోద్భవామ్
 కాష్ఠే నాన్యతమే నైవ నీరసేన ప్రతాపయేత్
 మృదునానలయోగేన ప్రాగ్యామద్విశయం పచేత్
 పున ర్యామద్వయం పాచ్యం మధ్యతాపేన వహ్నినా
 అగ్నినా ప్రఖరే తైవ తతో యామన్వయం పచేత్
 భూయో మందాగ్నినా పాచ్య మవశిష్టస్యామకమ్
 సాంగశీత మథోద్ధృత్య నవచూతదళోపమమ్
 భంగురం లోహితం పిష్టే దాడింబకుసుమోపమమ్
 తతోవతార్య గంధేన ద్విగుణేన విమర్దయేత్
 భావయే త్సూర్యస ద్భూయః పాచయే చ్చ ప్రయత్న తః
 ఏవం వాగద్వయం కుర్యా త్సమ్యక్ గౌషధసిద్ధయే
 సన్నిపాతం జ్వరం ఘోరం మంవాగ్నిత్వ మరోచకమ్
 ఆమశూలం కటిశూలం హృచ్చూలం పక్తిశూలకమ్
 కాసం శ్వాసం చ యత్క్మాణం శూలం కృష్ణ మశేషతః
 గలోత్థా నంత్రీవృద్ధిం చ తథాతీసార మేవ చ
 క్లేపదం కఫనాతోత్థం చిరజం కులజం తథా
 నాడీవ్రణం వ్రణం ఘోరం గుదామయభగందరమ్
 వాయుం బహువిధం హంతి ధ్వజభంగం విశేషతః
 నేవనా దస్య నశ్యంతి సర్వే రోగా నసశంయః
 కరో త్యగ్నిం బలంవీర్యం వలీపలితవాశనః
 విధివ త్సేవితో హ్యేష ముముక్షు మసి జీవయేత్

స్వచ్ఛాచారవిహారోపి న కదాచి ద్విజద్యతే
 మేధాయః కాంతిజననః కామోద్దీపనకృత్ స్మరణా
 వ్యద్ధోపి తరుణస్పర్ధీ ప్రీతు చాపి వృషాయతే
 సేవనా దన్య సమ్రాజో గచ్ఛంతి ప్రమనాశతమ్
 త్రైలోక్యశుభదం శ్రీమ దేష ఏవ మహాపథమ్
 మృత్యుంజయో యథాభ్యాసాన్మృత్యుం జయతి దేహినామ్
 తథాయం సాధ కేంద్రస్య జరామరణనాశనః
 స్వయం త్రైలోక్యనాథేన త్రైలోక్యహితమిచ్ఛతా
 సమర్పితోయం సిద్ధేభ్యః కరుణార్ద్రేణ వై యతః
 అత్యోయం భువనే ఖ్యాతః శ్రీసిద్ధమకరధ్వజః
 భాస్వాన్ యథా తమో హంతి కేసరీ కరిణం యథా
 తులాసంఘం యథా వహ్నిః తథారోగా నసౌ హరేత్ ।

బహుసంస్కారసంస్కృతం అయిన పాదరసం ఒకపలం. శుద్ధగంధకం రెండు
 కులాలు. అపరంజి రేకులు నాలుగుకులాలు. ఇవన్నీ మంచికల్వంలో వేసి కలిపి ఎడతెరిపి
 రేకుండా యెనిమిది జాములు చక్కగా నూరాలి. తరవాత ఎర్రపత్తిపువ్వుల
 రసంతోనూ, తెల్లఊడుగుపళ్ళరసంతోనూ, కలబందరసంతోనూ వేరువేరుగా
 మర్దించాలి. అది నీడ నెండిన తరువాత మార్చించేసి గాజుపెప్పలోపోసి నీకతా
 యంత్రంలో మొదటి రెండుజాములూ మందాగ్నితోనూ, తరవాత రెండుజాములు
 మధ్యమాగ్నితోనూ, షిదప రెండుజాములు గాఢాగ్నితోనూ, చివర మరో రెండు
 జాములు మల్లీ మందాగ్నితోనూ కంటచెయ్యాలి. మంజిష్ఠ, మద్ది, సరళ, చంద్ర,
 మారేడు — ఈజాతులలో వొకచెట్టు కట్టె బాగా ఎండబెట్టి కంటచెయ్యాలి.

కుప్పెలు చల్లబడ్డతరువాత విప్పిమానుమంటే వైభాగాన పాదరసం చక్కగా
 సిందూరించి పట్టివుంటుంది. అది విరిస్తే ఎర్రగా వుంటుంది. నూరితే దానిమ్మపూల
 రంగుగా వుంటుంది. ఆసిందూరంతమనునీ మల్లీ రెండురెట్లు గంధకం కలిపి వెనకటి
 లాగే ఎర్రపత్తిపువ్వుల రసంతోనూ, తెల్లఊడుగుపళ్ళరసంతోనూ కలబందరసం
 తోనూ మర్దించి గాజుపెప్పలో పోసి యథావార్వంగా వండాలి. మల్లీ సిందూరం
 గ్రహించి రెండురెట్లు గంధకం చెర్చి మూడోమాటున్నూ అలాగే మర్దించి అలాగే
 కంటచెయ్యాలి.

ఇలాగ మొత్తం అరుణులు గంధకంతో మూడుమాట్లు వండితే సిద్ధమకరధ్వజం తయారవుతుంది. కుప్పె పెభాగాన అంటివుండిన సిందూరమే సిద్ధమకరధ్వజం మొదటివంట కాగానే బంగారం తీసెయ్యవచ్చు. అది మూడువంటలలోనూ చేర్చడమూ, చివర సిందూరంతో చేర్చడమూ నిరుపయోగం. దానిలోవుండే ఔషధ శక్తి మొదటివంటలోనే పాదరసానికి సంక్రమించేస్తుంది. అంచేతనే తక్కిన రెండు వంటలలోను చూపులకు మామిడి చిగురులాగా, విరిస్తే ఎర్రగానూ, నూరితే దానిమ్మ పువ్వు రంగుగానూ వుండే సిందూరమే గ్రహించమని గ్రంథకర్త చెప్పాడు. మన తెనుగుదేశంలో, మూడవ వంటలోనూ బంగారం వుంచి, చివర సిందూరంతో కలిపి నూరడం కొన్నిచోట్ల ఆచారంగా వుంది ; కాని, గ్రంథకర్త కంతోక్తిగా చెప్పినది గుర్తించినా, రసాయనశాస్త్రదృష్ట్యా ఆలోచించినా భారతదేశం అంతటా ఆచరణలో వుండిన సంప్రదాయం గుర్తించినా మొదటివంటతోనే బంగారంపని అయిపోతుందని బోధపడుతుంది. అబంగారం, సగలకే గాని యిక ఔషధాలకు పనికిరాడు. కొందరు, బంగారం కూడా పాదరసంతో మైకగిరేలాగ చేస్తూ మంటారు ; కాని అది యెవరూ యెక్కడా చూపించిందీ చూసిందీ కాదు. ఏవిధంగా చూసినా అది సమ్మదానికి వీలులేదు. పోగా, రసం సర్వవిధాలా శుద్ధిచెయ్యడంలోనే వుండి సిద్ధమకరధ్వజం విశేషం. గంధకం కూడా సకలశుద్ధులూ చెయ్యాలి. మర్దనాకు రసాలూ, వంటపద్ధతీ కూడా దీనికి ప్రత్యేకశ్రద్ధతో అవలంబించాలి. ఈవిషయాలు పూర్ణచంద్రోదయయోగంలోనూ, షడ్గుణబలిజాతమకరధ్వజయోగంలోనూ నూచించి వున్నాను. కొందరు షడ్గుణబలిజాతమకరధ్వజమే సిద్ధమకరధ్వజం అనుకోవడమే కాక చెప్పడమూ, వాడడమూ నేను చూశాను. వారికి సిద్ధమకరధ్వజయోగం వేరే వుందని తెలియదు. పూర్ణచంద్రోదయంలోనూ, మకరధ్వజంలోనూ, షడ్గుణమకరధ్వజం లోనూ సిద్ధమకరధ్వజంలోనూ పడే వస్తువులు రసం, గంధకం, బంగారం— ఇంతే; కాని ఈగ్రంథంచూసినవారు వాటాలలోనూ, మర్దనాలలోనూ, వంటలోనూ, వంట చెయ్యవలసిన కాలంలోనూ చాలా భేదాలుండడం గమనించి వుంటారు.

శాస్త్రపరిజ్ఞాత లైన ఆయుర్వేదవైద్యులు నావ్యాఖ్యానం బాగాపరిశీలిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

ఇలాగ కేయరుచేసి సిద్ధమకరధ్వజం వయోబలావస్థలు గుర్తించి తగిన అనుపానాలతోవాడితే ఘోర మైన సన్ని పాతిజ్వరాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, ఆరోచకమూ, అమశూలూ, కటిశూలూ, హృదయశూలూ, పరిణామశూలూ, దగ్గు, వగర్పు, (తబ్బసం) క్షయ, శూల, కష్ట, గళరోగాలూ, అంత్రకృద్ధి, అతిసారమూ, కఫవాతాలవల్ల వుట్టిన క్షీపడమూ, చిరకాలం మంచి వున్న క్షీపడమూ, కుశక్రిమంగా

వస్తున్న కీచదమూ, వారికరుపులూ, మూలశంకలూ, భగందరమూ, వాతవ్యాధులూ, ధ్వజభంగమూ పోగొడుతుంది. ఇంకా అనేక వ్యాధులున్నూ తగ్గించేస్తుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, దేహబలమూ కలిగిస్తుంది. శరీరం మడతలుపడనివ్వదు. జాటునెక్కించునివ్వదు. యథావిధిగా సేవిస్తే యిది మృత్యువును జయిస్తుంది. ఆహారవిహారాలలో విధినిషేధాలు లేకుండా— సభ్యం లేకుండా ఇది స్వేచ్ఛగా పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది బుద్ధిబలం యెక్కువచేస్తుంది. వర్చస్సు కలిగిస్తుంది. కామోద్దీపననున్నూ కలిగిస్తుంది. వృన్ధాకూడా యువకుడుగా మారుస్తుంది. నూర్యుడు చీకటినీ, సింహం యేనుగునూ, అగ్ని దూదిరాశినీ లాగ ఇది సకలవ్యాధులనూ వాళనం చేసేస్తుంది.

ఇది సేవించడం విషయమయినీ మనదేశములో కొన్ని దురభిప్రాయాలున్నాయి. ఒక వండలమో, రెండవండలాలలో సేవిస్తే చాలున్నది వాటిలో వొకటి. ఇది రసాయనం. బతికివుండినంత కాలమూ పుచ్చుకోవలసింది. రసాయనం అంటే వ్యాధులూ ముసలితనమూ రాకుండాచేసేది. అని అర్థం. యావజ్జీవమూ వాడితేనే రసాయనావధం యీశత్రుతలు కలిగించకలదు. ఈసిద్ధమకరధ్వజమే కాదు, రసాయనావధం యేనయినా యావజ్జీవమూ పుచ్చుకోవాలి. అప్పుడే అది పనిచేస్తుంది. అలా పుచ్చుకున్నవారే పూర్ణాయుర్దాయభాగ్యం పొందగలరు. సకల విహిక ముఖాలున్నూ అనుభవించగలరు.

అంటే, వైద్యుడు ఈసిద్ధమకరధ్వజం యెంత బాగా తయారుచెయ్యాలో, స్త్రీలు గాని పురుషులు గాని అంత శ్రద్ధగానూ, దీక్షగానూ పుచ్చుకోవాలి. ఇది వాడే టప్పుడు జతరదీప్తి ననుసరించి బలకరమైన పదార్థాలు పుష్కలంగా వాడాలి.

ఓ మ హా క న క సు ం ద ర ర స ం

రసగంధకనాగా శ్చ రసకో మాక్షికాభకే
కాంత్రద్రుమముక్తానాం వంగభస్మం చ తాళకమ్
భస్మకృత్వా ప్రమిత్నన ప్రత్యేకం కర్షనమ్మితమ్
సర్వతుల్యం శుద్ధహేమం భస్మకృత్వా ప్రయోజయేత్
మర్దయే త్రిదినం సర్వం హంసపాదీరపై ర్భిషక్
తతో వై గోళకాన్ కృత్వా కాచకపాప్యం విక్షిప్తే
రుద్ధ్వా తత్కాచకూపిం చ సప్తవస్త్రేణ వేష్టితాం

తతో వై సికతాయంత్రే త్రిదినం చోక్తః ప్రియా
 వశ్యా త్తం సాంగకీతం చ మర్ద్యం పూర్వోదితే రసే
 వినిక్షిప్య కరండే థ సంపూజ్యో సరాజకమ్
 మహాకనకసిందూరో రాజయత్కహరః పరః
 పాండురోగం శ్వాసకాసకామలాగ్రహణీగదాన్
 కృమిశోఫోదరావర్తగుల్మమేహగుదాంకురాన్
 మందాగ్నిం ఛర్ది మరుచిం ఆమశూలహలీమకాన్
 జ్వరాన్ ద్వంద్వాదికా స్పర్శా స్పన్ధి పాతాం స్త్రయోదశ
 పిత్తరోగ మపస్మారం వాతరోగాన్ వినాశయేత్
 రక్తపిత్తప్రమేహం శ్చ స్త్రీణాం రక్తస్పృతిం తథా
 వింశతిశ్లేష్మరోగాం శ్చ మూత్రరోగం నిహం త్యసా
 హేమపర్ణ్య శ్చ బల్య శ్చ ఆయుశ్శుక్రవివర్ధనః
 మహాకనకసిందూరః కశ్యపేన వినిర్మితః ॥

రసం, గంధకం, నాగభస్మం, కఫరి, హేమమాక్షికభస్మం, అభ్రకభస్మం, కాంత
 భస్మం, ప్రవాళభస్మం, మాక్తికభస్మం, వంగభస్మం, తాళకభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి
 కర్షం. స్వర్ణభస్మం సర్వతుల్యం, అనగా, 22 తులాల. ఇకన్నీ కలిపి హంస
 పాది అకులరసాన మూడుదినాలు మర్దించి మాత్రలు చేసి, గాజుకు పెల్లో
 పోసి, సికతాయంత్రాన మందమధ్యమగాఢాన్నిలతో మూడుదినాలు వండి చల్ల
 బడ్డతరవాత తీసి, మల్లీ హంసపాదిఅకురసంతోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని వయో
 బలావస్థల ననుసరించి వాడుకునేది.

ఇది క్షయలకు ప్రధాన మైన ఔషధం. సకాలంలో ప్రారంభించివాడిన
 ఎలాంటి క్షయ లైనా యిది తగ్గించేస్తుంది. మరన్నీ, పాండువు, శ్వాసకాసలు,
 కామెర్లు, గ్రహణి, కృమి, ఉబ్బు, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మలు, మేహాలు, మూల
 శంకలు, మందాగ్ని, ఛర్ది, అరుచి, ఆమశూల, హలీమకం, ద్వంద్వాదిసకలజ్వరాలు,
 సన్నిపాతాలు, పిత్తరోగాలు, అపస్మారం, వాతరోగాలు, రక్తపిత్తం, ప్రమేహం,
 స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు, వింశతిశ్లేష్మరోగాలు, మూత్రవ్యాధులు పోగొడుతుంది.
 బలం కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి బంగారపుచాయ కలిగించి దీర్ఘాయు
 ర్థాయునున్నా ప్రసాదిస్తుంది.

అనువర్ణకాంతవల్లభరసం.

కాంతం షోకశభాగం చ చతుర్దశ మయోరజః
 కిట్టం ద్వాదశకం చైవ దశభాగం తు టంకణమ్
 మసశ్శిలాష్టభాగం చ షడ్భాగం స్యా చ్చిలాజతు
 సువర్ణం చైకభాగం స్యా ద్రౌప్యకం తు ద్విభాగికమ్
 సర్వై స్త్ర్యం శుద్ధసూతం గంధకం సూతసమ్మితమ్
 జంబీరఫలసా రేణ మర్దయే న్మతిమాన్ భిషక్
 ఆర్ద్రముషోదరే న్యన్య వాలుకాయంత్రయోగతః
 పాచయే త్సప్తరాశ్రం తు సంగ్రాహ్య సుస్కృచ్చార్ణితః
 మర్దయే న్మరిచక్వాదై ర్వటికాం శ్చైవ కారయేత్
 సేవితో మధునా యుక్త శ్చతుర్లుంజాప్రమాణతః
 పాండురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ చ చిరంతనీమ్
 కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం స్తీవణోదర మరోచకమ్
 మందాగ్నిం కృష్ణరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలం హరే ద్వృష్య న్తథాచై వాతిదీపకః
 తుష్టిపుష్టికరః కాంతివర్ధకో బలవర్ధకః
 కాంతవల్లభనామాయం సువర్ణవదపూర్వకః ।

కాంతభస్మం 16 భాగాలు, లోహభస్మం 14 భాగాలు, మాండురభస్మం 12 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 10 భాగాలు, మణిశిల 8 భాగాలు, కర్పూర శిలాజిత్తు 6 భాగాలు, సువర్ణభస్మం 1 భాగం, రజతభస్మం 2 భాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత పాదరసం, రసానికి సమం గంధకం. ముందు రసగంధకాలు చక్కగా కజ్జలి చేసి, తరువాత భస్మాలు కలిపి నిమ్మకాయరసంతో బాగా మర్దించి గాజుకుప్పెలలో పోసి వాలుకాయంత్రాన 7 రాత్రులు వంటచేసేది.

చల్లారిన తరువాత తీసి సింహారమూ భస్మసంపుటి కలిపి మిరియాల కషాయంతో మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఇది నాలుగు గుంజలయెక్కు భేదతో కలిపి పుచ్చుకుంటే పాండురోగం, క్షయ, గుల్మం, గ్రహణి, కాస, క్వాస, జ్వరం, ఛర్ది, స్తీహరోదరం, అరోచకం, అగ్ని మాంధ్యం, కుష్టురోగం, మూలశంక, భగందరం, వాతశూల, తగ్గించేస్తుంది. ఇది వృష్యయోగం. మిక్కిలి అకలి పుట్టిస్తుంది. తుష్టి పుష్టి కాంతి, బలమూ పెంపు చేస్తుంది.

మ హా లక్ష్మీ వి లా స ర స ం

సువర్ణతారాభ్రకతామ్రవంగ కాంతం చ వైక్రాంత సుతీక్ష్ణకం చ
సువిమ్రమం మూక్షిక మాక్తికం చ నాగం చ శుద్ధం రసభస్మకం చ
ఏత త్సమం వ్యోమరసేన మర్ద్యం ఏకీకృతం స్యాత్కృతః జ్వలీకమ్
సంమర్దయే న్మాక్షికసంప్రయుక్తం సంతోషయే ద్ద్వితీయం చ ఘర్మే
తత్కాచకుశ్యోదరమధ్యసంస్థాయత్నే కృతే తార్ద్యపుటేన పక్వమ్
యామాష్టకం సిద్ధితపావకస్య లక్ష్మీవిలాసాఖ్యరసః ప్రసిద్ధః
శతావరీగోక్షురకం శతాంబు న్యగోభవానాదిగణేన భావ్యం
క్షయం త్రిదోషప్రభవం చ పాండుం సకామలామ్ సర్వసమారణం చ
శోభప్రతిశ్యామవిసప్తవీర్యం మూలామయం చైవ సశూలకుష్టమ్
మందాగ్నిమేహం సపి సన్నిపాతం

శ్వాసం చ కాసం చ హరే త్ప్రయుక్తః

తారుణ్యలక్ష్మీప్రబోధకో మహాలక్ష్మీవిలాసో రసరాజ ఏషః ॥

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, అభ్రకభస్మం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, కాంతభస్మం, వైక్రాంతభస్మం, లోహభస్మం, ప్రవాళభస్మం, హేమమూక్షికభస్మం, ముత్యభస్మం, నాగభస్మం, రససింహం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ ముందు ప్రకటించే యంతోనూ, తరవాత తేనెతోనూ బాగా మర్దించి రెండుమూడు దినాలు ఎడచా ఏండించేది. మూడుళ్ళలో ఉంచి సంభిబంధనం చేసి గారుడపుటంవేసి చల్లబడ్డతర వాత తీసుకుని, పిల్లి తేగలరసంతోనూ, పల్లెరురసంతోనూ, పన్నీటితోనూ, న్యగ్రోధ గణకషాయంతోనూ, వాసాదిగణకషాయంతోనూ భావనలుచేసి కుప్పెలుకట్టుకుని యథోచితంగా వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలకల్లా పుట్టిన తుమ, పాండువు, కామెయ్య, వాతివ్యాధులు, ఉబ్బు, త్రివిక్యానుం శుక్లశుష్టం, మూలశంక, కష్ట, అగ్నిహింద్యం, మేహం, సన్ని పాతాలు, క్వాసకాసలు పోగొడుతుంది. వయస్థంభం చేస్తుంది. లక్ష్మీప్రదం.

౧౦ క న క బాలసూర్యోదయం

దశభాగం శుద్ధనూతం గంధం ద్వాదశభాగికమ్
ద్విభాగే చ శీలాతాళే తాళార్థం శుద్ధస్వర్ణమ్
తారం తామ్రం నాగవంశే స్వర్ణవాదాంశికాని చ
కుమారీదాడిమద్రావై శ్చిత్రమూలప్రవేణ చ
త్రివనం మర్దయ త్ప్రయ క్కాచసూర్యంతిరేక్షిపేత్
సమ్య గావేష్టయే త్పిశ్పా ద్వస్త్రఖిడై స్సమృత్తికైః
గోలకం తత్తిపే ద్భాంషి వామకాయంత్రికే భిషక్
త్రిదినం వాచయే చ్చల్ప్యాం మదమధోత్తమైః క్రమాత్
సాంగశీతం ముద్ధుశ్చ సీమారం రక్తవర్ణికమ్
సిద్ధం చైత దితి భ్జాత్వా స్వయోగేషు యోజయేత్
సన్నపాతస్వరం ఘోరం చైకాదిశక్షయం హరేత్
ఉదరాణి చ సర్వాణి వాతరోగాన్విశేషశః
సంతతోచ్చాస్వనకాసా చ పలీపలితినాశకః
గుంజాద్వయం ప్రదాతవ్యం తిత్తద్రోగానువాసతః
నాశయే దితి తిత్సర్వం శవన పరిభాషితః
బాలసూర్యోదయో నామ భిషగాశ్చర్యకారకః ॥

పాదరసం 10 భాగాలు. గంధకం 12 భాగాలు. మణిశిల, తాళకం రెండేసి భాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. రజతిభస్మం, తామ్రభస్మం నాగభస్మం, వంగ భస్మం పావుభాగం చొప్పున గ్రహించేది. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసంతోనూ, దానిమ్మపండురసంతోనూ, చిత్రమూలకషాయంతోనూ బాగా మర్దించి గాజు కుప్పెలో వుంచి సీకతాయంత్రంలో క్రమాగ్నులతోమూడు దినాలు వండి, చల్లబడ్డ

తరవాత తీసి కలబందరసంతోనూ, దానిమృసందురసంతోనూ మర్దించి కుప్పలు కట్టుకునేది.

ఇది సన్ని పాతజ్వరమూ, వీ కావశత్తు నులూ, ఉదరవ్యాధులూ, వాతవ్యాధులూ, క్యాస కాసలూ, వలీపలితాలూ పోగొడుతుంది. మోతాదు రెండు గురిగింజలయెత్తు.

౧౧ సు వ ర్ణ వా త రాక్ష సం

హేమకౌప్యభ్ర కే లోహం రసేంద్రం శుద్ధగంధకమ్
వైక్రాంతం మాక్తికం చైవ విదుమం తామ్రతాళ కే
శంఖచూర్ణం మృతం వంగం మాండూరం కాంత మేవ చ
త్రిఫలాచూర్ణకం చైవ సూతార్థం విషకం తథా
వాసానింబరసైః పంచభావనా శ్చ పృథక్ పృథక్
చతుర్యమం మర్దనం చ కారయే చోషయే త్తతః
కుక్కుటాఖ్యపుటే పక్త్వా సాంగకీతం విచూర్ణయేత్
గుఽజామాత్రప్రమోగేణ కణామధ్వాజ్యసంముతమ్
ఊరుస్తంభం వాతరక్తం గాత్రస్తంభం చ నాశయేత్
ఆమవాతం ధనుర్వాతం సూతీకావాత మేవ చ
ఆధ్మానం చాగ్నిమాంద్యం చ తూనీ ప్రతితునీ మపి
వాతరాక్షసనామాయం వాతాకీతివినాశనమ్ ॥

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం, పాదరసం, గంధకం, వైక్రాంతభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకభస్మం, శంఖభస్మం, వంగభస్మం, మాండూరభస్మం, కాంతభస్మం, త్రిఫలాచూర్ణం — ఇవి సమభాగాలు. నాభి రసంతో సగం. ఇవన్నీ చేర్చి అడ్డసరంరసం, వేపచెక్కరసం, వీటితో అయిదేసిభావనచేసి, నాలుగుజాములు మర్దించి ఎండినపిదప కుక్కుటపుటం వేసి తీసి పైరసాలతోనే మర్దించి కుప్పలు కట్టుకునేది.

ఇది పిప్పలిచూర్ణం, నెయ్యి, తేనే కలిపి ఒక్కగురిగింజయెత్తు చొప్పున పుచ్చుకుంటే ఊరుస్తంభం, వాతరక్తం, గాత్రస్తంభం, ఆమవాతం, ధనుర్వాతం, సూతీకావాతం, ఆధ్మానం, అగ్నిమాంద్యం, తూనీ, ప్రతితూనీ — ఈవ్యాధులు పోగొడుతుంది. ఎనభైవాతాలున్ను తగ్గించేస్తుంది.

౧౨ సువర్ణసూర్యచర్తి

ఏకభాగం జాతమామ ద్విభాగం కాత మభికమ్
 వంగప్రవాళవైక్రాంతరావ్యమాక్తికమాక్షికా
 రాహిషం రససిందూరం గంధకం టంకణం తథా
 మర్దయే త్వర్వ మేత్ర జంభనారంగదాడిమైః
 శుష్కం లఘుపుటే పాచ్యం తత ఉద్భ్రష్ట బుద్ధిమాన్
 లవంగం కేసరం శుక్తం హేమకార్పాసవీజకమ్
 కాకబింబ్యాశ్చ బీజాని సూక్ష్మైలామృతసత్త్వకమ్
 ప్రక్షిపేత్కాంతత్యూం చ హింసులం ద్విపలం క్షిపేత్
 మర్దయేజ్జంభనారంగదాడిమై శ్చార్ద్రైకై రపి
 బీజపూరరసే నాపి మాషమాత్రం ప్రయోజయేత్
 పంచహిక్మా నైధా ఛర్దిం శ్వాసకాస మరోచకమ్
 నమస్తాన్ పైత్తికాన్ రోగాన్ జీర్ణజ్వర మజ్జీకమ్
 ఆస్యపాకం కఠదాహం హృద్రోగం పాండుకాయతే
 ఉన్మాదం మూర్ఛరోగం చాప్సస్మాకం జ్వరం తథా
 మూత్రకృచ్ఛం ప్రమేహం శ్చ శుక్లమేహం తథాశ్మరీమ్
 గ్రహణీ శూలతృష్ణే చ దాహం నై కరపాదయోః
 నాశయే న్నాత్ర సందేహో నృచ్య శ్చైవ రసాయనమ్
 ఘృష్టాయఃకా తిజ్యతో హ్యశ్వసీదేవఃర్మితమ్
 సూర్యచర్తిరసో నామ సువర్ణపరపూర్వకమ్
 నాతః పరతరం శ్రేష్ఠం విద్యతే పితృనాశకమ్ ।

స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. కాంతభస్మం, అధికభస్మం, వంగభస్మం, ప్రవాళభస్మం, వైక్రాంతభస్మం, రజతభస్మం, మాక్తికభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, దుప్పిళామ్మ భస్మం, రససిందూరం, గంధకం, టంకణం వలెగారం — ఇవి రెండేసి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మరసాన, నారింజపళ్ళరసాన, దానిమ్మపళ్ళరసాన మర్చించి ఎండిన తరువాత లఘుపుటంబేసేది.

చల్లబడ్డ తరవాత అది గ్రహించి లవంగాలి. నాగకేసరాలు, సాంటి, పైడిపత్తి గింజలపప్పు, కాకిదొండగింజలపప్పు, ఏలకులు, తిప్పనత్తు — ఇవి రెండేసి తులాలు. ఇంగిలీకం 16 తులాలు. ఇవన్నీ కలిపి మళ్ళీ నిమ్మరసాన, నారింజపళ్ళరసాన, దానిమ్మపళ్ళరసాన, అల్లపురసాన, మాడీఫలరసాన వర్దించి మాషప్రమాణం తగిన అనుపానంతో వాడకుంటే పంచహిక్కులు, చర్మి, క్వాసకాసలు, ఆరోచకం, సమస్త పైత్యాలు, అజీర్ణస్వరం, అజీర్ణం, ముఖపాకం, కంఠం లోమంట, హృద్రోగం, పాంశువు, కామెల్లు, ఉష్మాదం, మూర్ఛలు, అపస్మారం, జ్వరాలు, మాత్ర కృచ్ఛం, ప్రమేహాలు, శుక్లమేహం, మాత్రాశ్మరి, గ్రహణి, కూల, వష్పిక, కాలు సేతుల మంటలు పోగొడుతుంది. వృష్యం, రసాయనం, పుష్టి, తియ్యపు, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. పితృనాశకాషధాలలో ఇంతనుంచిది మరిలేదు.

౧౩ సు వ ర్ణ మే హ వం గ రా జీ యం

స్వస్థ మేకం ద్వారం వ గం స్వస్థసాహ్యంతు పారదమ్
గంధకం తు ద్విభాగం చ కన్యాగ్రసవిమర్దితమ్
పాడితం వాలుకాంతే దినం నాగ్ధం భిషగ్గ్రహః
సాంగశీతల మాదామ గు జాద్యయ పమాణిమ్
సేవనీయం తథా హంతి చాంగదామా చ క్మచ్ఛ్చిమ్
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాగీన్ దాభ్యం శ్వాస మేవ చ
ప్రమేహాన్ వివిధాం శ్లేష్మ బహుమూత్రం తదైవ చ
వృష్యం రసాయనం చైవ బుద్ధీద్రియబలప్రదమ్ ॥

సుక్ష్మభస్మం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. పాదరసం ఒకభాగం. గంధకం రెండుభాగాలు. మేహవంగరాజీయంలోలాగే మందు రసమూ తగరమూ కలిపి తరవాత స్వస్థభస్మమూ గంధకమూచేర్చి కలబందరసంతో వర్దించి నీకతాయంత్రాన దినంనర వుండాలి.

ఇది శరీరతాపం పోగొడుతుంది. మాత్రకృచ్ఛం, క్షయ, క్షయకు సంబంధించిన అనేకవ్యాధులూ, దాగ్భ్యం, క్వాస, ప్రమేహాలు, బహుమూత్రం తగ్గించేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. మంచి రసాయనం. బుద్ధికే పదునుపెడుతుంది.

౧౪ ర జ త 'చ ం ద్రో చ యం

రజతం నేతభాగం ప్యా త్పరదం వసుభాగకం
 గంధం పోదకభాగం చ కన్యాకాగ్నానకై ర్ద్రికైః
 సంమర్ద్యం త్రివిధం పాచ్యం సైతే క్రమశఃపాభిః
 పాంగకీతం సముద్భృత్య కన్యానగిన్దుకమ్
 అనాపానవిశేషేణ భక్షయే ద్రాజపూజితమ్
 ప్రమేహాన్ శ్వాసకాసాం శ్చ శుక్రస్రావం చ పాండుతామ్
 జీర్ణజ్వరా నగ్నిమాంద్యం రక్తదోషాన్ క్షయం వమిషా
 చర్మదోషా నశేషాం శ్చ దౌర్బల్యం గ్రహణీ మః
 హిక్మాం హంతి, కరో త్యేష శ్శుక్రవృద్ధిం విశేషతః
 చంద్రోదయ స్సమాఖ్యాతో రాజతం భిషగుత్తమైః ।

రజతం రెండుభాగాలు. పాదరసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం పదహారుభాగాలు. ముందు రజతం పాదరసంతో జీర్ణం అయిపోయేటట్లు మర్దించి తరవాత గంధక మున్ను చేర్చి కజ్జలిచేసి కలబందరసంతోనూ, ఎరపత్తిపూలరసంతోనూ నూరి సికతాయంత్రంతో క్రమాన్నిలమింప ముడుదినాలు వండి, పాంగకీతం అయివ తరవాత మళ్లీ కలబందరసంతో మర్దించి వాడుకునేది.

ఇది ప్రమేహాలు, శ్వాసకాసలు, శుక్రనష్టం, పాండురోగం, జీర్ణజ్వరాలు, అగ్నిమాంద్యం, రక్తదోషాలు, క్షయ, చర్మదోషాలు, దౌర్బల్యం, గ్రహణీ, ఎక్కిళ్ళు పోగొడుతుంది. వీర్యవృద్ధికలిగిస్తుంది.

౧౫ సు వ ర్ణ లో హ ర సా య నం

సువర్ణం పారదం గంధం క్రమాత్తరగుణా భవేత్
 రసతుల్యం తీక్ష్ణలోహం సర్వ మేకత్ర మర్దయేత్
 జంబీరకుంభసీవాసానిర్గుండీదిత్రమూలకైః
 క్షిప్త్యా కాచఘటే పక్త్వా సికతాయంత్రయోగతః
 శీతాగ్నికం చ సంగృహ్య పూర్వైరేవ చ మర్దయేత్

కృత్యా చ గురీకా పున్యక్ త్రిగుణాం భక్షయే త్తతః
 కానః శ్వానం తథా జిహ్వం కామలాం క్షయశోఫ కే
 వాతవ్యాధీన్ తథా శీఘ్రం కఫవ్యాధీ నశేషతః
 సర్వరోగా హ్నర త్యేవ స్వర్ణలోహరసా ఖనమ్ ।

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం. పాదరసం 2 భాగాలు. గంధకం 3 భాగాలు. లోహభస్మం 2 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మ కాయరసంతోనూ, తులసిఆకురసంతోనూ, అద్దసరిపు రసంతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, చిత్రమూలరసంతోనూ, మర్దించి గాజుపప్పెలొ ఉంచి సిఃతాయంత్రంతో ఎరిమిదిజాములు శంపి, చల్లారిన తరవాత మొదటచెప్పిన రసాలతో మళ్ళీ మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది.

మోతాదు మూడుగురిగింజలయెత్తు. ఇది దగ్గులు, వగర్పులు, అశీర్ణం, కామెర్లు, క్షయ, ఉబ్బు, వాతవ్యాధులు, కఫవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౧౬ త్రై లో క్య చింతామణి

రసం వజ్రం హేమ తారం తామ్రం తీక్ష్ణం మృతాభకమ్
 మాక్తికం గంధకం శంఖం ప్రవాళం తాళకం శిలా
 శోధితం చ ససుం సర్పం సప్తాహం మర్దయే ద్దృఢమ్
 పహ్నిమూలకషాయేణ భానుగుగ్ధే దినత్రయమ్
 నిర్గుండీశూరణద్రావై ర్వజ్రీమృగై ర్దినత్రయమ్
 అనేన పూరయే ద్దగ్ధం పీతవర్ణవరాటికామ్
 టంకణం రవిదుగ్ధేన పిష్ట్యా తస్య ముఖం లిషేత్
 రుద్ధ్యా భాండముఖం పాచ్యం సాంగశీతం విమార్జయేత్
 చూర్ణతుల్యం మృతం సూతం వైక్రాంతం సూతపాదకమ్
 శోభాంజనద్రవై స్సర్పం సప్తవారాన్ విభావయేత్
 పహ్నిమూలకషాయేణ భావనాద్వయ మిహతే
 ఏషం సంశుద్ధసూతేంద్రః సర్వవ్యాధికులాంతకః
 మాసార్ధేన నిహం త్యాశు జరామృత్యుం న సంశయః

వాతం విద్రధిపాండుశూన్యహాణీ
 రక్తాతిసారాన్ జఘేత్
 మేహస్తీవాజలోదరాశ్మృత్తమా
 శోథం హలీమోదరమ్
 మూత్రాధ్మానభగందరజ్వరగదాన్
 సర్వాణి కష్టాన్యపి
 సాధ్యాసాధ్యభవం గదం బహుతరం
 సంసాధయే ద్యోగతః ॥

పాదరసం, వజ్రభస్మం, రజతభస్మం, తామ్రభస్మం, లోహభస్మం, అభకభస్మం, మాక్తికభస్మం, గంధకం, శంఖభస్మం, ప్రవాళభస్మం, తాళకం, మణిశిల — ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ చిత్రమూలకమాయంతోనూ, జిల్లేడుపాలతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ చెముడుపాలతోనూ మూడేసిడినాలు మర్దించేసి. ఈ ముద్ద పచ్చని తేనెగవ్వ కడుపులో వుంచి జిల్లేడుపాలతో నూరి పొగించిన వెలిగారంతో అగవ్వ మూతిమూసి అది మామశ్శలో ఉంచి చీలయిచ్చి పుటంపెట్టి చల్లారిన పిదప గవ్వతో కలిపి చూర్ణించి, అమార్ణం యెంతో అంత రససిందూరమూ, రసభస్మంలో నాలుగో వంతు వైక్రంతభస్మమూ చేర్చి మునగచెక్కరసంతో ఏడుమాట్లూ, చిత్రమూలకమాయంతో రెండుమాట్లూ భావనచేసి వయోబలావస్థానుసారంగా వాడుకునేది.

ఇది సర్వవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది. పక్షుండినాలు వాడితే జరామృత్యువులు పోగొడుతుంది. వాతమూ, విద్రధి, కులూ, పాండువూ, గ్రహణీ రక్తాతిసారమూ, మేహమూ, స్తీహవ్యాధులూ, జలోదరమూ, ఆశ్మరీ, తృష్ణా, ఉబ్బూ, హలీమకమూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూత్రాధ్మానమూ, భగందరమూ, జ్వరాలూ, కుష్టువులూ తగ్గించేస్తుంది.

౧౭ రాజమృగాంకరసం

రసభస్మ త్రయో భాగాః భాగైకం హేమభస్మకమ్
 మృతతామ్రస్య భాగైకం శిలాతాళకగంధకమ్
 వ్రతిభాగద్వయం తత్రా ప్యేకీకృత్య నిధాపయేత్

వశాటిః పూయే త్రేన చాచాక్షీ రేణ టంకణమ్
 పిష్ట్యా తేన ముఖం దుధ్వా పృష్ఠాభ్యంజేన నిధావయేత్
 శుష్కం గజపుటే పాద్యం చూర్ణయే త్సాంగశీతలమ్
 రసో రాజమృగాంకోయం చతుర్ముఖః క్షియాపహః
 దశపల్లికైః క్షౌద్రైః క్షృరిచై యాననింశ తా
 సస్మృతై ర్దావయే ద్వాంపిత్రేస్తేష్టాద్భవే క్షయే ।

రసభస్మం పి భాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. తామ్రభస్మం ఒకభాగం. మణిశిల
 రెండుభాగాలు. తాళకం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి
 నూరి అదూర్ణం శుద్ధిచేసిన తేనె గవ్వలలో ఎక్కించి, పొంగించిన వెలిగారం మేక
 పాలతో నూరి దాంతో గవ్వల రంధ్రం పూడ్చేరి. తరువాత అగవ్వలు నూరుళ్ళలో
 ఉంచి చీలమన్ను పూసి గజంపుటం పెట్టిది. చల్లబడ్డ తరువాత అగవ్వలతో కూడా
 మందు నూరుకుని వాసుగుసురిగించి త్రవణంగా వాడుకునేది. అందులో పిప్పిసూ
 మిరియాలూ కలిపి చేసిన చూర్ణం కలిపి తేనెతోనూ నేత్రతోనూ వాడేది.

ఇది క్షయకు మంచి ఔషధం. వాతపితృకఫాలవల్ల వచ్చిన క్షయ దీంతో
 తగ్గిపోతుంది.

కొన్ని గ్రంథాలలో ఈయోగంలో తామ్రభస్మకు బదులుగా అధికభస్మం చెప్పబడి
 వుంది. కాని తామ్రభస్మమే మంచిది.

౧౮ ర స మాణి క్యం

తాళకం వంశపత్రాఖ్యం కూష్మాండనలీలే క్షిపేత్
 సప్తధా వా త్రీధా వాపి దధ్వా మ్లేన తదైవ చ
 శోధయిత్వా పున శుష్కం చూర్ణయే త్తండులాకృతిమ్
 తతః శరావకే యంత్రే స్థాపయే త్కుశలో భిషక్
 బదరీపల్లవోత్థేన శేపనం కారయే త్తతః
 అరుణాభ మధఃపాత్రం తావ జ్వాలాం ప్రదాపయేత్
 సాంగశీతం నముద్భృత్య మాణిక్యాభో భవే ద్రసః
 శ్మృతక్షౌద్రేణ సంమర్దియ భాదయే ద్రక్తి కాద్యయమ్

సంపూజ్య దేవదేవేశం కుష్టరోగా ద్విముచ్చ్యతే
 స్ఫుటితం గలితం కుష్టం వాతరక్తం భగందరమ్
 నాడీవణం వ్రణం దుష్టం ఉపదంశం విచర్చికామ్
 నాసాన్యసంభవాన్ రోగాన్ క్షతాన్ హన్యా త్పునానుజాన్
 పుండరీకం చ చర్మాఖ్యం విస్ఫోటం మండలం తథా ।

మంచిపత్రతాళకం రేకులుగా విడిచిసి ముందు బూడిదగుమ్మడి కాయరసంతోనూ, తరవాత పుల్లని పెరుగులోనూ ఏడేసి దినాలు ఊరబెట్టాలి. చివరికి, మూడేసి దినాలైనా ఊరబెట్టాలి. తరవాత తీసి శుభ్రంగా కడిగి వట్లగింజ లగతేసి ముక్కలు చేసి మూకుడులో పోసి పైని మూకుడు బోర్లించేది. రెండుమూకుళ్ళూ సరిగా తాను కునేటట్టు చూసుకోవాలి. తరవాత మట్టితో కాక, రేగుచిగుళ్ళు నూరి అముద్దతో చీలయివ్వాలి. అప్పుడు పొయ్యిమీద సన్నపంటతో ప్రారంభించి వండాలి. కింది మూకుడు ఎర్రబడుతుండగా దింపుకునేది. సాధారణంగా మూకుగంటలువండితే చాలు. చల్లబడ్డతరవాత చీలతీసేసి చూస్తే మందు అంతా మామిడిచిగురురంగుతో మూకుడుకీ అంటుకుపోయి వుంటుంది. అది కాణంతో మెల్లిగా తీసుకుంటే ముక్కలు ముక్కలుగా వస్తుంది. అముక్కలు మాణిక్యాలలాగే వుంటాయి. అయితే నూరితే మాత్రం బంతిపువ్వు రంగులో వుంటుంది. అది నేతితోనూ, తేనెతోనూ మర్చించి పుచ్చుకునేది. ఎత్తుకెత్తు సుగంధిదూర్ణం చేర్చి మర్చించి మాత్రలు చేసుకోవడం కూడా వృద్ధాచారం.

ఇది స్ఫుటితం, గలితం, మొదలైన అష్టాదశకుష్టులు, వాతరక్తం, భగందరం, నారికుసుపులు, సవాయి, విచర్చిక తగ్గించేస్తుంది. నోటనూ, ముక్కుల్లోనూ, పుట్టె వ్యాధులు పోగొడుతుంది. నరుకులూ, పుళ్ళూ మాన్పుతుంది.

౧౯ అష్టావక్రరసం

రసరాజన్య భాగైకం ద్వభాగం గంధకిన్య చ
 భాగ మేకం నువర్ణన్య భాగార్థం రజతన్య చ
 సాగం తామ్రం ఖర్బరం చ వంగం చైవ సమాంశకమ్
 ప్రత్యేకం రజతార్థంచ సర్వ మేకత్ర మర్దయేత్
 సటాంరకురపై ర్యామం యామం కన్యాపై స్రువా

కూపీనుధ్యే చ సంస్థాప్య త్రిదినం పాచయే త్సుధీః
 దాడిమీకుసుమప్రభోజ్య జాయతే హ్యవికల్పితః
 వలీపలితవిధ్వంసీ బలపుష్పికరో మహాన్
 ఆరోగ్యజననం మేధాకాంతికృచ్ఛక్రవర్తనన్
 మహాషధవరం చైత దష్టావక్రేణ సర్వీతిమ్ ॥

పాదరసం ఒకభాగం. గంధకం రెండుభాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. రజత
 భస్మం అర్థభాగం. నాగభస్మమూ, తామ్రభస్మమూ, ఖర్బురమూ, వంగభస్మమూ,
 ఒక్కొక్కటి పావుభాగాలు. మొదట మర్రిపూవల రసంతోనూ, తరవాత కలబంద
 రసంతోనూ బాగా మర్దించి గాజుపప్పెళా మూడుదినాలు క్రమాన్నిలమింప వండి
 సిద్ధంచేసుకునేది.

ఇది బలమూ పుష్టి కలిగిస్తుంది. వలీపలికాలు పోగొడుతుంది. బుద్ధిబలమూ, దేహ
 కాంతి, శుక్రవృద్ధి కలిగించి చక్కని ఆరోగ్యం నిలుపుతుంది.

౨౦ స్వర్ణ సింధూరం

వలం రసేంద్రస్య చ గంధస్య
 హేమ్నా పి కర్షం పరిగృహ్య సమ్యక్
 వటప్రరోహస్య రసేన యామం
 యామం విమర్ద్యాథ కుమారికాయాః
 తత్కాచకుప్యాం నిహితం ప్రయత్నాత్
 పడేత్ విధిజ్ఞః సికతాఖ్యయంత్రే
 తతో రజం చోర్ధ్వగతం సురమ్యం
 ప్రగృహ్య యత్నా దరుణప్రభం యత్
 త ద్యోజయే శ్చర్వగదేషు వీక్ష్య
 ధాతుం బలం వహ్ని మధో వయశ్చ
 రసాయనం వృష్యతరం చ బల్యం
 మేధాగ్ని కాంతిస్సర్వవర్ధనం చ ॥

పాదరసం ఒకపలం. గంధకం ఒకపలం. అపరగజిరేమలు రెండుతులములు. ఇవి ముద్రపూడల రసంతోనూ, కలబందరస తోనూ మర్దించి గాజునప్పెలో వేసి సికతా యంత్రంలో క్రమాగ్నులతో మూడుదినాలు వండి నిండుకునేది. చల్లారిన తరవాత చూస్తే పాదరసం చక్కగా నిండుకొని పుప్పె పైభాగాన చేరవుతుంది. అది మెల్లిగా తీసుకునేది. బంగారం అందుతో చేర్చుకూడదు.

వయోబలావస్థలు గుర్తించి ఇది సర్వవ్యాధులకూ వాడకమ్మ. ముఖ్యంగా ఇది మంచి రసాయనం. వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. బలమూ, బుద్ధిబలమూ, జఠరాగ్ని, దేహ కాంతి, కామోద్రేకమూ కలిగిస్తుంది.

౨౧ స్వర్ణ వంగం

ఇదే

హేమసుందరరసం

ప్రక్షిపే ద్భాజనే వంగ మాయనే వాపి మృణ్మయే
విద్రుతే హి తాపేన తస్మిన్ తన్మానకం రసమ్
క్షిప్త్యా సంచార్ణయే తత్ర నరసారం చ గంధఃమ్
తనుపాసో మృదాలిప్త కాచకూప్యం నిధాయ చ
తత్సర్వం సికతాయంతే హచే ద్భానుచతుష్టయమ్
పాకా త్సంజాయతే చిత్రం కీర్ణం హేమకణై రివ
రమణీయతరం స్వర్ణవంగం నామ రసాయనమ్
బల్యో మేహహరం కాంతిమేధావీర్యాగ్నివర్ధనమ్ ।

ఇనపమానుడులోనైనా, మట్టిమూకుడులోనైనా శుద్ధిచేసిన వంగంవేసి కరిగించి అందులో వంగంయెత్తున శుద్ధిచేసిన పాదరసంపాసి గరిటితో కలిపేది. అది కల్వంలో వేసి నూరితే పొడుం అయిపోతుంది. అందులో వంగంయెత్తు నవాసారమూ గంధకమూ చేర్చి కలబందరసాన మర్దించి గాజునప్పెలోపోసి క్రమాగ్నులతో నాలుగుజాములు వండేది. అప్పుటి కది బంగారంవలె తయారవుతుంది. అది వయోబలావస్థానురూపంగా కలిగిన అనుపాసంతోనాడితే వింశతిప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. బలంచేస్తుంది. కాంతి, బుద్ధి, వీర్యం, జఠరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇది మట్టిమూకుళ్ళలో వాడేపద్ధతిన్నీ వుంది. మూకుళ్ళపద్ధతే తెలుగుదేశంలో ఎక్కువగా వాడుకలో వుంది. ఈయోగం అంధ్రప్రదేశ్ కాలంలో వాడేది.

౨౨ వాతరాక్షసం

మృతం సూతం తథా గంధం కాంతం చాభక మేవ చ
తామ్రభస్మకృతం సమ్యక్ జ్వర్తియిత్యా సమాశకమ్
పునర్నవా గుడూ చ్యగ్ని సుసా త్ర్యామణ తథా
ఏతేషాం స్వరసే నైవ భావయే త్త్రివిధం పృథక్
దత్వా లఘుపుటం సమ్యక్ క్షాంశీకృతం సమద్ధకేత్
వాతరాక్షసనామాయం వాతరోగే ప్రయోజయేత్
తత్తద్దోషానుపానేన ద్విగుజామాత సేవనాత్
ఊరుస్తంభం వాతరక్తం గాత్రభంగం త్వచైవ చ
అమవాతం ధనుర్వాతం వేదనావాత మేవ చ
పక్షాఘాతం కంపవాతం సర్వసంధిగతం తథా
సుప్తివాతం చ శూలం చ ఉన్మాదం చ వినాశయేత్
తత్తద్దోగానుపానేన వాతాశీతివిరోధకమ్ ।

రసభస్మం, గంధకం, కాంతభస్మం, అభ్రభస్మం, తామ్రభస్మం — ఇవి సమ
భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గలిజేయ, తిప్పతీగ, చిత్రమూలం, తిలసి, త్రికటుకాలు —
వీటికషాయాలతోనూ, రసాలతోనూ మర్దించేది.

అముద్ద విళ్ళలుగా చేసి నీకనారనిచ్చి మూకుళ్ళలో వుంచి చీలయిచ్చి గంధకం
యొన్నితులలో అన్నిపిడకలతో లఘుపుటంపెట్టి చల్లారిన తరవాత తీసుకుని మల్లీ
యొదటిలాగే అరసాలతోనూ కషాయాలతోనూ మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని
వాడుకునేది.

అనుపానవిశేషాలతోయిది ఊరుస్తంభం, వాతరక్తం, పక్షవాతం, సర్వాంగవాతం,
అమవాతం, ధనుర్వాతం, కంపవాతం, సంధిగతవాతం, సుప్తివాతం, శూల, ఉన్మాదం
పోగొడుతుంది. మొత్తానికి అశీతివాతాలూ తగ్గిస్తుంది.

౨౩ వ్యాధిహరణతనం

హింగుళోత్థరనం భాగం ద్వా భాగౌ రసకర్పూరమ్
 రసతుల్యం బలిం దద్వా త్త్యుచ్యేతు కజ్జలీ
 దక్షాంజే మృశ్మతుం పంచ వాలుకాయంత్రగం పచేత్
 ద్విశైకం తు క్రమాగ్నా తు స్వాగ్నేతం సముద్ధరేత్
 పూజయే ద్గురువిప్రాదీన్ యథారోగం ప్రయోజయేత్
 గుంజాచతుష్టయం భాదే న్నాగపల్లీకలై ర్యోగమ్
 మండోపి లభతే పుంస్త్యం వాతీకరణ ముత్తయమ్
 అపుత్రః పుత్ర మాహ్నోతి జీవే చ్చ శరదాం శతమ్
 వలీపలితహృమ్భాల వాతశ్లేష్మవిబ్ధాణమ్
 అయం వ్యాధిహర స్సూతః పూజ్యపాదేన విశ్రితః ।

ఇంగిలీకరసం 1 భాగం. రసకర్పూరం 2 భాగాలు. గంధకం 3 భాగాలు. ఇవి
 మూడూ ముత్తగా కాటుకలాగ మర్చించి కోడిపిష్ట దొడ్లలో ఎక్కించి గుడ్డను
 మట్టిపూసి చీలయిచ్చి క్రమాగ్నులతో ఒకదినం వండి చల్లారిన తరువాత తమల
 పామల రసాన మర్చించి కుప్పెలు కట్టి వాడుకునేది.

ఇది పంచత్వం పోగొట్టి పుంస్త్యం కృత్రించేస్తుంది. వాతీకరావధం. దీర్ఘాయువు
 కలిగిస్తుంది. వలీపలితాలూ, హృదయకూలూ, వాతశ్లేష్మాలూ తగ్గించేస్తుంది.

అనుభవంలో ఇది జీర్ణించిన సవాయివ్యాధి పోగొడుతోంది.

౨౪ బాలసూర్యోదయం

చతుష్పలం గంధకం చ చతుష్పలరసం తథా
 పల మేకం తాలకం చ పల్కార్థం చ మనశ్శిలామ్
 శిలార్థం టంకణం చైవ సర్వై స్త్యుత్యం తు హింగులమ్
 శాఖావృక్షస్య పత్రై స్తు మర్దయే చ్చ ద్విశత్రయమ్
 కాచకూప్యత రే ష్టిస్త్యై వాలుకాయంత్ర కీ పచేత్

మందాగ్నినా చ త్రిదిశం సాంగకీతల ముద్ధరేత్

బాలనూర్యోదయా భిశ్చ సర్వ్వారకులాంతకః ।

గంధకం 4 పలాలు. పాదరసం 1 పలాలు. తాళకం 1 పలం. మణిలిల అరవలం. పొంగించిన బలిగారం పావుపలం. అన్నిటికీ సమానం ఇంగితకం. ఇంన్నీ కలిపి టేకుతకుకషాయంతో మర్చనాచేసి గాజుకుప్పెలోవుంచి క్రమాగ్నులతో మూడు దినాలు వండి చల్లబడ్డతరవాత మళ్ళీ టేకుతకుకషాయంతోమర్చించి కుప్పెలు కట్టకునేది.

ఇది సర్వజ్వరాలా తగ్గించేస్తుంది.

౨౫ తా మ్ర లో హ ర సా య నం

పారకం గంధకం శుద్ధం ద్విభాగం పరికల్పయేత్

తామ్రభస్మశ్చ మోఘభస్మ చైకభాగం పృథక్ పృథక్
నిర్లు డీబృహతీ వాసాంవికగ్ధకదితకైః

మరీచశృంగబేగాభ్యాం మర్దయే చ్చ పృథక్ పృథక్

కాచకూష్యంశరే క్షిప్త్యా వాః కామంత్ర కే పచేత్

తత ఉద్భృత్స్వ తత్త్వం మర్దయే ల్లిఖుచక్రవైః

గులికాన్ ఛాయయా శుష్కా ననుపానవిశేషితః

కఫరోగే ప్రయోక్త్యర్థం ద్విగుణపరిమాణతః

తిమిరం వాతశూలే చ కాసం శ్వాసం హరే త్పిమ్

క్షయం కష్టం తథాజ్వలం శోఘం పాండ్వామయం హరేత్

ప్రసిద్ధం భువనే నిత్యం తామ్రలోహరసాయనమ్ ।

పాదరసం, గంధకం, రెండేసిభాగాలు. తామ్రభస్మం, లోహభస్మం ఒక్కొక్క భాగం. వావిలిరసం, వాసుకురసం అద్దసరంరసం, జిల్లేకుపాలు, చిత్రమూలరసం, మిరియాల కషాయం, అల్లపురసం — వీటితో వేరువేరుగా మర్చించి గాజుకుప్పెలో ఉంచి మూడుదినాలు క్రమాగ్నులతో వండి చల్లారిన తరవాత నిమ్మకాయరసావ మర్చించి కుప్పెలు కట్టకుని వాడేది. మోతాదు రెండు గురిగింజలయ్యెను.

ఇది కపవ్యాను అన్న తగ్గించేస్తుంది. తిమిరం, వాతరూఢ, దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, కష్ట, అజీర్ణం, ఉబ్బు, పొండువు పోగొడుతుంది.

౨౬ సహస్రకీరజార్కరసం

త్రీక్షారం పంచలవణం టంకణం చైకభాగకమ్
 నాగవిగ్రుమకాంతాధరజతానాం చ భన్మకమ్
 పాషాణపంచకం వక్త్రీనాభమాక్షికమనశ్శిలః
 ద్విభాగ మష్టభాగాధ్యం రసగంధకిసంయుతమ్
 చతుర్భాగం లోహతామ్రతాళవైక్రాంతభన్మకమ్
 ఏత త్వర్కం రసై రేతై శ్శిగ్రుచిత్రకపిలుజైః
 త్రిఫలాకుండలీశ్యామావృశ్చీరకగుమాదకైః
 నైదిగ్ధికాచక్రపత్తి వారుణై ర్వజ్రనల్లిజైః
 సంమర్చ్య ఖల్వే ప్రత్యేకం యామం యామం ప్రమత్నతః
 తత్కాచక్షిప్యాం సక్షిప్య మృన్దపే సికతాతరే
 యామద్వయం పచే దగ్నిక్రమవిద్భిషగుత్తమః
 సాగశీతం సముద్భత్య మశ్నియమామూరమమృతైః
 జ్ఞాప్తినారామాశశకమత్యేణకై దికైః
 మార్కటై ర్భల్లుకై రాజైః నలకామరపితృకైః
 ఏతై ర్గాఢం చాప్రమత్తః భావయే త్ప్రకటితైః
 సహస్రకీరజాభ్యోయం రస శ్చారోగ్యవర్ధకః
 సన్నిపాతు మహా ఘోరం బహూన్ దోషజ్వరా నపి
 అశీతివాతూగాం శ్చ విశతిశ్లేష్మరోగకాన్
 సూతికారోగకాన్ హంతి మహాతావం ప్రజాయతే ।

నర్జితక్షారం, యనక్షారం, పొంగించిన వెలిగారం, సముద్రలవణం, సోమర్పలవణం, కాచలవణం, బదాలవణం, సైంధవలవణం, మశ్శీ పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. పంచపాషాణాలు — అనగా 1గారపాషాణం 2కల్లి

హామణం కేశంఖపామణం కనెల్లిహామణం రవొడ్డిహామణం, నాభి, హేమ
మాక్షికభస్మం, మణికిల — ఇవి రెండేసిభాగాలు. వాదరసం, గంధకం — ఇవి
ఎనిమిదేసి భాగాలు. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకం, జైత్రాంతభస్మం —
ఇవి నాలుగేసి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మునగ చెక్కరసం, చిత్రమూలరసం, మంగోగు
రసం, త్రిఫలకషాయం, ఉప్పిరసం, నల్లతెగడకషాయం, తెల్లగలిజేరురసం, తిప్పతీగ
రసం, వామడురసం, నల్లతులసీరసం, ఉలిమిరికషాయం, నల్లేరురసం — పీటితో
ఒక్కొక్క బాము మర్దించి నీక నారనిచ్చి అది గాజుపప్పెలో వుంచి నీకతా
యంత్రంతో రెండుబాములు క్రిమాన్నులతోవండేది. చల్లబడ్డ తీరవాత అది గ్రహించి
చేప, నెమలి, కోడి, లొట్టిసిట్ట, అడవిపంది, కుందేబ, తాబేలు, లేడి, ఉడుము,
కోతి, ఎలుగుబంటి, మేక, మెట్టతాబేలు — పీటి చేమకట్లతో భావనలు చేసి
అవిస్తానుగుణంగా వాడుకునేది.

ఇది ఆరోగ్యవర్ధక మైన గొప్పబోషణం. మహాఘోర మైన కన్ని పాతజ్వరం,
రకరకాల దోషజ్వరాలూ, ఎనిభై వాతాలు, వింశతిశ్లేష్మకోగాలు, మూలికా
కోగాలు పోగొడుతుంది. దారుణ మైన తాపమున్నూ వుట్టిస్తుంది.

౨౭ పూర్వ చంద్రోదయ సిందూరం

తుల్యం తుల్యం రసం గంధం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్
కపిత్థమూలసారేణ మర్దితం చ దినత్రయమ్
వటికాం ఛాయయా శుష్కాం భండమధ్యే వినిక్షిపేత్
కాచకప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాభిః ప్రపూరియేత్
దీపాగ్నౌ చ ద్విషడ్యామం సాంగశీతం నముద్ధరేత్
కపిత్థమూలసారేణ త్రిదినం మర్దయే త్క్రమాత్
బిల్వమూలకషాయేణ మర్దయే త్రిదినం వునః
చాతుర్జాతకకర్పూరలవంగకుసుమాన్వితిమ్
నర్వం రసనమం చైవ మేళయిత్వాథ చూర్ణకమ్
లాజమూర్ణసితామిశ్రం మధునా సహ సేవయేత్
వల్లద్వయమితం సూతం వమనస్తంభనం తథా
కాసాదివంచఛర్దీనాం హ్యరుచే ర్నాశక స్తథా

హృద్రోగం స్వరభంగం చ మందాగ్నిం చ నివారయేత్
పూర్ణచంద్రోదయో నామ నిర్మిత శ్శునిపాణినా ।

పాదరసమూ, గంధకమూ సమభాగాలుగా గ్రహించి వెలగవేళ్ళ కషాయంతో
మూడుదినాలు మర్దించి నీడనెండించి గాజుపప్పిలో వుంచి సిఃతాయంత్రంతో
పన్నెండుజాములు క్రమాన్వితంతో వండి చల్లబడ్డతరువాత తీసి, ముందుగా మల్లీ
వెలగవేళ్ళ కషాయంతో మూడుదినాలూ, తరువాత మారెడువేళ్ళ కషాయంతో
మూడుదినాలూ, మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది. తరువాత చాల్చినచెక్క, ఏలకులు,
తమపత్రికం, నాగకెసరాలూ, ఎచ్చుమ్మారం, అరుగాలు సమభాగాలుగా మార్చించి
అది ముందుతో సమభాగం కలిపి రుక్షపల్లాలయెత్తు చక్కెర కలిపిన వేలపిండితో
పుచ్చుకుంటే వాంతులు కట్టేస్తుంది.

మొన్నీ, యిది కాసలు, ఆరుది, హృద్రోగం, స్వరభంగం, అగ్నిమాంద్యం
పోగొడుతుంది.

చిర ర స భూ ప తి

శుద్ధనూతం నమం గంధం మృతస్ఫుల్పం తయో స్సయమ్
అధ్రలోహకయో ర్భస్మ కాంతభస్మ సువర్ణజమ్
రాజతం చ విషం నామ్యం పృథస్సృతనమం భవేత్
హంసపాదీంసై ర్మర్మ్యం దిన మేకం వటీకృతమ్
కాచకుప్యాం విసిక్షిష్య మృనా సంలేపయే ద్భూహిః
శుష్కా నా వాలుకాయంత్రే శనై ర్మృద్యగ్నినా పచేత్
చతుర్గుంజామితం దేదు పిష్పల్యార్చనైవేద తు
క్షయం త్రిదోషజం హంతి సన్నిపాతం ప్రయోదశ
ఆరువాతిం ధనుర్పాతం శ్శింఖలావాత మేవ చ
ఆశ్వవాతం పంగునాతం కఫవాతాగ్నిమాంద్యనుత్
కటివాతం సర్వశూలం నాశయే న్నాత్ర నశియః
గుల్మశూల మువావర్తం గ్రహణీ మతిమన్తరామ్
ప్రమేహ ముదరం సర్వా మిశ్వరీం మూత్రవిడ్ధిహమ్

భగందరమ్ సర్వశుష్టుభ విద్రాధి మహతీం తథా
 శ్వానం కాన మజీర్ణం చ జ్వర మప్తనిధం తథా
 కామలాం పాండురోగం చ శిరోరోగం చ నాశయేత్
 అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగా నిర్వాశయేత్
 యథా సూర్యోదయే నశ్యే త్తమ స్సర్వగతం తథా
 సర్వరోగవివాశాయ సర్వేషాం స్వర్గభూవతిః ।

పాదరసం, గంధకం ఒక్కొక్కభాగం. తామ్రధన్యం రెండుభాగాలు. అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం, కాంతభస్మం, స్వర్ణభస్మం, రజతభస్మం, నాభి — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ కలిపి వాంసవాది అనురసాన ఒక్కదినం మర్దించి గాజుపప్పులో ఉంచి నీకతా మంత్రంతో క్రమాన్నిలమింప వండి చల్లబడ్డతరవాత మళ్ళీ పిప్పళ్ళ కషాయంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ మర్దించి కుప్పిలుకట్టుకునేది.

ఇది తగిన అనుపానాంతోవాడితే త్రివోషాలనల్ల పుట్టిన క్షయ మొత్తంబు. త్రయోదశసన్నిపాతాలన్నూ పొగొడుతుంది. మరెన్నీ, ఆకువాతం, ధనుర్వాతం, శృంఖలావాతం, అధ్యవాతం, పంగువాతం, కఫవాతం, అగ్నిమాంద్యం, కటివాతం, సర్వకూలలు, గుల్మకూల, ఉదావర్తం, గ్రహణి, ప్రమేహం, ఉవరన్యాయులు, ఆశ్మరి, మలమూత్రబంధాలు, భగందరం, సర్వశుష్టుభా, విద్రాధి, దగ్గులు, తగప్పు, అజీర్ణం, అప్తవిధజ్వరాలు, కామెర్లు, పాండురోగం, శిరోరోగం తగ్గించేస్తుంది.

౨౩ పాశుపతాస్త్రరసం

ద్విపామాణం ద్విక్షుత్థం చ నేపాళం తాళకం విషమ్
 సర్పతుల్యం శుష్కసూతం అర్కక్షీరేణ మర్దయేత్
 తొలాయంత్రే ఏచేవ్యామం సముద్భక్త్య విమూర్ణయేత్
 భావితం ఫణిపత్రేన గుఱజామూత్రం భిషగ్వరః
 లశునన్య చ త్రైతీన బ్రహ్మవ్యారే విరీపయేత్
 తత్త తేన నిహం త్యాశు సన్నిపాతాం శ్రుయోదశ
 రసః పాశుపతాస్త్రాయం శంకరేణ ప్రకల్పితః ।

ఉల్లిపాషణం, గోరిపాషణం, మెలకుత్తం, పొచ్చుత్తం, మణిశిల, తాళం,
శాళి— ఇవి సమభాగాలు. వీటి కన్నిటికీ సమం రసభస్మం, ఇవన్నీ కలిపి జిల్లేడు
పొంతో నూరి జోలాయంత్రాన ఒక్క జాతు వండి పిమ్మట చూర్ణించి గురిగింజ
యొక్క వెల్లులితెంతో బ్రహ్మరంధ్రాన వర్జిస్తే సమస్తసన్నిపాతాలూ తక్కువ
వశించిపోతాయి.

లోకనాథరసం

వరాటశ్యుమంహారం తదర్థం కీక్షలోహకమ్
తత్పాదాంశం మృతం సూతం సూర్యిగుణగంధకమ్
ఖగ్నోదరే వివిక్షిప్య మర్దయే ద్దీపనతయమ్
వర్షాభూమూలసారేణ వజ్రవల్లీరసేన చ
వాసాసాతలకేనాపి చిత్రమూలేన మర్దయేత్
గోళకం చాతపి శోష్యం దినాంతం తు వివిక్షి పేత్
తరావేణ చ మృగ్యగ్నా తుక్కుటీకృతం దృవేత్
నూత్నచూర్ణం తత్కృత్యా తత్సమం మూరిచం రజః
భావనానంతరం క్రవ్య నాగవల్లీరసార్ద్రకమ్
భృంగరాజం చ నిర్గుండి ముండి శిశ్రురస స్తథా
త్రిఫలారసభావేన చాయాశుష్కం తు కారయేత్
నిష్కార్థం మధునా లేహ్యం యామే యామే చ భక్షయేత్
క్షయం క్షయశ్చ తాన్ వ్యాధీన్ వాతపిత్తకఫోద్భవాన్
కానశ్వాసప్రతిశ్వాయశోఫసాండుగవాదికాన్
హలీమకం చాస్థిగతం వివిహంతి త సత్కరమ్
దీపనం వీర్యవృద్ధిం చ కారయేత్సాత్ర సంశయః
లోకనాథరసో నామ శంభునా పరికీర్తితః ।

గవ్యంభస్మం, మాంధూరభస్మం సమభాగాలు. లోహభస్మం అర్థభాగం. రసభస్మం
పావుభాగం. గంధకం అర్థభాగం. ఇవన్నీ ఖల్వంలోఉంచి మూడుదిశాలు భా

మర్దింఛాలి. గలిజేసుశక్యకసంతోనూ, స్వల్లేరుకసంతోనూ అద్వపరంరసంతోనూ, సంబ
రేణుకసంతోనూ, చిత్రమూలరసంతోనూ మర్దింఛాలి. అమద్ద ఎండలో ఎండించి
మాకుశ్శూవుంచి సంధిబంధనంచేసి కుక్కుటపుటంచేసిది. తరవాత అమంకు
ప్రహించి దానికి సమానంగా మిరియాల చూర్ణం కలిపి తమలపాశులగసంతోనూ,
అల్లపురసంతోనూ, గుంటకలగరసంతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, బోదశరంరసంతోనూ,
మునగచెక్కగసంతోనూ, త్రిఫలాకషాయంతోనూ భావనలుచేసి నీడనెండించి అర్థ
నిష్కం యెత్తున తేనెతో పుచ్చుకునేది.

ఇది క్షయ, క్షయానుబంధవ్యాధులు, శ్వాసకాసలు, పడిశం. ఉబ్బు, పొండువు,
హలీనుకం పోగొడుతుంది. అలలి పుట్టిస్తుంది. వీర్యకృద్ధి కలిగిస్తుంది.

రన మే హ వం గ రా జీ యం

రన మేకం శ్రమం వంగం వంగసావ్యో తు గంధకమ్
మర్దమే ద్దిన మేకం తు కుమార్యా స్మరసి బుధః
నంధావ్య గోళకం భాడే రోధయే త్పుష్కథం ముఖమ్
పాచమే ద్వాలుకాయంత్రే దిన మేకం దృఢాక్షివా
సాంగకీతల మాదాయ సంపూజ్య ద్విజకేవతాః
పిప్పలీ మధునా యుక్తం సర్వమేహేషు యోజయేత్
క్షీరాన్నం యోజయే త్పుష్కం లవణామవిచ్ఛేదమ్
మేహవంగేశ్వరో నామ సర్వమేహనిశ్చితనః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం మూడుభాగాలు. గంధకమున్నూ మూడుభాగాలు.
ముందు తగరం కరిగించి అందులోరసంచేసి కలిపి నూరితే అది పొడు మవుతుంది.
అప్పుడు గంధకం కలిపి మర్దించి కలబందరసంతో మళ్ళీ బాగా మర్దించి నీడనెండాక
గాజుకుప్పెలో ఎక్కించి సికతాయంత్రంలోఒక్కదినం వండి సాంగకీతం అయిన
తరవాత తీసి మళ్ళీ కలబందరసాన మర్దించి కుప్పెలు కట్టి కుని పిప్పళ్ళచూర్ణం చేర్చి
తేనెకలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది సకలమేహాలూ పోగొడుతుంది. ఉప్పు పులునూ, తగలనివ్వగూడదు.
క్షీరాన్నం (అన్నంలోపాలు కలుపుకుని) పుచ్చుకోవాలి.

కరణతమేహవంగరాజీయం

రస మేకం ద్వయం వంగం వంగసామ్యం తు గంధకమ్
రజతం చైకభాగం చ కన్యకా తు విమర్శయేత్
వాలుకాయంత్ర కే పాచ్యం దిన మేకం విచక్షణః
సాంగశీకల ముద్భృత్య వారికేలాంబునర్దితమ్
వటకాక కారయిత్యాతు ద్విగుంజంభక్షయే త్సనా
స్వమేహాక హరశ్యేవ శుక్రవృద్ధిం చ కారయేత్
శుక్రదోషం చ హరతి బుద్ధిద్రియబలవ్రదః
నానారోగప్రశమక స్వస్వమేహనికృంతనః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. రజతభస్మం ఒకభాగం. మేహవంగరాజీయంలోలాగే ముందు రసవంగాలు కలిపి తరవాత గంధకమూ, రజతభస్మమూ చేర్చి కలబందరసంతో మర్దించి నీడనెండించి. నీకతా యంత్రంలోఒక్క దినం వండేది. తరవాత కొబ్బరికాయనీళ్ళతోనూరి కయోబలాను పారంగా తగిన అనుపానాలతో వాడుకునేది.

ఇది సకలమేహాలూ హరిస్తుంది. శుక్రవృద్ధి కలిగిస్తుంది. శుక్రదోషాలు తగ్గిస్తుంది. బుద్ధిద్రియానికి చురుకు కలిగిస్తుంది, నానారోగాలూ పోగొడుతుంది.

కరణ ప్రవాళపంచామృతరసం

ప్రవాళముకాఫలశంఖశుక్తికపర్వకానాం చ ననూంశభాగమ్
ప్రవాళమాత్రం ద్విగుణం ప్రయోజ్యం నర్వై స్రుమాంశం రవిమగ్ధమేవ
ఏకీకృతం తత్ఫల భాండమధ్యే క్షిప్త్వా ముఖే బంధన మత్ర యోజ్యమ్
పుటం విదధ్యా దుతిశీతలే చ హ్యుద్భృత్య తద్భస్మ క్షిపే త్కరండే
నిత్యం ద్వివారం ప్రతిపాకయుక్తం వల్లప్రమాణం హి నరేణ నేర్యమ్
అనాహుగల్తోదరస్త్రిహ కానశ్వాసాగ్ని మాంద్యాన్క ఫమారుతోత్థాన
అజీర్ణ ముద్గార హృదామయఘ్నం గ్రహణ్యాతీసారవికారనాశమ్

మేహమయం మూత్రరోగం మూత్రకృచ్ఛం తథాశ్మరీమ్
 నాశయే నాత్ర సంజేహ నృత్యం గురువచో యథా
 వధ్యాశ్రితం భోజన మాద రేణ సమాచరే నిర్మలచిత్తవృత్త్యా
 ప్రవాళపంచామృతనామధేయో యోగోత్తమ స్వగదాపహరీ ।

పగడాలు 2భాగాలు. యుత్యాలు, శంఖం, ముత్యపుచిప్పలు, గవ్వలు — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ మూకుడులోఉంచి అరుభాగాలు జిల్లేకుపాలు పోసి, పైని మూకుడు మూసి చీలయిచ్చి గజంపుటం వేసేది. చల్లబడ్డతరువాత తీసుకుని సీసాలో ఉంచుకుని అవస్థానుసారంగా రెండుపూటలా పుచ్చుకునేది.

ఇది కడుపుబ్బరం, గుల్మం, ఉదరవ్యాధులు, స్తీహవ్యాధులు, దగ్గు, పగర్పు, అగ్నిమాంద్యం, అజీర్ణం, తేనుపులు, హృద్రోగం, గ్రహణి, అతిసారం, క్షేమాలు, మూత్రరోగాలు, మూత్రకృచ్ఛాలు, మూత్రాశ్మరి పోగొడుతుంది.

౩౪ శిలా వం గే శ్వ ర ర స ం

త్రపుకం దశభాగం చ తక్ష్మమం తు శిలాజతుమ్
 పాదం దశభాగం చ తత్సాక్ష్యం గంధకం తథా
 కుమార్యా శ్చ రసే నైవ మర్దయే దేకరాత్రకమ్
 వాలుకాయాం కాచకుంభే త్రిదినం పాచయే త్తథా
 సాంగశీతం విచూర్ణ్యాథ ద్వివల్లం సేవయే త్తథా
 తనుషష్టిం వర్ధయే చ్చ శుక్రదోషం నిహంతి చ
 త్రివిధం మూత్రకృచ్ఛం చ బహుమూత్రం చ నాశయేత్
 శిలావంగేశ్వరో నామ రసో ద్మదేణ భాషితః ।

కుంగభస్మం 10భాగాలు. కర్పూరశిలాజిత్తు 10భాగాలు. పాదరసం 10భాగాలు. గంధకం 10భాగాలు. ఇవన్నీ యథావిధిగా కలిపి కలబందరసంతో మర్దించి వాలుకాయంత్రాన మూడుదినాలు కండి చల్లబడ్డతరువాత తీసుకుని వయోవస్థానుసారంగా పాచుకునేది.

ఇది దేహపుష్టి కలిగిస్తుంది. శుక్రదోషాలు, త్రివిధాలైన మూత్రకృచ్ఛాలు, బహుమూత్రం పోగొడుతుంది.

క్షయ కు రారం

కుద్ధసూతం విషం గంధ ముద్రం తామ్రం వరాటకమ్
 ప్రవాళం తారకం చైవ లోహం మాంధూరటంకణౌ
 మాక్షికం నాగవంగే చ తథా మాక్తికకాంతుకే
 సమభాగం చ సంగ్రాహ్య ఖల్వచ ధ్యే వినిష్ఠి పేత్
 వర్షాభూమూలసారేణ వక్షవల్లీరసేన చ
 పీలూ చిత్రరసాభ్యాం చ హంసపాదీరసేన చ
 గుమాచ్యా భృంగరాజస్య నాగవల్క్యా స్తదైవ చ
 కుండల్యా శ్చ రసేనాపి పృథగ్యామం విమర్దయేత్
 శరావనంపుటే చైవ కాత్కటే పుటకే పచేత్
 సాంగశీతల ముద్భృత్య ఖల్వచ ధ్యే వినిష్ఠి పేత్
 శిగుమూలరసే నైవ దినైకం మిర్దయే ద్దృఢమ్
 గులికాన్ కారయిత్వాథ ఛాయాశుష్కాం శ్చ కారయేత్
 తత్తద్రోగానుపానేన దేయం గుంజాచతుష్టయమ్
 తువరీ ముద్గయూషా చ తండులీయక మేవ చ
 గోక్షీరం వాస్తుకం చైవ తథాలర్కం త్వజాపయాః
 గోఘృతం మధు తక్రం చ సైంధవం లవణం భిషక్
 తథా పురాణశాలిం చ దీయతాం తత్ర యత్నతః
 క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ అస్థిగజ్వరకం తథా
 వాతం పిత్తం హరే చ్చైవ పాండుం గుల్మం కఫం వా రిత్
 సద్యః క్షయకుఠారోయం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ।

పాదరసం, నాభి, గంధకం, అభ్రకభస్మం, తామ్రభస్మం, గవ్వలభస్మం, ప్రవాళ
 భస్మం, రజతభస్మం, లోహభస్మం, మాంధూరభస్మం, పాంగించిన కలిగారం,
 హేమమాక్షికం, నాగభస్మం, వంగభస్మం, ముత్యాలభస్మం, కాంతభస్మం — ఇవి
 సమభాగాలు. ఇవన్నీ యథావిధిగా కలిపి, గలిజేరు, నల్లేరు, కరగోగు, చిత్రమూలం,

హంసపాది, తిప్పతీగ, గుంటకలగర, తమకపాకులు, ఉప్పి — వీటి రసాలతో ఒక్కొక్క జాము మర్దించి నీడనెండించి మూకుళ్ళలోకించి చీల్చియిచ్చి కుక్కుట పుటంజనీ, చల్లారినతరవాత తీసి, మల్లీ, మునగతళ్ళరసంతో నూరి వయోవస్థాను గుణంగా, అయా శోగాలకు తగిన అనుపానాలతో వాడుకునేది. కంఠకట్టు, పెసర కట్టు, చిత్రికూర, అవుపాలు, చక్రవర్తికూర, మేకపాలు, అవునెయ్యి, తేనె, మజ్జిగ, సైంధవలనణం, పాతబియ్యం — ఇవి పథ్యవస్తువులు.

ఇది క్షయ, క్షయవల్లవచ్చే వ్యాధులు, అస్థిగతజ్వరం, వాతపిత్తాలు, పాండువు, గుల్మం, కఫం హరిస్తుంది.

౩౬ వంగరాజీయం

రస మేకం ద్వయం వంగం వంగసామ్యం తు గంధకమ్
కుమార్యా స్వరసే మర్ద్యం దిన మేకం విచక్షణః
పాచయే ద్వాలకాయంత్రే దిన మేకం క్రమాగ్నినా
తత ఉద్ధృత్య శీతం చ సేవ్యం తిదనుపానతిః
వింశతిం చ ప్రమేహణాం నాశయే న్నాత్ర సంశయః
మూత్రాతిసారం కృచ్ఛ్రిం చ గ్రహణీ పాదదాహకమ్
మూత్రాఘాతం చాశ్మరీం చ హం త్యత్ర న విచక్షణః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. తగరం కరిగించి అందులో రసం పోసి కలిపి తరవాత గంధకం కలిపి కజ్జలిచేసి కలబంద రసాన మర్దించి ఒక్కదినం వాలుకాయంత్రాన వండి మల్లీ కలబందరసాన నూరి కుప్పెలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది వింశతిప్రమేహాలు, మూత్రాతిసారం, మూత్రకృచ్ఛ్రిలు, మూత్రాశ్మరీ, గ్రహణీ, కాశ్మమంట, మూత్రాఘాతం, పోగొడుతుంది.

౩౭ రజితలోహరసాయనం

వృక్షకం నూతరాప్యే చ ద్విభాగం జీవలోహకమ్
గంధకం తు చతుర్భాగం తథా ఖల్వే వినిక్షిప్తమ్
కన్యారసేన విమలా ఛృంగరాజ కథిల్లకే

భద్రదేవ వజ్రవల్క్య చ ప్రత్యేకం మర్దయేద్దినమ్
 అథాతో వాలుకాయంత్రే పచే ద్యామచతష్టయమ్
 భాషితం పూజ్యసాదేన తారలోహరసాయనమ్
 గుంజాద్వయం ప్రదాతవ్య మనుచానవిశేషతః
 రాజయత్కుడికాన్ రోగాన్ శ్లేష్మపిత్తాదికాన్ జయేత్
 అజీర్ణం తిమిరం శ్వాసం కాసం చైవాతిమన్తరమ్
 పాండుం శోఢం చ మృద్రోగం కామలాం కుంభ కామలామ్
 వక్షాఘాతార్దితౌ హంతి వాతవ్యాధివినాశకమ్ ।

పాదరసం, రజతంరజను ఒక్కొక్క భాగం. లోహపురజను రెండుభాగాలు.
 గంధకం నాలుగుభాగాలు. ఇవి యథావిధిగా ఖల్వంలోకలిపి కలబంద, సుంబరేణు,
 గుంటకలగర, గలిజేరు, అల్లం, నల్లేరు — వీటిరసాలతో ఒక్కొక్క దినం మర్దించి,
 నాలుగుజాములు సికతాయంత్రాన వండేది.

ఇది చిన్న పుటం పెట్టడం కూడా వుంది. వంటగాని పుటంగాని ఆయిన తరవాత
 మళ్ళీ పైరసాలతోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకునేది. దీనిమేతాదు సాధారణంగా
 రెండుగురిగింజలయెత్తు.

ఇది రాజయత్కు, అజీర్ణం, తిమిరం, శ్వాసకాసలు, పాండువు, ఉబ్బు, మృద్రోగం,
 కామెల్లు, కుంభ కామల, పక్షవాతం, అర్దితవాతం, సకలవాతాలూ, సకలకఫవ్యాధులూ
 పోగొడుతుంది.

కర చూ డా మణి ర స ం

ద్వివిష్కం రససిందూరం తదర్థం హేమ జారితమ్
 నిష్కద్వయం గంధకం చ మర్దయే చ్చిత్రకద్రవైః
 కుమారికారసై ర్యామం ఛాగీడ్డుగై స్త్రియామకమ్
 ముక్తావిద్రుమవంగానాం నిష్కం నిష్కం విషశ్రయేత్
 గోలకం పూరయే ద్భాండే రుధ్వా గజపుటే పచేత్
 పాంగళీతం విమూర్ణార్థ భక్షయే ద్రక్తి కాద్యయమ్

మధునా త్షయరోగఘ్నం వాతపిత్తసముద్భవమ్
అజావయశ్చాచుపిబేత్ శర్కరామధునంయుతమ్ ।

రససిందూరం ఒక తులం. స్వర్ణభస్మం ఆరతులం. గంధకం ఒకతులం. ఇవి కలిపి ముందు చిత్రమూలరసంతోనూ, తరవాత కలబందరసంతోనూ, ఒక్కొక్క జాము మర్దించేది. పాటితో ముత్యాలభస్మమూ, పగడాల భస్మమూ, వంగభస్మమూ ఆరతులంచొప్పున చేర్చి మేకపాలతో మూడు జాములు మర్దించి, ముద్దచేసి, అది నీడనెండించి, మూకుళ్ళూ చీలమన్ను ఇచ్చి గజపుటంబేసేది. ఇది తేనెతో పుచ్చుకుని శేనేచక్కరా కలిపిన మేకపాలు తాగేది.

ఇది వాతపిత్తాలవల్ల పుట్టిన త్షయరోగం పోగొడుతుంది.

కా ర స రా ట్టు

దరదం పారదం సూతసిందూరం రసకర్పూరమ్
వీకైకభాగం సంకృహ్య గంధకం త్వష్టభాగిణమ్
జీవలోహస్య చూర్ణం తు చతుర్భాగం వినిష్ఠి పేత్
కుమారికార్కనై ర్మర్ద్యం త్రిదినం శోషయే త్తతః
శరావసంపుటే పాచ్యం యావద్గంధం వినశ్యతి
పాంగశీతం సముద్భత్య కన్యాభృంగపుర్రవైః
ఆర్ద్రైకై శ్చిత్రైకై ర్వజ్రలీలీనై శ్చ మర్దయేత్
అనుపానవిశేషేణ మధునా చ విశేషతః
సకలాన్ కఫజాన్ రోగాన్ వాశజాం శ్చ వినాశయేత్
ఆమవాతంహరే చ్ఛాసి శిశురోగసిక్తంతనః
రసరా డితి విఖ్యాతో సిద్ధనాగేన నిర్మితః ।

ఇంగిలీకం, పాదరసం, రససిందూరం, రసకర్పూరం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. గంధకం 8భాగాలు. జీవలోహపాడి 4భాగాలు. ఇవి యథాశాస్త్రంగా కలిపి కలబందరసాన మూడు దినాలు మర్దించి నీడ నెండించి మూకుళ్ళూ ఉంచి అఘ పుటంలో కాసి, పొయ్యిమీద ఉంచి కాసి గంధకం కరిగి హరించేదాకా వండేది.

చల్లదడతరవాత తీసుకుని మళ్ళీ కలగందరసంతోనూ, గుంటకలగర, తెల్లగలిజేయ, అల్లం, చిత్రమూలం, నల్లేరురసంతోనూ మర్దించి అనుపానవిశేషాలతో వాడు కునేది. విశేషించి దీనికి తేనె మంచి అనుపానం. ఇది సకలకఫవ్యాధులూ, వాత వ్యాధులూ, అనువాతమూ హరిస్తుంది. చంటికిల్లలకు చాలామంచిది.

౪౦ నవగ్రహి

గౌరీశిలా హింగుల గంధకాంశ్చ
రసం చ గోదంత మయూరతుత్థే
తాలం శిలాం ఖర్చరనయతాం చ
సామ్యేన కృత్వా నవ ఖల్వమధ్యే
సుకారవల్లీ రసనింబతోమై
ర్విమర్దయే త్పార్థదినం చ గాథమ్
కాచకుంభేతతః క్షిప్త్వా వాలుకాయాం చ పాచయేత్
నర్వరోగేషు దాతవ్య శ్చానుపానవిశేషతః ॥

గౌరీపాషాణం, ఇంగిలీకం, గంధకం, పాదరసం, తాళకం, మైలతుత్థం, పిండ తాళకం, మణిశిల, శుద్ధకఫరి — ఇవి తొమ్మిదిన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించి, కాకరాకురసంతోనూ, శేపచెక్కరసంతోనూ 12 జాములు మర్దించి వాలుకాయంత్రాన వండి వాడుకునేది. అనుపానవిశేషాలతో ఇది సకలవ్యాధులూ హరిస్తుంది. కాని చాలా జాగ్రత్తగా వాడాలి.

౪౧ అమోఘరామబాణరసం

తుత్థద్వయం టంకణతాళకం చ
నీలాంజనం సూతవిషం జలించ
ద్వయం చ పాషాణ రసాంజనం చ
శిలానమం జంభరసత్రిమర్దితం
నిర్గుండికాపత్రరసత్రిమర్దితం

పుటం తతః కుక్కుటశ్చేన యుక్తమ్
 అమాఘకం విశ్శుతరామబాణం
 వల్లద్వయం శర్కరయూషయా స్యాత్
 ఏకాహికద్విత్రిచతుర్థికం చ
 శీతజ్వరం తద్విషమజ్వరం చ
 పథ్యం స్తు శాల్యోదన మాగ్గయూషం
 దధిం చ తక్రం చ జలోదనం చ
 భుక్త్వా చ ఇక్షుః కదళీఫలం చ
 ఖర్జూరకామ్లాఫల చూతకం చ
 నానాసుగంధం కసుమం చ భోగం
 ప్రౌఢాంగనాసంగమ మహ్యదీరిశమ్ ।

మైలతుత్థం, పాలతుత్థం, పొంగించిన వెలిగారం, తాళకం, నీలాంజనం, రసం, నాభి,
 గంధకం, గోరీపాషాణం, ఉల్లిపాషాణం, రసాంజనం, మణిశిల — ఇవి సమ
 భాగాలుగా గ్రహించి నిమ్మకాయరసాన మాడుమాట్లు వావిలికాయరసాన మాడు
 మాట్లు మర్దించి కుక్కుటపుటం వేసుకుని చల్లబడ్డతరవాత వల్లి నిమ్మకాయరసాన
 మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని రెండుగుంజలయెత్తున చక్కరసానకంతోనాడేది.
 పథ్యం — శాల్యోదనం, పెసరకట్టు, పెరుగు, వజ్జిగ, తరవాణి, చెరుకురసం,
 అరటిపండు, ఖర్జూరపుపండు, మామిడిపండు పుచ్చుకునేది. నానాసుగంధపుష్పాలూ
 ధరించేది. ప్రౌఢాంగనాసంగమమున్ను అగత్య మైతే చేసేది.

ఇది ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థికజ్వరాలు, శీతజ్వరం, విషమ
 జ్వరాలు వారిస్తుంది.

ఆ స వా లూ - అ రి స్టా లూ

ఆ స వా రి స్టా ల క ల్ప న

ద్రవేషు చిరకాలస్థం ద్రవ్యం యత్సంధితం భవేత్
ఆసవారిష్టభేదై స్తత్సౌచ్యతే భేషజోచితమ్
యదపక్వాషధాంబుభ్యాం సిద్ధం మద్యం స ఆసవః
అరిష్టః క్వాథసాధ్య స్యా త్తయో ర్మానం పలోన్మితమ్
అనుక్తమూనారిష్టేషు ద్రవద్రోణే తులూం గుడమ్
క్షౌద్రం క్షిపే ద్దుడా దర్థం ప్రక్షేప్యం దశమాంశకమ్ ।

నీళ్ళు మొదలైన ద్రవపదార్థం కుండలో పోసి, అందులో, మెత్తగా దంచివుంచుకున్న
ఔషధద్రవ్యం బాగా కలిపి, చీలకున్న పూసి చాలా దినాలుంచితే అది మంచి
ఔషధం అవుతుంది. ఆసవమూ, అరిష్టమూ, అని అది రెండు విధాలు.

కుండలో పోసే ద్రవపదార్థం పచ్చినీళ్ళు మాత్రమే అయితే అందులో సిద్ధం అయ్యేది
ఆసవం. ఆద్రవపదార్థం కషాయం అయితే, అందులో సిద్ధం అయ్యేది అరిష్టం.

ఆసవారిష్టాలలో, ప్రతీదానికి, ఏకస్తుప్ర ఎంత వెయ్యాలో తూకాలూ, కొలతలూ
వివరంగా చెప్పబడివున్నాయి. ఎక్కడ అయినా అలా కాక స్థూలంగా మాత్రమే
చెప్పబడివుంటే, అక్కడ, ద్రవద్రవ్యం ఒక ద్రోణం వేసుకోవాలి. బెల్లం నూరు
పలాలు వేసుకోవాలి. తేనె ఆబెల్లంలో సగం వేసుకోవాలి. ఆద్రవపదార్థంలో
కలిపే ఔషధద్రవ్యానికి ప్రక్షేప్యం అని పేరు. అది బెల్లంలో పదోవంతు వేసుకోవాలి.

విశేషసూచనలు—

పచ్చినీళ్ళతో చేసినవాటికి అరిష్టాలనీ, కషాయాలతోచేసిన వాటికి ఆసవాలనీ
కూడా అక్కడక్కడ కొన్ని గ్రంథాలలో వాడుక కనపడుతోంది. అయితే,
యీవాడుక చాలా అరుదుగా మాత్రమే వుంది.

ప్రక్షేప్యం మెత్తగా దంచాలి. వస్త్రగాలితం మాత్రం చెయ్యనక్కరలేదు. అది
యెంత మెత్తగా వుంటే దాని గుణం ఆద్రవపదార్థానికి అంతగా సంక్రమిస్తుంది.

బెల్లం చెప్పినచోట, ఆబెల్లం మెత్తగా తరగాలి, లేకపోతే చిరికగొట్టాలి.
అది పూర్తిగా కరిగిపోయేదాకా ద్రవపదార్థంలో బాగా ఓసికి కలపాలి. చక్కర

చేర్చినచోట, అందులో పలుకులుంటే అవి మెత్తగాకొట్టి చక్కరకూడా కరిగిపోయే టట్టు కలపాలి.

ప్రక్షేప్యమూ, లేనే కూడా యిలాగ బాగా కలపాలి గాని కుండలో పోసేసి పూరుకోగూడదు.

అసవార్జిష్టాలలో, కొందరు, కూరలలోనూ పుంసులోనూ వేసుకునే కొత్త బెల్లం వాడుకున్నాడు. అది తప్పు. అది అసవార్జిష్టము పురిసిపోవడానికి కారణం అవుతుంది. పాతగిల్లిన తాటిపాకబెల్లం మంచిది. ఇదే పురిటాళ్ళ బెల్లం అని ప్రసిద్ధి. ఇది దొరకనిచోట పాతబెల్లం వాడుకోవాలి. అది గట్టిగా వుండాలి. ఎంత గట్టిది అయితే, అంత మంచిది. ఇంకొకటి: ఈబెల్లం ఏవ్రాంతాని దయనా చెరుకుబెల్లమే వాడుకోవాలి. తాటిబెల్లం పనికిరాదు.

కొన్ని అసవార్జిష్టాలలో ప్రక్షేప్యంలో ద్రాక్షపండుకూడా చేర్చుంటుంది. అది మెత్తగా ముద్ద అయ్యేటట్టు దంచివెయ్యాలి గాని ఉన్నది ఉన్నట్టే వెయ్యగూడదు. గింజలు తియ్యకపోయినా బాధలేదు. అది కూడా ద్రాక్షపండులో కలిసిపోయేటట్టు పిసకాలి గాని ముద్దలుముద్దలుగా వెయ్యగూడదు. ఈద్రాక్షపండు ఎంత కొత్తది అయితే అంత మంచిది.

చీలయిచ్చేటప్పుడు, కుండ మీద బోర్లించే మూకుడు కుండమూతికి సరిగా అమరే టట్టుండాలి. మెత్తని వట్టి బురదగాచేసి అది గుడ్డపీలికకు పూసి ఆపీలిక కుండ మూత మూకుడూ కలిసేచోట బాగా చుట్టి పైని గూడా బాగా చుట్టి పుయ్యాలి. కుండలోకి గాలి యెంతమాత్రమూ వెళ్ళగూడదు.

ఇలాగ, చీలమన్ను ఇచ్చిన కుండ గాలి చొరనిగదిలో వుంచాలి. యోగంలో చెప్పివుంటే తప్ప ఈకుండ ఒక నెల తక్కువ కాకుండా విప్పగూడదు. నెలమీద ఒక్కవారం కంటే యెక్కువ కూడా వుండగూడదు.

నెల పూర్తి అయినాక చీలమన్ను మెల్లిగా విప్పాలి. మూత తీసేటప్పుటికి, కొన్ని అసవార్జిష్టాలలో ప్రక్షేప్యం కొంత పైకి లేలి అట్టుకట్టివుంటుంది. మందు కలిగిపోకుండా అది మెల్లిగా తీసివెయ్యాలి. తరవాత లేపున్నది చిక్కనిగుడ్డతో వడబోసుకుని జాడీలలోనో నీసాలలోనో జాగ్రత్త పరుచుకునేది.

వడబోసుకునే గుడ్డ శుభ్రంగా వుండాలి, వడబోసుకునే పాత్రలు పింగారీవి అయితే మంచిది. మట్టిపాత్రలూ, బంగారపుపాత్రలూ, వెండిపాత్రలూ శాస్త్రంలో చెప్పినవే; కాని రాగి యిత్తడి మొదలైన లోహపాత్రలు మాత్రం వాడగూడదు.

కుండలో లేపుండినది లోగా, మిగిలివుండే మట్టి కూడా గుడ్డలో వేసిపిసికితే

బురదలాగ కొంత ద్రవపదార్థం వస్తుంది. అది సీసాలలో పోసి ఒక్కవారం దినాలుంచితే మంచిది తేరుకుంటుంది. అది జాగ్రత్తగా తీసుకుని వడ్డివారబోనది.

గుడ్డతో వడబోయ్యడం చల్ల నిలవవుచిన సీసాలలోనూ, జాడీలలోనూ కూడా కొన్నాళ్ళకి కొద్దిపాటి వడ్డిచేవచ్చు.

అరిష్టాలకు కషాయం కాచేటప్పుడు మూలవస్తువు ఎండుది అయితే మెత్తగా దంచిన తరవాత పరిమాణజలంతోనే ఒక్క దినం నానబెట్టివుంచడం మంచిది. పచ్చిది అయితే ముద్దఅయేబట్టు చిక్కికొట్టి అది నీళ్ళలో కలిపి కాచాలి.

కషాయం కాచేటప్పుడు ఎప్పుడో పెద్దమంట పెట్టగూడదు.

ఔషధద్రవ్యం అడుగున చేరి యిగిరిపోయేలా మధ్యమధ్య కలుపుతూ వుండాలి. దానిమీద మూతపెట్టగూడదు.

కొన్ని యోగాలలో మాత్రం కషాయం కాచేటప్పుడు ఏడువంతులు నీరు ఇగిలేటట్టు కాచాలి. సాధారణంగా, చాలా యోగాలలో, మూడువంతులే యిగర కాచాలి. శేషం ఎనిమిదో వంతో నాలుగోవంతో యోగంలో చెప్పినట్టు సరిగా వుండేటట్టు దించుకోవాలి. చాలా యెక్కువగా మిగిలినా బాగా తగ్గిపోయినా ఔషధం చెడిపోతుంది. పనిచేయ్యను. అయితే, చేస్తూవుంటే, అనుభవమీద యీశరి మాణం తెలిసిపోతుంది.

ఇలాగ, ఉజ్జాయింపుగా దింపుకుని చల్లగా చల్లారిన తరవాత అకషాయం వడబోసుకుని కుండలో పోయ్యాలి.

అసవార్జిష్టాలు చెయ్యడానికి నేత్రతో మోగిన కుండ మంచిది. కషాయమూ పచ్చి నీళ్ళో పోయ్యడానికి ముందు, కొన్ని యోగాలలో కుండకి కొన్నివస్తువులతో ఘాటం చెయ్యవలసివుంటుంది.

అసవాని కయినా అరిష్టాని కయినా పానయోగ్య మైన నీరే వాడాలి.

ప్రత్యేక్యాలలో పచ్చివస్తువులు వాడగూడదు.

అసవార్జిష్టాలు అన్నిటిలోనూ నీళ్ళు రెట్టింపువేసుకోవాలి. అంటే, యోగంలో నాలుగు ద్రోణా లసివుంటే ఎనిమిది ద్రోణాలు వేసుకోవాలి. ఈసూత్రాన్నిబట్టి కషాయద్రవ్యాల పరిమాణం నిర్ణయించుకోవాలి.

కషాయద్రవ్యాలు పచ్చివస్తువు అయితే గూడా కొన్ని గ్యుగుణంగా వేసుకోవాలి.

ఈసూత్రాల ననుసరించే ఈగ్రంథంలో అసవార్జిష్టాలకు టీక రాస్తున్నాను.

విశేషవిధు లంటే అవి వుండిన యోగంలో స్పష్టం చేస్తాను.

మొత్తానికి అంధదేశంలో అసహ్యిష్టల కల్పన చాలా కొత్త. మూలగ్రంథాలలో ఇవి చాలా వున్నాయి; కాని యెంచేతనో మన పూర్వు లివి చెయ్యలేదు. తక్కినవి మాత్రం అన్ని రసాయన వాడుతున్నారు. ఈ కారణంవల్ల కొత్తనా రెండైనా అసహ్యిష్టలు చెయ్యదలుచుకుంటే ప్రారంభంలో అనుభవపరుల సలహాలు పుచ్చుకోవడం మంచిది, కొన్నాళ్ళకి వాటికే అనుభవం యేర్పడుతుంది.

౧ ద్రాక్ష రిష్టం

ద్రాక్షా తులార్థం ద్విద్రోణే జలస్య విపచే త్పునీ;
పాదశేషే కషాయే చ పూతే శీతే విసిక్తి శేత్
గుడస్య ద్వితులాం తత్ర త్వగేలా వత్ర కేసరమ్
ప్రియంగు ర్మరిచం కృష్ణా విడంగం శీతి మార్జయేత్
వృథక్పలోన్మితై రాభగై స్తతో భాండే సిధాపయేత్
సమతతో ఘాటయిత్వా పిబే జ్ఞాతరసం వునః

ఉరఃక్షతం క్షయం హంతి కాసశ్వాసగళామియాన్

ద్రాక్షారిష్టాహ్వయః ప్రాక్తో బలకృ న్మలశోధనః ।

ద్రాక్షపండు 50పలాలు రోటిలో వేసి ముద్దగా దంచి అది రెండుద్రోణాల నీటిలో బాగా కలిపి కాచాలి. చివరికి అర్థద్రోణం మాత్రమే మిగిలేటట్లు తక్కిన నీరంతా ఇగరకాచాలి. అప్పుడు దించి చల్లబడ్డతరవాత వడబోసి అకషాయం మంచికుండలో పోసేది. రెండుకుండల పలాల బెల్లం మొత్తగా చిత్తకగొట్టి ఒక్క పలుకయినా మిగలకుండా అకషాయంలో కలపాలి.

చాల్చినచెక్క, ఏలకులు, అమపత్రికం, నాగకేసరాలు, ప్రేంకణాలు, మిరియాలు, పీళ్ళు, వాయువిడంగాలు — ఇవి ఒక్కొక్కటి పలంచొప్పున చేర్చుకుని అన్నీ కలిపి మొత్తగా దంచివుంచుకోవాలి. ఇది ప్రక్షేప్యం. ఈప్రక్షేప్యం కూడా బెల్లం కలిపిన ద్రాక్షకషాయంలో కలిపేది.

తరవాత చీలయిచ్చి ఒక్కసారి గడిచాక తీసుకుని వాడేది. ఇది ఉరఃక్షతమూ, క్షయ, దగ్గు, వగర్పు, కంఠశోగాలూ పోగొడుతుంది. మరిన్నీ, ఇది బలం చేస్తుంది. విరేచనకారి. జబ్బుపడితేచివవారి కిది మెంటునే పుష్టి, సత్తువా కలిగిస్తుంది.

అ అమృతారిష్టం

అమృతాయాః పలశతం దశమూలీశతం తథా
చతుర్దశే జలే పక్త్వా కుర్యాత్పాదావశేషితమ్
శీతే తస్మిన్ రసే పూతే గుడస్య త్రితులాః క్షిపేత్
అజాజ్యోష్ణోడశపలం పర్పటస్య పలద్వయమ్
సప్తపల్లం త్రికటుకం ముస్తకం నాగకేసరమ్
కటుకాలివిషే చేంద్రయవం చ పలసమ్మితమ్
ఏకీకృత్య క్షిపేద్భాండే నివధ్యా న్నానమాత్రకమ్
అమృతారిష్ట ఇత్యేష సర్వజ్వరకులాంతకృత్ ।

తిప్పరీగ నూరుపలాలు. దశమూలాలు అన్నీ కలిసి నూరుపలాలు. (అంటే, మారెడు
వేళ్ళు 80తులాలు. దుండిగం 80తులాలు. గుమ్మడి 80తులాలు. కలిగొట్టు 80తులాలు.
తక్కల 80తులాలు. ముయ్యకుపొన్న 80తులాలు. కొలపొన్న 80తులాలు.
పాకుడు 80తులాలు. పెద్దములక 80తులాలు. పల్లెరు 80తులాలు. మొత్తం నూరు
పలాలు) ఇవన్నీ మొత్తగా దంచి ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి రెండు ద్రోణాలు
మిగిలేటట్టు కాచేది. అది చల్లబడ్డతరవాత వడబోసి, అది కుండలోపోసి, అందులో
మూడువందల పలాల బెల్లం కలిపేది. తరవాత జీలకర్ర 16పలాలు. పర్పటకం
2పలాలు, సప్తపల్లి, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తుంగముస్తలు, నాగకేసరాలు,
కటుకరోహిణి, ఆలివస, కొడికపాలవిత్తులు — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. ఇవన్నీ
మొత్తగా దంచి కషాయంలో కలిపేది. తరవాత చీలయిచ్చి నెల అయిన తరవాత
తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ హరిస్తుంది.

3 రోహసవం

రోహమార్ణం త్రికటుకం త్రిఫలం చ యమానికా
విడంగం ముస్తకం చిత్రం చతుస్సంఖ్యావలం క్షిపేత్
ధాతకీకుసుమానాం తు ప్రక్షిపేత్పలవింశతిమ్
చూర్ణీకృత్య తతః ఔద్రం చతుష్పష్టివలం వృధక్

దద్యా ద్దుడతులాం తత్ర జలద్రోణశ్చతుం తథా
 ఘృతభాండే వినిక్షిప్య సిద్ధధ్యాన్మాసమాశ్రయ
 లోహానవ మముల మర్త్యః పిబే ద్వహ్నికరం పరమ్
 పాడుశ్చ్యవధుశ్శుక్లాశ్చి ఉతరాణ్యర్శసా రుజమ్
 స్త్రీహమయం జ్వరం జర్ణం కాసః శ్వాసః భగందరమ్
 అరోచకం చ గ్రహణీం హృద్రోగం చ వినాశయేత్ ।

లోహభస్మం, సోఢి, షిష్పశ్శు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నాము, వాయువిడుగులు, తుంగమస్తలు, చిత్రమూలం, ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి పలాలు. అరళువ్వు ఇరవైపలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి కలిపేది. అందులో నూరుపలాల బెల్లనూ, అరవై నాలుగు పలాల తేనె మాడా కలిపి చీలమన్ను యిచ్చి నెల తరవాత తీసి వడ బోసుకునేది.

ఇందులో లోహచూర్ణం అంటే కొందరు లోహరజను వాడుకున్నారు. అది మంచి సంప్రదాయం కాదు. శతఫలాలూ పడిన లోహభస్మమే వాడాలి. మరన్నీ యివన్నీ పోసి చీలమన్ను యిచ్చే కుండ వేత్తతో ముగిసినై వుండాలి. అథమం, లోపలిభాగాన కొంచెం నెయ్యి అయినా పుయ్యాలి.

ఇది అకలివృద్ధిచేస్తుంది. పాడుపు, ఉబ్బు, గుల్మాయి, ఉదరరోగాలు, మూల శంకలు, స్త్రీహవ్యాధులు, జ్వరం, దగ్గు, వగర్పు. భగందరం, అరుచి, గ్రహణీ, హృద్రోగం — ఇవి తగ్గించేస్తుంది.

౪ రో హీ త కౌ రి ష్టం

రోహీతకతులా మేకాం చతుర్ద్రోణజతే పచేత్
 పాదశేషే రసే పూతే శీతే పలశతద్వయమ్
 దద్యా ద్దుడస్య, ధాతీక్యాః పలషోడశికా మతా
 పంచకోలం శ్రీజాతం చ త్రిఫలాం చ వినిక్షిపేత్
 చూర్ణయిత్వా పలాంశేన తతో బాండ్డే నిధాపయేత్
 మాసా దూర్ఘం చ పిబతాం సర్వోదరరూజాం జయేత్

స్త్రీహగల్గొనరాష్ట్రీలా గ్రహణ్యర్థాని కామలామ్
కుష్ఠశోభారుచిహారో రోహితారీప్తనంజితః ॥

మలుమోదుగు శట్ట నూరుపలాలు మెత్తగా దంచి అది యెనిమిది ద్రోణాల నీటిలో
తేసి రెండుద్రోణాలు మిగిలేట్టు కాచి, చల్లఁద్రవవారిత వడబోసి ఒక కండలో
పోయ్యాలి. అందులో రెండువందల పలాల బెల్లం కలపాలి. ఆరెళువ్వ 16పలాలు.
కిప్పళ్ళు, మోడి, చక్కం, చిశ్రమూలం, సోటి, దాన్నినిచెక్క, వీలకలు, అమపత్రకం,
కరికవొలుపు, తాడికాయబెరడు. ఉసిరికపప్పు — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఇవన్నీ
మెత్తగా దంచి అకషాయంలోకలపాలి. చీలమన్న పూసి నెలగడిచాక తీసి
వడబోసుకునేది.

రోహితకం అంటే కొందరు మోదుగుచెక్క వాడుతున్నారు. అది తప్పు.
ములుమోదుగు వాడాలి.

ఈరోహితకార్థం ఉదరవ్యాధు లన్నీ తగ్గిస్తుంది. ముఖ్యంగా స్త్రీహగల్గొనీ, యకృ
ద్వృద్ధి తగ్గిస్తుంది. కడుపులో బెల్లం పెరిగిన కిల్లలను ఇది చాలా మంచిది. అక్షిలా,
గ్రహణీ, మూలశంకలూ, కామెర్లు, కష్టూ, ఉబ్బూ, ఆరుచీ కూడా
పోగొడుతుంది.

౫ అధ్యాయ రిప్తం

అధ్యాయా న్తులా మేకాం వృద్ధీకాంతులాం తథా
విదంగస్య దశపలం వధూకకసుమన్యచ

చతుర్దోణే జలే పక్వా ద్రోణ మేకం చ శేషదేత్
కీలీనూతే రసే తస్మిన్ పూతే గుడతులాం క్షిపేత్

శ్వచంద్రాం త్రిపుతాం ధాన్యం ధాతికీ మిద్రవాదణీమ్
చవ్యం మధురకాం శురీందతీం మోచరసం తథా

పలయుగ్మమితం సర్వం సాత్రే మహతి వృణ్మయే

క్షిప్తా సంరద్య తత్సాత్రం మానమాత్రం సిధాపదేత్

తతో జాతరసం జ్ఞాత్యా పరిశావ్య రసం నయేత్

బలం రోష్ణం చ వహ్నిం చ వీర్య మాత్రాం ప్రయోజయేత్

అర్ఘాని నాశయే చ్చీఘ్రం తథాష్టాపుదరాణి చ
వర్చోమూత్రవిబంధ ఘ్నా వహ్ని సందీపనః పరః ॥

కరకవౌలుపు నూరుపలాలు. వ్రాక్షపండు యాభైపలాలు. వాయువిడంగాలు, ఇప్పుతవ్య పకేసిపలాలు. ఇవి మెత్తగా కొట్టి ఏనిమిది ద్రోణాః నీటిలో వేసి రెండు ద్రోణాః మిగిలేట్లు కాచాలి. చల్లబడ్డ తరవాత వడబోసి, అకషాయం వొకకుండలో పోసి, అందులో నూరుపలాల బెల్లం కలపాలి. పల్లెరుకాయలు, తెగడ, ధనియాలు, ఆరెపువ్వు, చేదుపుచ్చ, చవ్వం, మధురిక, సాంటి, వేపాళపు వేళ్ళు, బూరుగుజిగురు — ఇవి రెండేసి పలాలు కలిపి మెత్తగా దంచి యిది కూడా అందులో కలపాలి. తరవాత చీలమన్ను పూసి నెలదివా లుంచి తీసుకోవాలి.

బలమూ, కోష్ఠస్థి, అకలీ గుర్తించి మోతాదు నిర్ణయించుకోవాలి. ఇది మూల శంకలు పోగొడుతుంది. ఉదరవ్యాధులూ, మలమూత్రబంధమూ తగ్గిస్తుంది. అకలి పుట్టిస్తుంది.

ఇది విరేచనకారి కనక, జాగ్రత్తగా వాడాలి.

౬ పు న ర్న వా స వ ం

త్రికటుం త్రిఫలాం దార్ద్రం శ్వదంష్ట్రాం బృహతీద్యయమ్
వాసా మేరండమూలం చ కటుకీం గజసిప్పలీమ్
శోధఘ్నీం పిచుమర్దం చ గుడూచీం శుష్కమూలకమ్
దురాలభాం పటోలం చ పలాంశేన విచూర్ణయేత్
ధాతకీం షోడశపలాం ద్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
తులామానాం సితాం వత్సా మాక్షికార్థపలం తథా
జలద్రోణద్వయే క్షిప్త్యా మాసం భాండే నిధాపయేత్
పునర్నవాసనో హ్యేష శోధోదరవినాశనః
స్త్రీహాన మన్లుసిత్రం చ యక్ష్మస్థుల్బజ్వరాదికాన్
కృచ్ఛ్రసాధ్యామయాన్ సర్వాన్ నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

పాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవౌలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, మాను పప్పు, పల్లెరు, వాకుడు, నేలములక, అడ్డసరపుపట్ట, అమదపుచెట్టు వేరు, కటుక

శోహిణి, గజపిప్పలి, తెల్లగలిజేరు, వేపవేరుపట్ట, తిప్పతీగ, ఎండిన ముల్లంగిదుంప, దూలగొండివేళ్ళు, చేదుపొట్ట — ఇవి ఒక్కొక్కపరి. ఆరెపువ్వు 16పలాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి వుంచుకునేది. ద్రాక్షపండు 20పలాలు. ఇవన్నీ ముద్దగా చేసుకునేది. చక్కెర నూరుపలాలు. తేనె 50పలాలు. నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో ఇవన్నీ కలిపి, కుండలోపోసి, చీలయిచ్చి నెల అయిన తరవాత తీసుకునేది.

ఇది ఉబ్బూ, ఉదరవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది. క్షీహవ్యాధులూ, అమిషితమూ, గుల్మాలూ, యకృద్వ్యాధులూ, జ్వరాలూ పోగొడుతుంది.

ఉ శీ రా స వం

ఉశీరం వాలకం పద్మం కాశ్మరీం నీల ముత్పలమ్
ప్రియంగుం పద్మకం లోధ్రం మంజిష్ఠా ధన్వయానకమ్
పాతాం కిరాతతిక్తం చ న్యగ్రోధోదుంబరం శటీమ్
పర్పటం పుండరీకం చ పటోలం కాంచనారకమ్
జంబూశాల్మలినిర్యాసం పత్యేకం పలసమ్మితమ్
నర్గం సుచార్ణితం కృత్వా ద్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
ధాతకీం షోడశపలాం జలద్రోణద్వయే క్షి పేత్
శర్కరాయా స్తులాం దత్వా డ్రాక్ష స్వాస్థతులాం తథా
మ సం సంస్థాపయే ద్భాండే మాంసీమరిచధూపితే
ఉశీరాసవ ఇ త్యేష రక్తపిత్రవినాశనః

పాండుకుష్ఠప్రమేహార్ఘ్యకృమిశోధహర స్తథా ।

వట్టివేరు, కురువేరు, తామరపువ్వు, పెగుమ్మడు, నల్లకలవ, ప్రేంకణాలు, పద్మకావ్తం, లొద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, దూలగొండివేళ్ళు, పాక, నేలవేణు, మర్రిపట్ట, కేడిపట్ట, కచ్చాకాలు, రావిపట్ట, చెంగల్వకోష్ఠు, చేదుపొట్ట, దేవకాంచనపుపట్ట, నేరేడుపట్ట, బూరుగుజిగురు — ఇవి ఒక్కొక్కపరి. ఆరెపువ్వు 16పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వుంచుకునేది. ఇరవై పలాల ద్రాక్షపండున్ను మెత్తగా దంచివుంచుకునేది. ఇవి, నూరుపలాల చక్కెరా, యాభైపలాల తేనె నాలుగు ద్రోణాలు నీళ్ళలో కలిపేది. తరవాత, ఇది జటామాంసీ మిరియాలూ చిత్తకొట్టి దాంతో కుండలోపల ధూపంవేసి అకుండలోపోసి, చీలయిచ్చి, నెల అయిన తరవాత తీసుకునేది.

ఇది రక్తపిత్తం తగ్గిస్తుంది. పాండురోగం, కుష్టు, ప్రమేహం, మూలకంఠం, కృములు, ఉబ్బు వాగిస్తుంది.

రా వా సా రి ష్టం

వానకన్య తులే ద్వే తు నిన్ద్రోజేహం విపాచయేత్
ద్రోణార్థశేషం తత్కృత్వా పూతే శీతే ప్రదాపయేత్
గుడ సైకతులాం తత్ర ధాతక్యా న్తు పలాష్టకమ్
క్షిపే చూర్ణరీకృతం తస్మిన్ త్యగేలా పత్రకేసరమ్
కంకోలవ్యోషతో యాని పలికా న్యుపకల్పయేత్
సమ్య క్ష్యం తతో జ్ఞాత్వా వక్షా మార్ధ్వం పిబే దముమ్
వాసకానవ ఇత్యేష సర్వశ్శయధునాశనః ।

అడ్డసరంపట్ట పచ్చిది రెండువందలపలాలు ముద్దగా చితకకొట్టి నాలుగుద్రోణాలు నీళ్ళలో వేసి కలిపి ఒక ద్రోణం మిగిలేట్టు కాచేది. చల్లబడ్డ తరవాక అది తడబోసి కుండలోపోసి, అందులో నూరుపలాల బెల్లమూ, అరెపువ్వు గుండ ఎనిమిది పలాటూ, చాల్పినిచెక్కూ, వీలకుటూ, అమపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, తక్కోలమూ, సాంటీ, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, కురువేరూ — ఇవి ఒక్కొక్కపలం మెత్తగా చూర్ణించి ఇదీ అకుండలోపోసి కలిపి చీలయిచ్చి 15 దినాలు గడిచాక తీసుకునేది.

ఇది అన్నివిధాల ఉబ్బులూ తగ్గిస్తుంది.

క న కా స వం

నంతుద్య కనకం శాఖామూలపత్రఫలై స్సహ
తత శ్చతుష్పలం గ్రాహ్యం వృషమూలత్వచ నైథా
మధుకం మాగధీ వ్యాఘ్రీ కేసరం విశ్వభేషజమ్
భార్జి తాళీసపత్రం చ సంఘాణ్యేషాం పలద్వయమ్
సంగృహ్య ధాతకీప్రస్థం ద్రాక్షాయాః పలవింశతి
జలద్రోణద్వయం దత్వా శర్కరాయా న్తులాం తథా
క్షాద్రస్యార్థతులాం చాపి సర్వం సంమిశ్ర్య యత్నతః

భాండే నిక్షిప్త చావృత్య నిదధ్యా న్మానమాత్రకమ్
నిహంతి నిఖిలా శ్వాసాన్ కాసం యత్క్మాణ మేవ చ
క్షతక్షీణం జ్వరం జీర్ణం రక్త పిత్త మురఃక్షతమ్ ।

నల్లపుమ్మరచెట్టు నమూనం — అంటే కొమ్మలతోనూ అకులతోనూ వేళ్ళతోనూ
పువ్వులతోనూ కాయలతోనూ పళ్ళతోనూ ఎండబెట్టి అది నాలుగుపలాలు.
అడ్డసరపువేరుపట్ట నాలుగుపలాలు. యష్టిమధుకమూ, పిప్పళ్ళూ, వాకుడూ, నాగ
శేసరాలూ, సొంటి, గంటుభారంగీ, తాళీసపత్రీ, ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి పలాలు.
అరెపువ్వు ఒక ప్రస్థం. ద్రాక్షపండు 20పలాలు. నీళ్ళు నాలుగుత్రోణాలు. చక్కెర
నూరుపలాలు. తేనె యాభైపలాలు. ఇవన్నీ కుండలో కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్కనెల
గడిచాక తీసి వడబోనేది.

ఇది ఉబ్బసం తగ్గిస్తుంది. దగ్గు పోగొడుతుంది. క్షయలో మంచిమందు. జీర్ణ
జ్వరమూ, క్షతక్షీణతా, రక్తపిత్తమూ, ఉరఃక్షతమూ కూడా పోగొడుతుంది.

౧౦ పార్థాద్య రిష్టం

పార్థత్వచ స్తులా మేకాం మృద్వీగార్థతులాం తథా
భాగం మధూకపుష్పస్య పలవింశతినమ్మితమ్
చతుర్దోణేంభసః పక్త్వా ద్రోణ మే వావశేషయేత్
ధాతక్యా విశంతిపలం గుడన్య చ తులాం క్షిపేత్
మానమాత్రం స్థితో భాండే భవే త్పార్థాద్యరిష్టకః
మృత్పుష్పనగదాన్ సర్వాన్ హంత్యయం బలవీర్యకృత్ ।

ఇందులో ప్రధానద్రవ్యం తెల్లమద్దిపట్ట. తెల్లమద్దికి అరుసుని వేళ్ళన్నీ వర్తిస్తాయి.
అంచేత కొందరు ఇది అర్జునారీష్టం అని కూడా వ్యవహరిస్తారు.

తెల్లమద్దిపట్ట నూరుపలాలు. ద్రాక్షపండు యాభైపలాలు. ఇప్పపువ్వు ఇరవై
పలాలు. నీళ్ళు ఎనిమిది ద్రోణాలు. రెండు ద్రోణాలు మిగిలేట్టు కాది చల్లారిన
తరవాత వడగట్టి కుండలోపోసి అందులో అరెపువ్వు ఇరవైపలాలు — పోతబెల్లం
నూరుపలాలు — కలిపేది. నెలగడిచాక తీసి వడబోనేది.

ఇది మృదాంగాలూ పుష్పనగధూలూ అన్నీ పోగొడుతుంది. బలంచేస్తుంది.
దీర్ఘజీవిత్య కలిగిస్తుంది.

౧౧. ముస్తకా రిప్టం

ముస్తకస్య తులాక్షంద్యం చతుర్దోశేంబునః పచేత్
 పానశేషే రసే తస్మిన్ క్షిపేద్గుడిశాలాత్రయమ్
 ధాతకీం షోడశశలం యమానీం విశ్వభేషజమ్
 మురిచం దేవపుష్పం చ మేధీం వహ్నిం చ జీరకమ్
 పలయుగ్మమితం క్షిప్త్య రుద్ధభాండే నిధాపయేత్
 సంస్థాప్య మానమూత్రం తు తతః సప్రసావయే ద్భిషక్
 అజీర్ణ మగ్ని మాంద్యం చ విషూచీ మపి దారుణామ్
 గ్రహణీం వివిధాం హంతి నాత్ర కాన్యా విచారణా ।

తుంగముస్తలు రెండువందల పలాలు. ఇది మెత్తగా కొట్టి ఎనిమిది ద్రోణాలనీళ్ళలా కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచేది. చల్లబడ్డారవాత వడిబోసి కుండలాపోసి, అందులో రెవందల పలాల బెల్లమూ, ఆరెపువ్వు 16పలాలూ, వామూ, సొంటీ, మిరియాలూ, అవంగాలూ, మెంతులూ, చిత్రమూలమూ, జీలకర్రా — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలూ కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచా తీసి వడిబోసుకునేది.

ఇది ఆజీర్ణమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, దారుణమైన విషూచీ (కలరా,) గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది. ఏమీ సందేహం లేదు.

౧౨ కర్పూరా సవం

తులాం ప్రసన్నాం పరిగృహ్య శుద్ధామ్
 పలాష్టకం చోడువలేః క్షిపేచ్ఛ
 ఏలా చ సూక్ష్మా ఘనశృంగభేరే
 యమానికా వేల్లజ ముత్ర సర్కమ్
 పలప్రమాణం పిహితే చ భాండే
 మాసం సిదధ్యా ద్భిష గత్ర ముత్నాత్
 విషూచికాయాః పరమావధిం త
 స్నిహంతి దాన్యాన్ వివిధాన్ వికారాన్ ।

పోతుతాటికల్లు నూరుపలాలు. హారతికర్పూరం ఎనిమిది పలాలు. వీలకులూ, తుంగ ముస్తలూ, సొంటీ, వామూ, మిరియాలూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఇవన్నీ కలిపి కుండలో పోసి చీలయిచ్చి ఒక్క నెల అయిన తరువాత తీసివడబోనుకునేది.

విషూచిక (కలరా) కు ఇది ముఖ్యమైన ఔషధం. సకలవిధాల విరేచనాలూ కడుతుంది.

ప్రసన్న అంటే చాలామంది పోతుతాటికల్లు వాడుతున్నారు. ఇప్పకల్లుకూడా కొందరు వాడుతున్నారు. అసభవంలో యివి రెండూ మంచివిగానే కనపడతాయి. అయితే, మరికొందరు సారా వాడుతున్నట్టు తెలిసింది. అది మంచిది కాదనే నానమ్మకం. మామూలు కల్లుకూడా అంతమంచిది కాదు.

ఇందులో చేర్చే ముద్దహారతికర్పూరం మెత్తగా పొడిచేసి కల్లులో తక్కిన వాటితో కలిపివేసి బాగా పిసకాలి. తక్పోతే సరిగా జీర్ణం కాదు. అది జీర్ణం కాక పోతే యీ అసభం బాగా పనిచెయ్యదు. ఈవిషయమై మిక్కిలీ శ్రద్ధచెయ్యాలి.

ఈకర్పూరాఽష్టం కొందరు వేడినీళ్ళతో చేస్తున్నట్టూ, దానికి కర్పూరాఽష్టం అని పేరుపెడుతున్నట్టూ తెలిసింది. అయితే నేను ముఖ్యగ్రంథాలలో యొక్కడా చూడలేదు.

౧౩ కుటజారిష్టం

తులూం కుటజమూలస్య మృద్వీకార్థతులూం శుభా
మధూకపుష్పకాశ్మర్యో ర్భాగాన్ దశవలొన్నితాన్
చతుర్ద్రోణేంభనః పక్త్వా ద్రోణం చై వావశేషయేత్
ధాతక్యా వింశతీపలం గుడస్య చ తులూం ష్టిపేత్
మానమాత్రం స్థితో భాండే కుటజారిష్టసంజ్ఞితః
జ్వరాన్ ప్రళమయే త్వర్వాన్ కుర్వా త్తీక్షణం ధనంజయమ్
దుర్వారాం గ్రహణీం హంతి రక్తాతీనార ముబ్బణమ్ ||

కొడికచెక్క నూరు పలాలు. గ్రాక్షపండు 50పలాలు. ఇప్పపువ్వు, పెగుమ్మదూ ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు, ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి కుండలో పోసి అందులో 20పలాలు ఇరవువ్వు. నూరుపలాలు తెల్లదూ కలిపి చీలయిచ్చి ఒక నెలతరువాత తీసివడబోనేది.

ఇది అన్ని జ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇది అతిసారాలలో ప్రధాన మైనది. రక్తవిరేచనాలూ, దారుణ మైన గ్రహణీ కట్టుతుంది.

కొడకచెక్క పచ్చిది తెచ్చి చిత్తకొట్టి వీటిలో కనీ కాచాలి. ఎండుది పనికి రాదు. ద్విగుణం వెయ్యగూడదు. నూరుపలాశే వెయ్యాలి.

౧౪ అ హి షే నా స వం

తులం మధూకమద్యస్య శుభే భాండే వరిక్షి పేత్
ఫణిఫేనస్య కుడవం ముస్తకం వలసమ్మితమ్
జాతీఫలం చేంద్రయవం తదైలాం తత్ర దాపయేత్
రుద్ధ్వా భాండం మాసమాత్రం యత్నతః పరిరక్షయేత్
హంత్యతీసార మత్యుగ్రం విషూచీ మపి దారుణమ్ ।

ఇప్పుకల్లు నూరుపలాలు కుండలో పోసి, ముందు దాల్చి ఒక కుడవం నల్లమందు బాగా పినికి కలపాలి. తరవాత జాజికాయా, కొడికపాలవిత్తులూ, ఏలకులూ, తుంగ ముస్తలూ ఒక్కొక్క పలం మెత్తిగా చూర్ణించినది కలపాలి. చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అతిదారుణ మైన అతిసారం కడుతుంది. ఏసితిలో వుండినా విషూచి(కలకా) కూడా కట్టేస్తుంది.

దీనిమోతాదు చాలా జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవాలి.

౧౫ బి బ్బు లా ద్య రి ష్టం

తులాద్వయం తు బబ్బుల్యా శ్చతుర్దోణే జలే వచేత్
ద్రోణశేషే రసే శీతే గుడస్య త్రితులః క్షి పేత్
ధాతకీం షోడశపలాం కృష్ణాం చ ద్విపలాంశికామ్
జాతీఫలాని కక్కోలం త్యగేలా పత్ర కేసరమ్
అవంగం తురిచం చేనపలికా న్యుపల్పయేత్
మాసం భాండే స్థిత స్తేష బబ్బులారజ్జుగో జగేత్

క్షయం కుష్ట మతీసారం ప్రమేహశ్వానకాసకా
గ్రహణ్యాం యేరసాః ప్రోక్తా స్తేతిసారే నియోజితాః
హన్య స్సర్వ మతీసారం శివ స్యాజ్జీవిశేషతః
స్నానాభ్యంగావగాహం శ్చ గురుస్నిగ్ధాతిభోజనమ్
వ్యాయామ మగ్నిసంతాప మతీసారే వివర్జయేత్ ।

నల్లకుమ్మపట్ట 2వందల పలాలు. ఎనిమిది ద్రోణాల నీటిలో రెండు ద్రోణాలు మిగతే
టట్టు కాచాలి. అది చల్లబడ్డతరవాత వడగట్టి కుండలో పోనేది. అందులో 2వందల
పలాల బెల్లమూ, 16పలాల ఆరెపువ్వు, 2 పలాల పిప్పళ్ళూ, ఒక్కొక్కపలం
జాజికాయా, కంకోలమూ, దాల్చినిచెక్కా, ఏలకులూ, ఆకుపత్రికమూ, నాగకేస
రాలూ, అనంగాలూ, మిరియాలూ మెత్తగా గుండకొట్టి అందులో కలిపి చీలయిచ్చి
నెల ఆయిన తరవాత తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది క్షయా, కుష్టా, అతిసారమూ, ప్రమేహాలూ, దగ్గు, కగర్నూ, గ్రహణీ
పోగొట్టుతుంది. అయితే, అతిసారకోగులు స్నానమూ, తలంటూ, నీటిలో దిగి
స్నానంచెయ్యడమూ విడిచిపెట్టాలి. గురుపదార్థాలూ, చమరుగల వస్తువులూ
తినరాదు. అతిగా భోజనమున్నూ చెయ్యగూడదు. కసరత్తు మావాలి. నిప్పుపెగకి
దూరంగా వుండాలి.

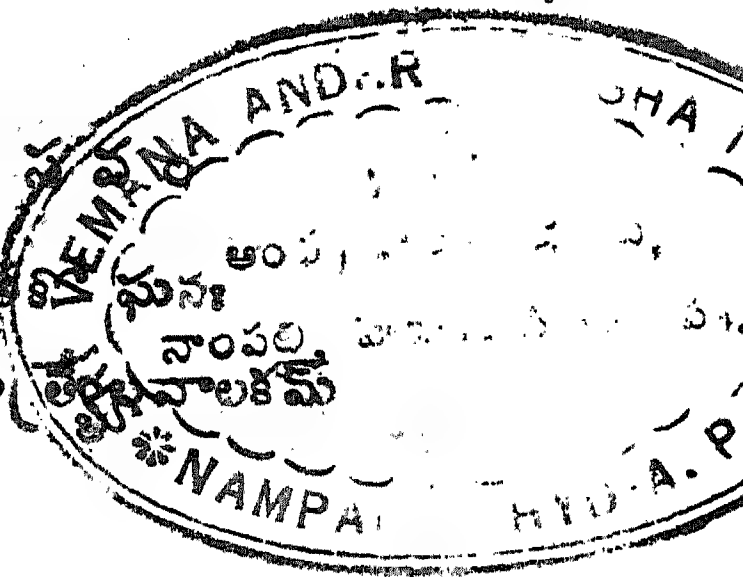
ఇందులో చెప్పిన నల్లకుమ్మపట్ట వేరుదీ పచ్చిదీ వేసుకోవాలి. అది మెత్తగా చితక
గొట్టాలి. రెట్టింపున్నూ వేసుకోవాలి.

ఒక పెద్దమనిషికి చిరకాలంగా కూలబాధ వుండి. దాని కాయన సోదాచప్పరించి
నీళ్ళు తాగేవారు. అయిదారు సంవత్సరాలుగా అలా జరుగుతోంది. ఆయనకు నేనీ
అరిష్టం రెండుమాసాలు వాడాను. పదిహేను దినాలకు కూల తగ్గింది. రెండు
మాసాలకు పూర్తిగా బోయింది. బాగ్రత్తకోసం మరోరెండుమాసాలు కూడా
యిదివాడాను.

కడుపునొప్పిలో వుండే అతిసారమూ, గ్రహణీ కూడా దీంతో అద్భుతంగా
తగ్గాయి.

౧౬ పి ప్ప ల్యా

పిప్పలీ మరిచం చవ్యం హరిద్రా చిత్రా
విడంగం క్రముకో లోధ్రః పాతా ధా

ఉశీరం చంద్రం కుష్మం లవంగం తగరం తథా
 మాంసీ త్వగేలా వ్రతం చ ప్రియగు ర్భాగ కేసరమ్
 ఏషా మృదూన్ భాగాన్ సూక్ష్మచూర్ణీకృతాన్ శుభాన్
 జలద్రోణవ్యయే క్షిప్త్యా దద్యాద్ధుడశులా తయమ్
 పలాని దశ ధాతక్యా గ్రాక్షా వస్త్రిపలా భవేత్
 ఏతా న్యేకత్ర సంయోజ్య మృదో భాండే వినిక్షి పేత్
 జ్ఞాత్వా రసగతం సర్వం పాయయే దగ్ధ్యపేక్షయా
 క్షయం గుల్మోదరం కార్యం గ్రహణీం పాండుతాం తథా
 అగ్నింసి వాళయే చీప్రం పిష్పల్యా వ్యాసవ స్త్వయమ్ ।

పిష్పశ్శు, మిరియాలు, చక్రం, పసుపు, చిత్రమూలం, శుంకముత్తలు, సచ్చిశోక,
 (ఎండినది) లొద్దుగుచెక్క, పొగ, ఉసిరికపప్పు, కూతురుబుడమ, కట్టివేరు, చందనం,
 చెంగల్వకోళ్లు, అవంగాలు, గ్రంథితగరం, జటామాంసీ, జాబ్బిలిచెక్క, ఏలకులు,
 అనుపత్రికము, ప్రేకణాలు, పాగకేసరాలు — ఇవి ఆరవలం చొప్పున మెత్తగా
 చూర్ణించే. ఆమార్గం నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో బాగా కలిపి, కెవండల పలాల
 బెల్లము, పది పలాల ఆరెపుల్వా, 60 పలాల ద్రాక్షపండు కూడా అందులో కలిపి,
 చీల యిచ్చి నెల తరవాత తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అగ్ని దీప్తి ననునది వివాదాలి. ఇది క్షయ, గుల్మాల, ఉదరాల,
 కార్యమ (చిక్కిపోవడము) గ్రహణీ, పాండుత్వా, మూలశలకల తగ్గిస్తుంది.

వ్యాసకాశలలో దీనిపని చాలా యుక్తమగా కనపడింది.

౧౭ ఖ ది రా రి ప్తం

ఖదిరన్య తులార్థం తు దేవదారు చ తత్సమమ్
 వాకుచీ ద్వాదశపలా దార్ద్రీ స్యా త్పూవింశతిః
 త్రిఫలా వింశతిపలా న్యప్రద్రోణేంభనః పచేత్
 కషాయే ద్రోణశేషే చ పూతే శీతే వినిక్షి పేత్
 తులాద్యయం మాక్షికన్య తులైకా శర్కరా మతా
 ధాతక్యా వింశతిపలం శంఖోలో నాగ కేసరమ్

జాతీఫలం లవం గైలా త్వ కృతాణి వృధకృతం
 పూర్ణిమాని కృష్ణాయా దద్యా త్వలచతుష్టయమ్
 మృతిభాండే వినిక్షిప్స్య మాసా దూర్ధ్యం పిబేత్తతః
 సుహృత్సాని హృద్రోగం పాండురోగార్బునం తథా
 గుల్మం గ్రంథి క్రియాన్ కానం తథా స్త్రీహోదరం జయేత్
 ఏష నై ఖదిరారిష్ట స్సర్వకుష్టనివారణః ॥

చంద్రచేక 50పలాలు. దేవదారు 50పలాలు. బావంచాలు 12పలాలు. మానుపసుపు 20పలాలు. త్రిఫలాలు (మాదూ కలిపి) 20పలాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి 16ద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి 2ద్రోణాలు మిగిలేట్టు కొచ్చాలి. ఇది తల్లారిన తరవాత వడగట్టి కుండలో పోసి. ఆండులో 2వందల పలాల తేనె, నూరుపలాల చక్కెరా, 20పలాల అరెపువ్వా, కంకోలమూ, వాగకేసరాలూ, జాజికాయా, లవంగాలూ, ఏలకులూ, దాల్చినీచెక్కా, అకుపత్రికమూ, — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ, 4పలాల పిప్పళ్ళూ మెత్తగా దంచి ఆకషాయంలో కలిపేది. చీలియిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది కషాయం అష్టభాగావశేషం చెయ్యవలసిన అరిష్టం. ఇది వేసేకుండ నేతిలో మూగివుండాలి. చంద్రచేక ఎంతి ముదిరితే అంతమంచిది.

ఇది మహాకుష్టురోగాలు అన్నీ తగ్గించేస్తుంది. ప్లాద్రోగాలూ, పాండురోగమూ, అర్బుదమూ, గుల్మాలూ, గ్రంథులూ, కృములూ, దగ్గులూ, స్త్రీహోదరమూ పోగొడుతుంది.

కృమ్యవ్యాధులలో ఇది చాలా మంచి ఔషధం.

౧౮ బ లా రి ష్టం

బలాశ్వగంధయోగ్ద్రావ్యం వృధక్పలశతం శుభమ్
 చతుర్దోణే జరే పక్త్యా ద్రోణ మేవావశేషయేత్
 శీతే తస్మిన్ రసే పూతే క్షిపేద్గుడతులాత్రయమ్
 ధాతకీం షోడశపలాం పయస్యాం ద్విపలాంశికామ్
 పంచాంగులపలద్వంద్వం రాస్నా మేలాం ప్రసారిణీమ్
 దేవపుష్ప ముశీరం చ శ్వదంష్ట్రాం చ పలాంశికామ్

మానం భాండే స్థిత స్త్యేష బలారిష్టో మహాఫలః

హంతుగ్రాన్ వాతజాన్ రోగాన్ బలపుష్ప్యగ్నివర్ధనః ।

బల నూరుపలాలు. పెన్నేరు నూరుపలాలు. ఇవిరెండూ మెత్తగా చితకగొట్టి ఎనిమిది ద్రోణాలలో కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేటట్లు కాచి చల్లబడ్డతరవాత వడగట్టి కుండలో పోసి, అందులో, బెల్లం కిందలపలాలూ, ఆరెపువ్వు 16పలాలు, శీర కాకోలి 2పలాలు, ఆముదపుచెట్టువేరు 2పలాలు, సన్నరాష్ను, వీలకులు, ప్రసారిణి, లవంగాలు, వట్టివేరు, పల్లెరువేరు — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ మెత్తగా చూర్ణించి కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

బల అంటే బలాక్షటుంబానికి చెందిన ఏబల అయినా వాడవచ్చు నాలుగు బలలూ సమంగా గాని, ఎప్పుడక్కవగా కాని కలిపి అయినా వాడవచ్చును. వేళ్ళే వాడాలి. అది పచ్చిది అయితే రెట్టింపువేసుకోవాలి.

ప్రక్షేప్యంలో చెప్పిన ఆముదపువేరు ఎందుడే వాడాలి.

ఇది సమస్తవాతవ్యాధులనూ తగ్గిస్తుంది. బలమూ, పుష్టి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

ఆమవాతవ్యాధిలో మహాయోగరాజగుగ్గులతో కలిపివాడగా ఇది చాలా ఎక్కువ పనిచేసింది. ఒకమనిషి మిక్కిలిబీదవాడు పక్షవాతం వచ్చి పడిపోతాడు. ఉచితంగా చికిత్సచెయ్యవలసివచ్చింది. వాతగజాంకుశంతో కలిపి ఇది వాడగా ఆమనిషి లేచి తిరుగగలిగాడు. క్రమంగా నాలుగుమాసాలకు ఆస్థిగిరిచ్చింది. సుఖ్యుగం వాడమన్నాను గాని, కాలక్షేపం అయిపోతున్నందువల్లా, భాగ్య భిక్షాటనంచేసి జోషిస్తూ వుండడంవల్లా ఆ శుద్ధవేళాడు. అలాగే తిరుగుతూ తరవాత అయినారేళ్ళకు వయస్సుకూడా ఎక్కువ అయి చెచ్చిపోయాడు.

మరికొందరికి వాడడంలో ఇది యింకా అనేకవాతవ్యాధులలోకూడా మంచి గుణం యిచ్చింది. నరాంకు సత్తువ కలిగించడంలో యిది చాలా అద్భుతమైన పని చేసింది.

౧౯ అ శ్వ గ ం ధా రి ష్టం

తులార్థం చాశ్వగంధాయా మునల్యాః పలవింశతిః

మఃజిష్ఠాయా హరీతక్యా రజనో ర్మధుకన్య చ

రాస్నావిదారీపార్థానాం ముస్తకత్రివృతో రపి

భాగాన్ దశకలాన్ దద్యా దనంతాశ్యామయో నైథా
చందనద్వితీయస్యాపి వచాయా శ్చిత్రకస్య చ
భాగా నప్తపలాన్ యుణ్ణా నప్తద్రోణేంభసః పచేత్
ద్రోణశేషే కషాయేస్కిన్ పూతే శీతే ప్రదాపయేత్
ధాతశ్యా ప్లోడశపలం మూక్షికస్య తులాద్వయమ్
వ్యోషస్య ద్విపలం చాపి త్రిజాతకచతుష్పలమ్
చతుష్పలం ప్రియంగో శ్చ ద్విపలం నాగ కేసరమ్
మూసా దూర్ధ్వం పిబే దేనం పల్కార్థపరిమాణతః
మూర్ఛా మపస్మృతిం శోషం ఉన్మాద మపి దారుణమ్
కార్య మర్కాంసి మందత్వ మగ్నే ర్వాతభవా గదాన్
అశ్వగంధా ద్యుర్జిష్టాయం వీతో హన్యా దసంశయమ్ ।

పెన్నేగు 50పలాలు. నేలకాడి 20పలాలు. మంజిష్ఠా, కరకవొలుపూ, పసుపూ, మానుపసుపూ, యష్ఠిగుఢుకమూ, సన్నరాస్తా, నేలగుమ్మదూ, తెల్లమద్దిపట్టా, తుంగముస్తలూ, తెగడా, — ఇవి ఒక్కొక్కటి పదిసిపలాలు. నుగంధి 16పలాలు. రక్తచందనమూ, చందనమూ, వసా, చిత్రమూలమూ — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసి పలాలు, ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి 16ద్రోణాల నీటిలో కలిపి 2ద్రోణాలు మిగితేటట్టు కాచి చల్లబడ్డతరువాత వడగట్టి కుండలో పోనేది. అందులో తేనె 2వందలపలాలు చేర్చాలి. ఆరెళువ్వు 16పలాలూ, సొంటి రెండుపలాలూ, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలూ, మిరియాలు రెండుపలాలూ, దాల్చిన చెక్క ఏలకులు — ఆకుపత్రికం — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసిపలాలూ, ప్రేంకణాలు 4పలాలూ, నాగకేసరాలు రెండు పలాలూ — ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి అకషాయంలో కలిపి చీలయిచ్చి నేలగడిచాక తీసి వడబోసి జాగ్రత్త చేసుకునేది.

ఇది అష్టభాగావశేషం చెయ్యవలసిన ఆరిష్టం.

ఇది మూర్ఛలూ, అపస్మారమూ, శోష, ఉన్మాదమూ, కార్యమూ (చిక్కిపోవడమూ), మూలశంకలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, వాతవ్యాధులూ పొగొట్టుతుంది.

అనంత, శ్యామ — ఇవి నుగంధిలో భేదాలు. కనక నుగంధి 16 పలాలు వేసుకోవడం వృద్ధశైధ్యసంప్రదాయం.

అందే వదార్పే రిష్టం

దేవదారు తులార్థం చ వానాయాః పరివింశతిః
 మంజిష్ఠేంద్రయవా దంతీ తగరం రజనీద్వయమ్
 రాన్నా కృమిఘ్నం ముస్తం చ శిరీషం ఖదిరాఙ్గునా
 భాగాన్ దశపలాన్ దద్యాద్వ్యమాన్వా వత్సీన్య చ
 చందనస్య గుడూచ్యా శ్చ రోహిణ్యా శ్చిత్రకస్య చ
 భాగా నష్టపలా నేతా నష్టద్రోణేభ్యః పంచేత్
 ద్రోణశేషే కషాయే చ పూతే శీతే వ్రదాదేత్
 ధాతక్యా ప్లోడశపలం మాక్షీన్య తులార్థమ్
 వ్యోమస్య ద్విపలం దద్యాద్విజాతః చతుష్పలమ్
 చతుష్పలం ప్రియంగో శ్చ ద్విపలం వాగ కేసరమ్
 సర్వాణ్యేతాని సంచూర్ణ్య ఘృతభాదే నిధాపయేత్
 మాసా దూర్ఘ్నం పిబే దేనం వ్రమేహం హంతి దుస్తరమ్
 వాతరోగగ్రహణ్యరోమూత్రకృచ్ఛాణి వాశయేత్
 దేవదార్యాదిరోగిష్టో దిద్రుకుష్టవినాశనః ।

దేవదారు 50పలాలు. అడ్డసరపు పట్ట (పచ్చిడి) 20పలాలు, మంజిష్ఠా, కొడిశపాల
 విత్తులూ, నేపాళపువేరూ, గ్రంధితగతమూ, పసుపూ, మానుపసుపూ, సన్ని రాన్నా,
 వాయువిడంగాలూ, తుంగముస్తలూ. కిరసెనపట్టా, చంద్రచేవా, తెల్లమద్దిపట్టా —
 ఇవి ఒక్కొక్కటి పతేసిపలాలు. వామూ, కొడిశచెక్కా, చందనమూ, తిప్పతీగే,
 కటుకరోహిణీ, చిత్రమూలమూ, — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు. ఇవన్నీ
 మెత్తగా చితకగొట్టి పదహారు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు
 కాచి చల్లారిన తరవాత పడగట్టి కుండలో వాసి, తేనె కివందల పలాలు చేర్చి,
 ఆరెవువ్వు 16పలాలు, సొంటి రెండుపలాలు, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలు, మిరియాలు
 రెండుపలాలు, దాల్చిన చెక్క 4పలాలు, ఏలకులు 4పలాలు, అకుపత్రికం 4పలాలు.
 ప్రేంకణాలు 4పలాలు, వాగకేసరాలు 2పలాలు — ఇవన్నీ మెత్తగా కొట్టి అందులో
 కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్క నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది ప్రమేహం పోగొడుతుంది. , వాతరోగాలూ, గ్రహణీ, మూలకంకలూ, మూత్రకృచ్ఛాలూ తగ్గిస్తుంది. దుద్దురు కుష్టు పోగొడుతుంది.

అం చ.ం ద నా స వం

(అవయోగమున్నూ చూసేది)

చందనం వాలకం మున్నం గంభారీం నీలముత్పలమ్
 క్రియంగుం పద్మకం లోధం మంజిష్ఠాం రక్తచందనమ్
 సాతాం కిరాతితిక్తం చ న్యగ్రోధం పిప్పలం శటీమ్
 పర్పట మధుకం రాస్నాం పటోలం కాంచనారకమ్
 ఆమ్రత్కచం మోచరనం ప్రత్యేకం పలమాశ్రికమ్
 ధాశకీం షోడశపలాం గ్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
 జలద్రోణస్వయే క్షిప్త్యా శర్కరాయా స్తులా తథా
 గుడస్వార్థతూలాం చాపి మాసం భాండే నిధాపయేత్
 చందనానవ ఇశ్యేష శుక్ర మేహవిశాశకృత్
 బలఘ్నికరో వృద్ధ్యో వహ్నినందీపనః పరః
 అభిష్యం క్యతితీక్ష్ణం చ పానాన్నం వహ్నిసూర్యయోః
 సంతాపం స్త్రీప్రసక్తిం చ వేగరోధం వ్రజాగరమ్
 క్రోధం శోకం దివాస్విదాం లంఘనం చాతిచింతనమ్
 అత్యాలస్య మసత్సంగం శుక్ర మేహీ వివర్జయేత్
 సుపాచ్యం శుక్రకృచ్ఛాన్నం సత్సంసక్తి శ్చ సత్కథా
 శాంతిగ్రంథ స్యాధ్యయనం హితా న్యత్రేశచింతనమ్ ।

చందనం, కరువేరు, తుంగముస్తా, పెగుమ్మడు, నల్లకలువ, క్రేంకణాలు, పద్మ
 కాష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, సాత, నేలవేము, మర్రిపట్ట, రావి
 పట్ట, కచ్చారాల, పర్పటకం, యష్టిమధుకం, సన్నరాస్న, చేదుపొట్ట, దేవకాంచన
 పట్ట, మామిడిపట్ట, బూరుగుజిగురు — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఆరెపువ్వు 16
 పలాలు వ్రాక్షపండు 20పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వాలగుద్రోణాలనీళ్ళలో

బాగా కలపాలి. తరవాత, అందులో మారుపల్లాల చక్కెరా, 50పలాల బెల్లమూ కలపాలి. తరవాత, చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇందులో మురిపట్ట, రావిపట్ట, మామడిపట్ట మొదలైనవి కూడా బాగా యెండి నవే వెయ్యాలి. పచ్చివి వెయ్యగూడదు. బెల్లమూ, చక్కెరా బాగా కలిసిపోయే టట్టున్నా చెయ్యాలి.

ఇది శుక్లమేహం పోగొట్టుతుంది. బలమూ, పుష్టి కలిగిస్తుంది. హృదయానికి బలంచేస్తుంది. అగ్ని దీప్తిన్నీ కలిగిస్తుంది.

అయితే, శుక్రమేహంలో బాధపడుతున్న మనిషి కఫం పెంచే వస్తువులూ, వడి చేసే వస్తువులూ భుజించగూడదు. అలాంటి పానీయాలున్నూ పుచ్చుకోగూడదు. నిప్పునెగా, ఎండవేడి తగలనిచ్చుకోరాదు. స్త్రీలలో విలాసంగా సంచరించగూడదు. మలమూత్రాదుల వేగాలు నిరోధించగూడదు. రాత్రి మేలుకోరాదు. శ్రోధమూ, శోకమూ ఇవి వర్జించాలి. పగలు నిద్రపోగూడదు. ఉపవాసం చెయ్యగూడదు. అతిగా ఆలోచిస్తూ కూచోరాదు. ఏపనిలోనూ ఆలస్యం పనికిరాదు. చెడ్డమనుష్యులతో సహవాసంచెయ్యరాదు. చక్కగా వుడికినదీ, శుక్రవృద్ధి చేసేదీ మాత్రమే ఆహారం పుచ్చుకోవాలి. సజ్జనులతోనే సహవాసం చెయ్యాలి. సత్కథలు చడవాలి. కామోద్రేకం కలిగించేవి చదవగూడదు. తత్వగ్రంథాలే చూడాలి. ఈశ్వరప్రార్థనమున్నూ చేసుకుంటూ వుండాలి.

ఈవ్యాధిలో లేకమూ ఉద్రేకం కలగకూడదు. అందుకోసమే యీనియమ నిషేధాలు. ఇవన్నీ తోగానికే కాని జౌషధానికి కావు. ఉద్రేకం కలిగే ఆహారవిహారాదులు మానకపోతే జౌషధాలు పుచ్చుకున్న ప్రయోజనం వుండదు.

౨౨ శారిబాద్యా సవం

శారిబాం ముస్తకం లోద్రం న్యగ్రోధం పిప్పలం శటీమ్
అనంతాం పద్మకం వాలం పారాం ధాత్రీం గుడూచికామ్
ఉశీరం చందనద్వంద్వం యమానీం కటురోహిణీమ్
వత్ర మేలాద్వయం కుష్ఠం న్యర్ణవత్రీం హరీతకీమ్
ఏషాం చతుష్పలాన్ భాగాన్ సూక్ష్మచూర్ణీకృతాన్ శుభాన్
జలద్రోణద్వయే క్షిప్త్వా దద్యాద్ధుడతులాత్రయమ్
పలాని దశ ధాతక్యా ద్రాక్షాం షష్టిపలాం తథా

మానం సంస్థాపయే ద్భాండే సంవృతే మృణ్మయే శుభే
 శారిఖాద్యాసవ స్వాస్య పానా స్నేహం శ్చ వింశతిః
 శరావికాదయ స్సర్వా పిటకా స్తక్ష్మాతా శ్చ యాః
 ఔషదఃశికరోగా శ్చ వాతరక్తం భగందరమ్
 సర్వ ఏతే శమం యాంతి వ్యాధయో నాక్ర సశయః
 పాన మన్న మభిష్యంది రూక్షం తీక్ష్ణం చ గుర్జరమ్
 వేగరోధం వ్యనాయ శ్చ వ్యాఘ్రామం నిశి జాగరమ్
 సురాం సుతీక్ష్ణాం మత్స్యం చ పలాంశం చ రిసోనకమ్
 త్యజే త్సూర్యాగ్ని సంతాపం ప్రమేహపిటకాక్షరః ॥

సుగంధి, తుంగముస్తలు, లొద్దుగుచెక్క, మర్రిపట్ట, గావిపట్ట, కమ్మారాలు, సుగంధి, పద్మకావ్యం, కురుజేరు, పాత, ఉసిరికపప్పు, తిప్పతీగ, వట్టికీరు, చందనం, రక్త చందనం, వాము, కటుకరోహిణి, అసుపత్రికం, ఏలకులు, పెద్దయేలకులు, చెంగల్వి కోస్తు, సునాముఖీతన, కరకవొలుపు — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి పలాలు. ఇవిన్నీ మెత్తగా చూర్చించి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి కుండలోపోసేది. అందులో మూడునందల పలాల బెల్లమూ, పదిపలాల తరెపువ్వు, అరవైపలాల ద్రాక్షపండ్లూ మెత్తగా కొట్టి అందులో కలిపెయ్యూ, తిరవాత చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇందులో మర్రిపట్ట నగైరా లన్నీ ఎదువే వాడాలి తిప్పతీగ ఎదుదే వెయ్యాలి. సుగంధి రెండుచోట్ల చెప్పడం త్యగుణాకోసం.

ఇవి ఇరవైప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. ఔషదంశిక (సుఖ) గోగలూ, వాతరక్తమూ, భగందరాలూ తగ్గిస్తుంది. ప్రమేహపిటకలు పోగొడుతుంది.

అనుభవంలో మధుమూత్రరోగులకూ, శునాయివ్యాధిగలవారికీ, కురుపులూ, చిడుమూ, గజ్జీకలవారికీ, ఋతుక్రమం సరిగా లేని స్త్రీలకూ, కునుమవ్యాధిగల స్త్రీలకూ వాడగా చాలా గొప్పపనిచేసింది. జరాయుదోషాలు తగ్గించింది. నూలికలలో చాలాపనిచేసింది. రక్తశుద్ధిచెయ్యడంలో చాలా అద్భుతంగా పనిచేసింది.

అయితే, ప్రమేహవ్యాధిగలవారూ, ప్రమేహపిటకలు గలవారూ, కఫంపెంచేవీ, త్వరగా జీర్ణం కానివీ, రూక్షమైనవీ, వడిచేసేవీ అహారపానాలు పుచ్చుకోగూడదు. మలమూత్రాదుల వేగం నిరోధించరాదు, రాత్రి జాగరణం చెయ్యగూడదు.

సంభోగమూ, కసరత్తూ పనికిరావు. తీక్షణమైన బ్రాహ్మీ, సారా మొదలైన వాద్యాలు ముట్టగూడదు. చేపలు తినగూడదు. నీరుల్లి, వెల్లుల్లి వాడగూడదు. నిప్పునెగ, ఎండ వేడిమి తగలనిచ్చుకోరాదు.

ఈ పయాలు చాలా శ్రద్ధగా అచరించాలి.

౨౩ అ శోకా రిష్టం

అశోకస్య తల మేకాం చతుర్దోనే జతే పశత్
వాద శేషే రసే పూతే శీతే పలశశిర్దయమ్
దద్యాద్ధుడస్య, ధాతక్యాః పలషోడశికం మతమ్
అజాజీం ముస్తకం శుంతీం, దాద్యుత్పలఫలత్రికమ్
ఆమ్రాస్థి జీరకం వాసాం చందనం చ వినిష్ఠి పేత్
చూర్ణయిత్వా పలాంశేన తపోభాంజీ నిధాపయేత్
మాసా దూర్ధ్వం చ పీత్వైన మన్మథరహజాం జయేత్
జ్వరం చ రక్తపిత్తారో మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్
మేహశోధారుచిహర స్త్వశోకాఽప్తనంజితః ॥

అశోక చెక్క నూరుపలాలు మెత్తిగా చితికగొట్టి ఎనిమిదిద్రోణాల నీటిలో వేసి రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్లు కాచి చల్లబడ్డ తరవాత వడగట్టి కుండలో పోసేసి. అందులో 2వందలపలాల బెల్లమూ, 16వలాల ఆరెపువ్వు, జీలకర్రా, తుంగముస్తలూ, సొంటి, మానుపసుపూ, నల్లకలవపువ్వు, కరకవొలపూ, తాడికాయబెండూ, ఉసిరికపప్పు, చూమిడి పెంకలోని జీడి, జీలకర్రా, అడ్డూరపుకట్టా, చందనమూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ మెత్తగా చూర్ణించి అందులో కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక వడగట్టుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు సంభవించే ఎర్రకుసుమా, తెల్లకుసుమా తగ్గించేస్తుంది. జ్వరమూ, రక్తపిత్తమూ, మూలకాశలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అరోచకమూ, ప్రమేహశోధా పోగొడుతుంది.

నాఅనభవంలో మలబాగు అశోక చెక్క చాలామంచిది.

౨౪ జీ ర్ష కా ద్య రి ష్టం

జీరకస్య తులాన్యంద్వం చతుర్దోణజలే పచేత్
 ద్రోణశేషే ఖిపే తత్ర తులాత్రయమితం గడన్
 ధాతకీః షోడశపలాం శుంఠీం చ ద్విపలోన్మితామ్
 జాతీఫలం ముస్తకం చ చాతుర్జాతం యమాసకామ్
 కక్కోం దేవపుష్పం చ పలమానేన నిక్షిపేత్
 మాసం సాస్థాపయేద్భాండే మృత్తికాః పరిశ్రితే
 తతః కల్మాన్ విఃస్ఫూత్య పాయయేత్ సర్వమాత్రయా
 అరిష్టో జీరకా ద్యోయం నిహన్యా త్సూతికానుయాన్
 గ్రహణీ మతిసారం చ తథా వహ్నే శ్చ నై కృతిమ్ ||

అందువందల పలాల జీలకర మెత్తగా చూర్ణించి. అది యెనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో
 వదిలి, అందు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాని, చల్లబడ్డతరవాత వడగట్టి నుంచినా వాడదు.
 తరవాత, అందులో. పిండిలపలాల బెల్లమూ, 16 పలాల తరపువూ, 2 పలాల
 టీ, జాజికాయా, తుంగముస్తలూ, దాల్చిన చెక్కా, ఎలకులూ, అరుపగ్రహణీ
 కేసరాలూ, వామూ, కంకోలమూ, అవంగాలూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ
 మెత్తగా చూర్ణించి కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక నీని వడబోసుకునేది.

ఇది నూతికావ్యాధులలో గొప్పపనిచేస్తుంది. గ్రహణీ మతిసారమూ శ్చ నై కృతిమ్.
 లి వృద్ధిచేస్తుంది.

స్నానం అయిన తరవాత, బాలెంతలకు. ఇది భోజనానంతరం ఆరబోస్తు
 ప్పన యిస్తే బలమూ పుష్టి త్వరగా కలుగుతాయి. ఏజియూండు. నాణన
 లో చాలా మందికి ఇలాంటి ఫలితాలు కలిగాయి.

౨౫ శి రీ షా రి ష్టం

పచేత్ తులార్థం ద్విత్రోణే శిరీషస్య జలే సుగ్ధే
 పాదశేషే కషాయేస్మిన్ ఖిపే ద్గుడతులాద్వయమ్
 కృష్ణా క్రియంగు కుష్మేలా నీలినీ నాగకేసరమ్

రజన్యా పలమానేన దద్యా దత్ర చ నాగరమ్

మానా దూర్ధ్యం జాతరసం యథామాత్రం ప్రయోజయేత్

శిరీషారిష్ట ఇత్యేష విషవ్యాప్సినాశనః ॥

దిరిసెన పట్ట 50 పలాలు మెత్త గా చితక కొట్టి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, ఒక ద్రోణం మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిన పిదప వడగట్టి కుండలో పోసేది. తరవాత, అందులో రెండుకుండల పలాల బెల్లనూ, పిప్పళ్ళూ, ప్రేంకణాలూ, చెంగల్వకోష్టూ, ఏలకులూ నీలివేళ్ళూ, నాగకేసరాలూ పసుపూ, మానుపసుపూ, సొంటి — ఇవి ఒక్కొక్కపలమూ మెత్త గా దంచి కలిపి చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వశబోసు కునేది.

దిరిశెనచెక్క పచ్చిది వెయ్యడం మంచది. పచ్చిది అయితే రట్టింపు కేసుకోవాలి.

ఇది సకలవిషాలూ విరిచేస్తుంది. ఏవిషం జీర్ణించినవారి కయినా ఇది అమృతం కంటే యెక్కువగా పనిచేస్తుంది.

౨౬ సా ర స్వ తా రి ష్టం

సమూలవత్రశాఖాయా బ్రాహ్మ్య బ్రాహ్మముహూర్తకే
 కృహీత్వా వింశతిపలం పుష్యయోగే శతావరీ
 విదారీకాథయోశీరాణ్యద్రికం చ తథా మిశిః
 పంచ పంచ పలా న్యేషాం జలద్రోణే పచే భృషక్
 నాదావశేషే విస్రావ్య రసం వస్త్రేణ గాలయేత్
 మాక్షికన్య దశపలం సితాయాః పంచవింశతిః
 ధాతకీ పంచపలికా గేణుకా త్రివృతా కణా
 దేవపుష్పం వచా కుష్టం నాజిగంధా విభీతకీ
 అమ్మతైలా విడంగం త్యక్ప్రత్యేకం కర్ష సమ్మిశమ్
 క్వాథే తస్మిన్ సమస్తాని సమాక్షిప్య ప్రయత్నితః
 స్వర్ణకుంభే నిదధ్యా ద్వా నవే మృత్పాజనేపి నా
 స్వర్ణప్రతనుపత్రం చ క్షిప్త్యాస్మిన్ కర్ష సమ్మితమ్

మాసా జ్ఞాతరసం దృష్ట్వా హేమవత్రే క్షయంగతే
 వాససా చ పరిశ్రావ్య స్థాపయే ద్మృతభాజనే
 నారన్యతాభిధోరిష్ట ప్రిహేమృతసమః పురా
 శిష్యాణా ముపకారార్థం ధన్వంతరీవ్యాతః
 ఆయుర్వీర్యం ధృతిః మేధాం బలం శాంతిం వివర్ధయేత్
 వాగ్విశుద్ధికరో హృద్యో రసాయనవర స్సృజః
 శాలకానాం చ యూనాం చ కృద్ధానాం చ హితస్పదా
 నః నారీహితో విత్యం వరమోజస్కరో వాణః
 వారయే త్స్వరకార్కస్యం తథా చాస్పష్టభాషణమ్
 స్వరం పరభృత స్యేవ జనదోహే నేవనా తృదా
 రజోదోషేణ దుష్టానాం యోషితాం శుశ్రవోషిణాం
 పుంసాం చాపి శుభకరః సర్వదోషహరో మతః
 అత్యధ్య ముసగీతాదిక్షీణస్మృతిబలా నరాః
 లభంతే చిత్తసంతోషం స్మృతిం చాస్య నిషేవణాత్
 పయసా సహ పాతవ్యోరిష్టోయం శాణమానతః
 మాసాభ్యాం రోగహృచ్చాయం శరదా సర్వసిద్ధిదః
 అకాలమృత్యో ర్హరణే యదీచ్ఛా
 నారీప్రియత్వం యది పాఞ్చితం స్యాత్
 వాక్చుద్ధిధైర్యస్మృతిలబ్ధి రిష్టా
 నిషేవ్యతాం తర్హ్యమృతం భవద్భిః ॥

ఈయోగంలో ప్రధానద్రవ్యం సరస్వతీతీగ. అది సమూలంగా పచ్చిది 40పలాలు.
 పిల్లితేగలూ, నేలగుమ్మదూ, కరకవొయిపూ, వట్టివేళ్ళూ, అల్లమూ, జంటామాంసీ.
 ఇవి ఒక్కొక్కటి అయిదేసి పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా కొట్టి సరస్వతీతీగతో కలిపి
 రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలోవేసి అరద్రోణం మిగిలేటట్టు కాచి చల్లాతిన తరవాత
 వడగట్టి కుండలో పోసేది. తరవాత అకషాయంలో పదిపలాల తేనె, కలకండ 25
 పలాలు, అయిదుపలాల ఆరెపువ్వు, కేణుకలూ, తెగడా, పిప్పళ్ళూ, లవంగాలూ,

కసా, చెంగల్యకోష్ఠా, పెన్నయా, తాడికాయబెరదూ, అప్పటిగే, ఏలకులూ, వాయు విడంగలూ. దాల్చిన చెక్క — ఇవి ఒక్కొక్క కర్మము మెత్తగా చూర్చించి కలిపి చీలి యిచ్చేది.

ఈకసాయమా, యీప్రక్షేప్యమా బంగారపుపాత్రలో పోసి చీలయివ్వాలి. అది సాధ్యం కాకపోతే మట్టికుండలోనే పోసి చీలయివ్వవచ్చు అయితే, మట్టి కుండలో పోసేపక్షంలో కర్మం యెత్తు మేలిమిబంగారం పల్పనిశేష చేయించి అందులో వెయ్యాలి. ఒక్క నెలకి ఇది తయారవుతుంది. అప్పటికి ఆబంగారపు శేష కరిగిపోతుంది. అప్పుడది గుడ్డతో వడబోసి నేతితో మోగిన పాత్రలో జాగ్రత్త చేసుకునేది.

సరస్వతీతీగ యెప్పుడూ పచ్చిదే వేసుకోవాలి. పిల్లి తేగలున్నా పచ్చిదే వెయ్యాలి; కాని పిల్లి తేగలకు మాత్రం ద్వీగుణం అక్కరలేదు. సరస్వతీతీగ మాత్రం యిరవై పలాలకూ మరో యిరవై పలాలు చేర్చి వేసుకోవాలి. నేను మేలిమిబంగారపు శేష వేకాను ; గాని అది యెప్పుడూ కరిగిపోలేదు. కరగకపోయినా ఔషధానికి బంగారపు గుణం సక్రమిస్తుం దనే నానమ్మకం. బంగారపుపాత్రలో పోసి చీలయిస్తే బంగారపు శేష వెయ్యవక్కరలేదు. అపాత్ర కరగకపోయినా దానిగుణం అంటుతుం దనే భన్వంతరి నిశ్చయం అయివుంటుంది. పైగా, బంగారపు శేష కరగకపోయినా యిది చాలా పని చెయ్యనేచేసింది.

నిజంగా, యీసారస్వతారీప్తం అమృతం అనే చెప్పాలి. తన శిష్యులకు ఉపకారం చెయ్యదలిచి ఇది భన్వంతరి కల్పించిన యోగం.

ఇది ఆయుర్దాయం వృద్ధిచేస్తుంది. బలపరాక్రమాలూ. ధైర్యమూ. మేధాశక్తి, కారతీ, వర్చస్సు వృద్ధిచేస్తుంది. ఇది గొప్ప రసాయనం. వాళ్ళు వృద్ధి కలిగిస్తుంది. బాలకులకూ, యువకులకూ, వృద్ధులకూ కూడా ఇది చాలా మేలుచేస్తుంది. స్త్రీలకూ పురుషులకూ కూడా ఇది సమానంగా ఓజోవృద్ధిచేస్తుంది. మరిన్ని యిది స్వరా, కి గల కర్మశత్రుమూ, ముద్దమాటలూ పోగొడుతుంది. కోకిలస్వరంవంటి స్వరం కలిగిస్తుంది. స్త్రీల రజోదోషమూ, పురుషుల శుక్రదోషాలూ హరిస్తుంది. మిక్కిలి చదవవంపల్లా, వాడడంపల్లా ఊణించిన జ్ఞాపకశక్తి మళ్ళీ వృద్ధిచేస్తుంది. ఇది పాలతో కలిపి నేవించాలి. ఇది రెండుమాసాలు పుచ్చుకుంటే సకలరోగాలూ తగ్గిపోతాయి. ఒక్కసంవత్సరం విడివకుండా పుచ్చుకుంటే సర్వసిద్ధులూ కలుగుతాయి.

అకాలవృశ్యపు పోవా లన్నా, స్త్రీల ప్రీతి సంపాదించుకోవా లన్నా, వాళ్ళు వృద్ధి, ధైర్యమూ, జ్ఞాపకశక్తి హెచ్చుకావా లన్నా అమృతమే అనతగ్గ యిది నేవించేది.

నేనిది చాలామందికి వాడాను. సోతానికి పుచ్చుకున్నాను. కాని పాలకు బదులి
నీళ్ళేవాడాను. బాగా పనిచేసింది పాలతో మాత్రం వాడిచూడలేదు. పాలతో
పుచ్చుకుంటే యింకా యెక్కువ పనిచేస్తుంది దనడానికి సందేహం లేదు. పాలు
మంచివి దొరకకపోతే మాత్రం మంచినినే మంచిది.

౨౭ ద శ మూ లా రి ప్తం

పశ్చాత్ బృహత్సో గోకంఠో బిశ్వామ్మంధనోరళుః
పాటణా కాశ్మరీ చేతి దశమాల మిసోచ్యతే
దిశమూలాని కుర్వీత భాగైః పంచపలైః పృథక్
పంచవింశత్పలం కుర్యాత్చిత్తకం పౌష్కరం తథా
కుర్యాద్వింశత్పలం లోద్రం గుడూచీ తత్సమా భవేత్
పలైః ప్లోకశబ్ధి ర్ధాత్రీ రవిసంస్థైర్దురాలభా
భదిరో బీజసారం చ పథ్యా చేతి పృథక్పలైః
అష్టాభి ర్దుణితైః కష్టం మంజిష్ఠా దేవదారు చ
విడంగం మధుకం భార్గీ కపిత్థోక్షుః పునర్ణవా
చవ్యం మాంసీ ప్రియంగు శ్చ శారిబా కృష్ణజీరకమ్
త్రివృతా రేణుకం రాస్నా పిప్పలీ క్రిమిక శ్చటి
హరిద్రా శతపుష్పా చ పన్నకం నాగ కేసరమ్
ముస్త మింద్రయవ శ్శృంగీ జీవకర్షభకా తథా
మేదా చాన్యా మహామేదా కాకోత్థ్యా ఋద్ధిపృద్ధి కే
కుర్యాత్పృథక్ ద్విపలికాన్ పచే దప్తగుణే జలే
చతుర్థాంశశ్శృతం నీత్వా మృద్భాండే సన్నిధాపయేత్
తతః ప్షష్టిపలాం గ్రాహం పచేన్నీకే చతుర్ధుణే
త్రిపాదశేషం శీతం చ పూర్వక్వాధే శ్శృతం క్షిపేత్
ద్వాత్రింశత్పలికం క్షౌద్రం దద్యాద్గుడచతుశ్శతమ్
త్రింశత్పలాని ధాతక్యాః కక్కోలం జలచందనమ్

జాతీఫలం లవంగం చ త్వగేలా పిత్ర కేసరమ్
 విప్పలీ చేతి సంచూర్ణ్య భాగై ద్విపత్తికైః పృథక్
 శాణమూత్రాం చ కస్తూరీం నర్క శుశ్రుత్ సక్తి పేత్
 భూమా నిఖనయే ద్భాగైః శాతునం పిబేత్
 కతకస్య ఫలం క్షిప్త్యా రసం సర్కలతాం నయేత్
 గ్రహణీ మరుచిం శూలం శ్వాసకానభగందరాన్
 వాతవ్యాధిం క్షయం ఛర్దిం పాంశురోగం చ కామలాన్
 కుష్ఠా న్యర్భా సి మేహం శ్చ మందాగ్ని ముదగాణి చ
 శర్కరా మశ్మరీ మూత్రచ్ఛ్రుచ్చి, ధాతుక్షయం జనేత్
 కృశానాం పుష్టిజనో వంధ్యాగాం పుత్రదః పరమ్
 అరిష్టో దశమూలాఖ్య స్తేజశ్శక్తిబలప్రదః ॥

శాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరు, మారేడు, దుండిగం, పెగుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల — ఇవి దశమూలాలు. వీటివేళ్ళు ఒక్కొక్కటి అయిదేసి పలాలు. చిత్రమూలమూ, పుష్కరమూలమూ ఒక్కొక్కటి 25పలాలు. లొద్దుగు చెక్క 20పలాలు. తిప్పతీగ 20పలాలు. ఉసిరిక వొలుపు 16పలాలు. దూలగొండివేళ్ళు, 12పలాలు, చండ్రచేన, వాయువిడంగాలు, కరకవొలుపు — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు. చెంగల్వకోష్ఠు, మగజిష్ఠ, దేవదారు, వాయువిడంగాలు. యష్టి మధుకం, గంటుభారంగి, వెలగ, తాడికానువొలుపు, కలిజేరు, చవ్యం. జటామాంసి, ప్రేంకణాలు, సుగంధి, నల్లజీలకర్ర, తెగడ, రేణుకలు. సన్నరాన్న, పిప్పళ్ళు, కచ్చి పోకచూరు, కచ్చితాలు, పసుపు, సదాప, పద్మకాష్ఠం, నాగకేసరాలు, తుంగ ముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, కత్కాటకళ్ళంగి, జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, ఋద్ధి, వృద్ధి — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా చితకగొట్టి 16ద్రోణాల నీళ్ళలో నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి ఒక కుండలో పోసేది.

60పలాల ద్రాక్షపండ్లు మెత్తగా చితకగొట్టి 240పలాల నీళ్ళలో కలిపి మూడు వంతులు మిగిలేటట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి పైకషాసుంలో కలుపుకునేది, అందులో 32పలాల తేనె, 4వందల పలాల బెల్లమూ, కలపాలి. 30పలాల ఆరె పువ్వు, కంకోలమూ, కరువేమూ, చందనమూ, జాజికాయూ, లవంగాలూ, దాల్చిని

చెక్క, ఏలకులూ, అకుపత్రికమూ, స్వాగతేశరాలూ, పిచ్చుకూ — ఇవి ఒక్కొక్కటి
రెండేసిపలాలు మెత్తగా చూర్చి యీ చూర్ణమున్ను అక పామంలొకలపాలి.
అరతులం కస్తూరికూడా కలిపి చీలయిచ్చి భూమిలో పాతికెట్టి నెలగడిచాక తీసి
వడబోసి ఇంకా పుకాయల జిగురు కలిపి కూడా వడగట్టి జాగ్రత్త చేసుకునేది.

ఇది గ్రహణీ, ఆరుచీ, శుక్రగర్భా, దగ్ధా, భగందరాలూ, వాతవ్యాధులూ,
క్షయ, ఛర్ది, పాండురోగమూ, కామెర్లూ, కుష్టురోగమూ, మూలశంకలూ,
ప్రమేహాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, ఉదరవ్యాధులూ, మాత్రశర్కరా, మాత్రాశ్మరీ,
మూత్రకృచ్ఛ్రమూ, ధాతుక్షయమూ, శోగొట్టుతుంది. కృశించిపోయినవారికి పుష్టి
కలిగిస్తుంది. వంధ్యులకు సంతానం కలిగిస్తుంది. పురుషులకు తేజస్సూ, శుక్రమూ,
బలమూ వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇందులో పడే అష్టకవర్గం దొంకడం కష్టం. అంగళ్ళలో కొన్నిచోట్ల వున్న
దంటారు గాని యెంతవరకూ అది సరి అయినదో ప్రతివారూ నిర్ధారణచేసుకోడం
కష్టం. కనక, ఇంకాకు జరుగుతున్నట్టే వాటికి బదులు ప్రతిసాధివస్తువులు వాడుకోడం
మంచిది. అవి యీక్రింద చూపుతున్నాను.

జీవకానికి ప్రతిసాధిద్రవ్యం తిప్పతీగ. ఋషభకానికి నేలగుమ్మడు, మేదకు పెన్నేరు,
మహామేదకు సుగంధి, ఋద్ధికి బల. వృద్ధికి మహాబల కాకోలీ, క్షీరకాకోలీ మాత్రం
అంగళ్ళలో దొరుకుతాయి.

౨౮ మృగమదాసవం

మృతసంజీవనీ గ్రాహ్య పంచాశశ్శులసన్నితా
తదర్థం మధు సంగ్రాహ్యం తోయం మధుసయం తథా
కస్తూరీ కుడవం తత్ర మరిచం దేవపుష్పః
జాతీఫలం పిప్పలీ త్వ గృగాన్ ద్విచలికాన్ క్షిపేత్
భాండే సంస్థాప్య రుద్ధ్వా చ నిదధ్వా చ్ఛాసచూత్రికమ్
విషూనికాయాం హిక్కాయాం త్రిదోషప్రభవే జ్వరే
వీక్ష్య కోష్ఠం బలం చైన భిష జ్ఞాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥

మృతసంజీవనీసుగ 50పలాలు. తేనె 25పలాలు. మంచినీళ్ళు 25పలాలు. కస్తూరి ఒక
కుడవం అంటే 32తులాలు. మిరియాలూ, లవంగాలూ, జాజికాయా, పిప్పళ్ళూ,

దృష్టినిచెక్కా. — ఇవిహోక్తకృతి ర్భేదేని పలాలు, ఇవన్నీ కలిపి కుండలో పోసి, చీలయిచ్చి ఒక నెల గడిచాక తీసి వడబొగ్గుకునేది.

కోవ్వసితీ, శరీరబలమూ బాగా గుర్తించి వైద్యుడు దీనికి బాగ్రత్తగా మోతాదు నిర్ణయించాలి.

ఇది విషూచి (కలరా) తగ్గించేస్తుంది. ఎక్కిళ్ళకునుతుంది. సన్నిపాతజ్వరాలు పోగొడుతుంది.

మృతసంజీవనీసుగ అనేది అనేకమాలికలతో తయారవుతుంది. అది చెయ్యడం కొంచెం కష్టం. అది బంగాళాదేశంలో పెద్దపెద్ద వైద్యులు కొందరు చేసి బాహుటంగా విక్రయిస్తున్నారు.

౨౯ చందనాసవం

చందనే సుశం దేవదారు దారునిళానిళా

త్రివృచ్చిత్రణమూలం చాగురు ధాత్రీ సురప్రియమ్

శతమూ ల్యశ్శభిన్ వాసాత్వచ శ్చ శారిబాద్వయమ్

లక్ష్మణాయా స్తథా మూలం వావరీవరుణత్వచా

ప్రత్యేకం పవీకం జ్ఞేయం ద్రాక్షాయాః పలవింశకమ్

ధాతకీ షోడశపలాం తులామానాం సితాం తథా

మాక్షి కార్థఫలం సర్వం జలగ్రోణద్యయే క్షిపేత్

మాస మేకం భాండిమధ్యే సపిధానే నిధావయేత్

చందనాసవ ఇ త్యేష రోగానీకనికృంతనః

శుక్రదోషం రశోదోషం మూత్రదోషం సుదాగుణమ్

నిహంతి వివిధాన్ మేహన్ కృచ్ఛ్రం శుష్కవిధం తథా

చతశ్ర శ్చాశ్శరీ నైద్య న్మూతాఘాతాం స్త్రయోదశ

అంత్రవృద్ధిం పాండురోగం కామలాం చ హలీమకమ్

కాసం శ్వాసం తథా కుష్ఠ మగ్నిమాంద్య మరోచకమ్

బౌవసర్గికమేహం శ్చ నాశయే దవికల్పతః

భాషిత శ్శ్రీమహేశేన లోకానాం హితకారిణా ||

చందనం, రక్తచందనం, సరళదేవదారు, మానుపసుపు, మనుపు, తెగడ చిత్రమూలం, అగురుచెక్క, ఉసిరికపప్పు, పిరంజిదక్క, పిల్లితేగలు, కొండపిండిశేబు, అడ్డసరపు చెక్క, తెల్లసుగంధి, నల్లసుగంధి, అత్తుణిమూలం, నల్లతుమ్మచెక్క, ఉలిమిడి చెక్క— ఇవి ఒక్కొక్కపాటు. అంతవల్ల 16పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచేది. ద్రాక్షపండు 20పలాలున్నా అంతగా కొట్టేది. ఇవన్నీ నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, కుండలో పోసి, అరదు చక్కెర మారుపలాలూ, తేనె 50 పలాలూ కూడా కలిపి చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అనేకరోగాలు పోగొడుతుంది. శుక్రదోషాలూ, రజోదోషాలూ, మూత్రదోషాలూ తగ్గిస్తుంది. మేహాన్ని తగ్గిస్తుంది. మూత్రాఘాతాలూ, మూత్రాశ్మరులూ, మూత్రకృచ్ఛాలూ, అంత్రవృద్ధి, పాండురోగమూ. కామెర్లు. హలీమకమూ, దగ్గు, ఖగర్లు, కుష్టు, అగ్నిమాంద్యమూ, అశోచకమూ, ఔషధరిక మేహమూ (నెగ) తగ్గించేస్తుంది.

ఇది మహేశ్వరుడు కల్పించిన యోగం.

గమనిక = ఈప్రకరణంలో (21) మరొకచందనాగవం చూపించివున్నాను. అది చిరకాలంగా నేను చేస్తున్నది. అనేకులు ప్రసిద్ధవైద్యులున్నా వాడుతున్నది అదే. సంప్రదాయం అనుసరించే నేను చేస్తున్నాను. కాని, ఈయోగం వస్తుసంపుటినిబట్టి అంశకంటే గణకాది అని తోస్తుంది. నేను చేసి చూస్తాను. నాసోదరవైద్యులున్నా చేసి వాడి చూడగోరినాను.

30 అ ర వి ం దా స వం

అరవింద ముఖీరం చ కాశ్శరీం నీలముత్పలమ్
మంజి మ్మేలా బలా మాంసీ రంబుదం శారిబాం శివామ్
విభీతకవచాధాత్రీ శృటీం శ్యామాం సనీలినీమ్
పటోలం పర్పటం పార్థం మధూకం మధుకం మురామ్
పలమానేన సంగృహ్య ద్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
ధాతకీం షోడశపలాం జలద్రోణద్వయే క్షి పేత్
శర్కరాయా స్తులాం తత్ర తులార్థం మాక్షికస్య చ
మాసం సంస్థాపయే ద్భాండే మృత్తికావరినిర్మితే

వెబాలానాం సర్వం బలపుష్కర్ణి వర్ధనః

అరవిందానమః ప్రోక్త ఆయుష్యో గ్రహబాధహృత్ ।

తామరపువ్వు (ఎండుది) వట్టివేరు, పెగుమ్మడు, నలకలవదుంప, మంజిష్ఠ, ఏలకులు, బల, జటామాంసి, తుంగముస్తలు, సుగంధి, కరవీరము, తాడికాయబెరడు, వసు, ఉసిరికపప్పు, కచ్చారాలు, సుగంధి, పాలసుగంధి, చేరుపొట్ట, రావిపట్ట, తెల్లమద్ది పట్ట, ఇప్పపట్ట, యష్టినుధుకం, మురామాంసి — ఇవి ఒక్కొక్కపలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి కుండలో నాలుగు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, అందులో ద్రాక్షపండు 20పలాటా, ఆరెపువ్వు 16పలాటా, చక్కెర 100పలాటా, తేనె 50పలాటా కూడా కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్క కెలకు తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది పిల్లలకు వచ్చే సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. బలమా, పుష్టి, ఆకలి కలిగిస్తుంది. ఆయుర్దాయం వృద్ధిచేస్తుంది. గ్రహబాధలు పోగొడుతుంది.

సంపూర్ణం

